

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

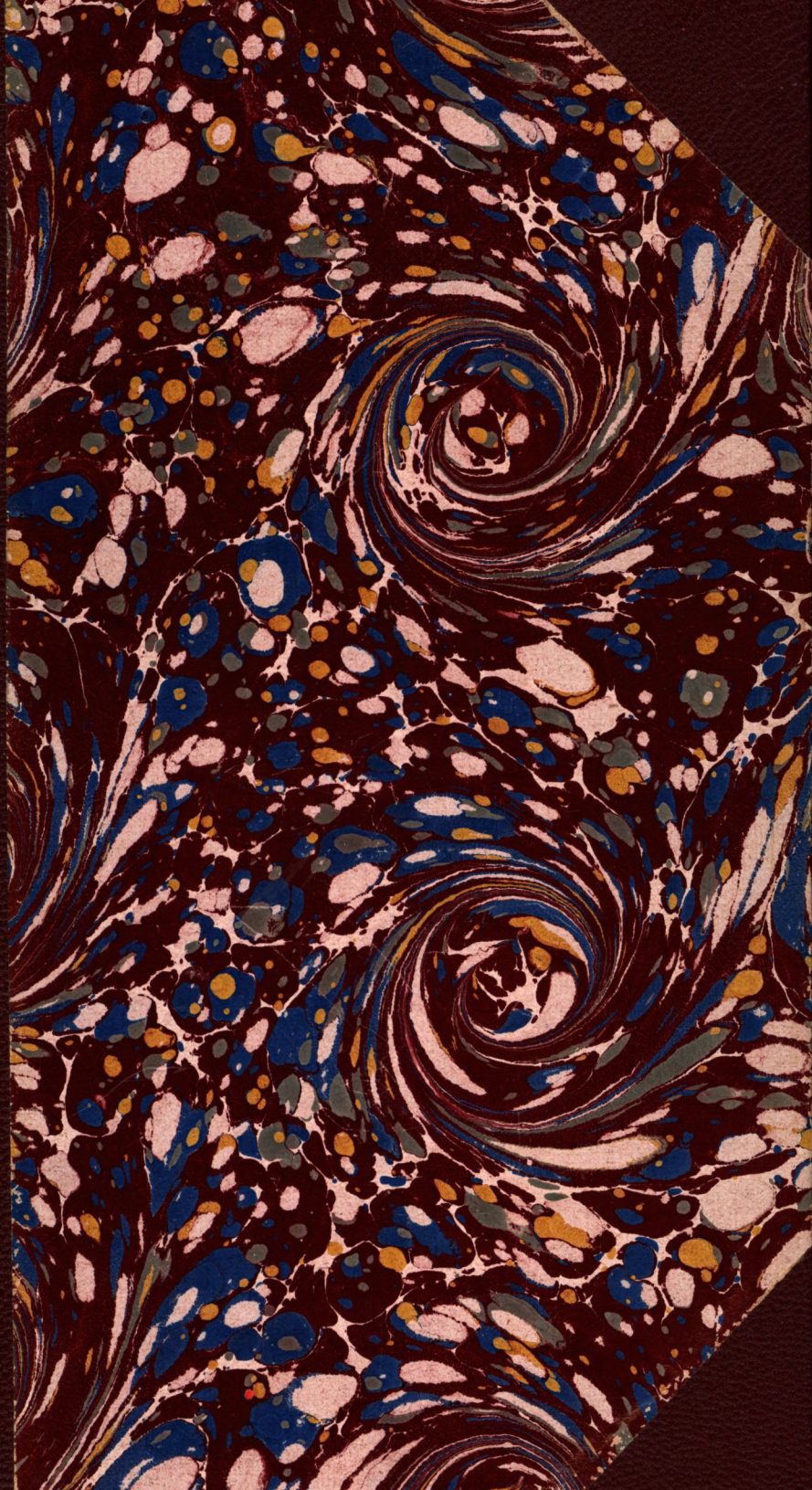
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

62DE AARGANG
(11. RÆKKE 2. BIND)
1941

UDGIVET AF
SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI
OG PERSONALHISTORIE

I KOMMISSION:
EJNAR MUNKSGAARDS FORLAG
KØBENHAVN 1941

Redigeret af Samfundets Skriftudvalg
ved
H. HJORTH-NIELSEN

INDHOLD.

Breve fra Dronning Charlotte Amalie, Prinsesse af Hessen-Cassel, til hendes Broder, Landgreve Carl af Hessen-Cassel, og Præst ved fransk reformert Menighed i København Charles Herault. Ved kgl. Ordenshistoriograf, dr. phil. <i>Louis Bobé</i>	1
Ægteskabssvindet i det attende Aarhundrede. Med personalhistoriske Oplysninger om de implicerede. Af Kontorchef <i>Richard Høeg Brask</i>	17
Nogle Bemærkninger i Anledning af Kay Larsens sidste Skrift, »Gouvernører«. Af dr. theol. <i>H. Lawaetz</i>	29
Danske Studerende i Zerbst 1587—98. Af Arkivar, dr. theol. <i>Bjørn Kornerup</i>	36
Dansk genealogisk Litteratur indtil 1830. Ved Bibliotekar, mag. art. <i>Albert Fabritius</i>	41
Franskmænd om Schack Carl Rantzau-Ascheberg. Af Trafikinspektør <i>Rudolph Kraft</i>	57
Hofpræst Christianis Slægt. Af Direktør <i>Th. Hauch-Fausbøll</i>	62
Farverne Corin Silman og Hendrich Lousen. Af Oberstløjtnant <i>Chr. Bokkenheuser</i>	66
Anmeldelser	68
Småa Meddelelser.	
Bogføreren Baltzer Kaus' Dødsaar	74
Om Slægtsnavnes Udsettelse	75
Indførelse af dødfødte Børn i Kirkebøgerne	76
Spørgsmaal.	
Jacob Nielsson. — Fischer. — Steenberg. — Eisen.	76
Rettelse	78
Til Medlemmerne	78
Bøger, indsendt til Redaktionen	78
Samfundets Regnskab for Aaret 1940	80
Bemærkninger om Ærkebiskop af Bremen, Hertug Johan Friedrich af Holstein-Gottorps illegitime Afkom af Navnet von Holstein. Af Kammerjunker, Ekspeditionssekretær <i>O. von Munthe af Morgenstjerne</i>	81
Genealogi och Befolkningsstatistik. Af fil. lic. <i>Hannes Hyrenius</i> , Lund ...	95
Knud Knudsen Rønnow (Rønneby), født c. 1630, død 1684. Af Kaptajn <i>Johan Clemmesen</i>	100
En dansk-norsk Familie Bast. Ved Postmester <i>C. Klitgaard</i>	117
Til dansk Præstehistorie. Oplysninger om Hindsted og Fleskum Herreders Præster c. 1619—1655. Ved Lektor <i>Hans H. Fussing</i>	124
Haderslev Kommunitets Alumner 1598—1713. Ved dr. <i>Th. O. Achelis</i> ...	134
Kaptajn Christmas' Familieforhold. Af Direktør <i>Th. Hauch-Fausbøll</i> ...	145
Anmeldelser	149
Spørgsmaal.	
Hammer	154

Til Medlemmerne	154
De ældste Slægtled af Villestruplinien af Slægten Rosenkrantz. Af Baron <i>Palle Rosenkrantz</i>	155
Breve fra August Bournonville i hans Alderdom. Ved Teaterhistoriker <i>Robert Neiiendam</i>	176
Om og af Landsdommer Jacob Bircherod. Ved fhv. Bibliotekar <i>Ju- lius Clausen</i>	183
Otto Friderich Müllers Slægt. Af Bibliotekar <i>Jean Anker</i>	199
Nicolay Gomard, H. C. Andersens Fadder. Af Direktør <i>Th. Hauch- Fausbøll</i>	229
»H. C. Andersen og det Collinske Hus«. Smaaestykker fra den Collinske Brevsamling. Ved Bibliotekar, mag. art. <i>Albert Fabritius</i>	231
Juliane Marie Wallich. Et Tidsbillede fra dansk Ostindien. Ved Kontor- chef <i>Lorentz Bie</i>	236
Slægten Helsted. Af Typograf <i>Olaf Helsted</i>	244
Fortegnelse over dansk genealogisk Litteratur i Aaret 1940. Ved Biblio- tekar, mag. art. <i>Albert Fabritius</i>	247
Anmeldelser	253
Smaa Meddelelser.	
‡ Baron Palle Rosenkrantz. Af <i>L. B.</i>	258
Bramsen	258
Wilhelm Rogert Trap	258
Boldich	258
Spørgsmaal.	
Walter. — Peder Hjort. — Mohrsen. — Schmidt.	259
Samfundets Anliggender	260
Fortegnelse over Medlemmerne af Samfundet for dansk Genealogi og Personalhistorie. (1. November 1941)	261
Navneregister.	267

BREVE FRA DRONNING CHARLOTTE AMALIE,
 PRINSESSE AF HESSEN-CASSEL,
 TIL HENDES BRODER, LANDGREVE CARL
 AF HESSEN-CASSEL
 OG PRÆST VED FRANSK REFORMERT MENIGHED
 I KØBENHAVN CHARLES HÉRAULT.

Ved *Louis Bobé*.

I Statsarkivet i Marburg (Arkivgruppe 4 a) findes bevaret et Par Hundrede Breve fra Dronning *Charlotte Amalie* til hendes Broder Landgreve *Carl af Hessen*, en rig Kilde til Belysning af hendes fremragende, viljestærke og virksomme Personlighed og som ikke tidligere har været udnyttet af danske Historikere. Under Forarbejderne til et Skrift i Anledning af tysk-fransk reformert Menighed i Københavns 200 aarige Bestaaen,¹ havde jeg i Sommeren 1939 Lejlighed til at gennemgaa Brevsamlingen. Mit nærmeste Formaal med dette Arkivbesøg var at finde Bidrag til Oplysning om Dronningens vidtspændende Forbindelser med hendes Trosfæller, de ved Ophævelsen af det nautiske Edikt i 1685 forfulgte og til andre Lande udvandrede Huguenotter, og især hendes Virksomhed for at skaffe de til Danmark flygtede franske og indvandrede tyske Bekendere af den reformerte Lære Religionsfrihed indenfor en Menighed og en særlig Kirkebygning med Gudstjeneste i begge Sprog. Med et beundringsværdigt, uafledigt Opbud af Energi og Omsigt lykkedes det hende gennem fyrretyve Aars maalbevidste og sejge Kamp at føre sin Livssag til Sejr. Ved storstilede Dotationer sikrede hun den herværende reformerte Kirkes og Menigheds økonomiske Bestaaen langt ind i Fremtiden og til denne Dag. Det er dog ikke alene herigennem, at Dronning Charlotte Amalie erindres. Som udpræget Ætling af det i religiøst og politisk Henseende renitente hessiske Herskerhus var hun afgjort altfor ensidig optaget af Familiepolitik, ligesom hun i sin Hofstat og underordnede Betjeneringer hele Livet igennem fortrinsvis omgav sig med Folk, hun indkaldte fra sit Hjemland og forsørgede af sine Indkomster. Dette forhindrede dog ikke, at hun var sig sine Pligter som dansk Dronning bevidst og følte for Land og Folk. At hun havde Mands Mod og Hjerte, viste hun tidligst, da hun under Belejringen af Wismar i 1675 ved Kongens Side udsatte sig for fjendtlige Kugler, men især i Aaret 1700, da Byen var indesluttet af Fjender. Byens Kommandant var ikke sin

¹ Charlotte-Amélie, Reine de Danemark, Princesse de Hesse-Cassel, et les Origines des Églises Réformées Allemande et Française de Copenhague, Coph. 1940 (tysk Udgave med Titlen Charlotte Amalie Königin zu Dänemark, Prinzessin zu Hessen-Cassel und die Anfänge der Deutsch und Französisch Reformierten Kirche zu Kopenhagen, Koph. 1940).

Opgave voksen, og Modløsheden bredte sig, da hun som eneste nærværende Repræsentant for Kongehuset ved den truende Fare tog ind fra Landet og fra sit Enkesæde Charlottenborg opdannede Borgerskabet og samlede alle spredte Kræfter til et fælles Maal.

Nærværende Breve og Brevuddrag er kun et Udpluk af den store Samling, der, efter en ikke grundig Gennemgang at dømme, dog kun giver forholdsvis faa spredte Bidrag til dansk Historie. Dronningens Breve fra 1700 og 1710 er ret enestaaende i saa Henseende.

Adressaten til Brevene 1—11, Landgreve *Carl* af *Hessen-Cassel* (1654—1730), var først under Moderens Formynderskab fra 1670 og fra 1677 regerende Landgreve.

Brevene 12—15 er stilet til *Paul Hérault* (Eyraud) fra Dauphiné, opdraget i Genève, i 17 Aar Præst i Wesel, indtil han i 1712 kaldtes til Præst for den fransk reformerte Menighed i Kbhvn. Brevene blev først fundne i Rigsarkivet i en Blandingspakke (nu Privatarkiver Hérault), efter at mit førnævnte Skrift var udkommet. Brevet Nr. 16 er skrevet af Dronningens højtbetroede Hofchef, Geheimeraad *Friedrich Emanuel von Kötschau* (1666—1736), om hvem se Dansk Biografisk Lexikon IX, 644.

* *

*

Dronning Charlotte Amalie Levnedtsdata er efter Angivelserne i det autoritative, i genealogisk Henseende mønstergyldige Værk: *Carl Knetsch*, *Das Haus Brabant, Genealogie der Herzoge von Brabant und der Landgrafen von Hessen, Darmstadt* (Selbstverlag des Historischen Vereins für das Grossherzogtum Hessen), 1917, S. 127:

Charlotta Amelia (Daabsnavne), Prinsesse af Hessen-Cassel, født 27 April 1650 i Cassel, døbt 21 Maj smstds. † 27 Marts 1714 i Kbhvn., bisat 26 April i Roskilde Domkirke; viet 14 Maj 1667 (per procurationem) i Cassel, Indtog i København 25 Juni s. A., til Kronprins, senere Kong Christian V. Hendes egenhændige Underskrift lyder altid Charlotte Amelie, Kaldenaavnet var Charlotte.

Dronningens Forældre var *Wilhelm VI*, regerende Landgreve af Hessen-Cassel (fra 1650), f. 23 Maj 1629 i Cassel † 16 Juli 1663 i Haina, bisat i St. Martins Kirke i Cassel; formælet 9 Juli 1649 i Cöln a. d. Spree med *Hedwig Sophia*, Markgrevinde af Brandenburg, f. 4 Juli 1623 i Berlin † 16 Juni 1683 i Schmalkalden, bisat i St. Martins Kirke i Cassel, Datter af Kurfyrste Georg Wilhelm af Brandenburg og Elisabeth Charlotte af Pfalz.

Charlotte Amalies Broder var *Carl*, regerende Landgreve af Hessen-Cassel (fra 1677), f. 3 Aug. 1654 i Cassel † 23 Marts 1730 smst., bgr. i St. Martins Kirke; formælet 21 Maj 1673 med *Maria Amelia* Hertuginde af Livland, Kurland og Sempallen, f. 12 Juni 1653 i Mitau † 16 Juni 1711 i Weilmünster, bisat i St. Martins Kirke; Datter af Hertug Jakob af Kurland og Sempallen og Markgrevinde Louisa Charlotta af Brandenburg. Hun besøgte sammen med sin tilkommende Svigermoder, Landgrevinden, Leonora Christina i Blaataarn 6 Septbr. 1671.

3

1.

1689, 16. Februar.

..... Die schreckliche tiranische Hausierung, so die Franzosen in der Pfalz geübt mit den armen Leuten, hat mich recht alterirt, und bin ich den Deuffels Kindern auch so böse, daß ich sie wohl wolte selber helfen gehen dot machen. Gott bewahre mein armes Vaterland.

2.

1689, 19. Maj.

Daß mein letztes Schreiben auf alle die schlimme Zeitungen so von unsre Unglück hie außgesprengt werden, so abpropo kommen, freut mich, haben aber E. Lbd. hertzlich obligation, daß sie so göttig sich erwiesen und so part an allem nehmen wollen, und sich für Uns hir so ängstigen. Wir haben woll Ursache Gott zu danken, der Unß so gnd. bewahrt hat, den den tag wie wir drinen gewesen, hat daß Hauß an 2 ohrten schon auch gebrannt, es ist aber in zeiten noch gottlob geloschet worden. Das letzte mahl hat nicht viel gefelt, daß alle meine kinder wieder wehren darin gegangen, den mein 2ter Sohn den älsten so schrecklich gebehten, er solte doch mit ihm gehen; der hatte aber keine lust darzu, und zudem hat er sich für genohmen den Sonntag zu communiciren, so ihn auch davon abhilt. Sonsten wehren alle meine Kinder mit in den Unglück gekommen. Meinen armen Lincker ist es zu sein großer consolation gedigen daß christliche Mittleyd, so E. Lbd. mitt ihm über seine 3 arme würmer bezeugen; er ist woll hertzlich betrübt und darmit niedergeschlagen worden, daß ich frechte er lebe mir nicht lange, so mir sehr ungelegen kommen würde, die Charlotte ist nicht mitt drinnen gewessen und wolte ich die gerne für die Anne Margrete gegeben haben.

3.

1689, 17. August.

..... Gott hat sie bald vollenkommen machen wollen, darumb hat er so mit ihr fort geeilt, so ich auch gar wohl zufrieden bin, und mich darumb gar nicht gräme, den ich sie wohl versorgt weiß und mich nicht über sie in der Welt mehr zu ängstigen habe, daß sie in Unglück gereht, dass vergangen Sonntag I. M. der König auch seine jüngste natürliche tochter an derselbigen Krankheit verloren, sie hat aber schrecklich die Schwere Noht dazu bekommen, sie wahr mitt Graff Revenklau seinen Sohn versprochen, welches große betrübniß in dem gantzen Haus verursacht hat.

4.

1691, 21. Marts.

..... Die Hofmeisterin Gruben, so erst bei meinen Kindern ist gewesen, ist vorgestern gestorben, war 78 Jahr alt, daht vil guts bei

armen leuten, daß sie auch nicht so vil nachgelassen, daß sie von den Ihrigen kan begraben werden, sondern der König muß das ganze begräbnis thun lassen, soll sie ehrlich unter die Erde kommen.

5.

1696, 13. Oktober.

..... Des Statthalters Güdlows älteste Tochter so in ihr 14 jahr erstens mit dem ältesten Guld. Hochzeit machen wird, so wohl eine junge frau presentiren können. Die Mutter bleibt inconsolabel ihres lieben Sohnes dot, will sich mit gewalt nicht finden, sondern sucht ihr Vergnügung, daß sie ihn alle tage noch braff vernemen kan, sieht auch darüber aus als ein rechtes Gespenst, da nichts als Haut u. Knochen ist.

6.

1700, 15. Maj.

..... Wie ich höre sollen die Priester hie daß meiste theil angehabt haben, so den König darzu gleichsam forcirt, daß die Königine gesalbet werden müste, so Er ersten durchaus nicht habe geschehen wollen lassen, Die Ursach warumb Es bey mir unterlassen worden nemblich dass ich nicht wieder Mein gewissen tuhn wollen und die himlische dignitet für die irdische preferirt, macht mir mehr gloire und zufriedenheit in meinem hertzen als daß eußerliche beschmierung nicht hette zu wege gebracht, den es doch lauter fantasye und eytle nichtigkeit von der welt nur seynd, finde mich also in allen leicht getrostet und wohl recompensirt von dem Höchsten, wan Er mir nur meinen allerliebsten bruder bey bestendiger gesundheit in vollkommene vergnügung erhelte und das ich eins noch so glückseelich werden megte Ew. Lbd. zu ambrassiren für meinen Endt und dieselben persöhnlich versichern könnte, wie von grund der Seelen ich Sie estimire und liebe

Charlotte Amelie

mp.

7.

1700, 7. August.

Weil E. Lbd. in Dero sehr werthem Schreiben bezeigen, daß Sie nicht allein meine vorige, so Ich mit eigener hand nicht entwerffen können, wohl auffgenommen, sondern auch zufrieden seyn wollen, wenn Ich auch künfftig schon einer andern feder mich zu zeiten bediene, so nehme Ich auch noch anietzo diese Freyheit, weil die gegenwärtige höchstgefährliche Ummstände Mier mehr als sonst zu schaffen machen, und Ich heute ein sehr vieles an den König zu schreiben habe. Zuförderst sage Ich E. Lbd.

hertzlichen Danck vor Dero guten und treuen Wundsch zu meiner nunmehr überstandenen Brunnen-Cur, und bitte Gott, dieselbe auch Ihres Ortes gesund zu erhalten, und alles unheil von E. Lbd. abzuwenden. Wie es allhier umm uns beschaffen sey, werden ohne Zweifel E. Lbd. zum Theil wissen, denn den elenden und gefährlichen Zustand zu beschreiben und erkennen zu geben ist fast unmöglich. Ich weiß, daß E. Lbd. anietzo meinewegen Sich sehr bekümmern werden, Sie würden es aber noch mehr thun, wenn Sie den Jammer recht wissen solten. Die Schweden sind am Lande, und erwarte Ich alle Tage, daß selbiges, worunter auch Meine eigenthümliche Güther, im Feuer auffgehe. Hier fehlet es an Anstalt und an Einigkeit, und wird vielleicht in wenig Tagen der Feind vor dieser Stadt stehen, und selbige vom Lande bombardiren, oder gar belägern. Die Englische und Holländische Flotten liegen uns hier vorm Hafen, und thun den Schweden allen Vorschub, den sie verlangen; ja das äußerste stehet uns alle Stunden bevor, und wofern nicht ein Stillstand oder Friede in kurzen Tagen erfolget, so müssen wier fürchten, daß zu der Zeit, da E. Lbd. diesen Brieff empfangen, des Feindes Anschläge meist werden exequiret seyn. Bey so gestalten Sachen Sorge Ich, der König werde alles was die Gegentheile verlangen, eingehen müssen, und hernach schwerlich im Stande mehr seyn, seinen Freunden und allijrten zu dienen, oder auch E. Lbd. Printzen zu accomodiren; es wäre denn, daß man allijrter Seite mehr alß bißher geschehen, die balance zwischen Dennemarck und Schweden halten, und auff unsere conservation gedencken wolte. Jedennoch können die conjuncturen sich auch ändern, und versichere Ich E. Lbd., daß wofern der König nicht aller Kräfte beraubet wird, Ich mich vor den Printzen Carl mit aller Macht interessiren, und, womöglich, ihn allhier unter zubringen suchen werde; gewiß ist, daß der König viel Wercks von Ihm allhier gemacht, und wolte ich nur gewünscht haben, daß Er ein tausend Mann von E. Lbd. überbracht hätte, so würde sein établissement damit seine Richtigkeit gehabt haben. Warum man in der negotiation mit E. Lbd. wegen eines Regiments nicht zum Schlusse kommen, weiß Ich nicht, und habe Ich seitdem, daß der König abwesend, nichts davon können zu vernehmen kriegen. Wenn nur unsere Dinge sich beßern, und der König wieder herkömmt, will Ich Meines lieben Vettern Carls mich gerne annehmen. E. Lbd. wollen doch nunmehr bey Chur Brandenburg und anderswo unsere Sache auffs stärckeste antreiben, denn die Noth ist da und alle Stunden sind gefährlich. Es ist Mier sehr lieb, daß E. Lbd. den Geheimen Rath von Fuchß noch in etwas trauen wollen; die Faction, die gegen Ihn arbeitet, ist Mier bekandt. Es kan seyn, daß er an vielem, was ihm beygemeßen wird, unschuldig; wiewohl Ich gar nicht vor Ihn, noch

vor seine Gegener, noch vor Jemanden anders repondiren kan. Die Intriguen sind zu Berlin grausam, und weiß man nicht, wem daselbst zutrauen sey, wie E. Lbd. es Selbst schreiben. Zum wenigsten kan man eine Zeitlang zusehen, und weder zu viel trauen, noch zu viel mißtrauen. Ich will Meines ortes nichts unterlaßen, was Ich unter der Hand vor Printz Friederichs Lbd. thun kan; Gott gebe nur ein wenig beßere Zeiten, damit man Lufft kriege, und recht auff seine Sachen sinnen könne. E. Lbd. können glauben, daß Ich viel Zeit darauff dencke, wie doch etwan Dero Printzen könne geholffen werden; denn E. Lbd. und Dero Hauß liegen Mier gleichsam an der Seele, und wenn Ich bedencke, daß vielleicht gegen künfftigen Dienstag der Weg unserer Post abgeschnitten seyn mögte, E. Lbd. weiter zu schreiben, weiß Ich Mich vor Gram nicht zu laßen. Gott gebe uns doch Frieden, und erhalte E. Lbd. bey gutem Wohlwesen, wie Ich Ihn darumm bitte und biß an den Tod verbleibe

E. Lbd.
 dinst freundwillige
 Getrew Ergebene schwester
 C. Amelie
 m. p.

Coppenhagen den
 7den Aug: 1700

Den Goldmacher mag Ich E. Lbd. noch nicht schicken, sondern will vorerst noch 2 Proben des Goldes machen laßen, damit, wo ja ein Betrug dahinter, E. Lbd. nicht nebst Mier hintergangen werden.

8.

1700, 18. Sept.

Durchlauchtiger Fürst
 Freundlich hertzvielgeliebter Bruder und
 Gevatter,

Ich bin sehr sensiblement durch E. Lbd. angenehmstes Schreiben vom 5ten dieses erfreuet worden, weil Ich darauß ersehen, daß Dieselbe, wie Sie vor diesem mit der Mier vor Augen schwebenden Gefahr und Beängstigung, so freundbrüderlich participiret, nunmehr auch an meiner Befreyung ebenfalls Theil nehmen wollen. Es ist nicht ohne, und habe Ich es billig zu rühmen, daß sowohl Meine Kinder, als hiesige Bürgerschafft, und durchgehends alle Unterthanen, sich vergnügt bezeigen, umm daß Ich Mich der gemeinen Unruhe nicht entzogen, sondern böses und gutes mit andern theilen wollen, ob aber gewisse Bedienten dadurch Anlaß nehmen würden, bey gleichmäßigen conjoncturen /: welche Gott ins künfftige nimmermehr wieder verhängen wolle! / Meine Si-

cherheit besser zu beobachten, als dießmahl geschehen, kan Ich noch so lange nicht versichern, alß die Sachen noch immer in dem Stande und in dererjenigen Händen verbleiben, die bißher so jämmerlich haußgehalten. Ich hoffe zwar zu Gott, Er werde uns besseren Rath und bessere Zeiten verleihen, nachdem Er uns so scharff heimgesuchet, und auch fortfähret uns zu betrüben; denn es ist nicht nur der König heute vor 8 Tagen plötzlich krank worden, sondern auch nachgehends Meine Schwiegertochter die Königin und der kleine Printz, Mein Enckelchen. Wier waren vor alle drey besorget, beginnen aber nunmehr zu hoffen, nachdem dem Könige die Kindesblattern außgeschlagen, S. Lbd. auch nach einer Person in dergleichem Zustande Sich ziemlich befinden. Der Königin Zufall kömmt wohl von der alteration her, und weil Sie gesegnetes Leibes, war ein Mißfall zu fürchten, noch zur Zeit aber hatt sich nur ein kleines Fieber spüren laßen, wobey es mit Gottes Hülffe vielleicht verbleiben wird. Des Printzen Unpäßlichkeit, so man anfänglich vor die Blattern gehalten, findet sich auch nicht so gefährlich, und mag etwa von den Zähnen herrühren. Gott helffe nur ferner, und laße uns seine Züchtigung zur Beßerung gereichen! Die größte Motive, so den König von Schweden auß dem Lande getrieben, ist wohl ohne Zweifel diejenige, die E. Lbd. meinen, des Admiral Rookens declaration; hiernächst aber auch die Gefahr in Lieflland; daß über diese Ursachen noch eine andere, nemlich eine vorhabende heuraths-alliance stecke, dazu ist bißher von beyden Seiten nicht die allergeringste apparence gewesen, und kein einiger pas gethan worden, auch versichere Ich, daß daran allhier noch nicht gedacht werde. Gott wird endlich zu seiner Zeit es mit Meiner Tochter schicken, wie es sein heiliger Wille beschlossen hatt. Ich dancke E. Lbd. gantz freund Schwesterlich vor die gethane ouverture wegen des so auff dem convent zu Nürnberg in der 9ten Chursache geschlossen worden. Es ist freylich an dem, daß der letzte Tractat in Holstein dem Könige die Hände deßfalls gebunden, wie gerne auch S. Lbd. der gemeinen Sache fügen wolten; so zweiffele Ich auch sehr, daß zu Wien die gesuchte remedur zu erhalten stehe; nur dieses befürchte Ich, es werde das concert wegen der spanischen Erb-Folge Franckreich auß dem Stande halten, die 9te Chur mit effect zu hintertreiben, ja, auch nur der Fürsten gerechtsame tellement quellement zu verwahren, und Schweden hatt bereits mit den Lüneburgischen Häusern solche engagements. denen die andere considerationen leider! werden weichen müssen. Inmittelst ist das arme Teutschland zu beklagen, daß der Fürsten Stand ie mehr und mehr unterdrückt wird, und die Zeit, wie es scheint, verstrichen, da man die contraventionen des Kaiserlichen Hofes annoch vielleicht hätte suppressiren können. Was Printz Carlen betrifft, so schäme Ich

mich fast E. Lbd. zu bekennen, daß Ich zu deßen établissement allhier den Muth beynahe verlohren gebe, indem man eine große Abdanckung der trouppen, und davor die Auffrichtung der Land Militz nach der Schwedischen Manier in Vorschlag gebracht, auch es wohl nicht anders wird seyn können, alß daß man die cassa des Königes auff diese, oder andere Weise, erleichtere. Zudem stehet es darauff, daß Ich villeicht diesen Winter außer Coppenhagen und auff meinem Witthum zu Nieköping passiren dürffte, da Ich denn meinem Vetter destoweniger würde nützen können. Es komme aber wie es wolle, so sehe Ich wohl, daß allhier auff ein Regiment kein Staat kan gemacht werden; und deßhalben wohl dienlicher seyn wird, wenn E. Lbd. Dero Printzen sein Glück anderswo möchten versuchen laßen. Ich habe in langer Zeit nichts mit größerem Widerwillen von Mier geschrieben, alß mein Unvermögen in dieser Sache. Gott weiß, wie Ich E. Lbd. Kinder, und absonderlich diesen Printzen, liebe, aber Ich glaube, Ich bin dazu versehen, daß Ich den Meinigen nicht zu helffen vermag, wie Ich will, und E. Lbd. dringen auff eine positive Antwort. Ich ersterbe mit unbeweglicher Schwesterlicher Treue

Ew. Lbd. dinstfreundwillige, getrew
 ergebene Schwester
 Charlotte Amelie

Coppenhagen den
 18 den Septembr: 1700.

9.

(1702)

..... Ich war gestern abent bey der guten G. L. Admirallin Goullen zum Essen gebeten, weil alle auf dem Schloß und Stadt die Leute sich lustig machten, wolte sie mir auch eine Veränderung antuhn, spilten da a l'homber mit ihr u. d. G. L. Cormaillon u. die Frau Rathlohen, so ihr man in Heidelberg

10.

1710, 11. Marts.

Gleich wie Ich Ew. Lbd. eine zeithero part gegeben von demjenigen was unserseits zu avantage in Schonen passiret, so mus ungerm mit diesem berichten, wie das gestern früh umb 9 uhr beide Armeen in der gegent von Helsingborg an ein ander gerathen, wobey zwar unserseits tapfer und lang gewochten worden, weiln aber unser lincker flügel wegen einige Sträuche und Heckken nicht wohl zum treffen kommen können, und der feind, so biß an 11000 an Cavallerie gehabt, daher gelegenheit gewonnen, seine force gegen den rest zu employiren, so haben die unßrige nicht ohne geringen Verlust, und da fast alle Stabs officirer entweder tod,

blessiret oder gefangen, sich nach Helsingborg zu retiriren gezwungen worden, der Gen: Lieut Rantzau is bald anfangs schwerlich blessiret worden, wie auch der G. M. Rothsteen an der Hand, deßelben vormahliges Regimente Dragoner bey dieser action aber seine devoir nicht gethan und durch ein ander Regiment Dragoner Land Militz mit verführet, diese und andere Ursachen seind nach Gottes Verhängnüß gelegenheit zu unser seits Verlust gewesen. Wozu noch kombt, das die Schweden ihrer alten gewonheit nach, sich derer Schüzzen bedienet, welche dann bald zu anfangs viele officirere zu schanden gemacht. Die garde de corp und das Regiment garde zu fues nebst denen Granadiren so sehr wohl gefochten und da sie vom feind umbringet, sich durchschlagen müssen, haben ein großes eingebößet. Die Schweden haben bey dieser action gleichfals viel verlohren und haben wir einen Gen: Lieut: nebst einigen Paucken und Standarten von dem selben gefangen und zu Beüte bekommen. Der Obriste Due, so Mein Regiment commandiret, is tod; der Obrist Mörner von der Garde du corp todlich blessiret, der Major Gram aber tod, des Prinz Carl v: Hessen Philipsdael Lbd. seind an der lincken Hand, doch Gottlob ohne gefahr, blessiret; ob nun unßre Troupen, so noch 8000 m gesunde ohne die krancke, so disseits, ihren post in Schonen länger werden defendiren können, oder daselbe wieder verlassen müssen, mus die Zeit geben. Weilen es an Ober Officirer daselbst manquiret, so seind diese Nacht der General Lieut: Cormaillion, 2 Obriste Juel dahin von hier abgereißet, und hatt erster das Commando inzwischen angenommen. Gott in deßen Händen der Sieg stehet, wolle diesen Verlust anderwertig nach seinen Willen wieder ersezzen, und Ew. Lbd. und fürstl's Haus bey allen gedeyen und wohlergehen erhalten, die Ich mit aller lieb, Treu und Ergebenheit beständig bin

Ew. Lbd.

gantz getrewe dinst freundwillige Schwester

C. Amelie

mp.

Cphg. d/ 11. Martij
1710.

11.

1710, 8. November.

Es ist mir hertzlich lieb aus Ewr. Lbd. abgelaßenes vom 20ten Octobr. den bisherigen Wolstand und gute gesundheit zu ersehen, und wünsche das dergleichen zu vernehmen noch lange möge erfreuet werden. Übrigs kann Ew. Lbd. vor dismahl von hir aus nichts anders berichten als das unßer flotte wieder eingekommen, auch die Troupen, so hir außerhalb der Stadt campiret, wieder

in die quartier gerückket, so das von dieser seite allen ansehen nach, diesen winter wohl nichts dörrfte tentiret werden. In Norwegen aber gedencken die Unßrige von drey verschiedenen örthern in Schweden einzutringen, wo zu Gott seinen segen geben wolle. Der Czar hatt uns noch ohnlängsten versichern laßen keinen frieden mit Schweden einzugehen bis Mein Herr Sohn der König seine volle Satisfaction und Schonen nebst denen Zugehörigen wieder bekommen, welches dann nicht mehr als billig werden die unkosten so mann alhir anwendet sehr groß, und Moscau dabey das gröste profitiert. Wie die jüngste Brieffe aus Schweden verlauten, so soll die Kranckheit daselbst und ins besonder in Stockholm etwas nachlaßen. Den leib des Commandeur Wittfeldt, so bey jüngster action mit sein schiff in die lofft gepflogen, haben die bauern gefunden und ohngefahr 2 hände hoch am Ufer begraben gehabt, es ist aber der Körper wieder heraus und alhir ansehnlich begraben worden. Es kommen noch täglich viel Körper angetrieben, es ist aber vorizzo ordre gestellet, das die selbe auf angeben als bald von denen bey liegenden königl. beampten sollen beerdiget werden. Schlieslich verbleibe mit aller ergebenheit und freund Schwesterlicher Treue bis in mein Grab

Ew. Lbd.

dinst freuntwillige gantz getreue Ergebene
Schwester
C. Amelie

mp.

Copenhagen d/ 8ten
9br. 1710.

12.

2. November 1712.

Monsieur Herault vous serez sans doute déjà averti d'ailleurs comme tant par la mort d'un de nos pasteurs françois à Copenhague que par la vocation de l'autre à Tournai deux chaires sont venues à vaquer dans la dite église et comm'entres autres on m'a fort loué votre pieté, érudition et autres belles qualités, j'en ai pris occasion de vous demander au Roy de Prusse d'être notre premier pasteur de l'Église Reformée Françoise au sudit lieu. Je me charge de vous obtenir la permission de Sa dite Majté et c'est ce qui me fait espérer que vous ne ferez point de difficulté de vous mettre en chemin pour uenir icy à Oldenburg auant que de passer à Copenhague. J'aurai soins de vous faire fournir les fraix qu'il faudra pour les dites voyages, et il me semble qu'afin de les pouuoir faire avec d'autant plus de diligence et d'autant moins d'embaras, vous ne feriez pas mal d'envoyer vos liures et d'autres hardes dont vous pouuez vous passer par Amsterdam et

par eau jusqu'à Copenhague, surquoy attendant votre résolution je vous recommande à la protection de Dieu en vous assurant de ma bienueillance royale. À Oldenburg le 2 de 9bre 1712.

Charlotte Aemelie.

Vous trouerez icy votre lettre de vocation de l'Église de Copenhague, et les conditions vous promises seront inviolablement obseruées.

13.

10. Juni 1713.

Monsieur Herault. J'ai été bien aise d'apprendre par la vostre du 3me que vous êtes bien arrivé avec vostre femme à Copenhague et que la reception que Messrs. Lenthe et l'Eveque vous ont fait, vous ait donné du contentement, souhaitant que le reste vous puisse contenter de même, au moins j'espère qu'après les premiers embarras que vous aurez au commencement à dresser vostre ménage et à faire des connoissances, vous trouverez le séjour de Copenhague encore supportable et je prie Dieu qu'il vous le fasse reussir pour vostre contentement et prospérité, pour le bien et l'avantage de l'Église et pour ma propre satisfaction. Je vous fais en même tems mes remercimens pour tous les bons voeux que vostre zèle affectionné pour ma personne vous a fait pousser en ma faveur, dont je laisse l'accomplissement à la Sainte Providence Divine, dont j'attends aussi un bon succès de la cure du printems dans laquelle je me trouve déjà depuis quelques jours et qui jusqu'ici a bien reussi de sorte qu'avec le secours du Seigneur j'espère d'être mis en état de pouvoir me mettre cet été en chemin pour retourner en Danemarc. Mr. de Rochegude m'a mandé que l'ambassadeur de France à Londres l'avoit assuré que tous nos pauvres frères qui à cause de religion ont croupis jusqu'ici sur les galères en France, devraient être relâché, dans sa dernière pourtant il semble craindre qu'on n'y fasse des restrictions en faisant des distinctions entre ceux qui à cause de pure confession y ont été mis, et ceux qui y ont été condamné sous prétexte de quelque transgression des ordonnances du Roi, même qu'à l'égard des premiers on leurs enverroit, avant de les relacher, des pretendus convertisseurs, pour ebranler encore si possible seroit, leurs constance. Il y ajoute cependant que l'ambassadeur de France ne convenoit pas de cela, mais qu'il continuoit toujours à l'assurer que ses premières assurances seroient executé au pied de la lettre. Le bon Dieu en veuille disposer selon sa volonté sainte et misericordieuse. J'ai eu le plaisir d'avoir joui pendant les fêtes de la présence de la Princesse de Hombourg et du comte d'Aldenburg, mais le jour après il se sont mis en chemin pour la Hollande et j'espère qu'ils seront

arrivé hier à Dorewerth. Si vous voyez Messrs. Lenthe et l'Eveque assurez les de la continuation de mes graces et de mon estime. Au reste je prie Dieu, en vous faisant les mêmes assurances et à vostre femme, de vous tenir toujours sous sa sainte garde. À Oldenburg le 10. juin 1713.

Charlotte Aemelie.

(Egenh. Tilf.) J'ay oublié à vous mander que j'avois receu une liure de thé pour vous qui est uenu avec le mien. Sy vous en estes pressé ie vous l'enverroy, sinon ie l'apporteray.

14.

1. August 1713.

Mr. Herault. Quoique Kötschau vous ait déjà répondu de ma part, je veus vous temoigner, en le faisant moy même, combien vos lettres me sont agréables, et que je suis fort contente de votre conduite. J'aurois voulu vous pouvoir mander quelque chose de nos pauvres galériens, mais je n'ai rien appris de Rochegude, sinon qu'il y en a 136 relâchez. On ne sçait pas encore qu'ils soient en lieu de secureté excepté quelques uns qui sont arrivés à Genève où ils ont été reçus avec toute la cordialité qu'ils méritent. Mais je n'en sçay ni les noms ni aucune autre particularité. Le bon Rochegude ne perd pas un moment pour exciter à la compassion envers ce reste des malheureux. Il me mande que l'Eveque de L'y, qui est un prélat véritablement réformé et plein de zèle, avoit depuis deux jours supplié la Reine de redoubler ses instances en faveur de ces pauvres souffrans, que la Reine d'Angleterre avoit répondu: je feray pour eux ce que je pourray et même avoit allegué mes sollicitations auprès d'Elle. Je ne me flatte point qu'elles ayent produit tout le bon effect, que Rochegude croit, mais je suis bien aise d'avoir fait mon devoir dans cette occasion. Je songe fort sérieusement à l'établissement des refugiez et aux moyens dont on pouvoit se servir et sur ce sujet le ministre Sourin à la Haye a des frequentes conversations avec l'envoyé d'Alefeld. Je suis bien aise de ce que vous souhaités tous mon retour, je n'attends que mon frère qui, comme j'espère, sera icy en dix ou douze jours, après quoy je regleray le jour de mon départ et je seray bien aise d'avoir la la consolation à voir un frère pour qui j'ay tant de tendresse, aparament ce sera pour la dernière fois de ma vis. J'espère aussi que le comte Antoine sera icy la semaine qui vient, il m'a été un grand secours par rapport aux affaires de l'Eglise. Je crois que votre femme s'accoutumera mieux à Copenhague et qu'elle ne regrettera pas Wesel presentement, puisque son beaufrère a quitté, j'espère aussi que vous serés content de votre condition et j'y contribueray avec plaisir. Les anciens de l'église

m'ont envoyé une lettre dont j'ai été fort satisfaite. Je trouve aussi bien que vous, qu'il auroit été mieux qu'on eut marqué le caractère, l'âge et le lieu de naissance de nos confesseurs relachés. Je me recommande à vos saintes prières, en vous assurant de ma bienveillance royale. À Oldenburg ce 1er d'Aout 1713.

Charlotte Amelie.

(Kun Underskrift egenhändig).

15.

12. August (1713).

Monsieur Herault i'ay receu votre lettre du 29 juillet, i'y vois avec plaisir que vous me souaittes tous à Copenhague, ie le souaitte moy même et ie prens toutes les mesures necessaires, l'espérance de uoir icy mon frère ainé et le retour du conte Antoine sont cause du retardement de mon départ, mais j'espère qu'en huit jours j'en pouray fixcer le jour. Il n'est point vray que i'aye donné ordre à la Gram de donner 12 écus à la Bertelin, il y en a assés dans mon petit troupeau qui en ont besoin sans aler chercher ceux qui l'ont quitté; nous auons gagné en perdant cette femme, car elle épuisoit les charités et demeueroit toujours geuse, vous faites fort bien de m'informer de tout cecis. La P. de Hombourg le sçait désjà et je ne doute point qu'elle ne donne bien tost ordre que le reste d'argent soit remis entre les mains du consistoire pour le pauvre garson. au reste i'ay une ueritable joye de voir combien l'euque de Copenhague vous estime. il me fait prier d'avoir toujours de la grâce pour vous, ie n'auois pas besoin de sa récomandation pour cela, mais cela m'a fait plaisir de uoir combien il s'interessoit en vous. J'espère que Dieu vous a donné en sa bénédiction à ma pauvre Eglise et que vous contribueray de votre mieux à l'ogmanter et a entretenir l'union entre les alemans et les françois qui est le vray moyen d'attirer les grâces du ciel sur nous.

Soyés toujours assuré de ma bienueillance et protection et que ie suis fort contente de votre conduite, redoubles vos voeux au ciel pour que mon voiage soit heureux. Dieu vous ait, Monsieur Herault, toujours en sa sainte garde.

Charlotte Amelie.

À Oldenburg ce 12 aoust.

16.

Hofmarskal F. E. Köttschau til Landgreve Carl af Hessen-Cassel.
1714, 5. Juni.

Durchlauchtigster Fürst,
Gnädigster Fürst undt Herr,

Da mir Ew. Hochfürstl. Durchl. rühmlicher Eyfer undt Christfürstliche Gnädigste Vorsorge vor daß Wohlseyn unserer heiligen

Religion überhaupt, undt ins besondere vor dem Wohlstandt der von Dero Königl. Frau Schwester glorwürdigsten Andenkens aller mildest fundirten Kirchen allhier zur Gnüge bekant, so nehme die Freyheit eine Copie derer ohnlängst von Ihr: Königl: Maj: de novo confirmirter undt theils vermehrter Privilegien Ew. Hochfürstl. unterthänigst zu communiciren. Sie seindt zwar noch nicht durch den Druck public gemacht, welches doch mitt nechstem geschehen soll. Ich habe aber dadurch eine Copei erhalten, weilm man das Vertrauen in mich gesetzt, die teutsche traduction auß dem Dänischen zu revidiren undt zu corrigiren, welche ich denn fast gänzlich in eine neue forme umbgießen müssen. Es wäre zu wünschen gewesen, daß der 14. Art: wegen den Kindern auß Ehen von Luterischer undt reformirter Religion hätte können anders eingerichtet werden, es hat aber Ihr: Maj: der Höchstsel. Königin angewanter Fleiß undt unermüdete Officia nichts effectuiren können, maßen Ihr: Maj: der König Dero geneigten Willen zwar so wohl schrift- als mündtlich temoigniret, dabey aber zugleich die Nothwendigkeit seine Clerisei zu menagiren angeführet, so daß man mitt der Clausul racione derer außershalb Dännemarc contractirter Ehen sich begnügen müssen, undt hoffe ich endlich daß dieses zum Vorthail der Kirche mitt Gottes Hülfe reichen wirdt, indem deren Glieder umb so viel eher sich bestreben werden Ihre Ehegatten von Ihrer eigenen Religion zu choisiren.

Sonsten haben nunmehr allerseits hohe Königl. Erben sich dahin genereusement erkläret, daß Sie den zu beständiger Salairung hiesiger reformirten prediger von der Höchstsehl. Königin durch Dero letzte Donationem inter vivos destinirten fundum completiren wollen entweder durch Erlegung eines capitals von 7000 Rthl. ein vor allemahl, oder auch durch continuirung derer prediger gagen biß so lang durch auflegung der renten zu Capital diese ganze Donation completiret sey. Gott sel vor diese Wohlthat hertzlich gedancket, der wolle ferner sein Kleines Häuflein erhalten.

Gegen Ende jetzt laufenden Monaths wirdt hiesige Hofhaltung der Höchstsehl. Königin wohl gänzlich dissolviret werden, undt werden beyderseits Princessinnen Hochfürstl. Durchl. sich so dann auf dero Abreyse begeben.

Die hiesige Königl. Herrschaft hält sich annoch zu Fridrichsburg auf, Ihr. Maj: der König aber kommen zum oftern anhero, die allhiesigen troupen zu munstern, dergleichen Sie diese ganze woche allhier, undt künftige woche aufm lande thun werden, wornach Ihr. Maj. der rede nach eine tour nacher Holstein thun werden. Es sollen schon viel Holl- undt Engeländische Kauffardey Schiffe den Sundt passiren umb nach Petersburg zu gehen, undt daselbst die wahren, so sonsten zu Archangel fielen, abzuholen, welches denen trafiquanten ein großer Vorthail seyn wirdt, indem

sie auf diese arth 2 à 3 reysen werden thun können, dan Ihnen nach Archangel nur eine reyse des jahres lang möglich war, auf der andern Seite wirdt dem Czaar nicht weniger ein großes zu wachsen, auch hiesiger Zoll im Sunde sich umb ein merckliches vermehren.

Ubrigens empfehle auch ferner zu Ew. Hochf. Durchl. besondern Gnade undt verharre in aller tiefster Submission

Ew. Hochfürstl. Durchl.

unterthänigster treuer Diener

F. E. v. Kötzschau.

Copenhagen d. 5. Jun: 1714.

ANMÆRKNINGER.

2. Brevet handler om Operahusets Brand paa Amalienborg 19. April (Louis Bobé, Operahusets Brand paa Amalienborg 1689, Kbh. 1889). — mein 2ter Sohn: Prins Christian † 1695. — Lincker: *Johan Heinrich Lincker*. Senest fra 1677 Dronningens højtbedroede Kammersekretær † 1692. Af hans 3 Børn, der indebrændte, var *Anna Margrethe* Dronningens Yndling.
3. Brevet handler om Dronningens anden Datter *Christiane Charlottes* Død (f. 1679 † 14. Aug. 1689). — jüngste Tochter: *Anna Christiane Gyldenløve*, f. 1676 † 11. Aug. 1689, trolovet med Generalen Grev *Christian Ditlev Reventlow* (Danmarks Adels Aarvog XLVI).
4. Gruben: *Sidsel Grubbe* (f. 1612 † 19. Marts 1691), Enke efter Generalfeltmarskal *Axel Urup* (Danmarks Adels Aarvog XII, 164).
5. älteste Tochter: *Charlotte Amalie*, Grevinde *Danneskiold-Laurvig*, Datter af Statholder i Norge *Ulrik Frederik Gyldenløve*, gift 27. Nov. 1696 m. *Christian Gyldenløve*, ældste Søn af Kong *Christian V* og *Sophie Amalie Moth*. — *i hres Sohnes dot*: Medgift.
7. Om Begivenhederne i 1700 se især Bidrag til den store nordiske Krigs Historie I (1899), 388, 408, 412, 452. — Printz Carl: Landgreve Carl af *Hessen-Philipsthal* (1682—1770), Søn af Landgreve *Philip af Hessen-Philipsthal*, Dronningens yngre Broder, kom 1698 paa det ridderlige Akademi i Kbhvn., i 1700 udnævnt til Kompagnichef i Livgarden t. F. og Major af Inf. — Fuchs: *Paul von Fuchs*, bekendt brandenburgsk Statsmand (Historische Bibliothek II, 203). — Printz Friedrich: *Frederik Landgreve af Hessen-Cassel* (1730), Søn af Dronningens Broder Carl, f. 1676 † 1751, blev 1700 R. af Elefanten, 1720 Konge af Sverige.
8. Meine Tochter: Prinsesse *Sophie Hedevig* hvis Giftermaal da var paa Tale.
9. Goullon: Generaladmiralltnt. *Jens Juels* Enke *Dorthe Krag*. — Cormaillon: *Charles Damas Cormaillon* († 1710). Generaltnt. og Kommandant i Kbhvn. 1700 (23. Nov.). — Rathloh: *Margrethe Gersdorff*, g. m. Kammerherre hos Dronningen *Gregers Rathlau* † 1681.
10. Rantzau: Generaltnt. *Jørgen Rantzau*. — Rothsteen: Generaltnt. *Christian Rodsteen* † 1728. — Due: Oberst og Chef for Dronningens Livreg. *Manderup Due*. — Mörner: Oberst og Chef for Livgarde, senere Generaltnt. *Bernhard Joachim von Mörner* † 1741. — Gram: Major *Otto Christopher von Gram*. — Prinz Carl: ovennævnte Prins

- Carl af Hessen-Philipsthal*, kommanderede 2. Træfning i Slaget. — 2 Obriste Juel: Generalltnt. *Erik Juel* († 1742) og *Christian Juel* til Strandgaard († 1717) (Danmarks Adels Aarb. XLIV, 37, 41).
11. Wittfelt: *Iver Huitfeldts* Lig blev fundet af Bønder ved Køgebugt og bisat i Holmens Kirke.
 12. la mort: den fransk reformerte Præst *David de la Tour d'Aliès* døde 9. Sept. 1711. — l'autre: *Jean La Placette*, afg. 1711.
 13. Lenthe: *Christian von Lente*, afg. 1710 som Overkrissekreter ved Hær og Flaade. — l'Eveque: *Christen Worm*. — Rochegude: *Charles Barjac Marquis de Rochegude*, landflygtig Huguenot. Om ham og hans Familie se Bulletin de la Société de l'histoire du Protestantisme français XVII, 353 ff. — Hombourg: *Wilhelmina Maria* Prinsesse af *Hessen-Homburg* (1678—1770), formælet 26. April 1711 i Kbhvn m. Rigsgreve *Anton af Aldenburg* (C. Knetsch, Das Haus Brabant, 1917). — Dorewerth: *Doorwerth*, Slot ved Arnheim, nu Museum for Gelderland.
 14. L'y: Het Y. — Sourin: *Jacques Sourin* (1677—1730), den navnkundigste af de reformerte Præster i det 17.—18. Aarhundrede, havde Titel af engelsk overordentlig Gesandt i Haag. — Alefeld: *Hans Henrik von Ahlefeldt* (1656—1720), fra 1692 Overkammerherre hos Kronprins Frederik, hvem han ledsagede paa dennes Udenlandsrejse, 1710—14 Minister i Haag. — Wesel: *Héraults* Hustru *Marie Persode* var Datter af en General i Wesel.
 15. la Gram: *Charlotte Sophie von Hattenbach* (1690—1734), g. m. Geheimeraad, Overjægermester *Friedrich von Gram*. — la Bertelin: *Johanne Sidenborg*, Datter af Sekretær i Kommercekollegiet *Jakob Sidenborg* og *Jeanne Soubzmaison* fra Tours, g. m. Premltnt. *Jean Berthelin* fra Quevilly ved Rouen † 1704.

ÆGTESKABSSVINDEL I DET ATTENDE
AARHUNDREDE.

MED PERSONALHISTORISKE OPLYSNINGER OM DE
IMPLICEREDE.

Af *Richard Høeg Brask.*

Nelle hed han, og en Nelde var han; Kvinderne brændte sig paa ham! Hans fulde Navn var *Friderich Christian Nelle*, og han fødtes d. 10' October 1761 i Ullensaker i Norge som Søn af Regimentsfeltskær, senere Stadschirurg i Christiania *Peter Christian Nelle*, f. c. 1729 i Altona, død d. 1' Januar 1800 i Christiania, og Hustru *Elisabeth Ulrika Reinhardt*, f. c. 1736 i Kjøbenhavn. Han lærte formodentlig Chirurgi hos Faderen og skal allerede som 14-aarig have været Underchirurg ved Hæren i Norge. Først i September 1782 — altsaa knap 21 Aar gl. — tog han dog den chirurgiske Examen og i Marts 1783 medicinsk Tentamen i Kjøbenhavn. Fra 30' April 1783 til 7' October 1789 var han Regimentschirurg i Norge, idet han derhos i Aarene 1787—89 praktiserede i Frederikshald. Saa flyttede han sin Virksomhed til Danmark; d. 19' April 1790 udnævntes han til Distriktschirurg for Holbæk Amt med Bopæl i Holbæk, og i Danmark begyndte han ogsaa at virke som Kvindebedaarer. Han havde dog allerede da været i Ægteskab, idet han i sit 23' Aar, d. 19' Marts 1784, i Trondhjem blev viet til den 19½ aarige *Thale Marie Motzfeldt*, f. d. 16' September 1764 som Datter af Dragonritmester *Johan Motzfeldt* og Hustru *Olave Christine Frederiksdatter Brun*; men Ægteskabet blev ikke af lang Varighed, hun døde d. 8' Marts 1788. At Nelle allerede den Gang har set paa Penge, ses af, at han 2 Maaneder efter Brylluppet søgte om *venia ætatis* (Fuldmyndighedsbevilling) og til Støtte herfor henviste til, at han nylig var blevet gift med en Kvinde med nogle 1000 Rigsdaler. Han fik i 1788 Bevilling til at hensidde i uskiftet Bo med en Søn, der iøvrigt døde i Holmestrand i 1804 i sit 20' Aar. Maaske har Hustruens Død været medvirkende til, at han søgte til Danmark!

Sammen med Nelle havde en anden Chirurg ved Navn *Weber* faaet Beskikkelse som Distriktschirurg i Holbæk Distrikt, men ingen

af dem var synderlig tjenstivrig: Weber gav slet ikke Møde, og Nelle kom først til Holbæk d. 18' Juni og rejste atter bort i August 1790; endnu i Februar 1791 var han ikke vendt tilbage, hvorfor Cancelliet i Marts tilskrev det chirurgiske Academi om at tilkjendegive Nelle, at han inden 4 Uger maatte indfinde sig i Holbæk og overtage sit Embede, ellers vilde det blive opslaaet ledigt. Academiet tilskrev da d. 11' Marts Nelle herom, og han har da vistnok pareret Ordre. Den forløbne Tid havde han imidlertid benyttet paa anden Maade!

I Kjøbenhavn levede der paa den Tid en midaldrende, velhavende Enke: Justitsraadinde *Ide Christine Erichsen, f. Bassebech*, og hende var Nelle paa en eller anden Maade kommet i Forbindelse med.

Hun var næsten dobbelt saa gammel som Nelle, idet hun var født i Kjøbenhavn i 1734, døbt 16' Juni i Frue Kirke, som Datter af Mursvend, senere -mester, *Jacob Christophersen Bassebech*, der blev begravet d. 8' December 1739 (Frue), kun 33 Aar gl., og *Cathrine Elisabeth Pedersdatter Liebe* (viede d. 13' August 1733 i Frue Kirke), som var født c. 1714 og altsaa blev en ung og — som det synes — livslysten Enke; hun trøstede sig hurtigt, allerede d. 29' Juli 1740 (Frue) ægtede hun Marskandiser *Hans Styver*. Heller ikke dette Ægteskab blev af lang Varighed: i November 1742 — Copulationsgebyr er betalt d. 12' d. M. til Vielse i Sct. Nicolai Kirke — giftede hun sig med Herretjener, senere Marskandiser — i Skattemandtallet for 1743 angives han at handle med gamle Klæder — og Øltapper (1771) *Hans Musberg, f. c. 1714*. Han holdt hendes Tid ud, d. 25' April 1772 døde Cathrine Elisabeth af »Brystsyege« og blev begravet d. 1' Maj s. A. paa Sct. Nicolai Kirkegaard. Hun fødte i sit første Ægteskab foruden Ide Christine to Døtre: *Inger Marie*, der døde ugift i Januar 1776 af »Brystsyege«, 39 Aar gl. (begr. 17' s. M. paa samme Kirkegaard), og *Cathrine, som d. 8' Juni 1785, c. 46 Aar gl., blev viet til Tobaksspinder Paulus Roslin* (død 74 Aar gl. d. 21' Juli 1800) og døde d. 22' Marts 1805 i Kjøbenhavn. Medens Ægteskabet med Styver var barnløst, fødte Cathrine Elisabeth i Ægteskabet med Musberg i hvert Fald 4 Børn, en Søn og tre Døtre, af hvilke sidste to overlevede hende.

Om Ide Cathrine Bassebechs Barndoms- og Ungdomsaar vides ikke synderligt, og det kan kun gisnes, at hun efter Moderen har arvet dennes tilsyneladende erotiske Temperament; hun blev confirmeret d. 1' October 1747 i Sct. Nicolai Kirke og er vel derefter kommen ud at tjene, fra Mikkelsdag 1758 til Paasken 1760 var hun i hvert Fald i Tjeneste hos en Enkefru *de Klinggraf, f. Grøn*, i Kjøbenhavn. D. 21' Juli 1760 fik hun udstedt Pas til Rejse til Sct. Petersborg. Hertil var nemlig hendes Kjæreste, Portræt-

maleren *Vigilius Erichsen*, draget et Par Aar tidligere, og her blev de formodentlig viede. Han var af samme jævne Oprindelse som hun; Faderen, *Niels Erichsen*, vist norsk, — en yngre Søn hed *Arve*, — var født c. 1693 og havde sit Erhverv fra Holmen;¹ ved Mandtallet efter Branden 1728 opføres han som boende i Strand Kvarter Nr. 10, havde Kone — hun hed *Marie Oder(s)* — og tre Børn og benævnes »Mester over Saugskjærerne ved Holmen«; i 1743 logerede Ægteparret i Rosenborg Kvarter Nr. 130: »Een Kone, hvis Mand *Niels Erichsen*, har været Mester paa Holmen og er bortrejst, fattige«. 1759 fik Manden, der da antagelig var Enkemand, en Almisse paa 2 Rdlr. af Particulairkassen, 1762 boede han i Farvergade, og d. 10^e Maj 1765 blev han, der da benævnes fhv. Skibsbygger, 72 Aar gl., begravet paa Sct. Nicolai Kirkegaard fra Lille Færgestræde. I Ægteskabet fødtes 4 Børn, 3 Sønner og en Datter; der maa have været Kunstnerblod i Familien, alle 3 Sønner malede, om end kun een af dem har efterladt sig varige Spor i den danske Kunsts Historie. Det var den ældste, *Vigilius Erichsen*, der fødtes d. 2^e September 1722 i Kjøbenhavn.² Om ham kan i det hele henvises til Dansk Biografisk Leksikon, 2^e Udg., 6^e Bind, idet der kun hertil skal tilføjes nogle enkelte Personalialia. Han blev confirmeret i Nicolaj Kirke 7—1—1742, altsaa i sit 20^e Aar;³ i Kirkebogen findes tilføjet: »t. Dyval«, d. v. s. hos *du Wahl*, Maleren og Kunstammerforvalteren, af hvem han var Elev. Det lykkedes V. E. ved sin Kunst at samle sig en temmelig betydelig Formue, idet han fik høje Honorarer; i »Samleren« VII 1930 pg. 99 omtaler Kunsthistorikeren Arist Pander ham saaledes: »— den berømmelige danske Kunstner som paa den Maade (nl. ved i Sct. Petersborg at portrættere en Række velstillede Magnater) opnaaede at tilfredsstille sin umættelige Trang til Penge — —«. Da han skulde vende tilbage fra Rusland til Danmark, averteredes i Sanct Petersburgskja Vjedomosti Nr. 100 for 1771, at »Hofmaleren Erichsen, der har sin Bopæl for Enden af Millionaja-Gade, overfor Sommerhaven, i den Grusinske Arveprins's Hus — —« agter

¹ En Brændevinsmand i Borgergade *Erich Arfuesøn*, der skiftede i 1687 med sine Børn, kan have været hans Fader i 2^e Ægteskab. (Kbh. Overformynderibog 1687).

² I Adresseavisen Nr. 117 for 11—6—1782 findes indrykket følgende Eftermæle: »Herunder hviler / den i Livet fredelige og i Døden salige / Justitsraad og Professor Vegelius Eriksen / Fød 1722 den 2 September / og af Gud hjemkaldt den 24 May 1782 / i sin Alders 60de Aar. / Han kom i Tieneste hos Keyserinden af Rusland / 1758; men kom tilbage til sit Fædreland 1772. / Der, hvor Religionen nu har tabt en evig Tilbeder, / Staden en tro og redelig Borger, / En øm Hustru den bedste Ægtefælle, / Venner en oprigtig Ven, / og Konsterne en stor og heldig Dyrker.«

³ En anden Kunstner, *Thorvaldsen*, var maaske omtrent i samme Alder, da han blev confirmeret.

at lade bortsælge ved Auktion Guld, Sølvtoj, forskellige Billeder og Tryk (Arist Pander s. St.), hvilket ogsaa tyder paa, at han var velhavende, men at leve i Rusland var sikkert ogsaa dyrt. Faa Aar efter sin Ankomst vilde han rejse ud, formodentlig for at studere, og ansøgte om dansk Pas. I denne Anledning skriver den danske Legationssekretær *Schumacher* i Relation til Bernstorff, dat. Petersborg 16/27—2—1761: »— — Une(!) Peintre des Portraits, nommé Vigilius Erichsen, Sujet de Sa Mjté, et Homme tres habile et entendu dans son Art supplie Votre Excellence de vouloir bien lui faire avoir un Passaport royal pour voyager. Il compte d'aller a Ses propre fraise en France et en Italie et de retourner ensuite dans sa Patrie — — —.«⁴

Der blev da ogsaa udstedt dansk Pas for ham i det latinske Sprog, dat. Jægersborg 6—4—1761, i Overensstemmelse med hans Ønske, dog næppe til Tilbagerejse hertil. Schumacher takker under 8—5/27—4—1761 paa Erichsens Vegne Bernstorff for Passet; det kan dog ikke ses, om det er blevet benyttet. Regeringsforandringen i Rusland kan mulig have spillet med her! I det danske Gesandtskabs Relationer ses Erichsen iøvrigt ikke omtalt, bortset fra Asseburgs Rel. Nr. 137 af 29—11/10—12—1767: »— — Votre Excellence ne me dit rien si la Portrait de l'Imperatrice destiné au Roi Lui est parvenu. Il y a Pres de 3 Mois qu'il a été embarque a(!) Petersburg pour Coppenhague. — —«⁴ Om Erichsens Hjemrejse staar i Forbindelse med *Pilos* Fald, som antaget i Artiklen i Biografisk Lexikon, er vist tvivlsomt, da han allerede i 1771 synes at være ved at bryde op fra Rusland, se ovenfor. Han fik 10—12—1772 Bestalling som Hof-Portrait-Maler og 7—10—1778 som Justitsraad (5 Kl. nr. 3); Originalerne ligge begge i Boets Papirer. Ved kgl. Ordre af 5—4—1773 tilstodes der ham 300 Rdl. aarlig »indtil anden Vacance«, se Partikulærkassens Regnskab 1774 fol. 61. 1. September 1779 (se Skatkammerets Skr. af 23—12 s. A., i Boets Papirer) fik han Tilladelse til i det mindste i 6 Aar at opholde sig, hvor han vil, uden at tabe disse 300 Rdl. ... Han og Hustruen vilde paa en længere Udenlandsrejse »paa nogle Aar« —, den 30—6 udstedtes der latinsk Pas for ham, og i denne Anledning gav han d. 4—7—1780 Hofconditor *Müller* og Lotto Advocat *Damkier* Fuldmagt til at føre fornødent Tilsyn med sine i Danmark efterladte Midler, ialt 19.000 Rdlr., altsaa en temmelig betydelig Sum, og hertil maa lægges det Beløb, som toges med paa Rejsen. Denne blev ikke af saa lang Varighed som ventet; allerede Aaret efter var Ægteparret igen hjemme, d. 23—7—1781 aflægger de to Fuldmægtige Regnskab for deres Bestyrelse af Midlerne. Det ses af dette Regnskab, at de for deres Mandant havde erhver-

⁴ Relationer fra det danske Gesandtskab i Sct. Petersborg. R. A.

vet Ejendommen Rungstedgaard »ved Hirschholm i Bircherød Sogn« for 5150 Rdlr.; Skødet blev udstedt d. 11. Juli og thinglæst d. 16. s. M.; Sælgeren var Greve *Christian Stolberg*, til Vitterlighed underskrev *C. D. F. Reventlow*, den senere Statsminister, og *Wendt*, R.s tidligere Hovmester, der endte som Overpræsident i Kiel og Gehejmeconferensraad.⁵ Erichsen har formentlig alt da været svagelig, hvad der kan have været Grund til Rejsens Forkortelse; han benyttede ikke de Anbefalingskrivelser til de danske Gesandter i Neapel — *Wedel-ŷarlsberg* — og Haag — *St. Sophorin* — som han havde faaet fra Udenrigstjenesten (begge ligger blandt Boets Papirer), og ej heller et Brev, som Maleren *C. A. Lorentzen* havde skrevet til Præsten *Jessen* paa Augustenborg; Brevet er dateret 25—5—1781 fra Paris, hvor de to Kunstnere da maa have været; Erichsen agtede aabenbart at rejse hjem over Sønderjylland. Mulig har han været videre om i Frankrig, det kan ses, at to Kufferter hjemsendtes fra Marseille. Som nævnt var Ægteparret allerede i Juli hjemme, der har ikke været megen Tid til Afstikkere. Efter Hjemkomsten boede Erichsen vistnok paa Rungstedgaard. Her oprettede de 14—5—1782 Testamente; den Arv, som efter Manden skulde tilfalde hans Slægt, skulde, forsaavidt angik den da endnu levende Broder: *Erich Erichsen*, »der er noget enfoldig og egensindig og dertil en slet Husholder«, i hans Sted tilfalde hans Børn. Testamentet forsynedes d. 31. s. M. med kgl. Confirmation; men da var *Vigilius Erichsen* ikke mere, d. 22' døde han og d. 31' nedsattes hans Lig i Frederiks Tyske Kirkes Capel Nr. 24.

Enken overtog Boet; hun opgav strax Rungstedgaard, som d. 11—12—1782 tilskødedes Kammerherre *Chr. Wilh. Baron v. Guldencron* for 6.500 Rdlr., altsaa med god Avance. Købekontrakten var alt oprettet d. 18—5, altsaa paa Mandens Dødsseng. Det synes, som om hun i de følgende Aar har boet i Kjøbenhavn; hun lod ikke Formuen ligge død; hun udlaante Penge paa Vexelobligationer, undertiden tillige mod haandfaet Pant, og kom maaske derved i Forbindelse med en Regimentskriver *Fugl*, som aabenbart ogsaa drev den Slags Forretninger; i Vejviseren for 1787 opføres Justitsraadinde Erichsen som boende i Ejendommen Nr. 167 paa Kongens Nytorv, men ved Folketællingen s. A. i Juli opføres den paagjældende Ejendom som beboet af nævnte *Fugl*, der var ugift, men havde mange Tjenestefolk, de fleste vel Skrivere; men Justitsraadinde Erichsen findes ikke! Det kan maaske antages, at hun gennem *Fugl* er kommen i Forbindelse med en anden Regimentskriver: *Ole Augustinussen Fremming*, som var gift med en Søster

⁵ Om Rungstedgaards Skæbne kan læses hos Christensen: Hørsholm.

til Nelle.⁶ Det fremgaar af Dokumenterne, at Nelle havde Penge-mellemværende med Fugl i Forsommeren 1790, og det samme var Tilfældet med Fru Erichsen. Han har ad denne Vej lært hende at kende og blevet klar paa, at der var Chancer for Udplyndring af Guldfluglen! I Sommerens Løb fik han hende til at indgaa paa Ægteskab; hun var bedaaret af ham, og han synes at have lovet at ville respektere hendes Ret til at disponere over sine egne Midler. Den 3—8—1790 løste han i Danske Cancelli Kongebrev og den følgende Dag begyndte Svindelen.⁷

Havde Nelle haft oprigtige Hensigter med Hensyn til Giftermaalet, havde den lige Vej været at gaa til Brudens Sognepræst eller en anden Præst af Parrets Bekjendtskab; men det gjorde han ikke; han førte Fru Erichsen ud af Landet, om end ikke længere end over til Hveen, hvor han Dagen efter, den 4—8—1790, fik en forhenværende svensk Præst ved Navn *Mathias Gane*,⁸ som vel har været med i Komplottet, til »i nogle ubudne Vidners Overværelse i Kirken« (Biskop *Balles* Ord) at foretage en tilsyneladende Vielse, hvorom der naturligvis ikke er tilført vedkommende Kirkebog noget. Hvad der her skete, var efter svensk Ret, for ikke at tale om dansk Ret, ganske ugyldigt. Da Sagen i 1791 kom frem, afgav Consistoriet i Lund til Biskop Balle i Skrivelse af 7—9—1791 følgende Erklæring:

»Højærværdige Hr. Doctor og Biskop!

Da Consistorium haver erholdt Afskrift af Hans Kongl. Danske Mayst' under 3die August 1790 udfærdigede Kongl. Resolution angaaende Vielse imellem Regiments Feldtskiæreren Nelle og Fru Ida Sophia⁹ Erichsen, og deraf erfaret, at dem alleene var tilladt at sammen vies hjemme i Huuset, imod at erlægge den paabudne Accise efter Consumptions Forordningen, og naar intet andet befandt, der lovligen kunde hindre deres Ægteskab, samt, at denne høje Tilladelse saaledes alleeneste gav dem Frihed til i Kjøbenhavn, men ikke andetsteds og langt mindre udenrigs, ved Vielse at fuldbyrde deres tiltænkte Ægteskab, men at de hverken have opfyldt nogen af disse Vilkaar hjemme i deres Fædreneland, ikke heller, under deres Ophold her i Riget iagttaget det Forhold, som efter Sverrigs Lov bør foregaa et lovligt Giftermaal, ved at producere Skifte Brev for Præsten, da den eene er Enke, ey heller ladet foregaae behørig Tillysning i Kirken; Saa finder Consistorium, efter disse Omstændigheder, at den imellem Regiments Feldtskiæreren Nelle

⁶ *Frederik Fugl* døde 14—3—1795 i Ejendommen paa Kongens Nytorv. *Ole Augustinussen Fremming* var født i Christiania, døbt 14—3—1759 i Vor Frelzers Kirke der, Søn af *Augustinus Nielsen Fremming* og Hustru *Ellen Gulleruuds Datter*. Han døde 24—5—1804 som Landfoged paa Sect. Jan. Man faar et Indtryk af, at de to Regimentskvartermestres *Virksomhed strejffede Aagerkarlenes*. Den fra Thorvaldsens Historie kendte Underfoged *Grønlund* var ogsaa med.

⁷ Expeditionen findes ikke tilført Sjællandske Registre; men det ses af nedenanførte Skrivelse fra Consistoriet i Lund, at den har existeret.

⁸ Sognepræst paa Hveen var da *Mouritz Kahl*.

⁹ Fejlagtigt for *Christine*.

og Frue Erichsen forrettede Vielse er aldeles ikke overensstemmende med Sverrigs Lov, hvilket Consistorium herved meddeler til Svar paa Deres Højærværdigheds under 17de May afgivne høytærede Skrivelse.

Forblive — — —

Lund d. 7 Sept. 1791.

Deres Højærværdigheds ydmyge Tjener
(sign.) *Olof Celsius.*
(paraf.)

Hr. Biskop Balle i Kiøbenhavn.«¹⁰

Det vil iøvrigt ses, at Nelle skjulte, at han var Enkemand og derfor skulde ligesom Bruden præstere Skiftebrev; han hensad jo i uskiftet Bo. »Vielsen« var altsaa betydningsløs. Nelle sagde naturligvis intet, men lod Bruden, der var i god Tro, forblive i denne. Parret rejste tilbage til Kjøbenhavn, hvor det forblev i nogle Uger. I Slutningen af Maanedens samlede der sig uheldvarslende Skyer over Nelles Hoved. Skiftecommissionen greb ind og forstyrrede Idyllen. Paa Sct. Hans Hospital var i 1787 død en Datter af Vigilius Erichsens ovennævnte uheldige Broder Erich, der iøvrigt var afgaaet ved Døden sammesteds kort efter Datteren, og Hospitalet mødte op som Arving ved sin Inspektør og forlangte Skifte; Fru Erichsen — og Nelle — maa vist have faaet Skrupler, samtidig henvendte hun sig til Skiftecommissionen i samme Ærinde. Hendes Skrivelse var dateret d. 18', men kom først Skiftecommissionen i Hænde d. 24'; maaske skulde den give Udseende af at være den første!

Fru Erichsen havde det foregaaende Aar lejet en Lejlighed hos Vinhandler *Bøhling* paa Hjørnet af Større Stræde (nu Holmens Kanal) og Gl. Strand (Ved Stranden), og Nelle var flyttet ind der, skjøndt hans rette Bopæl og Embedssæde var Holbæk; Lejligheden var dog opsagt til Flyttedag, og Parret stod aabenbart for Bortrejse, vist til Norge. Den 24—8 mødte Skiftecommissionen der og begyndte Registrering af Boet. Den gik ikke af uden Brydninger, Udflugter og ligefrem løgnagtige Anbringender. Nelle var mødt — men ikke Fruen — og opgav, at de var blevet viede »omtrent 3 Miile fra Kjøbenhavn i en Gaard, som hun tilforn har eiet og, saa vidt han erindrede, hed Rungsted, men Præstens Navn erindrede han ikke«! Første Løgn. Registrering blev derefter foretaget ved en Gennemgang af Værelserne og efter Paa-visning dels af Nelle dels af en Selskabsdame og en Tjenestepige. Den blev sluttet op ad Dagen, men genoptaget d. 27' s. M., idet Rekvirenten havde erfaret, at ikke alt skulde være opgivet, navnlig et større Oplag Brænde, hvoraf der dog kun forefandtes en halv Favn. Om Aftenen havde Rekvirenten dog større Held med

¹⁰ Erklæringen findes i notarialiter bekræftet Oversættelse blandt Boets Papirer.

sig. I et Spisekammer fandtes en stor Kuffert, som tidligere havde været skjult. Nelle og Fremming, som var kommet til, paastod, — næste Løgn — at Kufferten var Fremmings, og at denne havde pakket den med egne Sager, da han skulde rejse til Norge; dette benægtedes fra den anden Side, og der udspandt sig en lang Disput, men Fremming syntes dog en Tid at være tilbøjelig til at tillade, at Kufferten aabnedes. Han fjernede sig dog pludselig, og da Sagen atter d. 30' genoptoges, var han kontrær: han vilde absolut ikke gaa med til at tillade Aabning, og hvis Retten skulde dekrettere saadant, vilde han strax appellere lige til Højesteret! Dette var imidlertid en tom Trudsel; Fremming havde ikke saa rent Mel i sin Pose, at han turde risikere noget. Retten lod Kufferten aabne, og i den fandtes en Del kostbare Guld- og Sølv-sager, som alt uden Tvivl havde tilhørt Vigilius Erichsen, deriblandt saaledes en Gulddaase med Katharina den andens Portræt i Emaille, og paa Bunden laa Afdødes private Papirer, hans Kongelige Bestallinger, Anbefalingskrivelser m. m.¹¹ Kufferten blev forsegllet og deponeret i Banken, og Fremming, der jo var temmelig compromitteret, viste sig ikke mere under Sagen! Han ses virkelig at være rejst til sit Hjemland Norge. Efter at der var afholdt Auktion over Boets Løsøre, drog Nelle og Fru Erichsen ligeledes til Christiania, idet han indbildte hende, at han var blevet »Regiments Feltskiær« der. Indtil videre havde Nelle ikke overfor hende vist sig, som han virkelig var; men efter at de var kommet bort fra Kjøbenhavn, fik Fru Erichsen Kjærligheden at føle. I et Andragende om Skilsmisse, hun henimod Aarets Slutning indgav til Cancelliet, anfører hun, at hun »ved udvortes Anseelse og onde Raadgivere lod sig forlede til at ægte Nelle«, som, efter at hun er kommet bort fra sine Venner, lader hende lide den haardeste Medfart, visiterer hendes Lommer, kniber hendes Arme blaa — — — truer hende med, at hun skulde »sidde i Kammer med Jern for Vinduerne, idet det kunde siges, at hun var galk«. Da Nelle pure nægtede alt, og hun ingen Beviser havde, kunde Andragendet ikke fremmes.

Fru Erichsen var imidlertid sluppet ud af sit norske Fangenskab, hvor hun var blevet bevogtet af Ægteparret Fremming; hun havde fundet Lejlighed til at deponere de oprindelig hende tilhørende Effecter, som var blevet opsendte til Christiania, hos en Tredjemand under notarielt Segl, derunder bl. a. en Rejsevoagn og en Del Kuffertter med hendes personlige Ejendele, havde atter faaet udleveret de sidstnævnte Effecter og ved Pantsætning af Vognen faaet Penge til at rejse til Kjøbenhavn for, hvilken Rejse skete i de første Dage af Januar 1791, hvorefter Fremming gjorde Ar-

¹¹ Disse Papirer ligger nu alle blandt Boets Papirer i Sj. L. A.

rest i de øvrige Effekter. I Kjøbenhavn rejste hun atter Sagen, idet hun nu vilde have den for Retten ved Søgmaal mod Nelle, hun søgte og fik beneficium paupertatis. Under Forhandlingerne herom, fra hendes Side hævdedes det, at hun var blevet berøvet alt, fremkom der navnlig fra Holbæk, hvortil Nelle som ovenfor nævnt var blevet nødt til i Marts at vende tilbage, saadanne Oplysninger om hans Færd, at Cancelliet ved Resolution af 1—2—1792 gik med til at sætte ham under justitiel Tiltale for samtlige de af ham udviste Forhold.

Det var to unge Holbæk-Piger, som han aabenbart havde forført under Foregivende at ville ægte dem. Den ene hed *Elisabeth Ortved* og var født i Holbæk 1—2—1774 som Datter af Kjøbmand *Jens Ortved* og Hustru *Ingeborg Christine Høeberg*. Forældrene døde begge i Elisabeths unge Aar, Faderen 14—5—1789 og Moderen 8—10—1791; hun blev begravet 17 s. M. i Holbæk. Paa Begravelsesdagen var der som da Skik et større Begravelsesgilde, og her var Nelle ogsaa til Stede og spillede en Hovedrolle. Skjøndt han hidtil havde hævdet at være Fru Erichsens rette Ægtefælle, følte han sig aabenbart nu ikke stærkt bundet; en knap 18aarig Pige var jo ogsaa mere tiltrækkende end en 57aarig Enke. Han havde tydeligt nok erobret den unge Pige med Storm; ved Gildet spurgte nogle af Deltagerne de to, om man kunde lykønske dem som forlovede, hvilket begge bekræftede! Nogle i Selskabet udtalte da, at de i deres Præsters Nærværelse — baade Sognepræsten og Kapellanen var med — uformodentlig var komne til et Ja-Ords-Gilde! Nogen Trolovelses-Tale blev dog ikke holdt, men det ses, at Sognepræsten betragtede det passerede som et Ja-ord, og Nelle tog Pigebarnet hjem til sig og beholdt hende, som Sognepræsten *Smith* udtrykker sig »til huuslig Dag- og Nat-Samqvem uden at agte paa den af Sognepræsten ved Ja-Ordet derimod givne Advarsel«. Pastor *Smith* fik Pigebarnet anbragt andetsteds i Byen hos en Madame *Selchau*, men Nelle hentede hende hjem til sig herfra. Det ses, at han i samme Maaned løste Kongebrev for at gifte sig med hende, hvad dog naturligvis ikke blev til noget. Der var Spørgsmaal om at ilægge de to elskende Bøder i Medfør af Forordningen af 19—2—1783 for »fortidig Sammenleye«, hvad dog ikke synes at være blevet realiseret. Maaske er Forholdet forholdsvis hurtigt, i hvert Fald midlertidigt, blevet køligere; Elisabeths Broder, der var Amtsfuldmægtig i Roskilde, greb ind, og Nelle var ikke stadig. I et Brev af 26—10—1791, altsaa 14 Dage efter Ja-Ordet, tilskrev han sit andet Holbæk-Offer, en Jomfru *Worsøe*, maaske en Apothekerdatter, et Brev, hvori han kaldte hende sin Kone, forsikrede om sin Kjærlighed og underskrev sig som hendes oprigtige Mand til Døden! At denne Kjærlighed ikke var ganske uselvsk, fremgaar af, hvad Borgmester *Lund*

i Holbæk oplyser, at Nelle af Jomfru Worsøes Dragkiste havde udtaget Guld- og Sølvager til omtrent 200 Rigsdalers Værdi. Han lovede dog at levere Sagerne tilbage i December Maaned, men om dette er sket, kan vist være tvivlsomt.

Stiftsøvrigheden over Sjællands Stift: Stiftamtmand, Grev *Knuth* og Biskop *Balle*, slutter sin Erklæring af 7—1—1792 med at indstille til Cancelliets Resolution, »hvorledes denne Mand, der synes at have villet forføre det ene Fruentimmer efter det andet og unægteligen haver anstiftet megen Forargelse, bliver at anse efter Loven til Advarsel for andre ligesindede. — Før han er lovlig adskilt fra Fru *Erichsen*, kan Egteskabet ikke tilstedes ham med Jomfru *Ortved*, og her møder vel nye Hindring igjen fra Jomfru *Worsøes Side*. Ligesaa skal der og mangle ham desforuden Rigtighed for Skifte efter en forhen afdød *Kone*.«

Som nævnt blev Nelle da ogsaa tiltalt, og der paabegyndtes Forhør ved Holbæk Byret; men snart blev Sagen overgivet til to Assessorer i Hof- og Stadsretten som Kommissarier, og til dem overdroges ogsaa Skiftebehandlingen af det *Vigilius Erichsenske Særbo*. Men Nelle slap alt for heldigt fra sine Meriter! De tvende Assessorer var ikke altfor ivrige til at rode op i Sagen, de mente at savne Bemyndigelse til at drage Tiltalte fra hans Værneting og kunde, naar han var i *Kjøbenhavn*, ikke finde ham! Sagen løb ud i Sandet; og Nelle var forresten ikke særlig afficeret, han genoptog sit Forhold til *Elisabeth Ortved*, hvis det nogensinde har været afbrudt; i Slutningen af *Marts 1792* rejste han til *Kalundborg* med hende, han stredes med de andre *Chirurger og Læger i Holbæk og Omegn*, klagede over *Sognepræsten*, rejste bort, naar det passede ham, saaledes var han i *1793 i Göttingen*, ved hvis Universitet han d. 17^e *Marts* blev Doctor paa en Afhandling om en *Skarlagensfeber-Epidemi i Frederikshald i 1787* og følgende Aar. Der er dog rejst Tvivl om Sandfærdigheden heraf, idet der ikke i *1787—88* skal have været forekommet *Skarlagensfeber-Tilfælde i Frederikshald* (*F. C. Kjær: Norges Læger II*, pg. 150 ff. og norske *Intelligents-Sedler 1798 Nr. 5*). Nelle var forresten i *Vinteren 1787* syg af *Forraadnelsefeber (Tyfus)*.

Til sidst blev Stillingen dog uholdbar i Holbæk; i *1796* søgte han, idet han fremstillede sig som den forfulgte og paaberaabte sig en *Gigtlidelse*, paadraget i Felten, om Afsked og fik den i *September*, rejste strax hjem til Norge og bosatte sig som praktiserende Læge i *Skien*. Her faldt han til *Ro*, giftede sig — desværre kan det ikke oplyses, om dette skete før eller efter Fru *Erichsens Død* — med *Marie Rougtved*, en Datter af *Kammerraad og Foged i Nordre Telemarken Anders R.* (1732—1814) og 2^e *Hustru Inger Zachariasdatter Simonsen* (1746—1817). Han døde i *Skien 38—3—1821*. I Anledning af en Ansøgning erholdt han i *1802*

Attester fra Skien, hvori han kaldes »en ret godmodig, billig, nøjagtig og ret heldig Læge, der havde gjort sig fortjent til Ynde(!) og Høiagtelse«. I Skien kendte man aabenbart intet til hans antecedentia, og han har sikkert været i Besiddelse af stor personlig Charme, hvad Fru Erichsen ogsaa antyder i sin Omtale af ham; men nogen heldig Karakter var han ikke. Hustruen overlevede ham.

Hvorledes det senere gik de to Holbæk-Piger, har ikke kunnet oplyses. Fru Erichsen var den, der blev haardest ramt. Ikke alene blev hun stærkt ribbet økonomisk; i Enkeltheder kan det ikke oplyses, da Skiftekommissarernes Papirer brændte i 1807 med Assessor *Bærens'* Gaard, men det kan af de foreliggende Dokumenter bl. a. i Fugls Bo (Sj. L. A.) ses, at de rede Penge — derunder Vexelobligationer —, som tilhørte hende, smeltede hen til Fordeel for de tre Herrer. Det Erichsenske Bo søgte i Fugls Bo at faa udbetalt c. 2000 Rdl., som skulde tilkomme det, af Mangel paa Bevisligheder kunde Kravet ikke gennemføres. Efter Søsteren Madame Roslin (død 1805) fik hun tillagt Rentenydelse af 2000 Rdl., hvad ikke tyder paa Velstand.

Hun synes ogsaa i sjælelig Henseende at være blevet paavirket, i sine sidste halve Snes Leveaar viste hun en besynderlig Adfærd, men saadant kan jo ogsaa skyldes Alderdomssvækkelse. I 1807 boede hun i en Bagergaard i Skindergade, som brændte ved Bombardementet, og hun maatte derefter indlogere sig i Magstræde; herfra kom hun i Huset hos en Sekretær, tidligere Consul *Erich Eeg* i Løngangsstræde, som havde kjendt Erichsen; om det var af helt uegennyttige Grunde, at han tog imod hende, kan vist være tvivlsomt. Hun havde for Vane at love sine Værter Guld og grønne Skove, dog først at udrede efter hendes Død! Og dette synes hun ogsaa at have gjort overfor Eegs, men for dem blev hun et rent Huskors; han karakteriserer hende og hendes Tilstand i en Henvendelse til hendes Slægt paa hendes sidste Dage, saalydende:

»Pro Memoria.

Jeg nødsages at anmelde for de mig ubekjendte (Slægtninge) af Enken efter Sal. Justitsraad og Professor Erichsen, som for 28 Aar siden bærede mig med Venskab, medens han boede paa Prinsens Pallæ, hvilket har bevæget mig til at antage hans forladte ældgamle Enke i Huus og Kost hos mig med en døende og af Saar stinkende Skiøde Hund. Jeg vil forbigaae at beskrive hendes mig forhen ubekjendte Sinds og Helbreds slette Forfatning, som jeg maa af Deres bestandige Fraværelse slutte mig til at være Dem tilfulde bekiendt. Jeg vil heller ikke opholde mig over det, at hun koster mig 1 r. om Dag, og at hun derfor kun betaler 2 Mk. 6 Sk.; men min agtværdige Kones og min Roe, Velfærdt, Ære og Sikkerhed nøde mig til at opgive for Dem, at denne Fru Erichsen, som holdes for at bære stædse skiult Kostbarheder paa sit Liv, gaar ofte i Byen, endog til ringe og ubekjente Folk; og bliver hiembragt endog ved Midnat, uden at vides af hvem, da disse aldrig lade sig see af os eller af Huusets Folk, og ofte kommer hun ene i Mørket Hjem;

begge Deele i slig Tilstand, at hun ej kan staae paa Beenene, og nu sidste Gang saa slet, at det syntes at gielde hendes Liv denne ganske Nat igiennem.

For at ende dette Uvæsen maa jeg efter min Pligt opfordre hendes Frender og fødte Arvinger uopholdelig at tage sig af hende, da jeg i manglende Fald nødes til at søge Øvrigheden om lovlig Hielp, til min og min Kones Befrielse for dette uventede Uhæld og dets muelige Følger
ærbødigst

Erich Eeg

Nr. 170 i Løngangs Stræde

E. S. Uagtet en Doctor højlig behøves, vil dog Frue Erichsen ej see nogen hos sig, saasom hun formeener sig kyndigen i Valg og Bruug af Medicamenter, end vores Læge.

Til St. *Jomfrue Rosalie* som bekiendt med de tilskrevne Frender, og bede om Ansvar for denne Anmeldelse.«

Dokumentet bærer følgende Paategning:

»Jomfru Roselin, boende i Compagni Strædet nær ved Raadhusstrædet paa 1ste Sal, hvor der hænger et Brænddevins Skilt, haver tilbagesendt mig denne Opfordring, med Beretning, at den strax blev tilstillet en Guldsmed Macholt og S. T. Hr Capitaine Berg, som declarerede hværken at ville have med omhandlede Moster at bestille, eller forventede sig nogen Arv af Hende.

Kjøbenhavn d 10 Januar 1809.

Erich Eeg.«

Hun døde hos Eeg d. 16^e Januar 1809 i sit 75^e Aar. Hele Arven efter hende blev efter Gjældens Betaling c. 250 Rdl., som Eeg forsøgte at faa Del i, men som tilfaldt tre Søsterbørn, derimellem den ovennævnte Guldsmed Machholdt, som dog nok kunde modtage c. 100 Rdl.

Kilderne ere i Hovedsagen Dokumenterne i de to Dødsboer i Sj. L. A. og Danske Cancellis Supplique Protokoller for 1790 og 1791.

NOGLE BEMÆRKNINGER I ANLEDNING AF
KAY LARSENS SIDSTE SKRIFT,
»GUVERNØRER«

Af *H. Lawaetz*.

»Guvernører«, med Undertitlen »Residenter, Kommandanter og Chefer samt enkelte andre fremtrædende Personer i de tidligere Tropekolonier« (udk. Novbr. f. A. 122 S. Arthur Jensens Forlag) udgør i Hovedsagen en Offentliggørelse af et lille Uddrag af »Vestindiske og guineiske Personalialia og Data« i Form af et voluminøst Kartotek, der er erhvervet af det Kgl. Bibliotek, hvor det staar fremme til Afbenyttelse.

Jeg skulde ikke have følt mig tvungen til at gribe til Pennen, hvis jeg ikke havde stødt paa en Anmeldelse i Berl. Tid. for d. 8de Decbr. f. A. med Overskriften »Nyt fortjenstfuldt Værk af Kay Larsen«, konkluderende i »Maalet maa være, at dette omfattende Materiale (sc. de ovennævnte Personalialia), der er udarbejdet paa Grundlag af dybtgaaende Kildestudier en Gang kan udgives« og hvis ikke denne Opfordring tilmed var bleven stærkt sekunderet i Radioen en Maanedstid senere af Digteren Hans Hartvig Seedorf Pedersen under en af Udsendelserne »De Danskes Vej«.

Det er overfor dette Ønskemaal jeg — med al Anerkendelse iøvrigt af den virkelig gode Idé, der ligger bag Kay Larsens Personalialia og den Samlerflid, Arbejdet bærer Vidne om — dog maa raabe Vagt i Gevær, forsaavidt dermed menes — og det gør det selvfølgelig — at Udgivelsen skulde ske gennem en eller anden Institution og saaledes faa et vist officielt Stempel paasat. I hvert Tilfælde bør det ikke ske uden efter en *meget* grundig Revision med Bortharvning af en Del Avner og Korrektion af flagrante Unøjagtigheder og Skødesløsheder. Jeg taler NB ikke om den guineiske Del, for den mangler jeg alle Forudsætninger for at kunne bedømme. Altsaa kun om den vestindiske. Men her tør jeg ogsaa tale med, specielt for det i flere Henseender vigtigste Afsnit, den første Halvdel af det nittende Aarhundrede, uden dog at være ukendt med det øvrige Stof.

Vi vil da først drage en Slutning fra Kay Larsens vestindiske

vita anteacta i Skikkelse af hans Bog »Dansk Vestindien 1666 — 1917« (1929, S. 385), hvoraf mellem en Trediedel og en Fjerdedel omfatter det ovenfor nævnte Afsnit, altsaa i hvert Fald en stor Del, ikke mindst kvalitativt set. Lad os saa først fastslaa, at man er berettiget til at stille visse Krav til dette Værk, siden det er udkommet med Støtte af Carlsbergfondet, Østasiatisk Kompagni, Grosserersocietetet og den danske Stat (foruden af en privat Mæcen, der jo ikke spiller nogen Rolle i denne Sammenhæng). Man har altsaa Lov til at gaa ud fra, at Forfatteren paa sin Side har ydet tilsvarende Valuta, og at man herudfra kan anlægge en Maalestok for hans Kvalifikationer. I saa Fald staar det daarligt til dermed, da de maa karakteriseres som manglende historisk Samvittighedsfuldhed, manglende Nøjagtighed og svigtende kritisk Evne. Det er meget haardt sagt, men det bør siges rent ud. Om ikke andet, saa af Hensyn til Historieforskningens Standard.

Og saa rykker vi ud med Skytset til Retfærdiggørelse af denne kategoriske Forhaandsdom.¹

Det ser saaledes lige straks ikke godt ud, naar Kay Larsen, til Begrundelse af den lange Tid Udarbejdelsen af hans Bog har taget, i Fortalen henviser til »det overvældende Arkivstof« og samtidig (paa en enkelt ligegyldig Undtagelse nær) udelader enhver Henviisning til trykte Kilder, hvorved han bibringer Læserne en fejl Opfattelse, der betænkeligt nærmer sig Begrebet urigtig Varebetegnelse. Det kan nemlig paavises, at han har pløjet ualmindelig skrappt — undertiden ordret, undertiden i let Omskrivning — med enkelte trykte Kilder. Saaledes for det ovenfor nævnte Afsnits Vedkommende van Dockums og Dahlerups Erindringer. Ligeledes — hvad der forsaavidt er værre i Realiteten — at han for sammes Vedkommende ikke *kan* have studeret det betydningsfuldere utrykte Materiale² mere end ganske overfladisk og sporadisk (og tilmed gaaet udenom let tilgængelig trykt), da han ellers ikke kunde have udtrykt sig som han gør. Saaledes f. Expl. om de manglende Angreb paa *Scholten*. Herom siger han (S. 191) efter at have fortalt, at hans Lykkestjerne stod op efter at han kom ud til Vestindien i 1815 og skinnede over ham i en Menneskealder,

¹ I min Bog »Peter von Scholten. Dansk Vestindiens sidste Generalguvernør« 1940, 274 S.) har jeg været saa diskret at anbringe min Kritik af Kay Larsens Bog spredt om i Noterne bagest i Bogen, hvor almindelige Læsere vel sjældent forvilder sig hen. Historisk interesserede vil i Noteapparatet kunne finde Dokumentation af de Enkeltheder, der vil blive fremdragne i det efterfølgende.

² Dermed vil jeg ikke frakende ham at have fundet adskilligt frem fra denne Kilde. Mange Skibe og adskillige Petitesser. Men komplet manglende Udsyn og Blik for Helheden.

og selv om han havde mange Uvenner og Misundere »naaede de dog aldrig over Tærskelen, før de onde Tider sluttelig kom«, hvormed han fornuftigvis kun kan sigte til Oprøret i 1848, da Scholten maatte forlade Vestindien, og der blev anlagt Retssag imod ham. Det er imidlertid saa fejlagtigt som vel muligt. Hele Tiden fra 1839—47 er en Kæde af offentlige Angreb, mer end Hundrede i »Fædrelandet« og »Kjøbenhavnsposten« foruden to bitre Injurieprocesser, der just ikke gik stille af. Og alt dette gav i Sandhed tilstrækkelig Resonans i Arkiverne og medførte de alvorligste Overvejelser fra Chr. VIIIs Side om Scholtens to be or not to be. Hvis Kay Larsen vilde undskylde sig med, at han dog har nævnet ét Angreb paa Scholten, nemlig S. 245, hvor der fortælles om Gadeopløb udenfor Scholtens Bolig i København, saa er der dertil at bemærke, at denne Passus tydelig nok blot er løbet med i Pennen i en ren Afskrift af van Dockum, hvor »det svundne Regimente« kun er erstattet med det finere l'ancienne régiment«. Og hvis Pladshensyn skulde være Undskyldningsgrund, saa havde det været bedre at udelade en relativ ubetydelig Strid mellem Embedsmænd (S. 216) fremfor denne, der var Angreb paa hele Tidsrummets Centralskikkelse, og som just ikke drejede sig om Smaating, samtidig med at de ved at svække Scholtens Stilling overfor Hjemmeregeringen greb skæbnsvangert ind i Løsningen af hans Kongstanke, Emancipationen. Fremdeles, som et Led i Beviskæden, hæfter jeg mig mindre ved, at Kay Larsen (S. 230) giver den ganske fejlagtige Oplysning, at det »Kgl. Raad paa St. Thomas« først blev oprettet 1830,³ som at man derved maa sætte et nyt Spørgsmaalstegn ved hans Studium af Arkivstoffet, hvor man dog hvert Øjeblik længe før render paa dette kgl. Raad og dets Stridigheder. Derimod er et Spørgsmaalstegn unødvendigt og maa hellere erstattes med et Udraabstegn ved Kay Larsens Skildring af en af de vigtigste Episoder i Vestindisk Historie, Oprøret og Emancipationen 1848 og Scholtens Andel deri, for her har han ganske ukritisk Led for Led og uden at lade sig afficere af de i Øjne springende Selvmodsigelser i Kronologien og uden at være klar over, at netop disse Selvmodsigelser drejede sig om et vitalt Punkt i den mod Scholten rettede Anklage for at have staaet bag ved eller i hvert Fald favoriseret Oprøret, altsaa her har

³ Det Kgl. Raad for St. Thomas og St. Jan blev oprettet 1775 og blev efter en noget hensygnende Tilværelse kaldt meget aktivt til Live 1804. Det er ikke nogen meget udtømmende Forklaring K. L. giver for dets Virkefelt, naar han blot henviser til »noget i Lighed med Regeringen paa St. Croix«, om hvilken han nemlig ogsaa udtaler sig ganske vagt. Den »Kgl. vestindiske Regering« var Overinstans for alle tre Øer. Paa Papiret var den et Kollegium. I Realiteten var den i Scholtens Tid Scholten. K. L.s Arkivstudier har tydelig nok ogsaa for dette Punkt, de interne Administrationsforhold, svigtet.

han, horrible dictu, ganske fulgt Fremstillingen og Rækkefølgen i Bernhard Petersens skrækelige Bog: De dansk-vestindiske Øer, Kjøbn. 1855,⁴ uden at gøre det fjerneste Forsøg paa gennem de rigeligt foreliggende Arkivalia (saaledes Kommissionsdommen over Scholten) at skaffe lidt Orden i Sagerne. Enten har Kay Larsen ikke opdaget, at der er noget galt ved Bernhard Petersens Beretning, der ligesom er klistret sammen af to (hvad den i Virkeligheden ogsaa er, nemlig af to hinanden delvist modsigende) og saa er der noget i Vejen med hans kritiske Evne, eller ogsaa har han ladet staa til. Simpelthen.

Af ligefremme Unøjagtigheder skal jeg blot notere følgende: K. L. har sat en tilsyneladende meget nøjagtig Guvernørliste i sin Bog, med Datum for Afrejse og Tilbagekomst. For Scholtens Vedkommende — de andre har jeg ikke taget mig over at kontrollere — er der imidlertid ikke mindre end fire Lakuner.

Alt i alt, som det turde fremgaa af denne noget langspundne Redegørelse lover Kay Larsens vestindiske vita antea acta altsaa ikke paa Forhaand godt for hans tilsvarende Personalialia, saa meget mindre som de er uløseligt sammenknyttede, idet Kay Larsen selv opgiver de sidste som Forstudium til det første.

Og lad os saa se paa det, antagelig med Skønsomhed, foretagne Udvalg af Personalialia i »Guvernører m. m.« suppleret med hvad der foreligger i det utrykte Kartotek. Petitesseer lader vi ligge. Mindre Fejltagelser er uundgaaelige og tilgivelige. Jeg skal holde mig til to Navne, men skal gerne være til Rede med flere, om det skulde kræves. Det første er Navnet *Oxholm*. Det er en Udeldelsesfejl, naar *Fr. Oxholm* kun anføres som fungerende Guvernør paa St. Thomas 1834—36 og som fungerende Generalguvernør efter 1848, medens han i Virkeligheden fra 1838—48 næsten til Stadighed fungerede som Guvernør paa St. Thomas og tilmed var fungerende Generalguvernør 1842—43. Herom er K. L. øjen synligt ganske uvidende, som det iøvrigt fremgaa af den ovenfor omtalte Guvernørliste. I de utrykte Personalialia finder vi nu to vestindiske, paa en vis Maade tre, Brødre til *Fr. Oxholm* i Stedet for én nemlig 1) *Valdemar Tully O.*, som der ikke er noget

⁴ B. P.s Bog er nærmest en klunget Oversættelse af et Skrift af den reformerte Præst paa St. Thomas Knox: A historical Account o. s. v., New York 1852, der for de tidligere Afsnits Vedk. hviler paa Høst: Efterretninger om Øen St. Thomas 1791. Kun med en enkelt Undtagelse er B. P.s Bog ganske værdiløs. Jeg kan ikke dy mig for at give en lille Mundsmag paa, hvor illiterær den er. Saaledes siger B. P. (S. 26): »Den første Gang vi atter træffer paa St. Thomas er i en dansk Beretning af Ludvig Holberg (Danmarks Shakespeare(!)). Denne Beretning er skrevet paa Fr. IIIs Tid (!!)«. Kollegiale Hensyn byder mig at tilføje, at den sidste ejendommelige kronologiske Oplysning ikke skyldes Knox, og Retfærdighedshensyn, at B. P. redeligt har vedgaaet Arv og Gæld overfor ham.

at bemærke til undtagen maaske at han sluttelig kun anføres som Hofchef hos Kronprinsen, men da der iøvrigt henvises til Bricka er der vel ikke noget at gøre Ophævelse over. 2) *W. Oxholm* kgl. Fuldmægtig, Postmester og Vejermester i Frederiksted »sammen med Broderen forpagtede han i 1836 Statsplantager paa St. Croix. Se iøvrigt Fr. O.« Paa samme Karton staar endvidere 3) »En *W. T. Oxholm*, Student, Officer, var i Garden og havde Besiddelser i V. I. og var der en Tid, derefter i diplomatisk Tjeneste, Overkammerherre, Overhofmarskalk † 3/8 1876«. Det virker unægteligt ret forvirrende med disse tre Oxholmer med omtrent samme Forbogstaver (kun Forbogstaverne var anførte for de sidstnævnte), indtil det gaar op for En, at det ene W. er en Dublet for V og det andet en Fejl for P⁵ og at denne P ikke er en Broder, men vistnok en Fætter til Frederik.

Derefter ser vi paa Navnet *Scholten*, der i »Guvernører« er repræsenteret ved *Casimer v. Sch.*, Kommandant paa St. Thomas, og hans Søn *Peter*, Generalguvernøren. Nuvel: Peter v. Scholten kan ikke paa én Gang først være udnævnt til Fændrik ved de vestindiske Tropper 1803 (han ankom til Vestindien d. 13. Aug. 1804) og dog sammen med Faderen gøre Fordring paa Tab af Sportler⁶ under den engelske Okkupation 1801. Det er ingen Trykfejl, hvad Sammenhængen viser. (I sin Bog D. V. I., S. 190 lader Kay Larsen det gaa endnu mærkeligere til, idet han nemlig efter at have oplyst, at Kommandanten kom ud i 1800, lader Peter »blive hjemsendt i en ung Alder« for at blive uddannet paa Landkadetakademiet, men ikke desmindre (S. 175) lade ham være med til at have en Aktie i den ovenfor nævnte Fordring for Tab af Sportler fra 1801. »Saa ung og saa fordærvet!«). Man kan kalde det en Petitesse, hvis man vil, men uden selv at være overpertentlig, kan jeg nu en Gang ikke lide i Øjne faldende Selvmodsigelser, ikke mindst da i Personalia, hvis Kardinaldyd dog skulde være Nøjagtighed. At Kay Larsen i Virkeligheden begaar en Forveksling med Broderen Jobst, som han selv i Forbigaaende nævner som Adjudant hos Generalguvernør Mühlensfels, vilde der jo ellers ikke være Grund til at gøre større Blæst af. Og saa et Par Enkeltheder, der hver for sig bærer Vidne om en Brist i Kay Larsens Forskning. Saaledes fortæller han — altsaa i disse trykte Personalia — at Scholten i 1826 »tilbød at overlade sine Møbler

⁵ *Peter Lotharius O'Neill Oxh.* blev Volontør 1815, 1818 Fuldmægtig, 1828 Toldkontrollør i Christiansted, 1829 Fuldmægtig paa St. Thomas, 2/1 1835 kst. Vejermester og Postmester i Frederiksted, † 10/10 1838.

⁶ Det drejer sig om Tidsrummet 1/4 1801—27/10 1802 og iøvrigt ikke udelukkende om Sportler, men delvis om Kvarterpenge. I Sagen er ogsaa indblandet en Strid mellem Kommandanten og Generalguvernør Mühlensfels om den rette Fordeling af Sportlerne.

i Guvernementshuset paa St. Thomas for 14089 Rdl. — — — men der blev intet af Købet«. Dertil er for det første at bemærke, at det ikke drejer sig om Rdl. (og da hvilke?), men om Pesos, in casu = 28178 Rdl. d. C = 22014 Rdl. V. C.,⁷ og for det andet at Købet gik godt nok i Orden næste Aar. Altsaa en manglende Agtpaagivenhed og en Slaaen sig til Ro med en Sag uden at føre den til Bunds, skønt Journalerne og Kopibøgerne gerne selv giver Advis om eventuel videre Udvikling af Sagerne. Ligefrem grave-rende er det andet Eksempel. Efter i sin Bog D. V. I. at have antydet, at Scholten havde »forsynet sig rigeligt med Penge« ved sin Afrejse fra Vestindien efter Oprøret præciserer han det i »Guvernører« til den positive Oplysning, at Scholten »havde 16500 Rdl. med, men maatte afgive de 12000«. Ja, Tallene er rigtige nok, men Byen hedder daarligt nok Snerpe. Sammenhængen er den, at Handelsminister Bluhme en Maanedstid efter Scholtens Tilbagekomst til Danmark optog Forhandling med ham om Ordningen af hans Lønningsforhold, ved hvilken Lejlighed Scholten selv tilbød af de ham som Generalguvernør tillagte 16500 Rdl. V. C. at afgive de 12000. Jeg kalder det en utilladelig letfærdig Maade at skrive Personalialia paa, ved blot at faa Kig paa et Tal og uden at ulejlige sig med at se paa Sammenhængen at sigte en historisk Person af Rang for at have villet løbe med Kassen for derefter at blive tvunget til at aflevere Størsteparterne af Kosterne. Det er i Sammenligning hermed en ganske underordnet Smaating, at det er ukorrekt, naar Kay Larsen til Slut i Biografien siger, at den særlige Pension, der var tillagt Scholten ved hans Fratræden fra Embedet som Toldintendant, blev nægtet ham. Nej, han vilde have mistet den, hvis han blev dømt ved Højesteret til at have sit Embede forbrudt. Men dér blev han frikendt, énstemmigt endda, til Beskæmmelse for Kommissionsdomstolen, men til Ære for den historiske Sandhed.

Ceterum censeo: Disse vestindiske Personalialia b ø r ikke udgives i deres foreliggende Skikkelse. Efter de ikke faa Stikprøver jeg har gjort, har de en for høj Fejlprocent. At der er nedlagt et stort Arbejde i dem, og at de ogsaa indeholder mange Enkeltheder af Betydning, er uomtvisteligt. Alligevel: de skønne spildte Kræfter! Naar man ikke tør benytte dem uden at verificere dem, og der

⁷ Om Forholdet mellem dansk og vestindisk Kurant giver »Personalialia og Data« i Kartoteket kun den magre Oplysning: »Couranten var i 1820: 100 Rdl. V. C. = 128 Rdl. rede Sølv«. Man kan jo let deraf faa det fejle Indtryk, at Kursen var varierende. K. L. siger dog selv i sin Bog (S. 195): »Stadig gjaldt Bestemmelsen af 22. Aug. 1814 at 100 Rdl. V. C. var lig med 128 Rigsbankdaler Sølv«. Der burde iøvrigt have været henvist til Forordningen af 11/5 1775.

dertil savnes enhver Henviſning til utrykte Kilder (og for den Sags Skyld ogsaa ofte til trykte) er man jo dog ilde faren.

Og ſaa tilſidſt en perſonlig Bemærkning: Jeg har ikke noget Udeſtaaende med Kay Larsen, kender ham ikke, er bleven mer end pænt omtalt i hans Personalia, men jeg kan ikke ſtaa blot lidenskabløſt iagttagende overfor et Emne vedrørende Dansk-Veſtindien, mit fjorten Aars Arkadien.

Ovenſtaaende Indlæg har i Korrektur været forelagt Hr. Kay Larsen, der imidlertid ikke har ønsket at fremkomme med en Imødegaælse.

Redaktionen.

DANSKE STUDERENDE I ZERBST 1587—98.

Af Bjørn Kornerup.

I Aaret 1581 stiftedes i den lille By Zerbst i Fyrstendømmet Anhalt et Gymnasium illustre, der navnlig i de første Perioder efter Grundlæggelsen udmærkede sig som højere Dannelsesanstalt og bidrog til at frigøre Anhalt fra den lutherske Indflydelse fra det nærliggende Wittenberg, idet en Melleform af Lutherdom og Calvinisme blev den herskende Aandsretning her. I over to Aarhundreder bestod dette Gymnasium, men da det 1798 blev nedlagt, havde det forlængst udspillet sin Rolle, og dets Ophævelse kunde kun betragtes som den naturlige Afslutning paa en Tilværelse, der havde mistet al indre Berettigelse. En ganske anden Betydning tilkom der derimod denne Stiftelse i Slutningen af det 16. og Begyndelsen af det 17. Aarhundrede, da den udøvede en ikke ringe Tiltrækning ogsaa paa udenlandske Studerende og i flere Henseender oplevede en Blomstringsperiode, især 1582—1611 under den fremragende, humanistisk dannede Rektor *Gregorius Bersman*.¹

Man har vel tidligere været vidende om, at Gymnasiet i Zerbst er blevet ret stærkt søgt fra Landomraader uden for Anhalt, men det har hidtil været forbundet med nogen Vanskelighed i det enkelte Tilfælde at skaffe sig Oplysning om, hvem der har været immatrikuleret her, da Matriklen henlaa uudgivet.² Nu er imidlertid dette Savn blevet afhjulpet, idet Staatsarchivat og Stadtarchivar, Dr. Reinhold Specht i Zerbst 1930 har udgivet »Die Matrikel des Gymnasium Illustre zu Zerbst in Anhalt 1582—1797« (Sonderveröffentlichungen der Ostfälischen Familienkundlichen Kommission Nr. 5).

Udgiveren har forsynet sin overskuelige Udgave med fortræffelige Register baade over de forekommende Personnavne og over

¹ Jvfr. om denne Paul Freher, *Theatrum virorum eruditione clarorum* II, 1506 (hans Portræt paa Tavlen ved S. 1499) og Melchior Adam, *Vitæ Germanorum philosophorum*, 1706, S. 234—6.

² Sikkert flere end den, der skriver disse Linier, mindes dog med Taknemmelighed den Redebonhed, hvormed den tidligere Archividirektor i Zerbst, Geheimer Archivat, Professor, Dr. *Hermann Wäschke* († 1926) meddelte Forskere Oplysninger fra den haandskrevne Matrikel.

de Lokalteter, hvorfra de immatrikulerede hidrørte, desuden med en udførlig Indledning, der ikke blot giver Oplysning om Principperne for Udgivelsen, men ogsaa meddeler en kort Oversigt over Gymnasiets Historie med værdifulde Henvisninger til den Litteratur, der behandler dette Emne (men som desværre næsten helt savnes i danske Biblioteker).³

Det er paa Grundlag af denne Udgave, at den nedenfor aftrykte Fortegnelse over danske, norske samt slesvig-holstenske Studerende er sammenstillet. Enkelte af Navnene paa disse synes slemt forskrevne, hvad der bl. a. kan forklares af den Omstændighed, at Matriklen indtil 1669 kun foreligger i en Afskrift af en nu tabt Original. — Søger man efter Danske i Zerbster-Matriklen, vil det hurtigt vise sig at være en Skuffelse, at kun faa saadanne findes indført heri. Imidlertid vilde det være urigtigt heraf at slutte, at ikke andre af deres Landsmænd har besøgt Zerbst. Tværtimod er der et og andet, som tyder paa, at de danske Studerende i Wittenberg jævnlig har foretaget mindre Udflugter til det nærliggende Zerbst for at gøre sig bekendt med de derværende Forhold og Personligheder. Saaledes kan man af den senere Biskop *Hans Poulsens Resens* Stambog se, at han i Februar 1589 — antagelig i Selskab med sin Discipel *Frederik Rosenkrantz* — aflagde et Besøg i Zerbst. Han traf der andre Danske: Brødrene *Erik Vasbyrd* († 1615) til Eriksholm og *Jost (Jodocus) Vasbyrd* († 1611) til Søgaard samt de unge wittenbergske Magistre *Niels Glad*, siden Præst i Odense, og *Laurids Scavenius*, siden Biskop i Stavanger, men hverken han selv eller andre af de her nævnte findes indførte i Matriklen. Det har da formodentlig for deres Vedkommende kun drejet sig om kortere Gæstebesøg (Resen var allerede den 25. Februar i Helmstedt).⁴

Under sit Besøg i Zerbst benyttede Resen Lejligheden til at hilse baade paa Byens Superintendent *Wolfgang Amling* († 1606), en bekendt Kirkemand og varm Velynder af Gymnasiet,⁵ og paa denne Stiftelses fortjente Rektor, *Gregorius Bersman*, der ved Afskeden forsynede hans Stambog med de skønne Ord fra Odysséen:

Voldelig Daad dog aldrig kan tækkes de salige Guder,
Nei! kun Fromhed og redelig Færd de hos Mennesket skatte.⁶

³ I Det kgl. Bibliotek haves dog J. C. Beckmann, *Historie des Fürstenthums Anhalt, Zerbst 1710*, hvori Gymnasiets Historie udførligt behandles I, 252—62. Derimod omtales det mærkeligt nok ikke blandt de øvrige Gymnasier i A. Tholuck, *Das akademische Leben des 17. Jahrhunderts II*.

⁴ *Resens Stambog (Philotheca)* i Thott, 8°, 572, Fol. 42, 61, 64, 65, 74 b, 148. Jvfr. Bjørn Kornerup, *Biskop Hans Poulsen Resen I*, 105.

⁵ Om denne se Melchior Adam, *Vitæ Germanorum theologorum*, 1706, S. 355—8.

⁶ Odysséen 14, 83—4. Af Bersman anført paa Græsk, her gengivet i Chr. Wilsters Oversættelse.

Af de immatrikulerede fra Danmark, der studerede her i længere Tid, maa særlig fremhæves to: *Christen Hansen Riber* († 1642), siden Professor i Matematik ved Universitetet og derpaa i over en Menneskealder Biskop over Aalborg Stift, og *Ægidius Lauridsen* († 1627), siden Erkeledgn i Ribe Kapitel. Christen Hansen kom til Zerbst i Aaret 1592, udsendt af sin Læremester Tycho Brahe, og medens han opholdt sig her, observerede han i Juli og August n. A. en Komet, som ikke blev iagttaget paa Uranienborg.⁷ Uden Tvivl foranlediget af dette Fænomen⁸ følte hans Bysbarn Ægidius Lauridsen sig tilskyndet til at holde en Tale paa Gymnasiet den 31. August om Kometernes Natur, samme Aar udgivet i Zerbst under Titel: »*Oratio de cometarum genere et subiecto*«. Denne Tale, som er affattet i en flydende, pyntelig Latinitet, er især mærkelig ved to Ting: dels den Sympati, Forfatteren viser for helt eller halvt kalvinske Teologer som Melanchtons Sviigersøn Caspar Peucer og Lambert Danæus,⁹ dels ved den frisindede, virkeligt videnskabelige Aand, der flere Steder kommer til Orde i hans Udviklinger. Især viser dette sig, hvor han i Tilslutning til Tycho Brahe anlægger en moderne, naturvidenskabelig Betragtningssmaaede over for Kometerne og bestemte vender sig mod Tanken om, at Menneskeheden paa dette Omraade skulde være bundet til at trælle under Aristoteles' Tyranni.¹⁰ Forøvrigt betoner han til Indledning stærkt, at han ved denne Tale gerne vilde godtgøre, at han under sit Studieophold i Zerbst ikke havde været en ørkesløs eller dorsk Fostersøn af den berømte Højskole.¹¹

Naar det ovenfor blev paapeget, at Ægidius Lauridsen saa med velvillige Øjne paa kalvinistiske Teologer, er dette næppe noget enestaaende Træk ved en dansk Studerende i Zerbst, og man spørger sig selv, om der ikke netop her kan være indpodet de unge en Sympati for denne Retning. I hvert Tilfælde ved man, at ogsaa Christen Hansen efter sin Hjemkomst blev anset for at være

⁷ Tychonis Brahe Dani Opera omnia, ed. I. L. E. Dreyer, VII, 359—60, XIII, 388—9; jfr. XII, 197, 268.

⁸ Kometen, der havde vist sig i Zerbst, omtales i Oratio Fol. A 6 v.

⁹ Oratio Fol. B 5: »*insignis et opinione vulgi major vir Dn. Pevcerus*« og Fol. C 8 v: »*clarissimus et rei Theologicæ consultissimus vir Lambertus Danæus*«.

¹⁰ Oratio Fol. C 5 ff. Jvfr. J. L. E. Dreyer, Tycho Brahe, 1890, p. 63 f., 160. — Oppositionen mod Aristoteles i Forbindelse med den venlige Omtale af »*eloquentissimus [Johannes] Sturmius*« (Fol. D 3 v) i Strassburg kunde maaske ogsaa tyde paa, at Forfatteren nærede Sympati for Ramismen. Udtalelser Fol. C 7 kan tyde paa, at Ægidius Lauridsen havde besøgt Tycho Brahe paa Uranienburg.

¹¹ Mærkeligt nok indeholder Ægidius Lauridsens egenhændige Optegnelser om sit Levned intet om hans Ophold i Zerbst (se Kirkehistoriske Samlinger 3. R. IV, 34 ff.).

»en arg Calvinist«,¹² og der er Grund til at formode, at den nedennævnte Biskop Peder Skjelderup ligeledes kan henregnes til det krypto-kalvinske Parti i Danmark.¹³ —

De herefter følgende Navne paa Studerende er søgt identificeret, saa vidt det har været muligt. I flere Tilfælde er det dog kun lykkedes at paavise, at de paagældende har været immatrikulerede andetsteds. Efter 1598 er der ikke fundet Danske indført i Gymnasiets Matrikel.

1587 10. Okt. *Zacharias Roebelius* Chiloniensis Holsatus [immatr. Decbr. 1588 i Wittenberg som »Kreloviens. Holsat.«].

1589 25. Okt. *Ludovicus Heidtman* Holsatus [*Ludvig Heidtman*, f. 1569, immatr. i Leipzig 1588, i Wittenberg 1591, Kannik i Slesvig].

1592 1. Okt. *Christianus Johannes* Ripensis Danus [*Christen Hansen Riber*, d. 1642, Professor, siden Biskop i Aalborg].

1592 1. Okt. *Aegidius Laurentius* Ripensis Danus [*Ægidius Lauridsen*, d. 1627, Erkeidegn i Ribe].

1592 1. Okt. *Bartholomaeus Johannes* Ripensis Danus.

1593 24. Juli *Johannes Maechabæus* Alpinas [*Johan Machabæus*, d. tidligst 1618, Kannik i Lund].¹⁴

1593 24. Juli *Claudius Maechabæus* Alpinas [*Claus Machabæus*, d. tidligst 1642, til Ettrup, Landsdommer i Sønder og Nørre Halland].

1593 24. Juli *Matthias Christianus* Hardslesbiensis¹⁵ [maaske *Matthias Hatherslebianus* Danus, immatr. i Wittenberg 1594].

1593 17. Sept. *Petrus Pauli Getzerensis* Danus [maaske *Peder Getzør*, immatr. i Wittenberg 1593, Sognepræst i Højen og Jerlev].

1594 4. Febr. *Magnus Johannes* Haffniensis Danus [*Magnus Johannis* Hafniensis Danus, immatr. i Wittenberg 1591, i Rostock 1593].

1594 18. April *Jacobus Nicolaus Bonus* Ripensis Danus [*Jacob*

¹² Kirkehist. Saml. 3. R. I, 159. Sst. S. 158 betegner Holger Rosenkrantz (den Lærde) ham som: »Calvinianus insignis atqve sacrosanctæ veritatis egregius calumniator«.

¹³ Bjørn Kornerup, Hans Poulsen Resen I, 308.

¹⁴ Registeret (S. 155) henstiller, om »Alpinas« skal referere sig til Lokalteter enten ved Salzburg eller i Rhinprovincen eller i Schweiz. Imidlertid kan der næppe være Tvivl om, at de paagældende maa identificeres som to Brødre, der var Sønner af Forstanderen for Sorø Skole, Mag. Christian Machabæus († 1598). Fra Faderen haves et interessant Brev af 19. September 1596 til Johs. Pistorius, hvori Sønnernes Udenlandsrejse netop omtales (H. F. Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Historie IV, 421—4).

¹⁵ Hardslesbiensis afledes i Registeret (S. 166) af Hardisleben (Kreis Weimar, Thüringen), men er snarere forkrevet for Haderslebiensis.

Nielsen Bonnus, d. 1649, Mag., Provst, Sognepræst i Darum og Bramminge].

1594 13. Maj *Nicolaus Wind* Danus [*Niels Vind* til Ullerup og Grundet, d. 1615].

1594 16. Aug. *Georgius Kaas Othlandus*¹⁶ [vel *Georgius Kaas Gothlandus* Danus, immatr. i Wittenberg 1595, d. 1608].

1594 18. Okt. *Ivenus Holsius Haderslebiensis* [*Ivenus Holstius Hattherslebiensis*, immatr. i Wittenberg 1594].

1594 18. Okt. *Georgius Thuiren Hafniensis* [formentlig *Jørgen Fuiren*, d. 1628, Dr. med., Læge i København].

1595 13. Aug. *Henricus Blichweelt Arbusiensis* Danus [*Henrik Blichfeldt*, d. 1633, Mag., Sognepræst i Tirstrup og Fuglslev].

1595 19. Aug. *Henricus Langius* Danus [d. 1651, til Oldager, immatr. i Orleans 1599].

1595 19. Aug. *Johannes Langius* Danus [*Hans Lange*, d. ca. 1649, til Lunderup, Broder til foregaaende].

1596 17. Juli *Severinus Severini Callenburgensis* Danus [maaske *Søren Sørensen*, d. 1622, Sognepræst i Viskinde og Aunsø].

1597 9. April *Paulus Paulinus Cöllingensis* Danus [*Paulus Paulinus Coldingius* Danus, immatr. i Wittenberg 1595].

1597 7. Juli *Petrus Schelderop* Norwegianus [*Peder Jensen Skjelderup*, d. 1646, Biskop i Thronhjem].

1597 1. Aug. *Christianus Christiani* Danus.

1598 4. Juli *Johannes Ursinus* Danus [*Johannes Vrsinus Alburgensis* Danus, immatr. i Wittenberg 1598].

Tilføjelse.

Ogsaa den berømte Mediciner, Filosof og Teolog *Caspar Bartholin* († 1629) har besøgt Zerbst. I hans Stambog (Ny kgl. Saml., 8°, 359 fol. 149) har den gamle Rektor *Gregorius Bersman* indskrevet sig med rystende Haand under 28. August 1606, idet han efter et græsk Citat af Menander har tilføjet — maaske som Udtryk for en bitter Alderdomsstemning — disse Linier fra *Ovid* (*Amores* lib. I, XV, 39—40):

Pascitur in uiuis liuor, post fata quiescit,
Tunc suus ex merito quemque tuetur honor.

(Misundelsen hersker i Livets Strid,
i Døden først faar den Ro;
da efter Fortjeneste bliver hver Id
gjort op efter hver Mands Bo.)

¹⁶ Afledes i Registeret (S. 182) af Uechtland, et Landskab i Schweiz, men er utvivlsomt en Fejlskrift for »Gothlandus«. *Jørgen Kaas' Fader*, *Emmike Kaas* († 1584) var 1576—84 Lensmand paa Gotland.

DANSK GENEALOGISK LITTERATUR INDTIL 1830.

Ved *Albert Fabritius*.

Skønt der i *Bibliotheca Danica* III, 1896, foreligger en samlet Fortegnelse over den danske personalhistoriske Litteratur indtil 1830, turde en mere specificeret Oversigt maaske være til nogen Nytte. Dels er i *Bibliotheca Danica* Lejlighedsliteraturen, takket være sit Omfang — der endda stadig er og vil blive forøget — saa overvældende, at den egentlige genealogiske Litteratur totalt drukner, og et samlet Overblik over tidligere Tiders genealogiske Produktion er derfor vanskeligt at faa, dels medtager dette store Katalog naturligvis kun de selvstændige Skrifter, medens Størsteparten af genealogiske Arbejder tidligere er kommet som Bilag til andre Værker, først og fremmest Brødrene Hofmans og Giessings.

Nedenfor meddeles derfor en saavidt muligt samlet Fortegnelse over den danske genealogiske Litteratur, dels indeholdende de selvstændige genealogiske Skrifter, som allerede har fundet Optagelse i *Bibliotheca Danica*, dels de i de forskellige Samlingsværker og andre spredte Steder forekommende genealogiske Arbejder; denne sidste Del tør sikkert ikke anses for komplet, men forhaabentlig vil alt væsentligt være medtaget. Af J. C. Blochs Fyenske Geistlighed er kun registreret de Oplysninger, som kan siges at have Stamtavlekarakter; som bekendt indeholder Blochs Værk Meddelelser om Familieforhold baade i op- og nedstigende Linie for den overvejende Del af de i Værket omtalte Personer, men hertil har man ikke kunnet henvise.

Selvstændige genealogiske Arbejder anføres som i *Bibliotheca Danica* med fuldstændig Titel, Trykkested og Aar, og sættes i Fortegnelsen *kursiveret*. Stamtavler, for hvilke der henvises til et andet Værk, opføres enten under den Titel vedkommende Enkeltarbejde har, eller, hvis en saadan mangler, under den Person, der er opstillet som Stamfader; i enkelte Tilfælde under en konstrueret Titel, der i saa Fald er sat i Klammer. I Tilfælde, hvor en Titel indeholder flere end et Navn, vil det paagældende Arbejde findes under det første Navn, for de øvriges Vedkommende meddeles Henvisning hertil.

Udeladt af denne Oversigt er Arbejder vedrørende Kongehusets Genealogi, hele Ligprædikenslitteraturen og de enkelte private Optegnelser Anetavler, som kan træffes rundt om i Litteraturen af samme Karakter som de i Ligprædikenerne indeholdte Ascendenslister, samt Spangenberg's, Elverfeldts og Wielandts m. fl. Arbejder, der har en mere leksikalisk Karakter.

Det første, der springer i Øjnene, naar man tager et Overblik over den selvstændige danske genealogiske Litteratur før 1830, er dens forbavsende ringe Omfang. Fortegnelsen her omfatter ialt kun 63 selvstændige genealogiske Arbejder, hvoraf 3 tilhører det 16. Aarhundrede, 1 det 17. og 58 det 18. Aarhundrede, hvoraf dog et (Lyschanders Bille-Slægten) er skrevet i det 16. Aarhundrede; det sidste er fra 1827.

Det første genealogiske Arbejde, der er trykt her i Landet er saaledes *Claus Christoffersen Lyschanders* under Pseudonymet Bram 1581 udgivne digteriske Behandling af Slægten Krabbe, som 1589 fik en Efterfølger i *Morten Pedersøns* i 1572 skrevne Arbejde over Absalons og Esbern Snares Æt. I Hamburg lod *Heinrich Rantzau* 1585 trykke sin Genealogia Ranzowiana, der kendes i 5 Udgaver, den sidste fra 1608.

Det eneste genealogiske Skrift, det 17. Aarhundrede har at opvise, er *Johann Daniel Ebers* Arbejde om den holstenske Adelslægt von Thienen, som saa Lyset i Kiel 1670.

Det attende Aarhundredes genealogiske Forskning, saavidt den nedfældede sig i den trykte Litteratur, indledes meget naturligt af *Frederik Rostgaard* i to Lejlighedsskrifter i Anledning af Charlotte Krabbes Død 1709 og ved Greve Christian Friis' Bryllup med Øllegaard Gersdorff 1711 — begge Arbejder er temmelig ubetydelige Oversigter over de paagældende Personers fælles Afstamning. Den egentlige genealogiske Litteratur begynder først 1715 med Rostgaards Arbejde — »Atrium domus Reventlowianæ« — over Svigerfaderens, Storkansler Conrad Reventlows, Familie, der meddeltes i en Stamtavle og en Anetavle — samtidig fremtræder saaledes disse to genealogiske Hovedformer for første Gang i Litteraturen.

I 1717 eller kort derefter kom en Stamtavle for den grevelige Familie Wedel-Jarlsberg, 1722 udgaves Lyschanders Rimværk om Familien Bille, 1728 eller kort Tid efter tryktes et Arbejde om Familien Plessen og 1733 i Slesvig *Johann Friedrich Noodts* bekendte Værk om Rantzau'erne. 1741 lod *Adam Christopher Holsten* i Frankfurt fremstille en kobberstukken 32-feltet Anetavle for Godske Ditlev Holsten, som kendes i to forskellige Aftryk og var udarbejdet i Anledning af hans Søstres Optagelse i Preetz Kloster; 1743 lod han endvidere lave en kobberstukken Stamtavle over

Familien Holsten. A. C. Holstens Bekendtskab med *Klevenfeldt* lader formode, at denne har sin Andel i Holstens genealogiske Interesse, som han yderligere manifesterede ved 1786 at udgive en Ny-Udgave — dennegang paa Dansk — af Familiens Stamtavle, hvis direkte Foranledning var *Bertouchs* Indsamling af Materiale til genealogisk-heraldisk Selskab.

Endelig kom i 1746 *Tycho de Hofmans* »Portraits historiques des Hommes illustres de Dannemark«, det første af de store Samleværker med genealogiske Tabeller, og 1753 udgav samme Forfatter sit Æreminde over Legatstifteren Peder Lasson, ledsaget af en stor kobberstukken Stamtavle, den første Udredning af borgerlig Genealogi i den danske Litteratur.

Eksemplet, der forøvrigt havde en Forgænger i de 1746 udkomne Værker om Corfitz Ulfeldt, blev fulgt i 1765 af *Andreas Nicolai Ryge* i hans Biografi af Peder Oxe, og 1769 ledsagede en stor Stamtavle over Familien Reenberg Tøger Reenberg Teilmans Udgave af Tøger Reenbergs Poetiske Skrifter; hvem der har opstillet denne sidste er ikke klart; *Luxdorph* vides at have besørgt Udgaven,¹ men den Kendsgerning, at han senere sendte *Sandvig* Oplysninger om Familien Luxdorph, for at denne kunde samle Stamtavlen, gør det vel mindre sandsynligt, at han selv har opstillet Slægten Reenbergs Genealogi.²

Midten af Aarhundredet synes aabenbart at have været særligt gunstigt for den genealogiske Produktions Vækst: Hofmans Hommes illustres er allerede nævnt. 1753 lod *Treschow* en enkelt Stamtavle ledsage sine Jubellærere, og Aaret efter bragte *Zwergius* i Det sjællandske Clerisies genealogiske Oversigter i Tilslutning til flere af de deri optagne Biografier. Endelig paabegyndte *Hans de Hofman* 1755 Udgivelsen af sine »Foundationer«, der til at begynde med var ledsaget af Stamtavlebilag. Desværre standsede denne Del af Arbejdet hurtigt; bortset fra ganske enkelte Undtagelser findes Stamtavlerne kun i de to første Bind af Foundationerne. I Fortalen til tredie Bind meddelte Hofman, at »adskillige har ombedet« ham at udelade de genealogiske Tabeller, som gjorde Værket bekosteligt, og dertil kom nu, at Forlæggeren Kasserer *Niels Lihme* var afgaaet ved Døden, hvorved det vilde blive vanskeligt for Hofman, der boede i Fredericia, at lade Tavlerne trykke, »da dertil behøves overmaade stor Accuratesse«.

De enkelte genealogiske Arbejder fortsatte imidlertid med *Andreas Hinrich Lachmanns* Oversigt over Familien Blome (1755)

¹ Luxdorps Dagbøger, ed. Eiler Nystrøm, I, 197. Jeg skylder Bibliotekar R. Paulli Tak for Henvisning hertil, ligesom for andre værdifulde Raad og Anvisninger under Indsamlingen.

² Luxdorps Dagbøger II, 269.

og *Peder Justesens* Slægt-Register for Jensine Erreboe Busch, Peder Andersen Fischers Efterleverske, da hun 1758 blev gift med »Professorernes Godsforvalter« Albert Cruusberg.

1761 indledede *Olaus Henricus Moller* sin fortjenstfulde genealogiske Virksomhed med Familien Holstein og i de følgende 26 Aar udgav han ialt 39 Arbejder, navnlig vedrørende den hollandske Adel og Flensborgs Patricierslægter, væsentligst behandlet i Form af Anetavler. To Trediedele af hele Aarhundredets selvstændige genealogiske Produktion skyldes saaledes den flittige Flensborger Rektors Pen.

Hvad der kom af enkelte Stamtavler i Resten af Aarhundredet er hurtigt talt op — en Legatstamtavle Petræus af *Johann Lass* 1763, Rosenørnernes Genealogi 1780, Hvalsøes Stamtavle omkring samme Aar, den nævnte Stamtavle over Familien Holsten 1786, *Peder Moldrups* Stamtavle over Slægten Moldrup 1787 og Familien von Koss 1789. Mellem 1800 og 1830 kom kun *Stephan Jørgensens* Bevis for Forbindelsen mellem Martin Luther og Slægten Lindeman i Danmark (1827).

I den danske Udgave af Tycho de Hofmans Hommes illustres bragtes Original-Udgavens Stamtavler, samt enkelte yderligere, i udvidet Skikkelse, og i Aarene 1779—86 kom saa *Giessings* Jubel-lærere; med sine 104 Stamtavler og Slægtsregistre maa Roskilde-Kantoren — Forgængerne til Trods — betragtes som den borgerlige Genealogis første store Foregangsmand. Stamtavlelitteraturens Opblomstring — det egentlige Gennembrud — kommer derimod først med *Lengnick*.

Følgende Forkortelser er bragt til Anvendelse:

- T. Hofman 1746 = Portraits historiques des Hommes illustres de Dannemark, Cph. 1746.
 Treschow = Gerhard Treschow: Danske Jubel-Lærere, Kbh. 1753.
 Zwergius = Detlev Gotthard Zwergius: Det sjællandske Clerisie, Kbh. 1754.
 Fund. = Hans de Hofman: Samlinger af publique og private Stiftelser, Fundationer og Gavebreve, I—XI, Kbh. 1755—80.
 T. Hofman 1777 = Tycho de Hofman: Historiske Efterretninger om velfortiente Danske Adelsmænd. I—III. Kbh. 1777.
 Giessing = Christopher Giessing: Nye Samling af Danske, Norske og Islandske Jubel-Lærere, I—III, 1., Kbh. 1779—86.
 Bloch = Jørgen Carstens Bloch: Den Fyenske Geistligheds Historie, I—II. Kbh. 1787—90.

- Abildgaard-Stammen 1783. Giessing II. 2. 271 f.
- Bishops Absolons oc Her Esbern Snaris Herrekomst oc adelige Stamme. Desl. Sore Closters første Fundatz oc Fundatores. Sammenskr. af Mort. Pedersen Ao. 1572. Er tillagt i enden de Førsters oc Førstinders Ligs naffn, som ere i Sore begravne. Oc nogle Epitaphia, som ere der funden. Desl. en Catalogus paa de Bishops naffn udi Roskild fra den Første oc til 1589. Kbh. 1589. 4°.*
- Genealogia Domini Absolonis Archiepiscopi Lundensis &c. Fratrum ac Patruorum ejus, i (Joach. Wieland:) Tabula Cisterciensium Sorana Havnæ MDCXCII, S. 41—51.
- Achton 1783. Slægt-Register over Familierne af Achton, Bøtcker, Faber, Frich, Friis, Herrested, Hersleb, Hiort, Hoff, Kraft, Kullerup, Lacuppidan, Lucoppidan, Nyrop, Schebye, Zeuthen og flere, saa vidt de henhøre til Familien af Pontoppidan. Giessing II. 2. 184—233.
- (Adeler, Lente-Adeler) 1746 og 1779. T. Hofman 1746 I ad 49. T. Hofman 1777 III ad 153.
- Genealogia Svenonis Aggonis. Script. rer. Dan. I, 1772, ad S. 43.
- Ahlefeldt 1771. *Ol. Heinr. Moller: Historische, geneal. u. diplom. Nachricht von dem adel. Geschlecht derer von Ahlefeldt überhaupt u. verschiedenen Linien desselben. Flensb. 1771. Fol. — Sst. 1774. 4°.*
- Allesen 1786, se de Fine.
- Ambders 1777. *Ol. Heinr. Moller: Geneal. Tabelle und Nachricht von den Vorfahren der vier Geschwister Elsabe Margr. Ambders, verwitw. Hoierin, Joh., Chr. und Joh. Chr. Ambders. Flensb. 1777. Fol. — Samme Anetavle med 4 forsk. Titled.*
- Anchersen 1781, se Borch.
- Anchersen 1787, Bloch I 418—24, 427 f.
- Arctander-Stammen 1786. Giessing II. 1. ad 364.
- Bachman 1783. Slægt-Register over de i Familierne af Bachman, Barchmann, Barfod, Bartholin, Bering, Birch, Bircherod, Borrebye, Brink, Bøgh, Coch, Cordsen, Faber, Fischer, Gyberg, Hinkeldei, Holmsted, Høling, Kærup, Kisbye, Langballe, Laub, Lous, Lüdendorph, Møller, Opitzius, Orslef, Paludan, Ramus, Sidelmand, Schøller, Thoustrup, Tuxen, Ursin, Wichmann, Worsøe, og flere, saa vidt de henhøre til Familierne af Seidelin. Giessing II. 2. 292—312.
- Baden-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 297.
- Den Baggereske genealogiske Tabelle 1754. Zwergius ad 309.
- Bagger 1781. Slægt-Register over Familierne Bagger, Bartholin, Benzon, Brochmann, Foss, Fuioren, Horn, Skielderup, Svane, Torm, Vinding, Worm, og flere, saa vidt de henhøre til Familien af Finke. Giessing II. 1. 30—50.
- Bang-Stammen 1786. Giessing III. 1. 116—77.
- Barchmann 1783, se Bachman.
- Barfod 1783, se Bachman.
- Bartholin 1783, se Bachman. 1781, se Bagger.
- [Stamtavle over Familien Bartholin] 1753. Treschow ad 146.
- Den Bartholinske Familie 1755. Fund. I ad 162.
- Genealogia Bartholiniana 1781. Giessing II. 1. ad 64.
- Baudissin 1766. *Ol. Heinr. Moller: Geneal. Nachr. von dem Hochgr. Geschlecht der v. Baudissin. Flensb. 1766. Fol.*
- Benniche 1781. Slægt-Register over Familierne af Benniche, Broberg, Brygmann, Brylow, Detmer, Frost, Garboe, Hansen, Holck, Kalden, Rennemann, Trojel, Ullerup, Wandal, Windekilde, Zeuthen, og flere, saavidt de vedkomme Familien Topp eller og Top, som nogle det skrive. Giessing II. 1. 320—30.
- Benzon 1753, se Lasson. 1781, se Bagger.
- Bering 1783, se Bachman.
- Berling 1801, se Godiche.
- Beyer 1774. *Ol. Heinr. Moller: Ge-*

- nealogische Tabelle von der Beyrischen Familie, insofern aus derselben abstammen Geo. Cläden und dessen Ehegattin Cath. Mar. Müllerin. Flensb. 1774. Fol.*
- Beyer 1774. *Ol. Heinr. Moller: Genealog. Tabelle und Nachricht von den Vorfahren des Hrn. Otto Beyer, Kaufmannes der Stadt Dronth. Flensb. 1774. Fol.*
- Bille 1756. Fund. II ad 270.
- Den Billeske Families Historie 1779. T. Hofman 1777, III, 323—40.
- Birgitte Bille (b: Claus Christoffersen Lyschander): Jens Billes Slægt-Register paa Dansk Riim nesten for 100 Aar siden sammenskreven. Kbh. 1722.*
- Birch 1783, se Bachman.
- Bircherod 1783, se Bachman.
- Herman Jensen [Bircherod] 1760. Fund. V ad 90.
- Blix 1783. Slægt-Register over de i Familieerne af Blix, Boesen, Bryske, Dorph, Dyre, Glostrup, Gyldenaar, Gryner, Hak, Hammer, Munthe, Plate, Rasch, Reiqvin, von Sand, Stranger, Tanke, Qvislin, og flere, saa vidt de henhøre til Familien af Mogens Pedersen. Giessing II. 2. 316—26.
- Blome 1755. *Adam Hinr. Lackmann: Blomesche Geschlechtstafel, worinnen Nachrichten die Hochadel. Familie dieses Namens betr. bis auf gegenwärtige Zeit fortgeführt worden. Glückstadt 1755. Fol. obl.*
- Boesen 1783, se Blix.
- Borch 1781. Slægt-Register over Familieerne af Borch, Borgen, Bresdorph, Bromont, Dorschæus, Eilertz, Faber, Folsach, Friis, Garboe, Gottschalck, Hoffman, Mecken, Müller, Secker, Using, og flere, saa vidt de henhøre til Familien af Anchersen. Giessing II. 1. 264—86.
- D. Oluf Borch, Stifter af Collegio medico i Kiøbenhavn, hans Familie, 1755. Fund. I. 88.
- Borgen 1781, se Borch.
- Den Bornemannske Families Genealogi 1754, Zwergius ad 346.
- Bornemans Familie 1755. Fund. I. ad 196.
- Bornemann-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 408.
- Borrebye 1783, se Bachman.
- Brahe 1746 og 1779. *Histoire de la Famille de Brahe. T. Hofman 1746, VI, 1—32. Den Brahiske Families Historie. T. Hofman 1777, III, 1—40.*
- De Brahers genealogiske Tabell 1755. Fund. I ad 288.
- De svenske Brahers Historie 1779. T. Hofman 1777, III, 41—48.
- Brandenburg 1777, se v. Nettelblatt.
- Brandt 1766. *Joh. Marq., Heinr. Chr. und Geo. Fr. Møller: Als Nicolai Brandt, Rathsverwandter der Stadt Flensb., am 13. May 1766 seinen Geburtstag erlebte, haben diese geneal. Tabelle von seinen Vorfahren überreichen wollen ... Flensb. Fol.*
- Bresdorph 1781, se Borch.
- Brink 1783, se Bachman.
- Broberg 1781, se Benniche.
- Den Brochmandske Slegt 1754. Zwergius 173—76.
- Brochmans Familie 1755. Fund. I ad 170.
- Brochmann 1781, se Bagger.
- Genealogia Brochmaniana 1783. Giessing II. 2. ad 28.
- Brodersen 1786. *Ol. Heinr. Moller: Nachricht und Anzeige von dem Brodersenschen Testament, nebst Abschrift des Legati, wie auch [6] geneal. Tabellen von den Descendenten. Schlesw. 1786. Fol. (Tabellerne m. særsk. Tit.).*
- Bromont 1781, se Borch.
- Genealogia Brorsoniana 1779. Giessing I ad 557.
- Brummundt (Bromont) 1781, se Borch.
- Bruun-Stammen 1786. Giessing III. 1 ad 388.
- Brüggmann 1781, se Benniche.
- Brylow 1781, se Benniche.
- Bryske 1783, se Blix.
- Busch 1758. *Ped. Justesen: [Mad. Jensinne Erreboe Busch, Sal. Ped. Andersens Fischers Efterleverskes Slægt-Register. I Anl. af hendes Bryllup med Professorernes Godsforvalter Albr. Cruusberg, Sct. Jørgens-Bjerg ved Roskilde 26. May 1758]. Kbh. Fol.*

- Bytzow-Stammen 1783. Giessing II. 2 ad 132.
- Bøgh 1783, se Bachman.
- Bøtcher 1783, se Achton.
- (Charisius) 1746 og 1778. T. Hofman 1746, V. 18. T. Hofman 1777, II ad 225.
- Cläden 1779. *Ol. Heinr. Møller: Genealog. Tabelle u. Nachricht von den Vorfahren des Hr. Geo. Cläden, ersten Bürgermeisters seiner Vaterstadt Flensb. Flensb. 1779. Fol.*
- Coch 1783, se Bachman.
- Colstrup-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 364.
- Cordsen 1783, se Bachman.
- Danneskiold (Laurvig, Løvendal), Gyldenløve 1779. T. Hofman 1777, III, ad 221.
- Danneskiold-Samsøe, Gyldenløve 1779. T. Hofman 1777, III, ad 221.
- Detmer 1781, se Benniche.
- Dorph 1783, se Blix.
- Dorschæus 1781, se Borch.
- Dyre 1783, se Blix.
- Edinger-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 412.
- Eddow 1782. *Ol. Heinr. Møller: Ehrengedächtniss einer Wittwe und ihren erstgeb. Söhnen aus beyden Ehen, nämlich Fr. Anna Eddow, geb. Striker, wie auch Hr. Heinr. Paulsen, Kaufm. in Husum, und Jac. Chr. Eddow, Kaufm. in Flensb., geneal. Nachricht. Flensb. 1782. Fol.*
- Egedes Stamtavle 1779. Giessing I. ad 48.
- Ehrenstolpe 1777, se v. Nettelblatt.
- Eidala-Ætt 1786. Giessing III. 1. 83—91.
- Eilertz 1781, se Borch.
- Eilertz-Lodberg-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 388.
- Eskild 1745. B[ernhard] M[øllmann]: Forsøg til en videre Oplysning om Erkebisp Eskilds Stamme og Blodforvantskab. Københavnske Selskabs Skrifter I, 1745, S. 197—212 (ogsaa i Oversættelse i den latinske Udgave I, 1745, S. 195—210).
- Faber 1781, se Borch. 1783, se Achton. 1783, se Bachman.
- Genealogia Fabriciana 1783. Giessing II. 2. 9—11.
- Fedderson 1773. *Ol. Heinr. Møller: Geneal. Tabelle u. Nachricht von den Vorfahren und Nachkommen des Hr. Friedr. Feddersen, Kaufmanns der Stadt Flensb., u. dessen Gattin Anna, geb. Hallensen. Flensb. 1773. Fol.*
- Fedderson 1773. *Ol. Heinr. Møller: Geneal. Tabellen von den Vorfahren des Hr. Joh. Gerh. Feddersen, Bürgermeisters der Stadt Flensb. und dessen Gattin Anna Elisabeth Hallensen, wie auch von deren Nachkommen. Flensb. 1773. Fol. (Med dobbelt Tit.bl.).*
- Fedderson 1774. *Ol. Heinr. Møller: Geneal. Tabelle u. Nachricht von den Vorfahren u. Kindern des Hr. Martin Feddersen, Kaufm. in Flensb. 1774. Fol.*
- Fedderson 1774. *Ol. Heinr. Møller: [13] geneal. Tabellen von den Vorfahren und Nachkommen des Hr. Pet. Feddersen, Rathsverw. der Stadt Flensb., und dessen Gattin Frau Lucia Süling. Flensb. 1774. Fol.*
- de Fine-Allesen-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 304.
- Arnoldus de Fine 1754. Zwergius 474.
- Arnoldus de Fine 1755. Fund. I. 240.
- Finke 1781, se Bagger.
- (Finke) 1755. Fund. I. 155.
- Fischer 1756. Fund. II. 292.
- Fischer 1783, se Bachman.
- Fischer-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 348 (to forsk.).
- Fogh 1758. Fund. III. 163.
- Folsach 1781, se Borch.
- Den Fossiske Familie 1754. Zwergius 645—48.
- Foss 1779, se Jacobæus, 1781, se Bagger.
- Niels Fos(s) 1755. Fund. I. ad 192.
- Frich 1783, se Achton.
- Friedenreichs Familie 1758. Fund. III. 5 og 33.
- Genealogia Friedliebiana 1783. Giessing II. 2. ad 124.
- Friis 1746 og 1777. *Histoire de la Famille de Friis [3 Egern].* T. Hofman 1746, I. 17—29. Den Friisi-

- ske Families Historie. T. Hofman, 1777, I. 21—36.
- Friiser med 3 Eggerne, kaldet de Hesselager Friiser 1755. Fund. I ad 38.
- De Friiser med Skak-Tavlen 1755. Fund. I ad 38.
- De Friiser med en Egern, eller Wadskjærgaards Friiser 1755. Fund. I ad 39.
- Friis 1781, se Borch, 1783 se Achton.
- Friis 1711. R. (o: *Fr. Rostgaard*): *En Stamtaule om Hr. Greve Chr. Friis til Frisenborg og Frk. Øllegaard Gersdorff. Kbh. 14. Jan. 1711. Fol. pat.*
- Frost 1781, se Benniche.
- Fuiren 1781, se Bagger. (Fuirens Familie) 1755. Fund. I. 187.
- Den Gabelske Families Historie 1779. T. Hofman 1777, III, 279—83.
- Gadebusch 1775. *Ol. Heinr. Moller: Geneal. Tabelle und Nachricht von den Vorfahren und Nachkommen des Hrn. Gabr. Pet. Gadebusch, gewes. Besitzer der vor Flensb. belegenen Papier-Fabrique. Flensb. 1775. Fol.*
- Garboe 1781; se Benniche. 1781, se Borch.
- Genealogia Gerneriana 1779. Giessing I. ad 332.
- Gersdorff 1711, se Friis.
- Gersdorff 1746 og 1777. *Histoire de la Famille de Gersdorf. T. Hofman 1746 I 43—48. Den Gersdorffske Families Historie. T. Hofman 1777, I 51—56.*
- Giedde 1746 og 1777. *Histoire de la Famille de Giedde. T. Hofman 1746 I 1—10. Den Gieddiske Families Historie. T. Hofman 1777, I 1—10.*
- Genealogia Gislaviana, Vigfusiana, Ormiana &c. 1779. Giessing I. 115—57.
- Gjødesen 1779, se Jacobæus.
- Giøe 1746 og 1777. *Histoire de la Famille de Giøe. T. Hofman 1746, II, 71—76. Den Giøeiske Families Historie. T. Hofman 1777, I. 149—56.*
- Henrik Giøe 1755. Fund. I. 328.
- [Marcus Gjoes 16 Aner] 1746 og 1777. T. Hofman 1746, II, 76 og T. Hofman 1777, I, 156.
- Glostrup 1783, se Blix.
- De Gluders Genealogie 1759. Fund. IV, 629.
- Godiche 1801. R. Nyerup: *Stamtaule over de Bogtrykkerfamilier i Kjøbenhavn, som nedstamme fra Mathias Jørgensen Godiche. (Høpfner, Berling og Møller) i K. H. Seidelin: Læsendes Aarvog for 1800. Kbh. 1801 ad S. 74.*
- Godow 1777. T. Hofman 1777, I, S. XI.
- Goische 1779, se Jacobæus.
- Gottschalck 1781, se Borch.
- Grüner 1783, se Blix.
- Gudbrandsen 1779, se Halgrimsson.
- Gudmundsen 1786. Slægt-Register [over Descendenter af John Gudmundsen 1572—1651]. Giessing III. 1. 422—24.
- Gyberg 1783, se Bachman.
- Gyldenaar 1783, se Blix.
- Gyldencrone 1756, se Marselius.
- Gyldenløve 1779, se Danneskiold (Laurvig, Løvendal) og Danneskiold-Samsøe.
- Den Gyldenløviske Families Historie 1779. T. Hofman 1777. III, 221—64.
- Gyldenløve (norsk Slægt) 1779. T. Hofman 1777, III ad 221.
- Gøye, se Gjøre.
- Hak 1783, se Blix.
- Halgrimsson 1779. *Genealogia Svenbiorniana, Halgrimiana, Gudbrandiana, Thorlaciana, &c. Giessing I, 211—47.*
- Hallensen 1773, se Feddersen.
- Hallensen 1774. *Ol. Heinr. Moller: Geneal. Tabelle von den Vorfahren und Nachkommen des Hrn. Nic. Hallensen, Kaufmanns der Stadt Flensb., und dessen Gattin, der Frau Cath. Elisabeth Petersen. Flensb. 1774. Fol.*
- Hammer 1783, se Blix.
- Hansen 1781, se Benniche.
- Hanssen 1779. *Ol. Heinr. Moller: Ehrengedächtniss einem rechten Israeliten aufgerichtet. Geneal. Tabelle und Nachricht von verschiedenen Flensburg. Familien, aus welchen entsprossen war Herr Lor.*

- Hanssen, Kaufmann dieser Stadt. Flensb. 1779. Fol.*
- Harboe-Stammen 1783. Giessing II. 2. ad 261.
- von Haven-Stammen 1783. Giessing II. 2. ad 133.
- (von Hauen) 1787. Bloch I 768—71.
- von Haxthausen 1784. *Ol. Heinr. Moller: Geneal. Tabelle und Nachricht von dem Geschlecht derer von Haxthausen. Schlesw. 1784. Fol.*
- Heesten 1764. *Ol. Heinr. Moller: Versuch einer Nachricht von dem adelichen Geschlecht der Heesten. Flensb. 1764. 4°.*
- (Helt) 1759. Fund. IV, 692.
- Hersted 1783, se Achton.
- Hersleb 1783, se Achton.
- Hersleb-Stammen 1783. Giessing II. 2. ad 260.
- Hersom-Stammen 1786. Giessing III. 1. 501.
- Hincheldei 1783, se Bachman.
- Hiort 1783, se Achton.
- Hoff 1783, se Achton.
- (Familien Hoff) 1783. Giessing II. 2. 203—05.
- Hoffman 1781, se Borch.
- Hofman 1753, se Lasson.
- Den Hofmanske Families Historie 1778. T. Hofman 1777, II, 1—24.
- Jep Hofman 1756. Fund. II. 363.
- Holck 1781, se Benniche.
- Holck 1746 og 1778. Histoire de la Famille de Holk. T. Hofman 1746, IV, 41—46. Den Holskiske Families Historie. T. Hofman 1777, II, 151—58.
- Holm-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 256.
- Holm-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 264.
- Holmboe-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 348.
- Holmsted 1783, se Bachman.
- Holst 1774. *Ol. Heinr. Moller: Genealog. Tabelle u. Nachricht von der Ehegattin des Hrn. Matth. Holst, Kaufm. in Flensb., der Frau Anna, geb. Petersen. Flensb. 1774. Fol.*
- von Holstein 1761. *Ol. Heinr. Moller: Historische Nachricht von dem adelichen Geschlecht der von Holstein Flensb. 1761. 4°.*
- von Holstein 1763. *Ol. Heinr. Moller: Historische Nachricht von dem adelichen Geschlecht der von Holstein überhaupt und von der Möllenhagenschen Linie insonderheit. Flensb. 1763. 4°.*
- von Holstein 1772. *Ol. Heinr. Moller: Geneal. Tabellen von den Vorfahren und Kindern des Hrn. Geo. Fried. v. Holstein, Stifts-Amtmanns zu Riepen, wie auch der Frau Sophia Magd. Gräfin v. Knuth. Flensb. 1772. Fol.*
- Den Holsteinske Families Historie 1779. T. Hofman 1777, III, 371—88.
- von Holsten 1741. *Stamm-Tafel des Hauses von Holsten, wie solche bey annehmung zweyer Freylein von diesem Geschlecht in dem adelichen Closter Pretz ist erwiesen worden. Franckf. 1741. Fol. pat.*
- von Holsten 1743. *Stamm-Tafel des Hauses von Holsten bis aufs Jahr 1743. U. St. o. A. Fol. pat.*
- von Holsten 1786. *Genealogisk Stamtaule over den adelige Familie af Holsten indtil Aaret 1786. U. St. o. A. Fol. pat.*
- Hoppe-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 388.
- Horn 1781, se Bagger.
- Genealogia Horreboviana 1781. Giessing II. 1. ad 213.
- Huitfeldt 1746 og 1777. Histoire de la Famille de Huitfeld. T. Hofman 1746, I, 11—16. Den Hvitfeldske Families Historie. T. Hofman 1777, I, 13—19.
- Husum 1763, se Petræus.
- Hvalsøe ca. 1780. [*Cancelliraad Hans Jørg. Jacobsen Hvalsøes Stamtaule*] U. St. o. A. [ca. 1780]. Fol. pat.
- Hvas-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 241.
- [Skjalms Hvides Æt] Script. rer. Dan. IV, 1776, ad S. 545.
- Høeg 1746 og 1777. Histoire de la Famille de Höeg. T. Hofman 1746, 49—53. Den Høegiske Families Historie. T. Hofman 1777, 57—62.
- Høling 1783, se Bachman.
- Høpfner 1801, se Godiche.
- Niels Jacobsen 1753, se Lasson.

- Den Jacobæiske Families Slægt-Register 1754. Zwergius 584—87.
- Den Jacobæiske Familie 1758. Fund. III, 162.
- Jacobæus 1779. Slægt-Register over Familierne Jacobæus, Foss, Løvenørn, Rosenørn, Rosenstand, Goische, Scavenius, og flere, saavidt de nedstamme fra Mag. Johannes Ægidius eller Jens Giødesen. Giessing I, 260—89.
- Jansen 1769, se Loyt.
- Juel ca. 1745. De berømmelige Juelers (med Stiernen) høy Adelige Slægtelinie. I Oluf Bang: Samling af adskillige Nyttige og Opbyggelige Materier saa vel Gamle som nye, VII (ca. 1745).
- Juel 1746 og 1778. Histoire de la Famille de Juel. T. Hofman 1746, III, 9—48. Den Juelske Families Historie. T. Hofman 1777, II, 35—76.
- Juuler med Lillien 1758. Fund. III ad 427.
- Kaas 1746 og 1777. Histoire de la Famille de Kaas. T. Hofman 1746, II, 77—80. Den Kaasiske Families Historie. T. Hofman 1777, I, 157—62.
- Kaasbøll-Stammen 1783. Giessing II. 2. ad 366.
- Kalden 1781, se Benniche.
- Kielman (v. Kielmansegg) 1779. T. Hofman 1777, III, ad 117.
- Kiesbye 1783, se Bachman.
- Klöcker 1774, se Lüders.
- Genealogia Knoffiana 1783. Giessing II. 2. 74—77.
- Knuth 1772, se v. Holstein.
- Koch (Coch) 1783, se Bachman.
- Kofoed-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 412.
- von Koss 1789. *Peter Tönder v. Koss: Geneal. Nachricht von der adelichen Familie v. Koss. Rostock 1789. Fol.*
- Krabbe 1581. *Bram (∴ Lyschander), Claud. Chf.: Carmen elegiacum continens seriem antiquæ Familiæ Kraborum, et encomia præcipuorum heroum illius gentis, qui nostris temporibus floruerunt. Hafn. 1581. 4°.*
- Krabbe 1709. *Fred. Rostgaard: Gravminde over Charlotte Krabbe, Ulr. Chr. Gyldenløves Hustru, død 24. Aug. 1709. U. St. o. A. Fol. pat.*
- Krabbe 1746 og 1778. Histoire de la Famille de Krabbe. T. Hofman 1746 V, 1—12. Den Krabbiske Families Historie. T. Hofman 1777, II, 201—16.
- Kraft 1783, se Achton.
- Krag 1746 og 1777. Histoire de la Famille de Krag. T. Hofman 1746, II, 103—07. Den Kragiske Families Historie. T. Hofman 1777, I, 185—90.
- Kragh 1756. Fund. II, ad 316.
- De Kraglunders Stam-Tavle 1779. Giessing I, ad 328.
- Genealogia Krogiana 1779. Giessing I, ad 384.
- Kullerup 1783, se Achton.
- Kærup 1783, se Bachman.
- Lacoppidan 1783, se Achton.
- Langballe 1783, se Bachman.
- [Lassen] Thoeger eller Tyge Andersen 1756. Fund. II, 363.
- Lasson 1753. *Fundationer paa de Legater, som ere stiftede af Ped. Lasson, Assessor i Høyeste-Ret, samt hans Liv og Levnet. Udg. af Tycho de Hofman. Kbh. 1753. 4°.* (Niels Jacobsen, Borgmester i Randers, Ascendens og Descendens. Hofman, Poulson, Benzon, m. fl.).
- Laub 1783, se Bachman.
- Laurberg-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 408.
- Hr. Rasmus Lauridsens [Sognepræst i Herrested Ryslinge, † 1690] Børn og Descendenter 1783. Giessing II. 2. 164—66.
- Genealogia Lemmingiana 1781. Giessing II. 1. ad 350.
- Lemvig-Stammen 1786. Giessing II. 1. ad 388.
- Lente-Adeler 1746 og 1779, se Adeler.
- Leth-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 377.
- Heinrich von Levetzau 1758. Fund. III, ad 367.
- Hans Lichtenberg 1756. Fund. II, ad 150.
- Christen Linde 1759. Fund. IV, ad 531.
- Lindeman 1827. *Steph. Jørgensen:*

- Beviset for det formeentlige Slægtskab imellem Mart. Luther og Stamfaderen til den Lindemanske Slægt i Danmark, med vedføjet Beskrivelse af mit eget Levnetsløb. Kbh. 1827.*
- Lindenov 1756. Fund. II, ad 86.
- Lodberg 1786, se Eilertz.
- Lous 1783, se Bachman.
- Loyt 1769. *Ol. Heinr. Moller: Geneal. Tabelle und Nachricht von den Vorfahren und Nachkommen des Hrn. Hans Iversen Loyt, Bürgerm. der Stadt Flensb., und dessen Ehegenossin Maria Jansen. Flensb. 1769. Fol.*
- Lucoppidan 1783, se Achton.
- Genealogia Lucoppidana 1783. Giessing II. 2. 171—80.
- Slægt-Register over Luja 1781. Giessing II. 1. 111—16.
- von Lutten 1775. *Ol. Heinr. Moller: Geneal. Tabelle und Nachricht von dem alten Flensb. Geschlecht derer von Lutten, insonderheit von den mütterl. Vorfahren u. Nachkommen des Hrn. Hilm. Meincke. Flensb. 1775. Fol.*
- Luxdorph 1783, se Bachman.
- Lüders 1774. *Ol. Heinr. Moller: Geneal. Tabelle u. Nachrichten von der Wittmackschen, Klückerschen, Vettischen, Timmschen u. andern alten Flensb. Familien, aus welchen entsprossen Brigitta Chr. Lüders, geb. Timmen. Flensb. 1774. Fol.*
- Lyngeby-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 377.
- Lütkemann 1777, se v. Nettelblatt.
- Hans de Lövenhjelm 1746 og 1777. T. Hofman 1746, I, 10 og 1777, I, 11.
- Løvenørn 1779, se Jacobæus.
- (Løwenørn) 1779. T. Hofman 1777, III. ad 211.
- Marselius 1778. T. Hofman 1777, II ad 225.
- Gabriel Marselius 1756. Fund. II ad 150.
- Mecken 1781, se Borch.
- Meincke 1773. *Ol. Heinr. Moller: Geneal. Tabelle von den väterlichen Vorfahren und den Nachkommen des Hrn. Hilm. Meincke, Kaufm. in Dronheim. Flensb. 1773. Fol.*
- Meincke 1775, se von Lutten.
- von Merfeldt 1783. *Ol. Heinr. Moller: Erneueretes Andenken des durch verschiedene milde Stiftungen und Legata um Flensb. hochverdienten Bürgermeisters Heinr. v. Merfeldt. Flensb. 1783. 4°.*
- Michelbecker-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 412.
- Moldrup 1787. *Ped. de Moldrup: Den kgl. confirmerede Erection af Stamhuset Westervig Kloster, samt den bevilgede Combination af Ørum Hovedgaard og Gods, tilligemed en Geneal. Tabel og Stamtaule over Slægten Moldrup. Aalb. 1787. 4° obl.*
- Moller efter 1763. [*Stamtaule, som viser Mollernes Nedstamning fra Chr. Beyer. U. St. o. A. Fol. pat.*]
- Moller efter 1763. [*Stamtaule, som viser Mollernes Nedstamning fra Jens Hansen Brecklum. U. St. o. A. Fol. pat.*]
- Den Moltkiske Families Historie 1779. T. Hofman 1777, III, 341—58.
- Monrad-Stammen 1786. Giessing III. 1. 197—233.
- (Motzfeldt) 1746 og 1779. T. Hofman: *Memoires du Griffenfeld, Adeler et Tordenskiold, indb. med T. Hofman 1746, ad pag. 1. T. Hofman 1777, III, ad 81.*
- Motzfeld-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 344.
- Mules genealogiske Tabel 1755. Fund. I ad 262.
- Slægt-Register over Mule 1781. Giessing II. 1. 129—45.
- Munthe 1783, se Blix.
- Munthe-Stammen 1783. Giessing II. 2. ad 366.
- Genealogia Musæana 1783. Giessing II. 1. 309.
- Müller 1781, se Borch.
- Møller 1783, se Bachman. 1801, se Godiche.
- Naaman 1775. *Ol. Heinr. Moller: Vermischte Nachrichten und Urkunden, welche den Stifter der Latein. Schule in Flensb. Ludolph Naaman, und dessen Eltern, wie auch den Franciscaner-Orden und*

- dessen Schicksale in Dännemark &c. insonderheit zur Zeit der Reformation betreffen. Flensb. 1775. Fol.
- Genealogia Nannestadiana 1779. Giessing I. 551.
- Genealogia Nanseniana 1781. Giessing II. 1. ad 234.
- von Nettelblatt 1777. *Ol. Heinr. Moller: Geneal. Tabellen u. Nachrichten von verschiedenen Mecklenb., Pommerschen und Schlesw. Holst. Familien, aus welchen entsprossen der Hr. Chr. Freyherr v. Nettelblatt, wie auch dessen Wittve Maria Amalia Lütke-man. Flensb. 1777. Fol. (Ogsaa m. Tit.: Geneal. Tabellen u. Nachrichten von verschiedenen berühmten Geschlechtern, näml. dem Nettelblattischen, Brandenb., Ehrenstolpischen, Lütke-mannischen u. Wedderkoppischen. S. St. o. A. Fol.).*
- Efterretninger om den Norbyske Familie og fornemmelig Hr. Søren Norby 1779. T. Hofman 1777, III, 301—22.
- Nummensen 1777. *Ol. Heinr. Moller: Ehrengedächtniss dem Hrn. Nic. Nummensen, Apotheke-der Stadt Flensb. Flensb. 1777. Fol.*
- Nyrop 1783, se Achton.
- Olivarius-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 304.
- Opitzius 1783, se Bachman.
- Orm 1779, se Gen. Gislaviana.
- Orslef 1783, se Bachman.
- De Ostenfelders Familie 1758. Fund. III. 237.
- Ostenfeld-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 256.
- Oxe 1746 og 1778. Histoire de la Famille d'Oxe. T. Hofman 1746, IV, 47—58. Den Oxiske Families Historie. T. Hofman 1777, II, 159—78.
- Oxe 1765. Andr. Nic. Ryge: Peder Oxes til Gisselfeld Liv og Levnets Beskrivelse. Kbh. 1765. 4°. (Heri 1 Tavle).
- Peder Oxes [16] Anherrer 1778. T. Hofman 1777. II, 177.
- Paludan Stamme 1781. Giessing II. 1. ad 344.
- Paludan 1783, se Bachman.
- Paulsen 1782, se Eddow.
- Mogens Pedersens Descendens 1783, se Blix.
- Peder Pedersen[s Descendens. Handelsmand i Horsens ca. 1600] 1781. Giessing II. 1. ad 234.
- Petersen 1774, se Hallensen.
- Petræus 1763. *Joh. Lass: Nachricht von dem Leben und dem Familien-Legato des Superint. zu Ratzeburg Nic. Petræi Husum. Flensb. 1763. 4°.*
- Plate 1783, se Blix.
- von Plessen ca. 1728. *Versuch einer geneal. Beschreibung der Familie derer von Plessen. In 5 Stamb-Tafeln mit chronolog. u. historischen Anmerckungen. U. St. o. A. Fol. (Ekspl. med haandskr. Titel og Tilf. i Kgl. Bibl.).*
- Den Plessiske Families Historie 1755. Fund. I, ad 340.
- Den Plessiske Families Historie 1779. T. Hofman 1777, III, 285—92.
- Pontoppidan 1783, se Achton.
- Poulsen 1753, se Lasson.
- Prehn 1774. *Ol. Heinr. Moller: Geneal. Tabellen u. Nachrichten von der Prehnischen und verschiedenen andern Flensb. Familien, aus welchen entsprossen sind Laur. Prehn, Conr. der lat. Schule, wie auch dessen Kinder u. Kindes-Kinder. Flensb. 1774. Fol.*
- Prehn 1774. *Ol. Heinr. Moller: Geneal. Tabelle von den Nachkommen des weil. 50-jährigen Stadtvogts in Flensb. Lor. Prehn, und dessen Ehe-Gattin Cath. Strikerin. Flensb. 1774. Fol.*
- Qvislin 1783, se Blix.
- Ramus 1783, se Bachman.
- Den Ramiske Stam-Tavle 1779. Giessing I, ad 520.
- Genealogia Randulfiana 1779. Giessing I, ad 370.
- Rantzau 1585. [*Heinr. Rantzau: Genealogia Ranzowiana, primum publicata Ao. 1585. [Hamb. 1585]. 4°. — Vitteb. 1586. 4°. — Helmstadü 1587. 4°. — Aedita Ao. 1587. Cui nunc denuo additæ sunt aliquot Ranzoviorum effigies ac imagines nonnullæ, partim a Goltzio & Ho-*

- genbergio cupro expressæ. Helmst. 4°. — Vitteberg. 1608. 4°.
- Rantzau 1733. Joh. Frid. Noodt: *Ver-such einer unpartheyischen histo-rischen Nachricht von der Ranzo-vischen Familie, welchem das Leben des ersten Grafen Chr. v. Ranzow u. einige die vormahl. Klöster Gul-holm und Rugkloster, ietzo Glücks-burg, betr. Urkunden beygefügt sind. Schlesw. 1733. 4°.*
- Rantzau 1746 og 1777. Histoire de la Famille de Rantzau. T. Hofman 1746, II, 1—53. Den Rantzauske Families Historie. T. Hofman 1777, I, 71—128.
- Rasch 1783, se Blix.
- Reedtz 1746 og 1778. Histoire de la Famille de Reetz. T. Hofman 1746, IV, 35—40. Den Reetziske Families Historie. T. Hofman 1777, II, 143—49.
- [Peder Reedtz' 16 Aner] 1746 og 1778. T. Hofman 1746, IV, 40 og 1777, II, 149.
- Den Reenbergiske Familie 1756. Fund. II. 325.
- Reenbergernes Stam-Tavle 1769. I Ju-stitsraad og Landsdommer Tøger Reenbergs poetiske Skrifter, ed. Tøger Reenberg Teilmann. I. Kbh. 1769. 4°.
- Rehefeld 1787. [Anetavle for Amalia Agneta Rehefeld, g. m. Niels Andersen Haels]. Bloch I 409 f.
- Reichvin 1783, se Blix.
- Reiersens Stamme 1781. Giessing II. 1. ad 344.
- Rennemann 1781, se Benniche.
- Resenii Familie 1755. Fund. I, 147.
- Reventlow 1715. *Fred. Rostgaard: Atrium domus Reventlowianæ, in cujus uno latere Conradi, com. de Reventlow in Clausholm, Calloe etc. parentes et progenitores, in al-tero idem heros cum fratribus pro-ducuntur. [Lübeck 1715]. Fol. (1 Stamtavle og 1 Anetavle).*
- Reventlow 1779. Den Reventlouske Families Historie. T. Hofman 1777, III, 293—300.
- Storcantzler Conrad Reventlous 32 Anher. 1779. T. Hofman 1777, III, ad 293.
- Ritzeberg 1782. *Ol. Heinr. Moller: Erneueretes Andenken des Flensb. Bürgermeisters Marc. Schröder, wie auch des Stadt-Secr. Herm. Ritze-berg und anderer. Flensb. 1782. 4°.*
- Rommel-Stammen 1783. Giessing II. 2. 244—46.
- Rosengiedde 1777. T. Hofman 1777, I S. X f.
- Rosenkrantz 1746 og 1778. Histoire de la Famille de Rosenkrantz. T. Hofman 1746, IV, 1—34. Den Rosenkrandsiske Families Historie. T. Hofman 1777, II, 77—141.
- De Rosenkrantzer 1755. Fund. I, ad 124.
- Frue Mette Rosenkrandses [16] An-herrerr 1778. T. Hofman 1777, II, 178.
- Henrich Hansen Rosenmeyer 1781. Giessing II. 1. ad 234.
- Rosenstand 1779, se Jacobæus.
- Rosenvinge 1787. Bloch I. 481.
- Rosenørn 1779, se Jacobæus.
- De Rosenørners Genealogi paa Fædre-ne og mødrene Side. Kbh. 1780. Fol.*
- Runge-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 373.
- Saabye-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 348.
- (Familien Sadolin) 1787. Bloch I, 13—22.
- von Sand 1783, se Blix.
- (Familien af Sand) 1783. Giessing II. 2. 78—84.
- Genealogia Familia Scavenianæ 1754. Zwergius ad 252.
- De Scaveniers Stamtavle. Paketbaaden I, 1777, S. 22—27, 40.
- Scavenius 1779, se Jacobæus.
- Schack 1779. Den Schackiske Families Historie. T. Hofman 1777, III, 359—70.
- Schade 1781. Slægt-Register over Schade-Stammen. Giessing II. 1. 180—92.
- Schebye 1783, se Achton.
- Schiøtt-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 273.
- Schnell-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 241.
- Schröder, Marcus, 1782, se Ritzeberg. Genealogia Schröderiana 1781. Gies-sing II. 1. ad 234.

- Schumacher-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 344.
- Schytte-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 273; jfr. Toxotius.
- Schøller 1783, se Bachman.
- Secker 1781, se Borch.
- (Seefeld) 1746 og 1778. T. Hofman 1746, V. 69 og 1777, II ad 293.
- Genealogia Seerupiana 1781. Giessing II. 1. 339—43.
- Sehested 1746 og 1779. Histoire de la Famille de Sehested. T. Hofman 1746, VI, 33. Den Sehestedske Families Historie. T. Hofman 1777, III, 49—86.
- Sehested 1756. Fund. II, ad 44.
- [Hannibal Sehesteds 16 Aner] 1746 og 1779. T. Hofman 1746, VI, 55 og 1777, III, 74. (Kobberstukken Vaabenanetavle i T. Hofman 1746, VI, 56).
- Seidelin 1783, se Bachman.
- Genealogia Seveliana 1781. Giessing II. 1. ad 316.
- Sidelmand 1783, se Bachman.
- Skeel 1746 og 1777. Histoire de la Famille de Skeel. T. Hofman 1746, I, 31—42. Den Skeeliske Families T. Hofman 1777, I, 37—50.
- De Skeeler 1755. Fund. I. ad 136.
- Skielderup 1781, se Bagger.
- (Slange) 1755. Fund. I, 180.
- Slange-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 256.
- Smith-Stammen, 1783. Giessing II. 2. ad 366.
- Slægt-Register over Spend. Giessing II. 2. 237—40.
- Stampe-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 468.
- Genealogia Stemanneana 1783. Giessing II. 2. 111—21.
- Stoud-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 344.
- Stranger 1783, se Blix.
- Stresow 1781. *Ol. Heinr. Møller: Geneal. Tabelle und Nachricht von der Stresowschen Familie und insonderheit den Vorfahren und Nachkommen des Conrad Fr. Stresow. Flensb. 1781. Fol.*
- Stresow-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 484.
- Suhm 1775. *Ol. Heinr. Møller: Historische und genealogische Nachricht von dem uralten adelichen Geschlecht derer von Zaum oder Suhm, im 9. Jahrhundert in Pommern entsprossen. Flensb. 1775. Fol.*
- Den Suhmiske Families Historie 1778. T. Hofman 1777, II, 179—200.
- Svane 1754. Genealogia Familiæ Svaningianæ. Zwergius ad 284.
- Svane 1781, se Bagger.
- Svaning 1754. Genealogiske Tabel (Mag. Johannes Svaning). Zwergius ad 257.
- Mag. Johannes eller Hans Svaningus 1756. Fund. II, ad 172.
- Sveinbiørnsson 1779, se Halgrimsson.
- Svtzer-Stammen 1783. Giessing II. 2. 250—54.
- Süling 1774, se Feddersen.
- Tanke 1783, se Blix.
- Genealogia Tauloviana 1781. Giessing II. 1. 102—08.
- Genealogia Thestrupiana 1779. Giessing I, ad 480.
- von Thienen 1670. [*Joh. Dan. Eber*]: *Insignia et Tabula genealogica Dominorum a Thinen. Kilia 1670. Fol.*
- Thorlacius 1779, se Halgrimsson.
- Thott 1746 og 1777. Histoire de la Famille de Thott. T. Hofman 1746, II, 55—69. Den Thottiske Families Historie. T. Hofman 1777, I, 129—48.
- (Thott) 1763. Fund. IX efter Fortalen.
- Thoustrup 1783, se Bachman.
- Den Thuraske Stam-Tavle 1779. Giessing I, ad 467.
- Broder Thøgers-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 256.
- Timm 1774, se Lüders.
- Top 1781, se Benniche.
- Torm 1781, se Bagger.
- Torp-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 348.
- Genealogia Toxotiana. Schytte-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 273; jfr. Schytte.
- Trane-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 241.
- Genealogia Treschowiana 1779. Giessing I, ad XIX.
- Trojel 1781, se Benniche.
- Trolle 1746 og 1777. Histoire de la

- Familie de Trolle. T. Hofman 1746 II, 71—101. Den Trolliske Families Historie. T. Hofman 1777, I, 163—84.
- Tuxen 1783, se Bachman.
- Tuxen 1783. Giessing II. 2. ad 284.
- Ulfeldt 1746 og 1778. Histoire de la Famille d'Ulfeld. T. Hofman 1746, V. 13—96. Den Ulfeldske Families Historie. T. Hofman 1777, II, 217—340.
- Ulfeldt 1746. Neu-entdeckte Warheiten aus denen Geschichten, dem öffentl. Rechte etc. mitgetheilet von Germano Sincero (☉: Joh. Phil. Prætorius). Franckf. a. M. 1746.
- Ulfeldt 1746—47. P. (☉: Hans Paus): Forsøg til navnkundige Danske Mænds Livs og Levnets Beskrivelser 2. Stykke. Indeholdende Anledning til den fra Dannemarkes Riges Hofmester og det Romerske Riges Græve forvandlede Dannemarkes Riges Forrædder Corfitz Uhlefeld. 1—2. Part. Kbh. 1746—47. 4°. — Tysk Overs. v. Philander v. d. Westritz (Chr. Gottl. Mengel). Cph. u. Lpz. 1755.
- Den Ulfstandske Families Historie 1779. T. Hofman 1777, III, 389—98.
- Ullerup 1781, se Benniche.
- Den Urniske Families Historie 1779. T. Hofman III, 271—77.
- Ursin 1783, se Bachman.
- Urup 1746 og 1777. Histoire de la Famille d'Urup. T. Hofman 1746, I, 55—62. Den Urupske Families Historie. T. Hofman 1777, I, 63—70.
- Ussing 1781, se Borch.
- Valentiner 1778. *Ol. Heinr. Moller: Genealogische Tabelle und Nachricht von der Valentinerischen Familie überhaupt, und insonderheit von den Vorfahren und Nachkommen des Herrn Jürgen Valentiners, Bürgermeisters der Stadt Flensb., und dessen Ehegattin Helena Faust. Flensb. 1778. Fol.*
- Valentiner 1778. *Ol. Heinr. Moller: Standrede bey der Bahre des Hrn. Wilh. Valentiners, 1749, den 20. Januarii gehalten. Nebst einer genealogischen Tabelle und Nachricht von dem Valentinerischen Geschlecht. Flensb. 1778. Fol.*
- Den Walkendorfske Familie 1755. Fund. I. ad 54.
- Wandal 1781, se Benniche.
- Den Wandalinske Familie 1754. Zwergius ad 304.
- Wedderkopp 1777, se v. Nettelblatt.
- Mag. Anders Sørensen Wedels eller Welleji Slægt-Register 1754. Zwergius 494—99.
- (Wellejus), 1787. Bloch I 630—32.
- Wedel-Jarlsberg ca. 1717. *Tabelle der Gräfflich Wedel[-Jarlsberg]ischen Familie. U. St. o. A. Fol. pat.*
- von Westen-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 304.
- Westeni 1756. Fund. II, 393.
- Vett 1774, se Lüders.
- Wibe 1779. Den Wibiske Families Historie. T. Hofman 1777, III, 265—70.
- Wichman 1783, se Bachman.
- Widalin 1783. Genealogia Arngrim Widalinia. Giessing II. 2. 46—58.
- Vigfus 1779, se Genealogia Gislaviana.
- Vind 1746 og 1778. Histoire de la Famille de Wind. T. Hofman 1746, III, 1—7. Den Windiske Families Historie. T. Hofman 1777, II, 25—33.
- [Niels Krabbe Winds 16 Aner] 1746 og 1778. T. Hofman 1746, III, 7. og 1777, II, 33.
- Windekilde 1781, se Benniche.
- Windekilde-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 368.
- Vinding 1781, se Bagger.
- (Johannes eller Jens Winstrup) 1755. Fund. I. 143.
- Wittemack 1774, se Lüders.
- Woldsen 1774. *Ol. Heinr. Moller: Geneal. Tabelle und Nachricht von den mütterlichen Vorfahren und Kindern der Ehegattin des Hrn. Fried. Woldsen, Kaufmanns in Husum, der Frau Lucia, geb. Petersen. Flensb. 1774. Fol.*
- Worm 1781, se Bagger.
- Johann Worm[s Descendens] 1754. Zwergius 360—63.
- Den Wormske Familie 1755. Fund. I. 198.

Worsøe 1783, se Bachman. von Woverns Genealogi 1790. Bloch II ad 170. Genealogia Wöldikiana 1779. Giessing I ad 536.	Zeuthen 1781, se Benniche. 1783, se Achton. Zoega-Stammen 1786. Giessing III. 1. ad 408. Ægidius 1779, se Jacobæus.
--	---

FRANSKMÆND OM SCHACK CARL RANTZAU-ASCHEBERG.

Af Rudolph Kraft.

Gang paa Gang har danske Historikere, særligt Personalhistorikere, beskæftiget sig med Grev *Schack Carl Rantzau-Aschebergs* i flere Henseender vidtløftige og omflakkende Livsløb (1717—89):

H.-R. Hiort-Lorenzen i Historisk Tidsskrift 1891—92, Erik Arup, sammesteds 1913, Johanne Skovgaard i Festskrift til Kr. Erslev 1927 og i Personalhistorisk Tidsskrift 1938, A. Linvald i Annales du Midi 1928 samt Chr. Elling i Tilskueren 1938 og maaske endnu flere. —

At ogsaa Franskmænd har behandlet denne Danners Historie, er sikkert mindre kendt og herom skal der da nedenfor gives nogle Meddelelser. —

I en ca. 10 aarig Periode indtil 1927 havde Alliance Française i Viborg, hvis Formand da var den, som skriver disse Linier, to Gange Besøg af den forhenværende Diplomat og højt ansete Molière-Forsker Jacques Arnavon, som i sine Foredrag bl. a. om Provence omtalte Rantzau-Ascheberg og hans Endeligt der. —

Det synes hidtil undgaaet danske Personalhistorikerens Opmærksomhed, at Jean-Louis Vaudoyer, Forfatter, Journalist og meget kultiveret Musæumsmand i sin Bog »Beautés de la Provence«¹ paa Side 248—253 udførligt omtaler Rantzaus Ophold i Provence. —

Det citerede Stykke gengives nedenfor i Oversættelse; hertil skønnes der saa meget mere Grund som Teksten antyder Spor, der muligvis opfordrer til at forfølges i Haab om at fremdrage nye Enkeltheder, en Mulighed som nuværende Rigsarkivar A. Linvald regner med, naar han i foran citerede Annales du Midi Side 289 skriver: »Peut-être obtiendrai-je ainsi des éclaircissements qui me permettraient de pousser mes recherches dans des nouvelles directions.«

»Blandt alle de befæstede Byer, om hvilke Katholiker og Protestanter saa grusomt har bekriget hinanden, er Ménerbes den mærkeligste. Den ligger paa en aflang, snæver og smal Høj, Voldene følger dens naturlige Omkreds og giver Byen Udseende af en mægtig Galej, staaende paa tørt Land. Saa at sige uindtagelig modstod den i fem Aar de kongelige Troppers Belejring. Dens Kommandant lød det smukke Navn: Scipion de Valavoire.

Men det er nu ikke denne Kriger, som jeg er kommet for at søge. Rejschaandbogen »Le Guide Bleu« havde fortalt mig: »I Kastellets Have, Marmor-Gravmonument over den danske Marskal

¹ Bernard Grasset, Paris 1926.

Carl Rantzau, som efter en Sammensværgelse mod Minister Struensee 1781 udvandrede til Ménerbes og døde der d. 21. Januar 1789«. »Marskal er nu en Forveksling, det drejer sig ikke om Krigeren med de 60 Saar («... og Krigsguden Mars lod ham kun beholde Hjærtet uskadt ...»), men om en Kaptajn af Christian d. VII's Garde. Han havde faaet det Hverv at arrestere den unge Dronning [*Caroline*] *Mathilde*. Struensee og Dronningen elskede hinanden. Kongen af England, *Georg d. III*, Dronningens Broder, krævede Rantzaus Hoved. For at redde det, flygtede Rantzau. En halvt romantisk, halvt politisk Episode, som behandles i to Dramaer: »Struensée« af Vacquerie samt »Bertrand og Raton« af Scribe.

Kastellet befinder sig paa Galejens Bagstav. Det er nu kun en ringe Bondegaard, til hvilken Adgangen sker gennem en meget lav Port. Udfaldsporten bruges som Værktøjsskur. Haven ligger paa en Terrasse af Form som en Triangel, spids som en Ost fra Brie, de omgivende Mure er Skanseklædningen, i hvilken er anbragt Bænke. Et Par Træer er krogede af Blæsten. Nogle Iris' flade og spidse Blade danner Knipper af smaa Kaarder.

Den gamle Bondemand, som nu bestyrer Kastellet, forstod den første Gang, jeg kom her, slet ikke, hvad jeg spurgte efter: »Marmor-Gravmæle«; jeg var forberedt paa at beundre et stort, theatrisk Mausolæum; omtrent som det over Marskalen af Saksen eller det over Kommandanten, ved Foden af hvilket Don Juan standser. Var jeg virkelig der, hvor jeg troede at være? Jeg vendte om for at gaa, men saa opdagede jeg ved Ruinens Mur,² halvt skjult af Leer, River, Vinpæle og Resterne af et Gitter en lille Mindestøtte, formet som en Obelisk, men dog kun en ringe Gravsten, passende for en Landsbyes Kirkegaard og her omgivet af en Høsegaard.³

Jeg nærmer mig, beroliger den gamle Mand, som troer, at jeg er ude efter hans Æg. Jeg skyder til Side de brugte Landarbejder-Klæder, som halvvejs skjuler Stenen.

Jeg tyder og afskriver Gravskriften:

D[eo] O[ptimo] M[aximo]

Kirkefyrsten (= Paven) tilstod paa Fæstningsgrund den militære Gæst den Jord, som Kirken nægtede Kætteren.

J. [Schack ved Hørefejl formentlig opfattet som Jacques] C. Rantzau, Jyde.

Død d. 30. Januar MDCCLXXXIX.

² Cfr. Linvald, Side 292, 1°: »... fut transféré auprès du mur ouest du château.«

³ Cfr. i Modsætning hertil Salmonsens Konversationsleksikon, der bruger Udtrykket »Rantzaus velholdte Grav«.

Under de i Stenen udhuggede Bogstaver er anbragt to korslagte tynde Kaarder, og mod disse vokser en Dusk Blade og lilla Blomster.

Af alle Danske, som døde langt fra deres Land, er Grev Jean-Charles Rantzau, Baron af Wester, den mest forladte. Hensigten med at skrive dette er ikke, at Landsmænd skal komme for at istandsætte hans Grav: I Glemslen rummes et eventyrligt Livs Storhed.

Ser man paa, hvad Byen Ménerbes nu er, tænker man sig, at den landsforviste, gamle Hofmand her har ført en lidet opmuntrende Tilværelse, som sikkert var farverig, men ikke meget fornøjelig.

Jeg samler her, helt objektivt, hvad jeg om Rantzau har fundet i selve Ménerbes og i to Samlinger fra Vauchuse forfattede af⁴ Barjaval og de Courtet.

Rantzau førte stort Hus i Ménerbes, han var elskværdig, vellystig, aandfuld, vel underrettet, talte flydende Tysk, Latin og Fransk, var satirisk, han samlede i Prinsesse de Tingré's Hus, hvor hun havde givet ham Husly, Stedets og Omegnens mest oplyste Folk.

Han var dengang en gammel Mand: Rantzau slog sig ned i Ménerbes 1781; han døde der 75 [skal være 72] Aar gammel af en vedholdende Gigt.⁵

Han førte stort Hus og lønnede et Orkester, hvis Ledelse var overdraget en ejendommelig Mand ved Navn *Aymond*. Han spillede Violin og Violoncel og »ingen gengav Bocherinis Musik med saa megen Smag og Forstand som han. Hans Evner og Talenter var meget alsidige. Uden at have nogen gennemført faglig Uddannelse var han efterhaanden Skomager, Stenhugger og Mekaniker«. Længe efter Rantzaus Død, for at bjerge Livet og i en høj Alder, opfandt og udførte han med sjældent Held en Spilledaase af den Slags, som lod Figurer danse til Musikken. Omvandrende Musikanter betjente hans Spilledaase. I denne Periode af sit Liv beboede han en Kvistlejlighed og fortsatte saaledes, som det gennem hele hans Liv havde interesseret ham, sine Efterforskninger af de vises Sten og »perpetuum mobile«. *Aymond* døde 1828.

Foruden Musikanterne holder Rantzau Jægere, som for ham jager Stovildt i Bjærgkæden Luberon. Han har ogsaa sin Kok »meget dygtig i at opfylde sin Herres Fordringer«. Kokken kommer med Rantzau fra Danmark og hedder *Mathieu Bilfeldt*, han var af tysk Slægt og har lært Kogekunsten hos Hertugen af Orlé-

⁴ Formentlig den, som Linvald citerer Side 294 i »Annales du Midi«.

⁵ Altsaa i Modstrid med Linvald Side 290 »... passa la plus grande partie de sa vie à Ménerbes«.

ans, *Louis Philippes* Fader. I Avignons Musæum findes hans Miniatur-Portræt, malet af hans Søn. Mesterkokken ligner fuldstændig en Notar («ressemble au parfait notaire»).

Efter alt, hvad vi her har fremført uden at lægge Vægt paa Rækkefølgen, kan man let forestille sig den gamle Rantzau i en Elemir Bourges eller Henri de Régniers Romaner.

Gamle Folk i Ménerbes huskede endnu i 1840 denne fornemme Udlænding. De fortalte, at han havde omkring sig »en Frøken, som gik for at være hans uægte Datter og som efter hans Død trak sig tilbage til Caderousse hos Fru *Gramont*«. Præsten i Ménerbes ønskede, at Rantzau gik bort fra Protestantismen, men som gammel Tilhænger af Voltaire fandt han Fornøjelse i at angribe Præsten. Da denne en Dag var forsinket og undskyldte sig med, at han havde været nødt til at foretage en Barnedaab, sagde Rantzau til ham: »Saa De Djævlen forsvinde ud af Barnets Krop? Hvordan var Barnets Ansigt?« Abbeden svarede: »Saadan som en højtstaaende Embedsmands, der var faldet i Unaade!«⁶

Lammet af Gigt tilbragte Rantzau Tiden siddende i en Rullestol, saa hans Tjenere kunde flytte ham, hvorhen han vilde. Han læste meget, men skrev kun lidt. Hans haandskrevne Livserindringer befandt sig hos Fru *d'Inguibert* i Valréas. Det kunde være interessant at læse disse Livserindringer. Efter min Anmodning har den dygtige Bibliotekar i Carpentras, Hr. Robert Caillet eftersøgt dem i Valréas, desværre uden Resultat.

Jeg har selv, men alt for hurtigt, i Ménerbes efterforsket Rantzau, da jeg forrige Aar (1925) vendte tilbage dertil. Takket være Borgmesteren blev jeg elskværdig modtaget af Notar Guerriue. Han bebor Prinsesse de Tingre's⁷ Hus. Var Prinsessen ved Venskabsbaand eller mere end det knyttet til denne livsglade Mand (af Højde: 5 Fod, 11 Tommer)? En Tekst fra 1848 beskriver et meget smukt Hus:

»I et Galleri — hvorfra der er Udsigt over Højder, som hæver sig over hverandre, helt hen til Bjerget Ventoux — hænger den gamle Familie des Laurents Portrætter gennem flere Aarhundreder, fra Monet, Gouvernør i Nizza 1467 til Biskoppen af Saint-Malo i det 18. Aarhundrede. Der er en Marskal af Frankrig, Pons de Thémines og en fransk Ambassadør ved Hoffet i Rom. Den ældgamle retslærde med hvidt Skæg hænger Side om Side med Krigeren i Brystharnisk. Der er imponerende og smukke Skikkelser, fuldendte Typer paa alvorlige Mænd, yndefulde og uimodstaaelige Kvinder o. s. v.«

⁶ Rigsarkivar Axel Linvald fortæller samme Replikskifte i *Annales du Midi*, Janv.—Avril 1928, Side 294. —

⁷ Hiort-Lorenzen og Linvald skriver: Tingry.

Men alt dette er forsvundet. Intet Spor af Fortiden i dette Hus af beskedent Ydre, i hvilket selv Rantzaus Hof, omend lille, dog har maattet føle Pladsen snæver.

Siden mit sidste Besøg i Ménerbes har man forsikret mig om, at det ikke var i Notarens Hus, at Rantzau tilbragte sine Udlændigheds Aar, men i et andet Hus, som mod Vest ligger paa en lille Høj, adskilt fra Kastelet »et lille Fort, der behersker flere Adgangsveje og som man kalder det lille Kastel.«

Flere Personer i Ménerbes og i »le Comtat« interesserer sig for Rantzau. Det vil sikkert en skønne Dag blive muligt at danne sig et paalideligt Billede af ham. Vi frygter at disse Oplysninger skal forekomme noget for lange for dem, som ikke kender Ménerbes, for dem, der ikke har standset i Kastelets mærkelige, højtliggende Have, i hvilken Rantzau, som bortførte en Dronning, fremtidig til Selskab kun har en gammel Bonde og en opløben gammel Jomfru. Den Dag, da vi kom dertil, plukkede hun, mens Hønsene kaglede, blaa Iris, som hun med utrættelig Ømhed overrakte de mandlige Besøgende.« —

HOFPRÆST CHRISTIANIS SLÆGT.

Af Th. Hauch-Fausbøll.

Til efterfølgende Stamtavle er bl. a. benyttet O. H. Mollers Christiani-Manuskript i Flensborg, dateret 28. Dec. 1776 og L. Bobé: Reventlowske Familiepapirer.

Klokker i Vedsted i Haderslev Amt *Christian Anton* havde to Sønner, hvoraf den ene ogsaa var Klokker i Vedsted, den anden var:

Anton Christiani, døbt 28. Maj 1696 i Vedsted, Tjener hos Generalsuperintendent L. Theod. Dassovius og Amtsforvalter Diet. Valentiner i Rendsborg, Skriver hos Justitsraad Miles og tilsidst Bytjener i Rendsborg, † 3. Jan. 1774 i Rendsborg (Marie Kb.), 77 Aar, 7 Maaneder og 7 Dage gl.; gift med *N. N. Høpner*, Datter af en fra Schweiz indvandret Borger i Slesvig. Hun havde en Søster i Tønningen. Børn 1—4:

1. *Wilhelm Carl Christiani*, f. 5. Nov. 1723 i Rendsborg, 1754 Sognepræst i Risby, 28. April 1768 Diakon ved Sct. Nicolaj Kirke i Flensborg, senere 2. Præst,¹ fører 1775 et tværdelt Skjold med en Fugl i 1. Felt og en bugtende Slange i 2. Felt. Paa Hjernen: agnus dei, † 20. Jan. 1781 i Flensborg; g. 24. Jan. 1755 i Rendsborg (Christ- og Garnisons Kirke) m. *Anna Sophia Langreuter*, f. 24. Jan. 1732, † 14. Sept. 1798, efterladende 5 Børn og 12 Børnebørn, 66 Aar, 8 Maaneder og 20 Dage gammel, Datter af Sognepræst ved Rendsborg Christ- og Garnisons Kirke *Gerhard L.* og *Sophie Engel Wiggers*. Børn a—h:
 - a. *Gerhard Anton Christiani*, f. 5. Juli 1756 i Nordby Præstegaard, Risby Sogn, † 18. Juli eller 23. Juli 1756.
 - b. *Ditrich Anton Gerhard Christiani* (opkaldt efter sin Morbroder) f. 31. Aug. 1758 i Risby, 5. Okt. 1775 indskrevet som Dreng hos Madam Bennick & Møller i Kjøbenhavn fra Sct. Hansdag til Sct. Hansdag 1782 i syv efter hinanden følgende Aar, men blev dog allerede 25. Juni 1781 indskrevet som Svend i Silke- og Klædekræmmerlauget,²

¹ Michler: Die Prediger in Rendsborg, S. 15. Enkekassen, Nr. 1902.

² Silke- og Klædekræmmerlauget.

kaldes samme Aar Skriverkarl og næste Aar Bogholder, 1798 Købmand i Ostindien, g. 31. Dec. 1781 i Kjøbenhavn (Frue Kirke) m. *Eleonora Birgitte Spleth*, Datter af Sognepræst til Strøby og Varpelev Frederik S. og Anna Dorteia Weile. Datter 1):

- 1) *Eleonora Birgitta Christiani*, f. 10. Maj, dbt. 24. Maj 1782 i Kjøbenhavn (Petri).
- c. *Georg Wilhelm Christiani*, f. 25. April 1760 i Nordby.
- d. *Christoph Johann Rudolph Christiani*, f. 15. April 1761 i Nordby, dbt. 17. April i Risby, 1778 Student fra Flensborg, immatrikuleret 4. Maj i Kiel,³ 1787 cand. theol. i Gottorp, samme Aar Sognepræst til Kalleby og Moldenit i Gottorp Amt, 22. Marts 1793 tysk Hofpræst i Kjøbenhavn med 1000 Rigsdaler i Løn,⁴ oprettede 1795 med Støtte af Fonden ad usos publicos Christiani Institut,⁵ 1810 Hovedpræst og Kirkeraad i Oldenburg, 2. Sept. 1811 Provst,⁶ 21. April 1813 Afsked, da han blev kaldet til Superintendent og Konsistorialraad i Fyrstendømmet Lübeck og Hovedpræst i Eutin,⁷ 1814 Superintendent, Skoleinspektør og Pastor primarius i Lüneborg, 1817 Dr. theol. hon. causa ved Universitetet i Marburg i Anledning af Reformationsfesten,⁸ † 6. Jan. 1841 i Lüneborg, begr. Rote Friedhof sst., g. 1° m. *Augusta Ferdinandine Venturini*, f. 9. Aug. 1764, dbt. 13. Aug. 1764 i Braunschweig med hertugelige Faddere,⁹ † 25. Maj 1842, Datter af fyrstelig brunsvigsk Hofmusik og Hoffurer *Carl V.* og *Charlotte Juliane Wilhelmine Köchy*, hun forlod ham, og Ægteskabet blev opløst (hun g. 2° 1808 m. Professor *Christian August Fischer*, f. 1771, † 1829), 2° 2. Juli 1801 paa Frederiksberg m. *Anna Methea Hallager*, f. 10. Juli 1773 i Bergen, dbt. 14. Juni i Domkirken,¹⁰ Datter af Skoleholder *Niels Larsen H.* og *Susanne Foss*. Børn 1)—3):
- 1) *Gustava Christiani*, f. 1792, begravet 2. Sept. 1795 paa Frederiksberg, 3 Aar gammel.
- 2) *Carl Rudolph Ferdinand Christiani*, f. 27. Jan. 1797 i Kjøbenhavn, dbt. 8. Marts i Trinitatis Kirke (Slotskirkens Kb.) med Dr. Carl Heinrich Georg Venturini

³ Album der Universität zu Kiel 1665—1865, Nr. 5633.

⁴ Sjøll. Reg.

⁵ Jvf. Meddelelser fra Kjøbenhavn 2, V, 429. Personalhistorisk Tidsskrift 8, IV, 259.

⁶ Neue Schlesw. Holst. Provinzialber. 1812, S. 120.

⁷ Samme 1814, S. 196.

⁸ Samme 1818, S. 55.

⁹ Enkekassen 4975.

¹⁰ Samme 6219.

- som Fadder, 1813 immatrikuleret i Kiel,¹¹ 1818 Dr. jur. i Göttingen, Advokat i Lyneborg, 1824—46 Stadssekretær dær, opholdt sig 1846—48 i Kjøbenhavn, Medlem af den Hannoveranske Stænderforsamling, † 21. Jan. 1858 i Celle, g. m. *Charlotte Heine*, *Heinrich Heines* Søkendebarn.
- 3) *Johann August Christiani*, f. 20. Aug. 1808 i Kjøbenhavn, fremstillet 30. Sept. i Slotskirken, begr. 6. Jan. 1809 paa Frederiksberg.
- e. *Johann Friedrich Christiani*, f. 9. Sept. 1762 i Nordby Præstegaard, Risby, † dær 6. Jan. 1765.
- f. *Sophie Elisabeth Antoniette Christiani*, f. 9. Marts 1764 i Nordby Præstegaard, Risby, † 25. Marts 1836; g. m. Auditor i holstenske Rytterregiment *Georg Dieterich Langreuter*, † 21. Juni 1818.¹²
- g. *Kai August Christiani*, f. 24. Juni 1765 i Nordby Præstegaard, Risby, 1798 Købmand i Flensborg, 4. Aug. 1802 Kommisionær i Kjøbenhavn,¹³ kaldes 1808 Købmand,¹⁴ 6. Feb. 1809 forandret Borgerskab til Grosserer,¹⁵ 1820 opsagt Borgerskab,¹⁶ rejste 9. Marts 1810 over Korsør til Lybæk,¹⁶ boede 1826 i Kiel, da han bekendtgør sin Svigerinde *Anna Petersens Død* 4. Sept., 76 Aar gammel efter et langt Sygeleje, † dær 22. Nov. 1829, g. 1° m. *Henrica Christina Petersen* (Samfrændeskifte Nr. 74, 22. Maj 1806. Beholdningen var kun 500 Rigsdaler),¹⁷ 2° i 1½ Aar m. *Dorothea Margaretha Christina Volckmar*, f. 22. Marts 1772 i Curau,¹⁸ † 29. Jan. 1808 af Nervefeber i Barselseng, endnu ikke 36 Aar gl.¹⁹ (Samfrændeskifte Nr. 124, 26. Juni 1809, Beholdning 4000 Rdl.). Hun g. 1° m. Sognepræst til Riseby *Anton Diedrich Gerhard Langreuter*, f. 19. Juli 1739 i Rendsborg, † 20. Okt. 1805 i Riseby, 3° m. *Margaretha Magdalena Elisabeth Volckmar*, der overlevede ham. Børn 1)—2):
- 1) *Sophie Christophora Elisabeth Christiani* af 1. Ægteskab, levede 1806.
 - 2) *Wilhelm Carl Christiani*, f. 8. Dec. 1807 i Kjøbenhavn, dbt. 7. Feb. 1808 i Petri Kirke, fik 21. Juni 1827 paa-

¹¹ Album der Universität, Nr. 7896.

¹² Enkekassen 1784, Nr. 1407.

¹³ Kjøbenhavns Borgerskabsprotokol.

¹⁴ Slotskirkens Daabsprotokol.

¹⁵ Magistratens 2. Sekr. 1340/1820.

¹⁶ Korsør Pasprotokol.

¹⁷ Samfrændeskiftebreve 1771—1809.

¹⁸ Ligsten paa Assistens Kirkegaard, Afd. B, 3. Gravsted fra venstre.

¹⁹ Altona Mercur. 1808, Nr. 21.

tegnet Pas i Kiel til Kjøbenhavn, var middelhøj, havde brune Øjne og brunt Haar, rejste 14. Juli fra Kjøbenhavn, kom 16. Juli til Helsingør og tog derfra videre til Bergen,²⁰ 28. April 1834 immatrikuleret som stud. hist. ved Universitetet i Kiel,²¹ rejste som stud. hist. 1835 fra Kjøbenhavn til Kiel, Kontorist i Kiel, Boghandler i Augustenborg, † ca. 1850.

- h. *Johan Gerhard Christiani*, f. 20. Nov. 1768 i Flensborg, nævnes 1799 og 1805 som Fuldmægtig, 1802 som Skriver, og 1809 som Redaktør ved Adressekontoret i Kjøbenhavn, 19. Maj 1809 Te- og Porcelænshandler,²³ boede samme Aar i »Vildmanden« paa Østergade, senere Papirhandler paa Kongens Nytorv (Christiani & Grison),²² † 3. Aug. 1833 efter langvarig Svaghed (Garnisons danske Kb.), g. dær i April 1797 (Nicolai) m. *Anne Margrethe Nybølle*. Børn 1)—7):

- 1) *Carl Wilhelm Rudolf Christiani*, f. 29. Maj 1798, dbt. 16. Juli i Kjøbenhavn (Nicolai).
- 2) *Anne Sophie Frederikke Christiani*, f. 7. Dec. 1799 i Kjøbenhavn, dbt. 13. Jan. 1800 med Hofpræst Christiani som Fadder (Helligaands Kb.).
- 3) *Caroline Henriette Wilhelmine Christiani*, f. 30. Dec. 1800 i Kjøbenhavn, dbt. 10. Feb. 1801 (Helligaand), bortgaaet sindssyg fra Tøjfabrikør Nybølle,²³ druknet 15. Juni 1848 i Kjøbenhavn (Garnison).
- 4) *Mathias Rudolph August Christiani*, f. 10. Aug. 1802 i Kjøbenhavn, dbt. 14. Sept. (Helligaand), Handelsfuldmægtig, g. 11. Marts 1826 i Hjemmet i Kjøbenhavn (Garnison) m. Jomfru *Johanne Rose*.
- 5) *Anthon Diderich Gerhard Christiani*, f. 16. Okt. 1803 i Kjøbenhavn, dbt. 13. Nov. med Hofpræst Christiani Hustru som Fadder (Helligaand).
- 6) *Augusta Elisabeth Margrethe Christiani*, f. 25. Marts 1805 i Kjøbenhavn, dbt. 24. April (Helligaand), Ejer af Papirhandel, druknet 11. Okt. 1848 i Kjøbenhavn (Garnison) i Ladegaardsaaen, indbragt død til Frederiks Hospital.²⁴ Afdøde havde længe vist Tegn til periodisk Vanvid, hvoraf flere af samme Familie har lidt, især efter Søsterens Død har hun lidt af tungsindige Grub-

²⁰ Helsingør Pasprotokol 1827, fol. 24 b.

²¹ Album der Universität Nr. 9937.

²² Forløberen for Wilhelm Hansens Musikhandel. Andreas Dolleris: Danmarks Boghandlere (1893), S. 65.

²³ Kbhs. Politimester Journal 1848, II, Nr. 3975.

²⁴ Det kgl. Frederiks Hospital, Protokol over Døde.

- lerier. Afdøde var den sidste af Familien og holdt egen Husholdning i Kjøbenhavn.²⁵
- 7) *Carl Christian Frederik Christiani*, f. 18. Nov. 1809 i Kjøbenhavn, dbt. 23. Nov. i Helligaands Kirke, † dær 1. Feb. 1811, begr. 4. Feb. (Petri).
2. *Anna Maria Christiani*, f. 1726, lovede 1758 en Skræddersøn *Brockenhausen* Ægteskab. (Hendes Broder Pastor Wilhelm Carl Christiani klager 1. Dec. 1758 herover),²⁶ var 1774 gift med ham.²⁷
3. *Abel Margaretha Christiani* var ugift 1774.²⁷
4. *Johann Gerhard Christiani* var 1774 Kirurg i Merseburg.²⁷

FARVERNE CORIN SILMAN OG HENDRICH LOUSEN.

Af *Chr. Bokkenheuser*.

I nærværende Tidsskrifts 61. Bind S. 146 har Postmester C. Klitgaard skrevet om Familien Lowson. Nedenstaaende Oplysninger supplerer denne Artikel.

Corin Silman var Farver i Viborg og Aalborg og havde i sin Tjeneste Farversvend *Hendrich Lousen*.

Corin Silman, hvis Herkomst er ubekendt, fik den 14/1 1665 kongelig Bevilling, at han »maa paa sin egen Bekostning Farverier stifte og anrette paa de bekvemmeligste Steder udi alle Vore Købstæder og Stifter i Vort Land Nørrejylland, hvor ej allerede Farverier efter Vores særdeles naadigste Tilladelse tilforn stiftet og anrettet er, og det for sig og sine Arvinger paa ti Aars Tid fra nærværende Dags Dato uden nogens Forhindring eller Forfang beholde og nyde.«

Der var paa den Tid allerede Farvere, der med Tilladelse af Borgmestre og Raad havde nedsat sig i Byerne, og nogle Maaneder senere gav Corin Silman sig til at føre Proces imod dem for at faa dem til at opgive deres Næring.

Den 5/6 1665 afsagde Bytinget i Viborg Dom; Hendrich Lousen, der da boede i Byen, havde optraadt som Fuldmægtig for Corin Silman, og han havde stævnet *Peder Christensen*, der var født i Viborg, som i 1662 havde nedsat sig som Farver, og som stadig drev sit Haandværk, uagtet det kongelige Brev var blevet

²⁵ Kbhvn. Amts søndre Birk. Execution- og Fogedprotokol 1847—51, fol. 117 b.

²⁶ Tyske Kancelli: Henlagte Sager.

²⁷ Rendsborg Marie Kb.

læst baade paa Byens Ting og paa Raadstuen, og det endda var blevet forkyndt for ham personlig og i hans eget Hus. Dommen lød paa, at Peder Christensen skulde ophæve sit Farveri, men denne vilde ikke bøje sig, og Sagen blev ført frem til Højesteret; her synes det at være kommet til Forlig; Sagen blev ikke paadømt, og Resultatet synes at være blevet, at Corin Silman er gaaet i Kompagni med Peder Christensen eller har taget ham i sin Tjeneste, ialfald vedblev denne at bo i Viborg og at beskæftige sig med Farveri.

I Thisted havde *Hans Bahnsen* fra Ribe i 1663 faaet Magistratens Tilladelse til at være Farver, og den 23/12 1665 afsagde Bytinget her Dom imellem ham og Corin Silman; *Ejler Silman*, der i 1669 fik Borgerskab som Farver i Horsens, og som nævnes født i Slugop, var her Fuldmægtig for Corin Silman, men om et Slægtsskabsforhold imellem dem siges intet. Dommen faldt ogsaa her ud til Fordel for den kongelig privilligerede Farver, men den blev omstødt af Viborg Landsting, der udtalte, at det »ses ikke bemeldte Corin Silman nogen Ret at have til at formene Hans Bahnsen sin Brug og Næring.«

I 1677 fik Corin Silman fornyet kongeligt Privilegium, men Aaret efter ophævedes det. I 1676 var han med i et Tog fra Aalborg til Nibe for at fange nogle Nibinger, der skulde bruges til Bemanding af Flaaden; omtrent samtidig havde han Konsumtionen i Thisted i Forpagtning; i 1692 døde han i Randers som en fattig Mand. Af hans Efterkommere kendes to Døtre, der var gift med henholdsvis *Rasmus Hjort* i Randers og Farver *Oluf Hansen*; efter al Sandsynlighed var ogsaa Farver og Buntmager i Viborg *Rasmus Pedersen Tydsk* gift med en Datter af ham.

Medens Corin Silman mest opholdt sig i Aalborg, havde han stadig sin Næring i Viborg, og her boede Hendrich Lousen; den 15/2 1677 blev denne begravet fra Sortebrødre Kirke; Jordefærden fandt Sted paa en saadan Maade, at Byens Borgere tog Forargelse af den udfoldede Pragt; Byfogden stævnedes Corin Silman for at have overtraadt den kongelige Forordning, der bestemte, hvorledes Begravelser skulde foregaa, men ved Raadstueretten blev han frikendt, idet Ansvarret blev lagt over paa den afdødes Broder, Farver *Jørgen Lousen* i Sæby.

HENVISNINGER.

Jyske Registre 1660 ff. 335, 1674 ff. 355. Jyske Tegnelser 7/2 1678 Nr. 5. Højesterets Dombog 1678, 1251; Koncepter og Indlæg til Sager, der er forligte eller hævede 1661—1717. Viborg Landstings Dombog 1666, 211 ff.; Justitsprotokol 1692 ff. 19. Viborg Raadstue Dombog 1673 ff, 215 ff. Viborg Skøde- og Pantebog 1, 205. Randers Sct Mortens Kirkes Regnskabsbog. Jyllandsposten 20/5 1935.

ANMELDELSER.

A. D. Jørgensens Breve. Udgivet af Den danske historiske Forening i Hundredeaaret for dens Stiftelse ved *Harald Jørgensen*. København 1939. H. Hagerups Forlag (XVIII + 485 S.).

Den danske historiske Forening har benyttet Hundredeaaret for sin Stiftelse til at rejse en Mindesten for en af Danmarks store Mænd, Sønderjyden, Historikeren og Rigsarkivaren *A. D. Jørgensen*. Født under beskedne Kaar i Sønderjylland som Søn af en danskfølende Mand, som han elskede og beundrede, saa længe han levede, opvokset i nær Berøring med tysk Aand og derved med Forstaaelse for begge disse stridende Retninger i hans Hjemstavn, mere end nogen af de kongerigske Danske, blev han med sin store og vidtspændende Begavelse gennem Begivenhederne i Aaret 1864 en af de førende Mænd i dansk Aandsliv, en af dem, der danner Grundvolden for dansk Aand og dansk Kultur i Samtid og Fremtid, ikke mindst paa det historiske Omraade og gennem Forbindelsen med Folkehøjskolens Mænd for den historiske Aandsudvikling af brede Folkelag her i Landet.

For den unge, der i Begyndelsen af 1890'erne saa den kraftige Mand med det ranktbaarne Hoved, det lange lyse Skæg og de klare Øjne gaa gennem Rigsarkivets hvælvede Læsesal, stod der om hans Skikkelse en Glans, der blev følt af mange, mange andre, ikke mindst blandt Ungdommen. For dem er denne Udgave af *A. D. Jørgensens Breve* et smukt Æresminde, som man er Den danske historiske Forening taknemmelig for. Og det synes et Held, at Arbejdet med denne Udgave er udført af en ung Historiker og Arkivar, der har udført det ikke blot med ubestridelig Dygtighed og Nøjagtighed, men tillige som hans Sønneson har præget Udgaven med en stilfærdig Følelse af sønlig Forstaaelse og taktfuld Finhed.

A. D. Jørgensen har selv i sin »Redegørelse for min Udvikling og mit Forfatterskab« gjort Rede for sin Barndom og Ungdom med dens dobbelte Paavirkning baade af dansk og tysk Aandsliv. Men endnu var hans Tanker ikke afklarede. Sin endelige Retning fik hans Tankeliv og hans Gerning først, da han kom ud for den Oplevelse, som Krigen 1864 var.

De faa Breve, der findes fra Tiden før November 1864 — kun 4 og alle til Kollaborator *Monrad* — viser Ynglingens Sturm- og Drang-Periode, med al dens Gæring og Uro. Han studerer Naturvidenskab, Mytologi og dansk Digtning, skriver et Udkast til en Monografi over Ewald, læser Holberg og Oehlschläger og kender nøje *H. C. Andersen* (»og det er nu saa morsomt, som *Andersen* siger«). Han underviser som Lærer i Naturhistorie, Geografi og Dansk. Men samtidig gærer det i ham. »De »jævne Reflexioner«, der ikke tilfredsstillter ham selv, skifter med de »enkelte Øjeblikke, der er beaandede af en højere Natur«, Timer, i hvilke han næppe kan forstaa sig selv. Hans Sind skifter fra Handling til Drømme, der atter afløses af Tider, da han er »nederdrægtig doven«. Han har »sine indolente og sine lysvaagne Øjeblikke, som vort Fædreland«. Han skriver i Januar 1863, at han i tre Uger næsten intet har bestilt. »Og dog er jeg naturligtvis stadig i Bevægelse«. Han gaar og fantaserer, glæder sig over Stormen, Skyerne, Trærne, læser lidt, fantaserer, slappes og hensynker i Melankoli, vegeterer kun.

Alt dette forandres ved Begivenhederne i 1864. Med et Slag staar han som moden, skarptskuende Mand med begge Ben fast paa Jorden, paa det Stade, han aldrig mere fraveg. Opgøret over Danskernes Stilling før Krigen, Skyldspørgsmaalet, beskæftiger han sig ikke med, det tilhører Viden-skaben, Historien. Nej, selve Udviklingen, Fremtiden, det der nu skal ske for at genoprette det, der er tabt, det er nu hans Hverv. Mange har nu indset, »at det var en gal Vej, vi fulgte før«, ogsaa han selv er »skyldig«, som en Del af det danske Folk, men Prøvelsen vil tilvisse medføre rig Vel-signelse. Han føler sig ikke blot som Dansk, men som Slesviger, »Oversønder-jyden«, som han senere blev kaldt. »Jeg tror ikke,« skriver han til Monrad, »De eller nogen kongerigsk kan fatte den positive, aarvaagne Kærlighed, en Slesviger, der først blev udviklet ved tysk Aandsføde, kan eje, hvor le-vende denne Lidenskab er, der aldrig kan trættes, men higer efter at tilegne sig og vinde dette Sprog, dette Folk, dette Land, dette Hav, denne Hi-storie!«

Nu er han den fuldmodne Mand, der kender sit Maal, altid det samme, altid kun ét, det Kærnepunkt, om hvilket hele hans Væsen, hele hans Ar-bejde, hele hans Tænkning er samlet, med al den inderlige Energi, som han ejede. Ud fra dette Midtpunkt voksede hans Livs Gerning, al hans Hand-len udsprang fra denne levende Kilde, der udfoldede sig i mangfoldige Ret-ninger, voksede ud herfra, lige til han, endnu i sin fulde Kraft, blev kaldt bort.

Den Skildring, som han giver i Brevet til Monrad af 5. Maj 1865, er af en blændende Kraft og Skønhed. Den bør læses atter og atter, det er et Aandens Storværk, der skildrer ikke blot ham selv, men det bedste i dansk Sind. Det er dette Sind, der præger hans Gerninger, hans Tanker og hans Stilling til Mennesker og Begivenheder. Det er ikke det danske Sind, som det kendes i rolige Medgangstider, heller ikke hører han til den Gruppe Danske, der under Indtrykket af Nederlaget lod sig drive ud i Haabløsheden, det er det Sind, der samler sig til den stille, sejge Kamp, der er spændt som en Urfjeder, der Time efter Time, Aar efter Aar driver Værket med sejt, ubrydelig Energi, aldrig standser, aldrig haster, men gaar videre med samme stille Kraft. Det er det Sind, der prægede Sønderjyderne med sin Styrke og sit Haab paa Trods af alt.

Som Sønderjyde ser han paa den politiske Udvikling i Landet. For ham er ikke de politiske Partier, ikke Højre og Venstre det afgørende. For ham er det Patriotismen — han gør i sit Brev til *C. Rosenberg* af 27. Juli 1872 en Undskyldning for Ordet — der er det afgørende. Alt kan man være uenig om, naar blot den er Grundlaget. Han gaar med Højre, fordi han ønsker et Forsvar for Landet, men stiller sig ikke derfor fjendtlig mod dem, der paa andre Omraader tænker anderledes end han. Et stærkt Værn, til Lands og til Vands, er for ham den sikreste Grundvold for Landets Liv; »den Kraft, der udvikles under Kampen derfor, vil let skaffe alt det andet tilveje« (smstds. S. 25). Derfor hans skarpe Dom over *Bjørnson* og *Rudolf Schmidt* i Brevene til denne af 26. og 29. Oktober 1872. Selv optraadte han ikke offentligt som Politiker, det syntes han, at hans Stilling som Embeds-mand forbød ham, men personligt virkede han altid ud fra dette Grundlag, Patriotismen, for Samling, for Fællesskabet. Enighed herom, saa var Uenig-heden om alle andre Spørgsmaal til at overvinde. Et Folk kan ikke dø, saa-længe det bliver sig selv tro (S. 67). Datidens Politik var for ham en Van-dring i Ørkenen med faa eller ingen Oaser (Brevet til *Birkeland* af 15. Juli 1883). De hidsige Forfatningskampe har aldrig foruroliget ham synderligt, uden for saa vidt som de slører Blikket for de store nationale Opgaver. Det ubændige politiske Had mellem Rigsdagens to Ting er for ham en Plet paa en hel Menneskealders politiske Gerning. Provisoriet indeholder meget be-

tænkkelige Tegn for Fremtiden (S. 146). Troen paa det danske Sindelag hos Befolkningen, ikke mindst hos Bønderne og Arbejderne, bevarede han selv under de stærkeste politiske Kampe (S. 288 f.).

Den Forstaaelse, han viser overfor anderledes tænkende i Landet, gør sig ogsaa gældende i hans Bedømmelse af Forholdet mellem Dansk og Tysk. Paa Grund af sine Slægts- og Venskabsforbindelser og sit deraf flydende Kendskab til de slesvig-holstenske Bevægelser kan han vise større Retfærdighed mod Motiverne til disse end hans Forgængere (S. 364), og han fremhæver den Tolerance, der findes mellem indfødte Slægter i Slesvig (S. 367). Kun en Ting glemte han aldrig: Sydslesvigernes Forræderi, som han skriver om i Brevet til *Frederik Barfod* af 11. Januar 1880 og som for ham er den Brod i Hjærtet, som faar ham til at udbryde i bitter Klage over at maatte »æde Landflygtighedens bitre Brød«. Det er det Saar, der altid piner ham. Hver Dag føler han Brodden af sine særlige Landsmænds tunge Lod, og derfor bliver det for ham en uundgaaelig Skæbne at skrive Sønderjyllands Historie (S. 131). Derfor stifter han og lægger et stort Arbejde i de sønderjydske Aarbøger. Dette ulægelige Saar er det ogsaa, der gør ham til den aldrig svigende Medarbejder i den sønderjydske Sag, hvorom Brevene til *Gustav Johansson* og navnlig til *H. P. Hanssen* bærer Vidnesbyrd.

Det var for ham som Dansk og Historiker en Kilde til stadig Glæde, at han blev ansat i Gehejmearkivet og som den første Rigsarkivar kom til at præge det danske Arkivvæsens Udvikling og Organisation i saa afgørende Grad. For sin Glæde over Arbejdet med disse »vort Folks ædlest og dyreste Minder« finder han de varmeste og smukkeste Udtryk. Gennem sin Foretagsvirksomhed satte han sit endnu stærkt levende Præg paa Højskolebevægelsen. Gennem sine »40 Fortællinger af Fædrelandets Historie«, der blev udsendt ogsaa til mange Danske i Udlandet, har han haft stor Betydning ogsaa for Danskerne i Udlændigheden.

En ganske særlig og mærkelig Oplevelse blev det for ham, da han gennem *Krieger* kom i Forbindelse med Fru *Heiberg* og blev hendes Medhjælper og Raadgiver ved Udgivelsen af hendes store Selvbiografi: »Et Liv oplevet i Erindringen«. Hans Medvirkning ved denne endelige Udformning af dette Værk kan næppe vurderes højt nok.

Hvor stor Betydning hans hyppige Samvær med den store Skuespillerinde fik for ham, maales jo bedst af hans ridderlige Forsvar for hende mod de talrige og voldsomme Angreb, som hendes Erindringer blev Genstand for efter deres Fremkomst, ikke mindst fra *Phisters* Side (se Brev Nr. 252). Sin Stilling i Kampen har han smukt gjort Rede for i Brevet til *Carl Ploug* (Nr. 279), hvor han redegør for sin Opfattelse af hendes Forhold til *Johan Ludvig Heiberg* og fremhæver »hendes (i menneskelig Ufuldkommenhed) sanddru Natur«.

Ejendommeligt nok er det i en Beretning om et Middagsselskab hos hende (Tillæg III), at der hos ham viser sig et Glimt af Humor i Skildringen af Diskussionen mellem *Krieger* og *Martensen* efter Middagen, da *Martensen* laa tilbagelænet tværs over en Chaiselongue med Hænderne i Lommerne og Cigar, medens *Krieger* »ivrigt, dog med stor Sindsro« gik frem og tilbage over Gulvet og A. D. Jørgensen sad i en Lænestol overfor *Biskoppen*. Humor er ellers ikke noget særlig fremtrædende hos A. D. Jørgensen.

Den Brevsamling, der her er fremlagt for Offentligheden, er af en mere end almindelig Betydning og Interesse. Brevene viser, hvilken Indsats A. D. Jørgensen gjorde i sin Samtids Historie, og de viser ham som en glimrende, klar og fængslende Stilist, som en Realiteternes Mand, fri for Ordgyderi. De giver Indblik i mange af Datidens Forhold og vil derigennem bevare deres Betydning som Kilde for Historieforskningen.

Udvalget af Brevene er gjort med stor Skønsomhed, og Behandlingen af

Teksten og ikke mindst Udarbejdelsen af Noterne er omhyggelig. I Indledningen er der gjort godt og udførligt Rede for Brevene og Udgivelsesmetoden.

Der er dog en Mand, som det vilde have været rimeligt at omtale i Indledningen, — dennes gode Egenskaber ellers uførtalt — nemlig Kirkehistorikeren, Dr. phil. *H. F. Rørdam*. Forholdet mellem ham og A. D. Jørgensen fik nemlig en ganske særlig Betydning ved deres forskellige Stilling til Universitetet, den ansatte Kirkehistoriker, Dr. phil Rørdam og Autodidakten A. D. Jørgensen, der end ikke havde Studentereksamen. Den lærde Kreds ved Universitetet har ofte været tilbøjelig til at se med en vis Skepsis paa Folk, der ikke var »af Faget«. Den sønderjydske Historiker *P. Lauridsen*, der heller ikke havde nogen Universitetseksamen, men som endte med at blive udnævnt til Æresdoktor ved Universitetet for sine historiske Arbejder, udtrykte det engang med de Ord: »Den sorte Skole vil ikke vide noget af mig at sige«. A. D. Jørgensen havde heller ingen Eksamen, og ved Begyndelsen af sin Bane som Historiker har han sikkert heller ikke følt sig opmuntret af den lærde Kreds. Her var det, at Rørdam kom til at spille en betydningsfuld Rolle for ham, idet Rørdam paa et Tidspunkt, da A. D. Jørgensen vel overhovedet ikke havde vakt nogen Forventning om sit senere Forfatterskab, opmuntrede denne ved at optage hans Afhandling om »De hamborgske Ærkebispers Forsøg paa at generhverve Primatet over den nordiske Kirke« i Ny kirkehistoriske Samlinger (IV. Bd., 1868). Den Opmuntring, som Optagelsen af denne Afhandling var for A. D. Jørgensen, forøgedes i det følgende Tidrum stærkt ved, at Rørdam, der var den ledende Aand i Selskabet for Danmarks Kirkehistorie, fik dette Selskab til at udgive hans næste, det første større Værk, »Den nordiske Kirkes Grundlæggelse og første Udvikling«, der blev udgivet af Selskabet i Aarene 1874—78. Det kunde have været rimeligt at fremhæve den Betydning, som Rørdam har haft for A. D. Jørgensen paa dette specielle Omraade og derved for hele hans senere Udvikling.

Det er en Glæde at fremhæve de gode Registre i Bogen, der er en udmærket Hjælp ved Benyttelsen af Værket som Kildeskrift.

E. Marquard.

C. G. Hellström, »*Dringelbergksa Libreriet*«. Særtryk af »Malmö Fornminnesförenings Årsskrift« 1940.

I Aaret 1933 paabegyndte »Malmö Fornminnesförening« regelmæssig Udgivelse af et »Årsskrift« indeholdende større og mindre Bidrag til Byens Historie. Siden da er Hefterne blevet fyldigere i Omfang og stadig mere afvekslende af Indhold, og under den kyndige Redaktion af den nuværende Stadsarkivarie i Malmø, *Leif Ljungberg*, har Aarskriftet vundet en smuk Plads blandt de løbende Publikationer af lokalhistorisk Art i Norden. Efter hele den historiske Udviklings Forløb er det kun naturligt, at Aarskrifterne ogsaa indeholder adskillige Bidrag, der beskæftiger sig med Malmøs Historie før 1660 og saaledes er i Stand til at kaste interessante Strejflys over danske Forhold og Personligheder.

Som overalt i Tidsskrifter saaledes er vel heller ikke her alle Bidrag af den samme Lødighed, men der kan dog peges paa ikke faa, som udmærker sig enten ved det fremdragne Materiales indre Værdi eller ved Behandlingsformens kritisk-metodiske Karakter. Fremhæves bør det ogsaa, at man aabenbart i høj Grad lægger Vægt paa, at de enkelte Afhandlinger og Artikler, saa vidt gørligt, ledsages af nøjagtige og udførlige Kildehenvisninger. Det kan heller ikke nægtes, at en saadan metodisk Udforskning og Behandling af Malmøs Historie ganske særlig var paakrævet for denne Bys Vedkommende, hvor der trængtes til at ryddes op i det næsten uigennemtrængelige Vildnis, som det Isbergske Forfatterskab frembyder. Den, der lejlighedsvis

har søgt at bane sig Vej gennem *A. U. Isbergs* uoverskuelige Skrifter om Malmø og dets indre Forhold, bugnende som de er af ukontrollable Oplysninger til Dels uden Hold i Virkeligheden, har kun alt for ofte maattet sukke over det Misforhold mellem Evner og Arbejdsudfoldelse, der her gør sig gældende. Som saa ofte ogsaa i Danmark har Dilettantismen i disse Arbejder fejret skønne Triumfer, og det er med stor Flid og ikke mindre Bekostning lykkedes at skabe en Række Værker, der desværre ofte virker mere villedende end vejledende, og som i Fremtiden fra Ende til anden maa gøres om af kyndige og skolede Forskere. Med ikke ringe Tilfredsstillelse ser man da ogsaa, at en streng, men særdeles træffende Dom over hele dette Forfatter-skab har fundet Plads i Aargang 1934 (S. 107 ff.) af nærværende Aarsskrift i en Afhandling af Dr. *Hans Wählin* »Forskning og Fantasteri«.

Blandt de metodisk værdifulde Bidrag, der er af særlig Interesse for dansk Historie, kan iøvrigt frem for alt anføres den ovennævnte Dr. *Hans Wählin*s Studie over Tiggerordenernes Klostre og Kapeller i Malmø (1933, S. 7 ff.), der paa Grundlag af en kritisk Vurdering af Kildematerialet fremsætter en helt ny Opfattelse af de omhandlede Forhold, til Dels under Afvisning af flere luftige Hypoteser af Vilh. Lorenzen, en Afhandling, der i sig selv er et Mønster paa metodisk Forskning over et lokalt Emne, og som bevidst opstiller Krav om Evne til logisk Tænkning, kritisk Sans og indtrængende Kundskaber som nødvendige Forudsætninger for Beskæftigelsen med Kildeundersøgelser vedrørende middelalderlige Forhold. Samme Forfatter har i Aargangene 1934 (S. 124 ff.) og 1936 (S. 21 ff.) fortsat sine kritiske Studier over Stadens ældste Historie, medens Aarsskriftets Redaktør og flittige Bidragyder *Leif Ljungberg* bl. a. har leveret en særdeles værdifuld Oversigt over Malmø Stadsarkiv og det deri indeholdte rige Kildestof (1934, S. 47 ff.) samt givet en interessant Skildring af Byens Forhold til den danske Monopolhandel paa Island 1601—19 (1936, S. 68 ff.). Af Betydning for dansk Personalhistorie er især *Erik Persons* Meddelelser om den fremtrædende Malmø-Slægt Dringelberg (1934, S. 91 ff.) og den flittige malmogensiske Topograf og Kunstner *Einar Bagers* Oplysninger om adskillige Malmøborgeres, Borgmestres og Raadmænds Bomærker (1937, S. 7 ff.).

Som Særtryk af Aarsskriftet for indeværende Aar (1940, S. 38 ff.) har Redaktionen af »Personalhistorisk Tidsskrift« modtaget en interessant Afhandling af fil. mag. *C. G. Hellström* med Titel »Dringelbergska Libreriet«. Af flere Grunde fortjener dette Arbejde, at danske Læseres Opmærksomhed henledes paa det. Det føjer sig paa en smuk Maade ind i Rækken af de boghistoriske Undersøgelser — især vedrørende Proveniensen for den ældre Bogbestand i de nordiske Biblioteker —, som man med Rette i nyere Tid har tillagt større og større Betydning. En Landsmand af Forfatteren, første Bibliotekarie ved Carolina i Uppsala, fil. dr. *O. Walde* har saaledes ofret et Livs Arbejde paa møjsommelige Efterforskninger i en stor Del af Nordeuropas Biblioteker, hvorved han har tilvejebragt et rigt og yderst værdifuldt Materiale, som han har forelagt dels i et omfattende Værk »Storhetstidens litterära krigsbyten« (1—2, 1916—20), dels i en Række Afhandlinger i »Nordisk Tidskrift för Bok- och Biblioteksväsen«. Takket være en sjælden Sporsans, Udholdenhed og Kombinationsevne er det i ikke faa Tilfælde lykkedes Dr. Walde at rekonstruere hele Biblioteker fra længst forsvundne Perioder, og overalt har han ved sine Studier over Ejernavne beriget Kendskabet til nordisk Kirke-, Lærdoms- og Personalhistorie paa en uanet Maade. Det er ikke for dristigt at sige, at i nyere Tid har ingen anden ikke-dansk Forsker bidraget saa meget til at uddybe vor Viden om det 16. og 17. Aarhundredes Lærde og Adelsmænd. Ikke mindst i personalhistorisk Henseende betegner Dr. Waldes Forskergerning derfor en usædvanlig Indsats. Ogsaa paa dansk Grund har man dog søgt at gaa videre i samme Spor. Nævnes kan saaledes

det monumentale Katalog over Det kgl. Biblioteks Inkunabler ved Bibliotekar *Victor Madsen* (1—2, 1931—38), som bl. a. i høj Grad tager Hensyn til Inkunabernes tidligere Skæbne og derved har tilgængeliggjort talrige Efterretninger om Institutioner og Enkeltpersoner, som hidtil kun lejlighedsvis kom Forskningen til Gode.

Mag. Hellström har stillet sig til Opgave at meddele Efterretninger om det saakaldte »Dringelbergske Bibliotek« i Malmø og dets for en Del endnu bevarede Bogbestand. Ved dette Bibliotek forstaar man en Bogsamling, som fra Begyndelsen af det 15. Aarhundrede var knyttet til St. Petri Kirke i Malmø som et Haandbibliotek til Brug for Kirkens Præster. Navnet skyldes den Omstændighed, at det opbevaredes i et — nu nedbrudt — Kapel ved Kirken, som var stiftet af den bekendte Møntmester Henrik Dringelberg. Endnu i den første Menneskealder efter Reformationen tog man sig med Interesse af dette Bibliotek — der foretoges med Mellemløb Indkøb af vigtige Værker, og 1553 lagdes Bøgerne i Jernkæder for at sikre deres Tilstedeværelse. 1683 nævnes saaledes 51 Bøger in Folio, »som ligger udi Lænker«, foruden 12 gamle »Munkebøger«, som stod »løse« for sig. Men efterhaanden som Tiden gik, blev Biblioteket mere og mere vanrøgtet, og efter forskellige Skæbnens Omskiftelser havnede den resterende Del af det Dringelbergske Bibliotek — 40 Bind — 1911 i Malmø Musæum, hvor de endnu venter paa en haardt tiltrængt Konservering.

Med Rette udtaler Mag. Hellström, at det er i høj Grad mærkeligt, at ingen tidligere har undersøgt Bogbestanden i denne Samling — berømte Lærde fra J. H. Lidén og Carl v. Linné til Lauritz Weibull har dog vidst god Besked om dets Tilstedeværelse. Forfatteren har derfor set det som en frugtbar Opgave at gennemgaa hvert enkelt Stykke, bestemme dets Karakter og meddele de haandskrevne Optegnelser af historisk Art, som gemmer sig i ikke faa af dem. Det er ganske lærerigt at se, hvad man især i det 16. Aarhundrede har ment det passende at anskaffe til et saadant Bibliotek. Man træffer saaledes Erasmus Roterodamus' store Udgave af Augustin i 10 Folio-bind (1528—29), Nicolaus de Lyras glosserede Bibeludgave (1506—08), et Eksemplar af den nu yderst sjældne latinske Bibel, trykt i Kölln ca. 1475, Johann Huss' »Historia« fra 1558, den bekendte Wittenbergudgave i 19 Foliobind af Luthers Skrifter (1539—58) foruden flere andre Værker.

Fra et personalhistorisk Synspunkt er det især de mange haandskrevne Tilføjelser, hvormed Bøgerne er forsynede, der er af Interesse. De meddeles in extenso af Forfatteren og har navnlig Betydning til at fastsætte det nærmere Tidspunkt, paa hvilket en Række Borgmestre, Raadmænd, Præster og andre Embedsmænd fungerede i Malmø i det 16. Aarhundrede. Vigtigst af alle disse Notitser er uden Sammenligning en Indførsel i et Eksemplar af Nicolaus Selneccers Kommentar til Genesis (fra 1569), hvoraf det fremgaar, at den bekendte Malmø-Reformator *Claus Mortensen Tøndebinder* døde den 13. December 1575, et Datum, som hidtil har været ukendt. (Det findes saaledes ikke angivet paa Claus Mortensens Ligsten i St. Petri Kirke i Malmø). Denne Notits findes i umiddelbar Forbindelse med en anden om Præsten Hr. Laurids Olsens Død 1576, og den, der har nedskrevet disse Optegnelser, har følt sig oplagt til i den Anledning at udtrykke sine Følelser i disse ganske smukke Verslinier:

Tempore in exiguo periere haec lumina bina
Illorum vero spiritus astra tenet.

Maaske kan de ikke passende gengives saaledes:

I kort Tid sluktes to Lys paa Jord,
men deres Sjæle blandt Stjernerne bor.

Enkelte af de Læsninger, Forfatteren meddeler, gør et lidt tvivlsomt Indtryk. Uden at have haft Adgang til at efterse Originalerne maa jeg sige, at det dog skulde være mærkeligt om den 3. efterreformatoriske Biskop i Lund, Tyge Asmundsens Fornavn virkelig skulde være stavet som angivet S. 62 »Tychiro«, den almindelige Form er dog »Tychico (Tychicus)«. Øverst Side 60 maa »ni« sikkert være en Fejllæsning eller Trykfejl for »in«, og man skulde næsten tro, at sst. den højst besynderlige Form »periculossimus tempor[is]« snarere burde erstattes af »periculosissimis temporibus« el. lign.

Bortset herfra fortjener Mag. Hellströms Afhandling baade i boghistorisk og i personallhistorisk Henseende Paaskønnelse, og man maa haabe, at Forfatteren vil gaa videre med sine Undersøgelser paa dette interessante Omraade.

Bjørn Kornerup.

H. Lawaetz: Peter v. Scholten. Vestindiske Tidsbilleder fra den sidste Generalguvernørs Dage. København 1940. 274 S. (Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag.)

I et stateligt Udstyr og rigt illustreret har Lic. theol. H. Lawaetz udgivet en velskrevet Beretning om Generalguvernør Peter v. Scholtens Liv og Virke indrammet med Tidsbilleder af Livet paa de vestindiske Øer, og ganske særlig den Del af Livet derude, som førte til Slavernes Emancipation. Netop denne Begivenhed er det centrale i Bogen og giver dens Begrænsning. Man havde gerne set Fremstillingen udvidet til et mere almindeligt Billede af Forholdene og Livet paa de skønne Øer. Ikke mindst fordi Emancipationen var et af Tidens største Spørgsmaal, havde den fortjent, at den sociale Ramme om den var bleven mere fuldstændig.

Forfatteren følger sin Helt lige fra de unge Aar, da han som tyveaarig kom til St. Thomas, hvor han viste sin Evne til at sno sig baade pekuniært og opad den snørklede Embedsstige lige til den store Stilling som Generalguvernør, en Stilling, som han allerede opnaaede i 43 Aars Alderen. Han herskede derefter med enevældig Magt i 21 Aar, pragtelskende, magtkær, egenmægtig og med stærk Sympati for den farvede Befolkning, men alligevel ikke med den Fasthed, som var nødvendig for Emancipationens Gennemførelse i Ro og Orden. Den stedse gærende Utilfredshed i alle Klasser, hvide saavel som farvede, tog til sidst Magten fra ham, ødelagde hans egen Stilling og ruinerede Øerne.

Forfatteren fører med smidig Pen et overordentligt varmt Forsvar for v. Scholten og dokumenterer det med rig Henviisning til Kilderne. Bogen er let læst, og Emnet behandles paa en Maade, som stedse paakalder Læserens Interesse. Forfatteren har den store Fordel, at han er vel bevandret i de vestindiske Forhold, og han skaaner Læseren for det Ubehag, som saa let fremkaldes, naar Emnet behandles af Folk som ikke er indlevet i det vestindiske Milieu.

H. U. Ramsing.

SMAA MEDDELELSER.

BOGFØREREN BALTZER KAUS' DØDSAAR.

Dødsaaret for den i sin Tid ret virksomme Bogfører i København Baltzer Kaus har hidtil ikke været kendt. *Rørdam* (Kjøbenhavns Universitets Historie II, 681) meddeler ingen Efterretning om det, og *C. Nyrop* (Bidrag til den danske Boghandels Historie I, 132) antager, at han maa være død i

Aaret 1583. Deri følges han af *Lauritz Nielsen* (Dansk biografisk Leksikon, 2. Udg., XII, 364—5), der holder paa »ca. 1583«. Imidlertid har den S. 71 f. nævnte fil. mag. *C. G. Hellström* henledet Skriftudvalgets Opmærksomhed paa, at Dødsaaet med Vished kan bestemmes ud fra en Notits i »Die Chronik des Dietrich vom Loh« (udg. af Ernst Dragendorff i »Beiträge zur Geschichte der Stadt Rostock«, XVII, 1931), hvori det under 1582 (S. 48) hedder: »Den 21. Aprilis starf min guder frund Baltzar Kauss[?] to Kopenhagen, ein buchforer«. Forfatteren af denne Krønike var Bogbinder i Rostock og har aabenbart staaet i Forretningsforbindelse med Baltzer Kaus.

Bjørn Kornerup.

OM SLÆGTSNAVNES UDSLETTELSE.

I Persh. Tidsskr. 1939 S. 75* findes udtalt, at Udslettelsen af en Mandslinie, et Slægtsnavn, under ikke særlig gunstige Betingelser i Retning af Spredning fra Begyndelsen, er hændelig. — Jeg kom ikke ind paa en nøjere Udredning, hvad Spørgsmaalet imidlertid fortjener.

Aarsagen til, at enhver Slægt, i Betydning af Bærerne af et bestemt Slægtsnavn, tenderer mod Uddøen, er nemlig ikke alene et Spørgsmaal om Tilfældighed eller — om Livsførelse, men endnu eet meget vigtigt Moment kommer til.

En Forudsætning for de følgende Overvejelser er naturligvis det kendte Faktum, at Mand- og Kvindekøn som Regel staar talmæssigt lige, naar det da ikke drejer sig om kun ganske faa.

Anvender man saa det gammelkendte skematiserede »Træ« eller giver en billedlig Tegning eller et Skema paa anden Maade for at ridse en Descendens op, kan man f. Eks. anvende 4 Børn (2 Sønner og 2 Døtre) overalt for at faa et ensartet Billede af, hvad der vil komme til at foreligge.

Det vil da vise sig, at de paafølgende Slægtled teoretisk kan rumme henholdsvis 4, 16, 64, 256, 512 og 1024 Medlemmer, men da kun den ubrudte Mandslinie har Interesse i vor Sammenhæng, vil man hurtigt paa Skemaet opdae, at det kun bliver henholdsvis 2, 4, 8, 16 og 32 Medlemmer af disse Slægtled, der opfylder Betingelsen at være »Mand efter Mand« og dermed giver Slægtsnavnet videre. Derfor kan der naturligvis godt i et givet Tilfælde være relativt flere, men gennemsnitligt vil det let ses, at der ikke er det, da jo kun en Brøkdel af Mulighederne realiseres.

Kort udtrykt udgør da Navnets Bærere en stedse ringere Brøkdel af det samlede Antal Efterkommere efter vedkommende Forældrepar.

Med nogen Sans for Tal som Billede af Forhold vil man forstaa, at efter et Par Hundrede Aar vil der være en saa stærk Afgang, at det vil være hændeligt, om Navnet dør ud.

Der ligger altsaa en Tendens mod Udslettelse før eller siden i selve Begrebet en Slægt (et Slægtsnavn), en Mandslinie.

Man bliver i det ovenfor fremstillede Eksempel (hvor man selvfølgelig kan anvende et hvilket som helst andet gennemsnitligt Børnetal med et principielt lignende Resultat) ved at halvere en Funktionsrække. Denne faar da Grænseværdien Nul, idet Procenten af den Del af det samlede Antal, som interesserer os, stadig bliver halveret, selv om det teoretisk mulige absolute Antal fordobles for hvert Slægtled. Realisationsprocenten i Slægtledene vil kun sjældent i Længden være stor nok til at overvinde dette.

Det er da mere end en Tilfældighed, naar de ubrudte Mandslinier ofte

* Trykfejl: Roels l. Roesle; samt paa L. 22 fra neden: Overflødighed læs Overdødelighed.

udslettes efter halvandet eller efter et Par Hundredaar. Man vil alene tendere imod dette Resultat, fordi Mandsnavnet er »Grundlaget«.

Herhjemme gik Gustav Bang 1897 uden videre ud fra, at naar der 1655 var c. 2000 i den egentlige danske Adel, og dengang kun 950—1000 tilbage, saa skulde dette i sig selv betyde sygelige Tilstande hos Slægten, og »derom kan der fornuftigvis ingen Tvivl være«.

Prof. i Lund *Pontus Fahlbeck's* Tabeller viste, som naturligt var, at de Slægter, der havde et stærkt Overtal af Mandkøn, holdt længst. Af 1452 uddøde Slægter var imidlertid $\frac{2}{3}$ uddøde efter c. 150 Aars Forløb. — Ugift Stand (40 % !), Barnløshed, tidlige Dødsfald, i 17 % kun Døtre, var de mere umiddelbare Aarsager til Navnets Udslettelse.

Vi, der erindrer Røret om Bangs Synspunkter i sin Tid — Lit. nævnes af *Fabritius* i Persh. Tidsskr. 1937 S. 123 — er klare over, at den her fremsatte Anskuelse »ligger i et andet Plan«.

Man havde ikke, — som man i Overensstemmelse med det foran udviklede skulde have det —, Blik for selve »Tidsfaktoren«s store Betydning. Det er en Slags Fiktion at forlange af Slægten, at den skal leve videre. At det kun er enkelte, der gør det, er i Virkeligheden, om man vil, det naturlige for en Slægt, der ikke har naaet en ret omfattende Størrelse, eller undtagelsesvis som det vides om en enkelt mindre, men gammel, Adelsslægt, ganske overvejende omfatter mandlig Descendens.

K. A. Heiberg.

INDFØRELSE AF DØDFØDTE BØRN I KIRKEBØGERNE.

14. Oktober i Fjor har Kirkeministeriet til Landets Biskopper udsendt et Cirkulære angaaende dette Spørgsmaal, der ofte har været underkastet Tvivl, idet Præsterne har været af forskellig Opfattelse, saaledes at man nogle Steder kun foretog Indførsler under »Fødte«, medens man andre Steder foretog Indførsler baade under »Fødte« og under »Døde«. Efter at Ministeriet har korresponderet med saavel Justitsministeriet som med Statistisk Departement, er det da nu ved Cirkulæret bestemt, at Indførslerne skal foretages saaledes:

Udenfor København skal Dødfødte kun indføres i Kirkebøgerne under »Fødte« og med Angivelse af, at Barnet var dødfødt.

I København skal det derimod have sit Forblivende ved den hidtidige Praksis, hvorefter Indførelse af Dødfødte i Kirkebøgerne overhovedet ikke finder Sted.

SPØRGSMAAL.

1.

JACOB NIELSSØN.

Væbneren *Jacob Nielsson* nævnes 1375 paa Danmarks Riges Vegne som Hovedsmand paa Hald og Skivehus Slotte. Han bivaanede Mødet, der afholdtes Kyndelmissedag 1375 i Lyby Kirke i Sallingland, hvori der deltog de fornemste gejstlige, adelige Herrer og andre fromme Mænd for at afvende Guds Vrede og Grumhed, som de mente var underlig optændt mod Riget, »og svore med opragte Hænder imod Himmelen, at de skulde stadig og aldeles uden Svig og Skalkhed lægge Vind paa at forsvare Kirkens Per-

soners Frihed og det som dem tilhørte.« Jacob Nielsøn nævnes i Dokumentet herom (hos Huitfeldt) først blandt Væbnerne.

Kan nogen fastslaa hans Slægtsnavn og Vaaben samt iøvrigt give Bidrag til hans Genealogi, vil vi være taknemlig for Oplysning herom.

Skive Centralbibliotek.

Otto L. Sørensen.

2.

FISCHER.

Under henvisning til spørgsmål i »Personallhistorisk Tidsskrift« 1938, s. 255, tillater jeg mig å spørre om, hvad het foreldrene til landsdommer, rektor i Nykøbing *Johan Thommesen Fischer* † 1718?

Helge Refsum,
statsadvokat.
Bodö.

3.

STEENBERG.

Mon nogen kan give Oplysninger om kgl. Mayst. Bogholder *Jacob Nicolai Steenberg*, der i sin sidste Levetid boede paa Harridslevgaard v. Bogense og døde dør. 14. November 1797 jordes han i Bogense, 81 Aar gl.

I Følge hans Skifte af 30. Aug. 1698 (Landarkivet, Odense) har han 3 Arvinger.

Indkaldte til Skiftet er den sl. Mands 2 Svingersønner:

- I. Sognepræst til Wiby paa Hindsholm Hr. Thiis Ovesen, Enkemand eft. *Elsebet Nicolai Steenberg*, død 1691 (gift 1681).
- II. Silke- og Klædekræmmer i København, Amagertorv, Geert Pohlmann, g. m. *Giertrud Nicolai Steenberger* (gift 1674).
- III. Sønnen *Peder Steenberg*, Forpagter paa Bavelse, g. m. Mette Henrichsdatter.

Da det har været umuligt at finde Skifte el. Oplysninger i Bavelse eller paa Næsbyholm (pr. Sorø) om Forpagter Peder Steenberg, der synes at være død i Aarene kort efter 1697, ville saadanne ogsaa modtages med stor Taknemmelighed.

A. Fibiger,
Karrebækvej 1 B.
Lille Næstved.

4.

EISEN.

I »Personalh. Tidsskr.« 7. I. 77 omtales *Johan Mortensen Eisen* og hans Slægt, og det oplyses, at Landsarkivet i Viborg har meddelt, at Kedelfører *Morten Willumsen* og Hustru *Else Troelsdatter*, boende i Gellerup i Hammerum Herred, lige i Begyndelsen af Aaret 1742, — Datoen er ikke anført, men det maa være før Hellig Trekongers Dag, — i Gellerup Kirke har fremstillet en Søn, der fik Navnet *Johan*. Om Morten Willumsen selv har ført Navnet *Eisen*, vides ikke, men det næste af hans Børn, *Wilhelm*, er døbt med Navnet Eisen.

Foranlediget heraf tilskrev jeg Landsarkivet og fik oplyst, at det ikke var en Søn, Ægteparret havde faaet døbt i Begyndelsen af Aaret 1742, men en Datter, og at hun fik Navnet *Johanne*. Den i København 7. Sept. 1803 afdøde Johan Mortensen Eisen kan selvfølgelig ikke være identisk med det i

Gellerup i Begyndelsen af 1742 døbte Barn af Kedelfører Morten Willumsen og Hustru. Det bemærkes, at Ægteparret ikke er fundet viet i Gellerup Sogn.

Ifølge mine Optegnelser skulde Johan Mortensen Eisen ved sin Død 1803 være »i sit 63. Aar« og saaledes være født ca. 1741. Jeg vil være taknemlig for supplerende Oplysninger til nedenstaaende:

Morten Willumsen, naar og hvor født?, g. m. *Else Troelsdatter*, naar og hvor født?, Børn:

1. Datter. Navn, naar og hvor født?

2. *Johan Mortensen Eisen*, f. o. 1741, død 7. Sept. 1803 i Kbhvn.. Gift 1787 i Krogsbølle m. *Augusta Elisabeth*.

3. *Wilhelm Eisen*, f. i Gellerup, død?, Møller i Sunds Mølle, gift 1768 i Lønborg, Lundenæs Amt.

Knud Bierfreund.
Haraldsgade 42.
København N.

RETTELSE.

11. I. 185. Noten.

Den nevnte justitsråd *M. J. Gløersens* fornavn er rettelig *Ulrik Jørgen*. Han var født på Fredrikshald 6/6 1757 og døde i København 16/4 1826. Han var da etatsråd, R. D. O. (se også dette tidsskrift, årgang 1932, s. 293).
J. G.

TIL MEDLEMMERNE.

Et af vore Medlemmer, der har Tidsskriftet komplet med Undtagelse af 3. R. Bind I (1892), har anmodet Redaktionen om at spørge, om dette Bind mulig kunde fremskaffes hos et andet Medlem, der er villig til at sælge det. Oplysninger herom modtages af Redaktionen.

Opmærksomheden henledes paa, at Sekretærens Adresse fra April Flyttedag er: Hostrups Have 50, 3. København V. Telefon Nora 3315.

BØGER, INDSENDT TIL REDAKTIONEN.

Niels Friis: Hofviolon kgl. Kapelmusikus Lars Friis og hans Slægt. Blade af en sønderjydsk Spillemands Levnedsløb. København 1940. 52 S. (Ikke i Bogh.).

H. Lawaetz: Peter von Scholten. Vestindiske Tidbilleder fra den sidste Generalguvernørs Dage. København 1940. 274 S. (Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag).

Norske Lensrekneskapsbøger 1548—1567. Utgjevne av Riksarkivet. II. Rekneskap for Akershus Len 1560—1561. Oslo 1940. 308 S. (I Kommissjon hjå Jacob Dybwad).

Dansk Tidsskrift-Index. Systematisk Fortegnelse over Indholdet af ca. 250 danske og en Del andre nordiske Tidsskrifter. Udgivet af Statens Bibliotekstilsyn. Udarbejdet af *Th. Døssing*, Biblioteksdirektør, og *Robert L. Hansen*, Biblioteksinspektør. Femogtyvende Aargang. 1939. København 1940. 455 S. (I Kommission hos Nyt Nordisk Forlag. Arnold Busck).

Slekten Saxe i 400 år. Ved *Ludv. Saxe*. Oslo 1940. 120 S. m. Oversigts-tavle og Navneregister. (I Kommission hos Grøndahl & Søn, Oslo).

Vore fælles Ahner. Ved *C. V. Munthe*. Oslo 1941. 155 S. (Cammermeyers Boghandel).

Kulturmindes. 1940—41. Udgivet af Selskabet for Dansk Kulturhistorie. København 1941. 164 S. (Gyldendalske Boghandel).

K. A. Heiberg: Smaa Tidsbilleder i Breve. 1792—1864. København 1940. 16 S. (Munksgaard).

K. A. Heiberg: Fra Lægens Virkefelt. København 1941. 31 S. (Einar Munksgaard).

Stamtavle over Efterkommerne af Jacob Paulin Clausen, Sognepræst i Svaninge. Udarbejdet af Pastor emeritus J. Chr. Clausen, Korinth, med Bistand af fhv. Overlærer V. Boberg, København. 1941. 9 S. (Maskinskrevet. Ikke i Boghandelen).

H. Ostermann: Nordmænd paa Grønland 1721—1814. Oslo 1940. I-II. 1077 S. (Gyldendal Norsk Forlag).

K. A. Heiberg: Fra Nær og Fjærn. Tidsbilleder i Breve. 1841—1872. København 1941 31 S. (Munksgaard).

REGNSKAB FOR AARET 1940

	Kr. Ø.		Kr. Ø.
Saldo overført fra Regnskabsaaret 1939	986.50	Honorarer for Bidrag til 1.—4. Hefte	1,198.00
Bidrag fra den danske Stat	390.00	Trykning.....	3,209.32
» » Julius Skrikes Stiftelse.....	200.00	Tryksager m. m.....	64.85
» » Alfred Goods personalhistoriske Fond	200.00	Porto	92.29
Udtrykket pr. 11/12 1940 4 1/2 % Vest- & sønderjydsk Kreditfor. Oblig.	200.00	Kontingent til Dansk-historisk Fællesforening.....	10.00
Indvundne Renter	183.55	Kommission	578.24
Medlemskontingent	3074.00	Omkostninger ved Møde.....	53.80
Salg af ældre Aargange af Tidsskriftet	687.20	Diverse Omkostninger	8.00
		Indkøbt Kr. 200 4 % Østifter. Kreditfor. Oblig.	179.50
		Saldo overført til næste Aar.....	527.25
	5,921.25		5,921.25

Samfundet ejer 31. December 1940 foruden Kassebeholdningen Kr. 527.25 som indestaar i Kjøbenhavn's Handelsbank:

Kr. 1.000 4 % Jydske Landskreditforenings Obligation, testamentarisk Gave fra Hds. Majestæt Enkedronningen,
 » 500 4 1/2 % Vest- & sønderjydsk Kreditforenings Oblig.,
 » 400 4 1/2 % Fyns Kreditforenings Oblig.,
 » 2,300 4 % Østifternes Kreditforenings Oblig.,

Kr. 4,200 er Firetusindetohundrede Kroner

Desuden ejer Samfundet Kr. 2,700.00 4 1/2 % Husejer Kreditk.obl.
 » 2,700.00 4 1/2 % Københavns Kreditfor. Oblig.,
 » 98.58 kontant

Kr. 5,498.58 er Femtusindefirehundrede-
 nitiotte Kroner 58 Øre

indestaaende i Overformynderiet, ifl. testamentarisk Gave fra Overretssagfører Paul Hennings Enke Fru Lina Hennings, født Limpert.

Kapitalen udleveres først ved en Legatars Død.

København, den 12. Februar 1941

O. H. Clementsen.

Ovenstaaende Regnskab har vi gennemgaaet og sammenholdt med de os forelagte Bilag, og vi har intet fundet at erindre. Formuen har vi befundet at være tilstede. Obligationerne lyder paa Samfundets Navn.

L. Bie.

Stefan Hetsch.

BEMÆRKNINGER OM ÆRKEBISKOP AF BREMEN, HERTUG JOHAN FRIEDRICH AF HOLSTEN-GOT- TORPS ILLEGITIME AFKOM AF NAVNET VON HOLSTEIN.

Af *O. von Munthe af Morgenstjerne*.

Af Hertug Johan Friedrichs af Slesvig-Holsten-Gottorp, Ærkebiskop i Bremen og Biskop i Lybæks, ikke saa faa uægte Børn opregner Adelsaabogens Aargang 1938 under A, B, C, D og E forskellige Grupper af Personer, som alle fører Navnet *von Holstein*. Men er nu alle disse af hertugelig gottorpsk Afstamning, endsige Børn af nævnte Johan Friedrich? Med Sikkerhed ved vi kun, at de under A nævnte *Friedrich* og *Christine*, og den under B nævnte *Johan Friedrich* er det, ligesom der er stærk Sandsynlighed for, at den under »D, første Slægtled« nævnte *Philip* og den fejlagtig under »D, andet Slægtled« nævnte *Catharina Maria* ogsaa er det. Men derimod er der overvejende Sandsynlighed for, at hverken den under C nævnte *Hans Frederik* eller den under E nævnte *Friedrich Heinrich* er det, og vi vil derfor i det følgende se lidt nærmere paa disse Personer og fortælle det ganske vist ikke meget, der vides om dem udover de Data, der anføres om dem i Aarbogen, — og lidt om deres forskellige Mødre!

Ærkebiskop Johan Friedrich, Hertug af Holsten-Gottorp, (f. 1578, † 3/9 1634), havde en ældre Broder, Hertug Johan Adolph, som var Ærkebiskop i Bremen og Biskop i Lybæk. Som Ærkebiskop maatte han ikke gifte sig, og da han i 1596 ægtede Kong Frederik II's Datter, Prinsesse Augusta, gav han derfor Afkald paa begge disse Værdigheder. Johan Friedrich blev da, skønt han var Protestant, valgt til Ærkebiskop i Bremen paa Betingelse af, at han forblev ugift. Han blev samtidig postuleret til Biskop i Lybæk, og det endelige Valg hertil fandt Sted den 23/12 1607, og med denne Værdighed var der ikke forbundet noget Forbud imod at maatte gifte sig. I Aaret 1600 forlovede han sig med Anna Sophie, Søster til den sidste Greve af Oldenburg, Anton Günther, og han gjorde da Forsøg paa at udvirke Kejsereisens Tilladelse til at maatte beholde Ærkebispedømmet, naar han giftede sig. Men da hans

Anstrængelser ikke førte til noget, holdt han Forlovelsen hemmeligt i Aarevis og trak Tiden ud, som det synes helt til henimod Aar 1618. Omsider tabte Anna Sophies Fader Taalmodigheden, og da Ærkebispens private Liv under Forlovelsen havde givet Anledning til adskillig Omtale Mand og Mand imellem, var der god Basis for Grevens skrappe Dom over ham. Gentagne Gange taler han saaledes om Hertugens »skamløse private Liv« under Forlovelsestiden, og tilsidst blev Johan Friedrich nødt til at indstevne sin vordende Svigerfader for Rigs-kammerretten i Speyer. En langvarig Proces fulgte, som først endte med en Dom den 21/10 1619, ved hvilken Ærkebispnen blev dømt til at udrede en stor Skadeserstatning til den besvegne Brud.¹ Men hvad var det da for kedelige Begivenheder i Ærkebispens Privatliv, som den oldenborgske Greve dadlede saa stærkt? Jo, det var et lidt for ubundet Ungkarleliv, som den unge gejstlige levede tiltrods for, at han var forlovet. Det hed sig, at han holdt ikke mindre end 3 forskellige Damer — og tilmed samtidig! I Eutin havde han bygget et Slot med en meget smuk Have med Fontæne og en »pavillon de plaisir«, og i dette Slot plejede han at lade sine 3 Veninder tilbringe et Stykke Tid. Det siges om ham, at han trods sin Alder var »fort amoureux, plaisant dans cet exercice et rude en tous les autres«, og et andet Sted, at han var »von einer sehr geistlichen Lebens-Art, da er nur 3 Maitressen zugleich hielt«!² —

Hvad nu angaar de ifølge Aarbogen formodede Børn af saadanne Forbindelser, ville vi først begynde med de under C og E nævnte Personer, der sikkert intet har med Ærkebispnen at gøre.

Den under C nævnte, *Hans Frederik*, er nu ikke ganske let altid at holde ude fra den under A nævnte Friedrich og den under B nævnte Johan Friedrich, idet disse 3 Friedrich'er, der levede samtidig, ustandselig forveksles med hverandre. Saaledes blander Hirsch i sine »Officerer« Data vedrørende dem alle 3 sammen under een, som han kalder *Johan Frederik*. — Nu mener Aarbogen, at *Hans Frederik* »maa, da han forseglede med et Vaaben, hvori en Løve, og Hjelman prydet med tre Strudsfjer og Bogstaverne H. F. V. H., antagelig ogsaa være en Søn af Hertug Johan Frederik.« Ved det Ord »ogsaa« sigtes til, at den under A nævnte Friedrich, der bevislig var Søn af Ærkebispnen, i følge Aarbogen »i Thübingen forseglede med et Vaaben, der viser en gaaende Løve.« Hertil er imidlertid at bemærke, at Friedrich allerede i 1621 blev legitimeret og af Kejseren adlet med et ganske andet Vaaben end det, der her er nævnt, nemlig med det i Aarbogen rigtigt beskrevne, et tværdelt Skjold, i øverste Felt en rød Løve i Sølv, i nederste skiftevis røde og hvide Ruder, og 2 Bøffelhorn paa Hjelman. Det maa da forekomme lidet rimeligt, at han i Thübingen, hvortil han først ankom i 1625 (ikke som i Aarbogen

angivet i 1626), skulde have forseglet med et helt andet Vaaben end det ham ved Adlingen tildelte. — Iøvrigt var et Vaaben med en Løve i Skjoldet og 3 Strudsfjer paa Hjelmen et saare almindeligt Vaaben i den Tid, og det peger ingenlunde hen paa nogen Forbindelse med det hertugelige gottorpske Vaaben. Nøjagtig det samme Vaaben findes f. Ex. paa Sandstensportalen paa Apotheket i Jever i Oldenburg, der allerede stammer fra Aarene 1550—60,³ og ogsaa herhjemme kender vi det samme og andre, ganske lignende, Vaaben, f. Ex. hos Slægten v. d. Lippe, hos Hans Vothe fra Holsten og hos den Schauemburgske Slægt Post, der ogsaa levede i Holsten. Men hvad der særlig maa tale imod, at Hans Frederik har været en Søn af Ærkebispens, fremgaar af Indholdet af et Brev, som Kong Frederik III den 15/9 1668 skrev til Hertug Georg Wilhelm af Brunsvig-Lüneburg i Anledning af, at Holstein er bleven kaldt til Celle af Præsidenten, Vicekansleren og Raadherrerne for at modtage sine Godser under Naunburg (Nienburg) i Lehn. Kongen skriver i dette Brev, at da det er umuligt for »Friedrich von Holstein, vor Oberstløjtnant til Fods«, at indfinde sig personligt den bestemte Dag, beder han Hertugen om, at han maa sende en Stedfortræder, og om at denne hurtigst muligt maa blive afhørt om den virkelige »Belehning af hans Arvelehnsgods under Nauenburg efter det gamle Lensbrev«. ⁴ Som en uægte Søn vilde Holstein næppe kunne være arveberettiget til et Lehn, og hvis man tænkte sig, at Ærkebispens maaske kunde have faaet oprettet et Gods til Lehn for ham, maatte han vel antagelig have arvet dette forlængst, nemlig ved Ærkebispens Død i 1634. I Amtet Nienburg fandtes i hvert Fald i det 18' Aarhundrede flere Godser: Drackenburg, Lohe, Oyle, Wiede og Strauswerder, men hvilket af disse det for Holsteins Vedkommende drejer sig om, har ikke kunnet oplyses. ⁵ — Endelig skal Opmærksomheden henledes paa, at Hans Frederik blev — som ogsaa i Aarbogen angivet — begravet i Nordborg paa Als i 1687 »72 Aar gammel«. ⁶ Han maa da være født i 1615 (ikke, som i Aarbogen anført i 1604). Det maa da forekomme usandsynligt, at han skulde have været en Søn af Ærkebispens, thi hvorfor blev han da ikke legitimeret lige som dennes andre Børn, Friedrich og Christine (A), der blev det i 1621, og Johan Friedrich (B), der skønt han blev født 8 Aar senere end Hans Frederik (se nedenfor), dog blev det i 1641? Man kan vist herefter rolig udelade ham i Rækken af Ærkebispens uægte Børn!

Hvad dernæst angaar den under E nævnte *Friedrich Heinrich*, er der endnu mindre Sandsynlighed for, at han skulde have Ærkebispens til Fader. I Begyndelsen af 1660 forseglede han kun med et Vaaben, der i Skjoldet viser en staaende Fugl og det samme Tegn paa Hjelmen, og først i 1661 med det i Aarbogen angivne, en

Skraabjælke belagt med 3 Lilier. Paa Hjelmen er der en halv Mandsfigur med Hænderne i Siderne. Men ogsaa dette Vaaben peger absolut ikke hen paa nogen Forbindelse med den holstenske Hertugslægt. Og de Bogstaver, der staar i Seglet: F. H. H., men ikke F. H. V. H., tyder heller ikke derpaa, maaske næppe engang paa, at han har regnet sig som hørende til Adelen. Havde han været af saa fornem en Afstamning som fra Ærkebispem, havde han vist ikke udeladt det lille, men meget sigende »V« (»von«). Heller ikke benævnes han i de samtidige Aktstykker, i hvilke han omtales, som »von« Holstein, medens f. Eks. den foran nævnte Hans Frederik altid kaldes »von Holstein«.7 — Da han fortæller, at han har Godser i Thüringen, maa han antagelig være en af de mange Tyskere, der i det 17^e Aarhundrede kom her til Landet og tog Tjeneste i Hæren.

Vi kan nu gaa over til at omtale de andre i Aarbogen nævnte, de bevislige og de sandsynlige Børn af Ærkebispem. Vi har ovenfor set, at Johan Friedrich paa Slottet i Eutin skal have holdt 3 Veninder. Vi er ovenikøbet saa heldige ifølge Kilderne at kende hele 4 af hans Veninder: Anna Dobbels, Catharina Laurentzen, Drost Heinrich Carl Hermelings Hustru paa Erbhof og Amtmanden i Thedinghausen Amt, Johannes Blocks, senere Hustru Catharina. De to førstnævnte har han aabenbart haft samtidig, og som Følge deraf synes Venskabet imellem dem, som rimeligt er, ikke at have været særlig varmt. Hvis man skal tro, hvad Catharina fortæller om Anna, var hun Vadskepige hos Ærkebisps Oldfrue og stammede fra Stade, hvor hun hørte til en letfærdig Familie, hvoraf nogle havde været straffet for Mishandling, hvad alle paa Egnen vidste, og hun havde ved List og Huslighed lagt sig efter Hans Fyrstelige Naade og styrtet hele Stiftet Bremen i ikke ringe Fortræd!⁸ Efter Hertugens Død finder vi *Anna Dobbels* boende i Hamborg, og hun havde det aabenbart godt, thi foruden at hun havde en Del Kasser, hun havde forseglede, staaende paa 4^e Aar i selve Hamborg, havde hun deponeret Møbler, Sølvtøj, Penge o. s. v. i Verden, Stade, Buxtehude, ja selv i Mecklenborg, men hun hævdede paa det kraftigste, at Kasserne ikke indeholdt andet, end hvad der var hendes og »tilkommer mig paa Grund af min mangeaarige tro Tjeneste hos min afdøde naadige Fyrste og Herre«. Ærkebisps Brodersøn, Hertug Frederik III af Holsten-Gottorp, der tillige med sin Broder, Hertug Adolph, var de nærmeste interesserede i Efterladenskaberne, havde imidlertid en stærk Mistanke om, at der i disse Kasser ogsaa gemte sig adskillige Tusind Rosenobler og Markstykker foruden mange Kostbarheder, der dels tilhørte det fyrstelige Arvegods, dels selve Ærkebispestiftet, og belagde derfor straks det hele med Arrest, indtil det kunde blive undersøgt, om det med rette tilhørte hende. Da alt var blevet sam-

let i Hamborg, blev alle Kister og Kasser aabnet af Hertugens 2 befuldmægtigede, Krigskommissær Joachim Schenck og Gerhard Langermann, der havde en hel Stab af Brevskrivere og Tjenere med sig, og der aabenbarede sig da et Væld af overmaade kostbare Sager, Juveler, Smykker, Penge, Værdipapirer m. m. —, Sager, som dog efter Anna Dobbels Forklaring for det meste var Foræringer, der var givet hende af saa højfornemme Velyndere som baade den gamle og den unge Hertuginde af Meklenburg, Grevinden af Ostfriesland, ja selv af Byen Verden! — Medens disse Undersøgelser og Forhandlinger stod paa, havde Schenck og Langermann været sammen til et Drikkegilde hos en Person i Hamborg, der hed Garmann. Det varede ikke længe, før der var en livlig Disput igang imellem dem om Anna Dobbels. Schenck slog i Bordet og sagde, at hun var en løs og letfærdig Person, som før hun var kommet til Ærkebispem, havde haft flere Børn og myrdet dem. Da Langermann modsagde ham, var de endt med at støde sammen, og hvis ikke Garmann havde lagt sig imellem, var der flydt Blod. — Anna Dobbels senere Skæbne er iøvrigt ukendt.⁹

Med Anna Dobbels havde nu Ærkebispem de 2 i Aarbogen under A nævnte Børn: *Friedrich* og *Christine*, der i 1621 blev legitimeret og adlet med det i Aarbogen beskrevne Vaaben og tillagt Navnet *von Holstein*. Da det i Legitimationsbrevet siges, at Hertugen har avlet disse Børn »mit einer unverheiratheten ... Weibsperson«, og at han har ønsket, at de skulde ophøjes »in die Ehre, Stand und Würde, als wann sie von Vater und Mutter als einen rechten Ehepaar entsprungen und hergeflossen waren«, ligesom det andetsteds siges, at Ærkebispem aldrig har levet i Ægteskab, — noget, han jo heller ikke maatte ifølge sit Embede, — kan han vist ikke, som det hedder i Aarbogen, have været viet til Anna Dobbels, om end til venstre Haand.¹⁰

Holdt nu Johan Friedrich meget af smukke Kvinder, har han aabenbart holdt ikke mindre af sine Børn, og maaske paa en varigere Maade, — han sørgede i hvert Fald godt for dem. I Amtet Thedinghausen, der laa syd for Bremen og hørte under Brunsvig, laa Godset »der Erbhof«, som i det 16' Aarhundrede tilhørte Drosten Heinrich Carl Hermeling. Han havde en Hustru, som indgik i den Kres af smukke Kvinder, som ikke kunde undgaa deres Skæbne, naar de kom indenfor den besnærende Ærkebispes Rækkevidde, og da Drosten døde i 1614, dyrkede han Enken saare flittigt og opholdt sig meget paa Erbhof, baade i 2, 3, ja ofte i 5 Uger ad Gangen. Forholdet vakte saa stor Forargelse, saa Præsten i Lunzen, Sognekirken til Godset, tordnede fra Prædikestolen i selve Slottets Kapel i saa voldsomme Udtryk, saa Enken fik sin hertugelige Elsker til at tilkalde en anden Præst i Stedet for. Men

denne var en fredelig Mand, som ikke vilde have Strid med sin Embedsbroder i Lunzen og trak sig derfor efter kort Tids Forløb tilbage, og en 3die Præst fortrak skyndsomst og efterlod alt i Uorden, da Krigen i Tyskland nærmede sig Egnen.¹¹ — Aaret før Hermeling døde, havde Ærkebispnen faaet Donationsbrev paa Godset, hvilket Enken derefter bekræftede. Han opførte det nye, særdeles smukke Slot, der staar den Dag idag, og den 20/1 1621 udstedte han et Gavebrev paa Slottet og Godset »kvit og frit til evig Arv og Eje« for sine Børn, Friedrich og Christine von Holstein. Datteren fik desuden, fordi Friedrich skulde være første Besidder, en Forskrivning paa 40.000 Rthlr. Donationsbrevet fik kejserlig Stadfæstelse samme Dag, som Børnene blev legitimerede som ægte Børn.¹²

Efter nu at have sørget godt for Børnenes timelige Velfærd kom Turen for Sønnen *Friedrichs* Vedkommende til hans aandelige Uddannelse. I 1625 sendte Faderen ham under Ledsagelse af 2 Hofmestre, Michael von der Lieth og Arpp von Düringen til Kollegiet i Tübingen for at studere, og da Friedrichs faste Hofmester, Johannes Eichsen »kaldet Lixen«, døde, udfærdigede han den 5/9 1626 Bestalling for Dr. juris og hertugelig holstensk Raad Balthasar Gloxin (f. 1600, † 1654)¹³ som Hofmester »for vor Søn, Friederich von Holstein, som vi for Tiden holde i Tübingen i Collegiet for at studere, og derefter bese Tyskland og andre omliggende Kongeriger og Fyrstendømmer og Lande«. Efter Opholdet i Tübingen begav Gloxin sig med Friedrich »og hans Suite« til Strassbourg, hvor vi finde ham den 23/11 1626 ved det juridiske Fakultet som »Fredericus ab Holstein«. Her forblev han i 2 Aar, og det var ifølge den over Gloxin i 1654 holdte Ligprædiken Bestemmelsen, at de derefter skulde have været til Frankrig og Italien, men da der imidlertid blev Brug for Gloxin hjemme, blev han kaldt tilbage, og Rejsen er da formodentlig bleven afbrudt. I Kollegiet i Tübingen var der ophængt en Række af de studerende Standspersoners Vaaben, og den 36te i Rækken af disse var en Kobberplade, der viste Friedrich von Holsteins Vaaben, saaledes som det ved Adlingen var bleven tildelt ham af Kejseren og beskrevet i Adelsaarbogen. Ved Siden af Hjelmdækket staar: »Friedrich von Holstein Anno 1625 d. 6^e December« samt Bogstaverne Sa (s: Sachsen).¹⁴ Denne Dato maa antagelig betyde Dagen for hans Indtræden i Kollegiet, og hans Fødselsaar maa vel da ligge omkring 1607—08, men trods Forespørgsler hos en Række Præster og Arkiver i Tyskland har Aaret ikke kunnet oplyses. — Om hans Skæbne iøvrigt vides udover, hvad der staar om ham i Aarbogen kun, at han i 1621 havde faaet tildelt det Ratzeburgske Præbende.¹⁵ Da det i Anledning af Behandlingen af Ærkebispsens Bo i 1634 indberettes til Hertug Frederik III af Gottorp, at »God-

set i Thedinghausen er af Hans fyrstelige Naade, salig Ihukommelse, forskrevet til Ritmester Friedrich von Holstein, men Forskrivningen er ikke givet ud, da han er død før Hans fyrstelige Naades kristelige Bortgang«, og da endvidere Godset Erbhof i Thedinghausen gik i Arv over til Søsteren Christine, maa han være død senest i 1634 og uden at efterlade sig Livsarvinger.¹⁶

Datteren *Christine* ægtede den 20/10 1623 den meklenburgske Adelsmand *Gotlieb von Hagen*, og hun maa saaledes antagelig være født senest i 1607, hvilket stemmer med, at Greven af Oldenborgs før omtalte Anklage mod Ærkebispens for hans »skamløse private Liv« er fremsat før 1608. Af sin Fader havde hun faaet i Foræring Godset *Pehmen Erbgessess »frit for Gæld«*, men ved hans Død i 1634 var der allerede stiftet en saa anselig Gæld som 125.000 Rthlr. derpaa til Hertug *Frederik III af Gottorp*. Endnu i 1636 ses der at være bleven betalt skyldige Renter, men det har aabenbart tynget for meget paa Budgettet, thi i det nævnte Aar fik *Christine* opsat en Lejekontrakt for Godset paa 4 Aar med *Sivert Schack*. Lejemaalet blev imidlertid ikke opfyldt, og hun solgte da Godset i 1638 til Hertug *Joachim Ernst af Pløen*. I Aarene 1637—40 boede hun i *Lybæk*, hvor hun ejede et Hus, og her kvitterer hun hvert Aar for Modtagelsen af Hertugens skyldige Afdrag paa Godset, indtil han i Januar 1640 helt havde udbetalt Købesummen. — Ægteskabet med *von Hagen* siges at have været ulykkeligt og tilsidst at være bleven opløst ved Skilsmisse. Det sidste, man ved om hende er, at hun i 1649 solgte Erbhof i *Thedinghausen Amt* til den svenske Feltmarskal *Arvid Wirtenberg von Dibern*, Greve af *Nyborg*.¹⁷ (Aarbogens Angivelse af, at hun skal være død i 1640, er saaledes ikke rigtig).

Ærkebispens 3die bevislige Barn var den under *B* i Aarbogen nævnte *Johan Friedrich*. Dennes Moder var *Catharina Laurentzen*, der — ligesom vel ogsaa *Anna Dobbels* — formodentlig har hørt til de tre Damer, som Hertugen samtidig holdt det gaaende med paa sit Slot i *Eutin*! Hun fortæller i et langt Brev af 10/11 1634, — altsaa lige efter Ærkebispens Død — til Hertug *Frederik III af Gottorp* og hans yngste Broder *Hans*, at Ærkebispens sendte sin Kammerjunker, *Jørgen Linstow*, til hende for at anmode hende om at komme til hans Herre, og da hendes Forældre, — Faderen var dengang ansat under Bispeembedet og boede i *Eutin* —, ikke indvendte noget derimod, maatte hun tilsidst give efter for Hertugens *Villie* og var da hos ham i 4 Aar, i hvilken Tid hun fik en Søn med ham, som blev kaldt med Faderens Navn, *Johan Friedrich*, og han er nu 11 Aar gammel. At *Catharina Laurentzen* ikke har kunnet staa sig i Kampen mod sin energiske Rivalinde, fremgaar nu tydeligt af hendes Brev. *Anna Dobbels* har, skriver hun videre, »bagvadsket« hende og ved sine »løgnagtige Anbringender

bragt det dertil, at Hans fyrstelige Naade, da min Søn var omkring 1 Aar gammel, tog ham fra mig og førte ham med sin Amme først til Holsten, senere lod han ham underholde og opdrage i Verden og har unddraget baade mig og mine uskyldige Forældre enhver Hjælp og ladet os alle sidde i Fattigdom og Forladthed«. Hun beder nu, da Hertug Frederik jo har underholdt Sønnen og givet ham forskellige Præceptores om, saafremt der ikke er ordnet noget for hendes Søn i Ærkebispens Efterladenskaber, at hun da til sit eget Underhold og til Sønnens tilbørlige Studeringer og Opdragelse maa erholde Indtægterne af de Ærkebisppestiftet tilhørende, i Holsten købte Godser, og at Sønnen maa faa et af dem, og endelig at der maa blive indsat 3 højtstaaende hertugelige Embedsmænd, hvis Navne hun opgiver, som Formyndere for »min Søn Johan Friedrich von Holstein som filius naturalis«. — Medens hun, da hun skrev dette Brev, havde Ophold i Byen Slesvig, ønskede nu Hertugerne, at hun fremtidig skulde bo hos sine Forældre i Eutin og lod hende dette vide ved 2 af Ærkebispens fornemme Kavallerer, Domherren i Bremen Jacob von Kören og Hofmarskallen Christoph von Kniesebeck, med Løfte om, at der skulde blive sørget for hende, saalænge hun levede.¹⁸

Johan Friedrich maa ifølge Moderens Oplysning altsaa være født i 1623. Efter Faderens Død har Hertug Frederik (III) bekostet hans Underhold og Opdragelse, og i Aarene 1639—42 finder vi ham blandt Alumnerne paa Kostskolen i Bordesholm. Hvert Aar hyldede disse i sirlige og lærde, lange, latinske Aandsprodukter »den berømmelige og ophøjede Fyrste og Herre Frederik . . ., fordi hans berømmelige Højhed ikke havde forsmået at besøge sin Skole i Bordesholm« i det paagældende Aar, hvorfor de er ham »evigt hengivne«. Af disse Taksigelser er der i det kgl. Bibliotek opbevaret 3 Bind fra 1641 til 42, i hvilke vi som den første af Eleverne, der hylder Hertugen, finder »Johannes Fredericus ab Holstein«. I et 4de Bind, for 1643, mangler hans Navn, og han er da formodentlig ikke længere i Bordesholm¹⁹. — Der foreligger i det Gottorpske Arkiv ogsaa en Række Breve fra ham til Hertug Frederik, hvori han takker for de Velgerninger, han har vist ham, hvoriblandt han nævner et Canonikat, som han har forlenet ham med. (Det menes at være i Slesvig). Alle disse Breve har han forsejlet med et Vaaben, der viser en Slange, der snor sig om et Kors, og ved Siden findes Bogstaverne P. S.²⁰ Men andre Steder siges det (Schlie: Mecklenbürgische Denkmähler, Bd. III, S. 34 Noten, og Jahrbücher des Vereins für mecklenbürgische Geschichte und Altertumskunde, Bd. 11, S. 446), at hans Vaaben var i Skjoldet en Svane med en Krone om Halsen, og det samme paa Hjelmten. Hvis dette er rigtigt, maa det da være et senere Segl, og da der i Husarkivet i Wien foreligger i Konzept

en Legitimation i 1641 for ham, som Ærkebispens ægtefødte Barn (dog er dette Konzept ikke indført i de dertil hørende Registre),²¹ er det jo rimeligt, at han derefter har antaget dette Vaaben, Stormarns Vaaben, der symboliserer hans hertugelige Afstamning. — Samme Aar, som han blev legitimeret, blev han udnævnt til Gottorpsk Kammerjunker og gjort til Ridder af 2den Grad. Han døde 20/2 1694 og blev begravet 19/3 i Domkirken i Slesvig.

Vi har nu fortalt det lidet, der vides om de 3 bevislige Børn af Ærkebispens, idet vi paany gør opmærksom paa, at vi har forbigaet, hvad der iøvrigt er anført om dem i Adelsaarbogen. Tilbage staar da endnu kun Spørgsmaalet, om de i Aarbogen under D: første Slægtled og D: andet Slægtled nævnte *Philip* og *Catharina Marie* ogsaa er Børn af ham. Svaret herpaa vilde have været af Interesse netop for disses Vedkommende, fordi Philip efterlod sig mandligt Afkom i hvert Fald i 3die Generation, og hans Søster Catharina Marie blev Stammeren bl. a. til en Række Personer af den ældgamle mecklenborgske Adelslægt *von Ditten*, hvoriblandt var den for faa Aar siden afdøde norske Gesandt i Berlin, Thor von Ditten. Saa meget beklageligere er det, at det trods aarelange, omfattende Undersøgelser ikke har været muligt med Sikkerhed at fastslaa, hvem de var Børn af.* Dog taler meget for, at de virkelig har været Børn af Ærkebispens: I »Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde« Bd. 11 S. 446 og i v. Meyenn: »Urkundliche Geschichte der Familie von Pentz«, Bd. II S. 527, siges det, at Philip var »en naturlig Søn af en Hertug af Holsten«. Ifølge disse 2 Kilder skal han have ført et Vaaben, hvori en til venstre vendt Svane med en Krone om Halsen i rødt Feldt, og det samme Mærke paa Hjelman. Endelig siger Schlie i sit Værk »Mecklenburgische Denkmähler«, Bd. III, S. 34, Noten, at Philip var en Broder til Johan Friedrich (kaldet »Viche«), (se ovfr. under B) og førte ligesom denne det nys beskrevne Vaaben med Svanen med Krone om Halsen. Men derefter føjer han til: »Begge Brødrene ere Efterkommere af en naturlig Søn af Hertugen og Ærkebiskoppen af Bremen. Friedrich von Holstein, omkring 1652«. Her synes jo at være en Uoverensstemmelse, idet de 2 førstnævnte Kilder angiver ham som en Søn

* Forespørgsler i denne Henseende har saaledes foruden til flere personalhistoriske Instituter i Tyskland været rettet til Mecklenburgisches Geheime und Hauptarchiv i Schwerin, Preussisches Geheime Staatsarchiv og Preussisches Staatsbibliothek, begge i Berlin, Preussisches Staatsarchiv i Hannover, Oldenburgisches Landesarchiv i Oldenburg, Landeshauptarchiv i Wolfenbüttel, Haus- Hof- und Staatsarchiv i Wien, Archiv der freien Hansastadt Bremen i Bremen, Preussisches Staatsarchiv i Kiel, Staatsarchiv i Lübeck, Schleswig-Holsteinische Landesbibliothek i Kiel, Verein Herold i Berlin og Præstembederne i Thedinghausen, Wöhrden, Verden, Lunzen og Eutin, samt til Priorinden i Klosteret i Itzehoe.

af en Hertug af Holsten, men den sidstnævnte som en *Efterkommer* af en Søn af Ærkebiskoppen. Men denne Uoverensstemmelse er for Afstammingsens Vedkommende dog kun tilsyneladende. Schlie omtaler nemlig i Anledning af en Strid, der fandt Sted i Aaret 1700 angaaende Præstegaardsjorden i Alt-Jabel (Sognekirken til Godset Redefin, som senere skal omtales) en Philip von Holstein, som han fejlagtig gaar ud fra er en Broder til Johan Friedrich (»Viche«). Men den Philip, der forekommer i Procesakterne, er ikke, som af Schlie antaget, den Philip, som vi her beskæftiger os med, men hans Søn af samme Navn, altsaa Philip »den yngre«. Den ældre Philip, altsaa Faderen, var død allerede 5/7 1678. Der bliver derfor god Overensstemmelse med de øvrige Kildeangivelser, naar Schlie gør den i Procesakterne forekommende Philip »den yngre« til en Efterkommer af en naturlig Søn af Hertugen o. s. v. — Og hvis det er rigtigt, hvad Schlie siger, at Johan Friedrich (»Viche«) har ført det samme Vaaben som Philip »den yngre«, nemlig Svanen med en Krone om Halsen, er der al Sandsynlighed for, at Philips Fader, Philip »den ældre«, har været en Broder til Johan Friedrich og altsaa en Søn af Ærkebispens, thi det beskrevne Vaaben med Svanen er som før nævnt Stormarns, altsaa et af Felterne i de gottorpske Hertugers Vaaben, og det vilde ikke turde føres af en udenfor staaende Person. — Philip havde imidlertid en Søster, Catharina Marie, (se nærmere nedenfor), og om hende har vi en Oplysning, som i høj Grad bestyrker Formodningen om, at hun og derfor ogsaa Broderen er Børn af Ærkebispens. I »Zeitschrift des historischen Vereins für Niedersachsen«²² findes gengivet et Uddrag af Kirkebogen i Lunzen (Sognekirken til »der Erbhof« i Thedinghausen Amt), som er skrevet i 1663. Dette Uddrag indeholder bl. a., — desværre uden Tidsangivelser — Navnene paa 8 Amtmænd i Thedinghausen Amt, som alle er indsatte i Embedet af Ærkebispens. Som den næstsidste i Rækken af disse nævnes »Johannes Block, seine Frau war Frau Catharina, Frau Christinen von Holstein Mutter«. Det tilføjes, at Block kun forvaltede Embedet i 1 Aar, saa blev han syg og blev ført til Bremen, hvor han døde og blev begravet. Nu kan der vist ingen Tvivl være om, at naar Ærkebispens har givet Block dette Embede, maa det skyldes Hensynet til hans Hustru, som værende Ærkebispens tidligere Elskerinde. Blocks Hustru Catharina kan nu hverken være Moderen til den under A nævnte Christine von Holstein, thi hun hed Anna Dobbels, eller være den ovfr. omtalte Catharine Laurentzen, thi i dennes fornævnte Brev af 10/11 1634 nævner hun kun eet Barn, hun har haft med Hertugen, nemlig Johan Friedrich. Tilbage bliver derfor kun, at hun er Moderen til den her omtalte Catharina Marie (Navnene Catharine

og Christine forveksles jo jævnligt), og da ogsaa til Broderen Philip, som hun da begge har haft med Ærkebispem.

Philip »den ældre« blev gift i 1650, vistnok i December Maa- ned, med Margrethe Dorothea v. Pentz, Datter af Ulrich v. Pentz til Redefin og Ramm. Den 30/11 1650 bekræftede Faderen ved Oprettelse af Testamente en tidligere indgaaet Aftale om Forde- lingen af sine Ejendomme imellem sine Døtre, saaledes at Mar- grethe Dorothea efter hans Død skulde have Godset Neu- hof (Ramm) og 2 Bøndersteder m. m. i Landsbyen Benz, og saa- længe han endnu levede, 100 fl. aarlig. Allerede den 1/5 s. A. havde Philip, som dengang endnu kun var forlovet med Margrethe Dorothea, foretaget et Mageskifte med hende, hvorved han er- holdt Neu- hof med Bønderne og til Gengæld overdrog hende en Gaard med Hus, han havde i Itzehoe under Klosterets Jurisdiktion. — I 1652 solgte Ulrich v. Pentz sin Panteret til Godset og Slottet Redefin til sin Svigersøn Philip. (Redefin havde været i Pentz'ernes Besiddelse lige fra Midten af det 14^e Aarhundrede, først som Va- saller under Greverne af Schwerin, senere som Ejere, idet de dog aflagde Hyldingsed til de senere Hertuger af Mecklenborg). Men selve Slottet, »die alte Burg« eller »das hohe Haus zu Redefin« var blevet meget ødelagt i 30-Aars Krigen og ikke senere blevet bygget op igen. Derfor solgte Philip Slottet i 1670 til en Købmand ved Navn Mancke, i Boizenburg, til Nedrivning.²³

Margrethe Dorothea v. Pentz maa være død efter faa Aars Ægteskab, i hvert Fald før 1658, hvorefter Philip giftede sig igen, med Dorothea Sibylle von Bischwang, der døde 5/5 1675. Af 1ste Ægteskab var der kun Sønnen Philip, »den yngre«, af 2det Ægte- skab de i Aarbogen opregnede 10 Børn. (De for disse nævnte Fødselsdata er dog ifølge Kirkebøgerne ikke Fødsels- men Daabs- dagene, og enkelte af Datoerne er lidt afvigende fra de i Kirke- bogen opgivne). Derimod er den i Aarbogen nævnte *Catharina Marie*, der ifølge Kirkebogen i Alt-Jabel den 17/10 1651 blev gift med Jürgen Christoph von Ditten til Werle,²⁴ ikke, som i Aar- bogen angivet, en Datter af Philip »den ældre«, men en *Søster* til ham. Dette skulde ogsaa synes indlysende, naar Philip udtryk- kelig nævnes som endnu kun forlovet baade den 1/5 og den 30/11 1650, — da kan Catharina Marie, som blev gift i 1651, ikke være hans Datter! Iøvrigt nævnes de ogsaa overalt som Søkende.

Philip von Holstein døde 5/7 1678, men allerede den 4/11 1667 havde han for at gøre en Ende paa den »Misforstaaelse«, der var opstaaet imellem ham og hans Søn Philip »den yngre«, truffet en Ordning med denne, hvorved han udbetalte ham en Sum af 600 Rthlr., som »das Fürstliche Holsteinische Fraülein« for- uden nogle Genstande havde givet ham, samt overdrog ham Be- siddelsen af hele Godset Ramm (Neuhof), »saaledes som Fade-

ren havde haft det for Hr. Sønnens salige Moders indbragte Penge«. Hermed erklærede Sønnen sig fyldestgjort for sin fædrene og mødrene Arv. Derefter staar der imidlertid følgende i Aktstykkerne: »Der Sohn verpflichtet sich aber seiner Schwester Marie, Jürgen Christoph von Dittens Hausfrau, aus dem Gute Ramm die 600 Rthlr. zu geben, die ihr wegen ihrer sel. Mutter noch restieren«. Her staar vi sikkert overfor den Udtalelse, der har givet Anledning til den Fejltagelse, der har fundet Vej til Aarbogen, at Catharina Maria skulde være en Datter af Philip »den ældre«, thi ved en flygtig Gennemlæsning af den citerede Sætning maa man faa det Indtryk, at »seiner Schwester« skal betyde Philip »den yngre«s Søster. Men »seiner Schwester« gaar ikke paa Sønnens, men paa Faderens Søster. — M. H. t. Godset Redefin, som Sønerne af Faderens 2' Ægteskab skulde arve, bestemtes det i Forliget, at Philip efter Faderens Død skulde have Ret til at afkøbe sine Stifbrødre Godset for den Sum, for hvilket Faderen havde købt det i sin Tid. Saa vidt naaede nu imidlertid Sønnen Philip aldrig. Tværtimod maatte han efter Forhandlinger den 8/4 1693 love sin Halvbroder *Joachim Jürgen*, at Godset Ramm efter hans Død skulde falde tilbage til Hovedgodset Redefin, men han skulde have Lov til at beholde det i rolig Besiddelse for Livstid. Aaret efter fik han af Hertug Frederik Wilhelm Lensretten til Redefin, som ellers var hjemfaldet til Kronen.²⁵

Efter Faderens Død boede Joachim Jürgen paa Redefin, Philip »den yngre« paa Ramm. Her levede han endnu i 1697. Aaret forinden havde Hertug Frederik Wilhelm for at gøre en Ende paa den stadige Skiften i Panteretten til Godserne, og tillige fordi disse havde en gunstig Beliggenhed for hans Jagt, ønsket at erhverve Redefin »cum pertinentiis«. Derfor forlangte han nu at faa at vide, hvilke Andele hver af Brødrene havde i Godset, og hvilke deres Fordringer var for en Afstaaelse. Philip svarede, at Ramm ikke laa i Vildtbanen, og at han vilde blive helt ruineret tilligemed sine smaa Børn, hvis han skulde afstaa Godset. Joachim Jürgen gik Skørtevejen for at slippe, nemlig om ad sin Søster Eva Sibylle, som var Kammerjomfru hos Hertug Christian af Holsten-Glücksborgs Gemalinde. Hun fik da Hertugen til at gaa i Forbøn for sin Broder hos Frederik Wilhelm, som derefter nøjedes med at udkøbe alle andres Rettigheder og Fordringer for derefter ogsaa at erhverve Patronatsretten til Kirken i Alt-Jabel, som Herrerne til Redefin tidligere havde besiddet. I 1709 fandt det fulde og endelige Salg af Redefin Sted, idet Joachim Jürgen solgte Godset til Hertugen, og siden den Tid har Redefin hørt til de fyrstelige Domæner.²⁶

Begge Halvbrødrene slægtede deres biskoppelige Bedstefader paa, idet de havde arvet hans Svaghed overfor smukke Kvinder.

Allerede i 1690 maatte Fiskalen skride ind imod dem begge i Anledning af deres uordentlige Levned. Joachim Jürgen, der var Fændrik, havde for mere end 1 Aar siden besvangret en Kvinde, og Philip havde 2 uægte Børn. Begge Synderne blev idømt en Straf af 100 Rthlr., som de tiltrods for, at de paaberaabte sig deres Uformuenhed, og at deres Fejltrin maatte tilskrives deres Ungdom, alligevel ikke slap for at betale. Men snart efter gik Naturen igen over Optugtelsen hos Philip. Den 29/5 1693 maatte Fiskalen paany skride ind imod ham, fordi han nu for 3die Gang havde besvangret en Kvinde, *Sophie Pätow*. Fiskalen forlangte, at Philip skulde straffes »nach Gebühr«, og Pigen, der var sat i Fængsel, til at pidskes og derefter landsforvises for Livstid. Philip maatte møde for Retten og indrømmede sin Brøde, bad om Forladelse og lovede at ægte sin Veninde. Saa nedsatte Domstolen Straffen og lod hver af dem slippe med at betale 50 Rthlr. i Bøde.²⁷

Joachim Jürgen har, efter hvad der kan ses af Kirkebogen i Alt-Jabel, kun haft det ene uægte Barn, Sønnen Hartvig Heinrich, som blev døbt 5/11 1688 og begravet 8/10 i det følgende Aar. Den 11/6 1692 giftede han sig og fik 6 Børn, — saaledes som angivet i Aarbogen. Disse Børn var altsaa alle ægtefødte. Men ingen af de 3 Sønner ses at have været gift, og denne Linie er antagelig uddød med dem. (Den i Aarbogen S. 76 nævnte Frederik August de Holstein, Holsatus, der i 1724 blev immatrikuleret i Kiel, var vistnok den som No. 3 af Sønnerne i Aarbogen nævnte).

Philip »den yngre« har som opgivet haft 3 Børn med *Sophie Pätow*, før han giftede sig med hende, — det er dem, der er opført i Aarbogen S. 80. (Det 3die Barns Navn er dog ikke Hans Jürgen, men Hans Heinrich). Det eneste Barn, der blev født efter Ægteskabets Indgaaelse, det 4de i Rækken, var dødfødt og blev begravet 27/2 1695.²⁸ Men baade Philips eneste Søn, Hans Heinrich, og Philips Brødres senere Skæbne fortaber sig helt eller delvis i Mørket, og der kendes ikke længere nu nogen af Navnet von Holstein, der henhører til denne Slægt. —

HENVISNINGER:

¹ Reichs- und weltkundiger Erzbischöfflicher Bremischer und gräflich Oldenburgisches Ehe-, Ehren- und Gewissenshandel, 1620 og L. Kohle: Handbuch einer historisch-statistisch-geografischen Beschreibung des Herzogthums Oldenburg, 2' Del, 2' Afd., S. 84 f.f. — ² Les voyages de Mr. Des Hays en Dannemarc 1664«, pag. 182 og Andreas Høyer »Kurtzgefaste Dännemarkische Geschichte« 1718, pag. 354. — ³ »Bericht über die Thätigkeit des Oldenburger Landesvereins für Alterthumskunde«, 5' Hf., Tavle II, Fig. 15. — ⁴ Ausl. Registr. 1668, Fol. 181. — ⁵ Scharff: »Statistisch-topografische Samlungen zur genauen Kenntniss aller des Churfürstlichen Braunschweig-Lüne-

burg ausmachenden Provinzen 1791«. — ⁶ Danske Samlinger, 1' R. VI B, S. 63 og 64. — ⁷ Breve fra Friedrich Heinrich Holstein til Hans Schack 15/1 1660, 17/11 1661, 8/4 1665. — ⁸ Gottorpske Arkiv Cam. I No. 52:10. — ⁹ Gott. Arkiv Cam. I No. 52:10, No. 52:11, Cam. V, pag. 183 No. 4. — ¹⁰ Falch: Samlung der wichtigsten Abhandlungen zur Erläuterung der vaterländischen Geschichte, Bd. I, S. 23 f.f. — ¹¹ Zeitschrift des historischen Vereins für Niedersachsen, 1865, S. 336. — ¹² Gott. Ark. Cam. V Reg., S. 195—96, og samme No. 458, Skr. fra Landeshauptarchiv in Wolfenbüttel af 21/3 1930, Meier. Die Bau- und Kunstdenkmähler des Kreises Braunschweig, Bd. II, S. 336 f.f. — ¹³ Personalhistorisk Tidsskrift 5 R. VI B, S. 151. — ¹⁴ Knod: Urkunden und Akten der Stadt Strassbourg Bd. II, S. 215, Falch: Samlung o. s. v. (se ovfr. under 10) Bd. I, S. 23 f.f., Glückstadt Anzeiger 1750 pag. 106—108, Jac. Ramslern: N. G. W. Blumen des fürstlichen Collegii zu Tübingen, 1627, Voss: Excpt. A CXVII, 1. — ¹⁵ Gott. Arkiv Cam. V, pag. 53 f.f. No. 279. — ¹⁶ Gott. Ark. Cam. I, No. 52:10 og 11, Cam. V, pag. 183, No. 4. — ¹⁷ Gott. Arkiv Cam. I, No. 52, Cam. V, No. 53 f.f., No. 279, Voss Excpt. A CXVII, 1 og 4°, No. 84 XL, b, Skr. fra Landeshauptarchiv in Wolfenbüttel af 21/3 1930, Zeitschrift des hist. Vereins (se ovfr. under 11) 1865, S. 315, Meier: Die Bau- und Kunstdenkmähler (se ovfr. under 12), Bd. II, S. 336 f.f. — ¹⁸ Gott. Arkiv Cam. I, No. 52:10. — ¹⁹ Gl. Kong. Saml. 4°, No. 2947—2950. — ²⁰ Gott. Arkiv Cam. V, pag. 53 f.f., No. 279. — ²¹ Skr. fra Haus-, Hof- und Staatsarchiv i Wien af 8/9 1930. — ²² Aargang 1865, pag. 332. — ²³ Mecklenburgisches Geheime- und Hauptarchiv i Schwerin, ^{24—28} sammesteds.

GENEALOGI OCH BEFOLKNINGSSTATISTIK.

Av *Hannes Hyrenius*.

Inom personhistorisk forskning kommer man då och då i beröring med begrepp och problem, som gränsa till och delvis höra hemma inom befolkningsstatistiken. Framför allt gäller detta frågor rörande dödligheten och dess storlek under olika tider ävensom fruktsamheten och dess variationer m. m. Omsorgsfullt utförda genealogiska arbeten kunna därvid vara av stort värde för befolkningshistoriska och kulturhistoriska undersökningar. Följande rader äro ägnade åt ett par frågor, där historieforskning och befolkningsstatistik ha vissa beröringspunkter.

Det är bland genealoger och ärtlighetsforskare brukligt att som ett genomsnittligt mått på en generations längd räkna med tre generationer på hundra år. Att detta blott är ett ungefärligt uttryck säger sig självt, så mycket mer som själva begreppet generation därvid sällan blir klart och entydigt definierat.

Om man som uttryck för generationslängden använder föräldrarnas genomsnittliga ålder vid barnens födelse, erhålles uppenbarligen två olika mått, allteftersom man avser medelåldern hos mödrarna eller hos fäderna till födda barn. Går man till de senaste svenska uppgifterna (1936), finner man, att medelåldern för samtliga under året nyblivna mödrar är 29.28 år (för inomäktenskapliga nedkomster 30.08 och för utomäktenskapliga 25.15 år). För fäderna till under året födda barn erhålles medelåldern 34.04 år. Enligt senaste danska uppgifter (1938) är medelåldern för gifta barnaföderskor 28.93 år, för ogifta 23.43 och för samtliga 28.41 år. Tager man medeltalet av mödrarnas och fädernas medelåldrar vid barnens födelse, erhålles ett tal, som praktiskt taget varierar mellan 31 och 33 år. Överensstämmelsen med det inledningsvis gjorda påståendet om 3 generationer på 100 år är således god.

Det på detta sätt erhållna måttet på generationernas längd är en funktion av flera faktorer, främst dödlighet, fruktsamhet och giftermålsförhållanden. Om dödligheten kraftigt nedgår, visar under f. ö. lika omständigheter medelåldern hos föräldrarna vid barnens födelse en uppåtgående tendens, enär antalet nedkomster

inom de högre fruktsamma åldrarna ökas. Om fruktsamheten däremot nedgår, kommer föräldrarnas genomsnittsålder att minskas, eftersom de allra första barnen inom äktenskapen då få en större numerär betydelse. En ökning av det relativa antalet utom äktenskapet födda har liknande effekt. Dessutom influera givetvis förändringar i giftermålsåldern också på föräldrarnas ålder. Som exempel må framhållas, att i Sverige medelåldern för barnafödelskor på 1860-talet var 32.3 men år 1936 blott 29.3 år. Alla ovan nämnda faktorer ha därvid medverkat vid förskjutningen.

Inom den historiska forskningen har ej alltid i tillräcklig grad avseende fästs vid generationsväxlingen och den intensitet, varmed denna försiggått under olika tidsskeden. Vid skildring av händelseförlopp genom tiderna ser man personer dyka upp, verka under en längre eller kortare tid och sedan åter försvinna. Måhända känner man deras födelse- och dödsår, och om man uträknar skillnaden, förvånas man ofta över hur unga dessa personer egentligen voro vid sin död. Den enskilda individens livslängd måste emellertid alltid ses mot bakgrund av de allmänna dödlighetsförhållandena under motsvarande tid. Det säger sig självt, att det för äldre tider är synnerligen svårt att få tillförlitliga mått på människans genomsnittliga livslängd (icke att förväxla med generationslängden) men vissa hållpunkter har man likväl. Under senare år har man i högre grad än tidigare börjat ägna uppmärksamhet åt dessa demografiskt-historiska problem, icke minst i Tyskland.

Går man långt tillbaka i tiden, har man att taga hänsyn till en mycket hög dödlighet med en till följd därav relativt låg medelålder hos föräldrarna. En i jämförelse med senare tid (frånsett de allra sista åren) mycket hög giftermålsfrekvens med låg ålders-tyngdpunkt torde ha verkat i samma riktning. Då gränsen för fruktsamheten av rent fysiska skäl icke kan anses ligga mycket högre än den under förra delen av 1800-talet rådande nivån, kunna olikheter i fruktsamhet i allmänhet icke inverka nämnvärt på gångna århundradens genomsnittliga generationslängd. Om emellertid en relativt hög dödlighet är förenad med en av s. k. hög kultur eller av biologisk degeneration betingad låg fruktsamhet, kan man förvänta, att föräldrarnas ålder vid barnens födelse är tämligen låg — ett förhållande som vid studiet av de antika kulturerna förtjänar att beaktas.

Om hastigheten av den rent biologiska regenereringen har sin stora betydelse för utvecklingsförloppet, så gäller detta i minst lika hög grad om vad man kan kalla den »sociala generationsväxlingen«, ett begrepp som står i nära samband med vitaliteten. De personer, som uppnått 15 à 20 års ålder och inträda i förvärvsarbete, ha att emotse en »aktiv livstid«, vars längd är be-

roende av individens fysiska och psykiska hälsotillstånd, hans yrkes- och socialklass etc. Dess genomsnittslängd bestämmas av befolkningens dödlighet i de centrala åldrarna (från 15 à 20 till 60 à 70 år). Om en generation vid i medeltal 30 års ålder satt de barn till världen, vilka successivt skola efträda den, betyder detta likväl ej, att den också efter i genomsnitt 30 års verksamhet (från exempelvis 20 till 50 års ålder) är färdig att lämna plats åt dem, som då inträda i samhällslivet. I vilken utsträckning detta sker beror på den rådande dödligheten och det allmänna hälsotillståndet, ekonomiska och sociala förhållanden och åtgärder.

Som redan tidigare påpekats ha dödlighetsförhållandena under gångna tider ej bland historici tilldragit sig den uppmärksamhet, de förtjäna. Många i och för sig intressanta spörsmål inom personhistorisk forskning skulle med dem som bakgrund komma att framstå i ny och klarare belysning. Det måste därför anses vara av vikt, att studierna av äldre tiders sociala och hygieniska förhållanden inriktas på erhållandet av något lämpligt mått på dödlighetens storlek.

Ett sammanställande och en befolkningsstatistisk bearbetning av genealogiskt och historiskt material från äldre tider är ett i flera avseenden givande och intressant arbete. Man har därvid möjlighet att belysa ej endast dödlighetsförhållandena utan jämväl fruktsamhet och giftermålsförhållanden. För att man skall kunna draga säkra slutsatser ur ett befolkningsstatistiskt material erfordras emellertid, att detta är någorlunda omfångsrikt. En sammanställning av likartade genealogiska arbeten är därför önskvärd, om undersökningarna skola kunna göras tillräckligt utförliga. Några synpunkter på en dylik bearbetning av genealogiskt material skola här i korthet framhållas.

Särskilt lättillgängliga för demografiska studier äro giftermålsförhållandena, och många släktforskare ha också under senare år bearbetat sitt material i detta avseende. Man konstruerar lätt tabeller över åldersfördelningen för de i äktenskap inträdde männen och kvinnorna, och därifrån beräknas så genomsnittsåldern vid vigseln. Är materialet stort nog, kan det ha sitt intresse att göra en uppdelning på ett par olika yrkesgrupper eller stånd.

Vill man härleda ett mått på dödligheten, har man att beräkna antalet i materialet inträffade dödsfall i olika åldersklasser samt den av alla individer tillsammans genomlevda tiden under samma åldersintervall, t. ex. 0—5 år, 5—10 år, 10—20 år etc. En individ, som dör exempelvis i åldern 17—18 år, bidrager då till den sammanlagda genomlevda tiden i de ovannämnda tre åldersklasserna med resp. 5, 5 och 7.5 år. Genom att dividera antalet dödsfall i en viss åldersklass med den sammanlagda genomlevda tiden er-

håller man ett relativt mått, det s. k. dödstalet, som i allmänhet uttryckes i promille.

Då väl i allmänhet det föreliggande genealogiska materialet är av ringa omfattning, måste man inskränka sig till ett fåtal åldersklasser, t. ex. 10-års- eller 20-årsklasser. För åldersgruppen 0—5 år kan man dock alltid erhålla ett användbart mått på dödligheten. Man sätter helt enkelt antalet döda barn i åldrar under 5 år i relation till antalet levande födda barn. Kvoten uttrycker då sannolikheten för att ett barn skall dö före 5-årsdagen. Om storleken av detta tal må nämnas, att det f. n. i Sverige är c:a 62 ‰ och i Danmark 86 ‰, medan det för hundra år sedan i Sverige uppgick till 200 ‰! — Ett annat sätt att uttrycka barnadödligheten består i att man helt enkelt anger, huru många av de födda, som kvarleva 1, 2, 3, 4 och 5 år efter födelsedagen. Man gör då lämpligen en omproportionering av talen, så att antalet födda sättes lika med 100 (eller 1000).

Barndödligheten kan i betydligt högre grad än den totala dödligheten anses vara en indikator på sociala och hygieniska förhållanden, och ett mått på densamma för gångna tider är därför av stort värde. Icke minst torde en jämförelse av förhållandena i olika yrken och socialklasser ha kulturhistoriskt intresse. Det måste emellertid med skärpa poängteras, att det genealogiska material, som ligger till grund för beräkningarna, måste vara mycket omsorgsfullt sammanställt. Brister hos källmaterialet (kyrkoböcker m. m.) föreligga ofta, vilka man på allt sätt måste söka avhjälpa. Beträffande barndödligheten må man särskilt beakta den ofta bristfälliga registreringen av dödfödda och under de allra första levnadsdagarna födda barn.

Vill man ur ett släktsregister få fram några uttryck för fruktsamheten, kan detta enklast ske genom härledning av medelbarnantal, men man kan också beräkna särskilda fruktsamhetstal. Detta sker på liknande sätt som härledningen av dödstal. Man beräknar antalet levande födda barn av mödrar i olika åldersklasser samt den av gifta kvinnor tillsammans genomlevda tiden i motsvarande åldersgrupper och får genom att bilda kvoterna relativa uttryck för fruktsamheten i de skilda åldrarna. Är materialet för litet för att tillåta att nedkomståldern uppdelas i 5-års åldersklasser, så kan man nöja sig med t. ex. klasserna 15—25 år, 25—35 år och över 35 år. Beräkningarna verkställas lämpligen dels medelst hela antalet registrerade levande födda barn, dels medelst antalet vid 1-årsdagen kvarlevande (nettobarnantalet). Därigenom befriar man sig från de kyrkobokföringsfel, som gälla registreringen av dödfödda och i späda ålder avlidna barn.

Medelbarnantalet per familj är givetvis lättare att beräkna men erbjuder svårigheter vid jämförelser mellan olika material.

Om av två f. ö. lika material det ena uppvisar låg giftermålsålder, det andra hög, så kommer tydligen i förra fallet den sammanlagda genomlevda fruktsamhetstiden att bli längre och därmed barnantalet högre. Om man på grundval av genealogiska arbeten önskar jämföra fruktsamheten inom tvenne yrkesgrupper eller stånd (t. ex. prästerskap och bönder), är följaktligen här en viss varsamhet nödvändig.

I detta sammanhang förtjänar framhållas en annan metod att jämföra fruktsamhetens storlek inom olika befolkningsgrupper, som är särskilt lämpad just för genealogiska undersökningar. Den består helt enkelt däri, att man beräknar det genomsnittliga avståndet från vigseln till första barnet, från första barnet till andra, från andra till tredje o. s. v. Om brister i det redovisade antalet barn föreligger — vilket väl i allmänhet är fallet — bör man icke som genomsnittsmått på avstånden använda det vanliga medeltalet utan i stället det vanligaste eller s. k. typiska avståndet. Man beräknar avstånden mellan exempelvis äktenskapens första och andra barn i år och hela månader. Om man då finner att det största antalet äktenskap uppvisar ett avstånd på 2 år och 1 månad, medan blott ett mindre antal kommer på 2 år och 0 månader, 2 år och 2 månader etc., så är det först nämnda det så kallade typiska avståndet. Vi antaga nu, att i ett annat genealogiskt material motsvarande värde är 2 år och 4 månader, och att liknande relationer gälla för övriga avstånd (från vigseln till första barnet etc.). Då kunna vi uppenbarligen påstå, att den förstnämnda befolkningen har en högre fruktsamhet, enär barnen komma tätare.

Det ovan anförda må vara nog för att klargöra, vilka stora möjligheter, som stå öppna för de släktforskare, som önska vidare behandla sina arbeten. Metoderna för materialets bearbetning — av vilka några helt kort berörts i det föregående — äro väl utarbetade och finnas angivna i åtskilliga familjestatistiska skrifter.

LITTERATUR:

I »Archiv für Bevölkerungswissenschaft und Bevölkerungspolitik« ha under senare år publicerats ett antal artiklar, som behandla befolkningsstatistiska undersökningar, utförda med hjälp av äldre kyrkoböcker, och som torde vara av intresse för de släktforskare, vilka önska bearbeta sitt material i demografiskt avseende. Särskilt må nämnas:

Ilse Müller: Bevölkerungsgeschichtliche Untersuchungen in drei Gemeinden des württembergischen Schwarzwaldes. Archiv etc. 1939: 3—4.

Uppslag och anvisningar kunna också erhållas i ett par i Sverige publicerade familjestatistiska arbeten:

P. Fahlbeck: Sveriges Adel, del II, Göteborg 1902,

F. J. Linders: Demografiska studier rörande Svenska kyrkans prästerskap, Uppsala 1925.

KNUD KNUDSEN RØNNOW (RØNNEBY).

FØDT C. 1630, DØD 1684.

Af *Johan Clemmesen*.

I sin Bog om Joachim Rønnow (Gyldendals Forlag, 1840, Pag. 16) udtaler Copist ved det Kongelige Geheime-Archiv Hans Knudsen følgende:

»Der har vel i sildigere Tider været adskillige af det Navn Rønnow eller Rynnow saavel i Danmark som i Norge; dog nedstammer ingen af dem fra de saakaldte Danske Rønnow, men de ere enten indkomne i disse Riger fra Tyskland eller nedstamme fra saadanne indvandrede.

De kunne imidlertid gjerne høre til samme Familie, hvilket torde være Tilfældet med en i eller ved Odense boende Haandværker, der fører ikke blot Slægtens Navn men ogsaa dens Vaaben.«

Under Henvisning til denne Udtalelse skriver Arkivar Thiset i Personalhistorisk Tidsskrift, 1. II, 76:

»Da de holstenske Rønnow er imidlertid allerede forsvinde ved Aar 1440 (cfr. Voss Excerpt. til den sleswig-holstenske Adels Historie i Geheime-Archivet) synes det mig dog at ligge nærmere at hidlede de nyere Rønnowers Herkomst fra den danske Linie, der jo tæller adskillige Medlemmer, saasom Hr. Corfitz's Søn Tønne Rønnow eller snarere Marsken, Hr. Claus Rønnows Sønner Tønne og Corfitz, om hvem Lidet eller intet vides og som altsaa godt i Udlandet kunne have forplantet Slægten, thi her hjemme er det næppe sket, da man ikke kjender nogen Rønnow her i Danmark fra den danske Linies omtalte Uddøen op til c. 1650.«

Da der mig bekendt ikke siden er offentliggjort nogen Meddelelse om Resultatet af Studier vedrørende det omtalte Spørgsmaal om den nulevende Rønnowfamilies Oprindelse, skal jeg nedenfor omtale, hvorledes jeg er bleven interessert i dette Spørgsmaal og til hvilket, fra de ovenstaaende Antydninger afvigende, Resultat jeg er kommet.

Min Moder var Datter af Byraadsmedlem, Pottemagermester *Carl Knudsen Rønnow* i Faaborg, og i mine Drengenaar tilbragte jeg Sommerferierne hos Bedsteforældrene i Faaborg, hos hvem da gerne adskillige af min Moders Søsken var hjemme. Af mine Tanter hørte jeg omtalt, at de mente at nedstamme fra Biskop *Joachim Rønnow*, og en af Tanterne fortalte mig særligt, at hun,

saavidt jeg husker af en Provstinde Balslev havde hørt, at der i Nørregade i Odense havde boet et Ægtepar Rønnow, der havde Beviser for, at de nedstammede fra Biskop Joachim Rønnow; desværre var disse Beviser gaaet tabt ved en Ildebrand og de paa-gældende Folk senere døde. — At der ved denne Meddelelse er sigtet til samme Person, som Hans Knudsen har omtalt, synes utvivlsomt.

Med Hensyn til Traditionen om, at Familien skal nedstamme fra Biskop Joachim Rønnow, saa er det mig bekendt, at denne Tradition ogsaa findes i den Gren af Familien, der samtidig boede i Rudkøbing, og at den heller ikke har været ukendt i den i København boende talrige Del af Familien, fremgaa af, at adskillige Personer i den nedenfor omtalte Stamtavle over 300 Personer med Navnet Rønnow er døbt med Fornavn Joachim.

Hvorledes denne Tradition sandsynligvis er opstaaet, vil senere blive omtalt.

Min Bedstefader vilde ikke vide noget at sige om denne Afstamning, og paa den Tid var det at udsørge sin Bedstefader ikke noget, man fandt paa — saa Spørgsmaalet maatte staa hen, til jeg senere fik Tid og Lejlighed til at beskæftige mig dermed.

Denne Tid kom, da jeg i 1904 fik Garnison i København, og ved Gennemgang af Folketællingslisterne for Odense for 1845 fandt jeg da under Nørregade 418 opført:

Knud Rønnow, 74 Aar, Enkemand, Kleinsmedemester, og
Sven Nielsen, 43 Aar, gift, Skomagermester,

og for 1850:

Svend Nielsen — 49 Aar — Skomager.

Knud Rønnow — 79 Aar — Enkemand, boende hos Sviger-sønnen Nielsen.

Den paagældende Knud Rønnow er da utvivlsomt den Person, som Copist Hans Knudsen og Provstinde Balslev hver for sig har hentydet til.

De paagældende Undersøgelser førte imidlertid ikke til videre Resultater og blev derfor indstillet, indtil en uventet Begivenhed adskillige Aar senere bevirkede, at jeg igen tog Sagen op.

Under et Besøg hos en Kammerat saa min Søn, stud. med. Johannes Clemmesen, der har deltaget ivrigt i mine personalhistoriske Undersøgelser, en privat Seglsamling og fandt deri et Segl, der var angivet som stammende fra en Rønnow.

Paa Forespørgsel fik min Søn oplyst, at Seglsamlingen var anlagt af Oberstlieutenant Hirsch, der havde Seglene dels fra Rigsarkivet, dels fra Nationalmuseet, og ved et foretaget Eftersyn af de i Nationalmuseet udstillede Signeter fandt mine 2 Sønner da ogsaa det til Seglet svarende Signet.

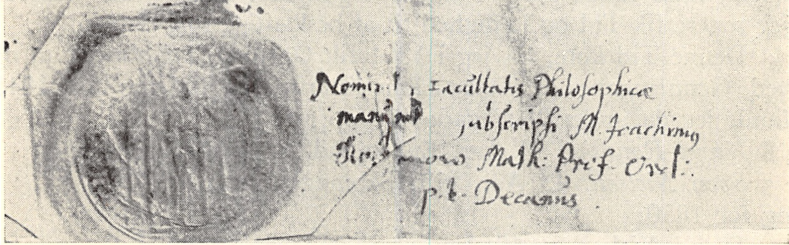
I »Fortegnelse over de til det kgl. Museum for de nordiske Old-

sager i Aarene 1854—1855 indkomne Sager« findes anført under Nr. 15174 som indsendt af Vedel Simonsen, Elvedgaard:

»Et Messing Signet med Jernplade, hvori Familien Rønnows Vaabenskjold samt Rector Knud Rønnows Pergamentsdiplom som Magister i Greifswalde 1661. De ere forærede af Skomagermester Nielsen, som var Svigersøn af den i 1853 som Slægtens sidste Mand afdøde Smedemester Knud Rønnow (Nr. 65 og 66)«.

Dette Segl og dette Diplom var altsaa de af Provstinde Balslev omtalte, formentlig brændte Beviser.

non Magistralis nostro iudicio omnino debetur. Etenim non tantum etiam Rhetorica & Logica artibus, nec non cæteris disciplinam, sed penè imbutum invenimus. Præcipuè verò singulari laudi illi scriptis benè sit versatus, ejusdemq; definitiones non Latino saltem reddere nobis & dextrè explicare potuerit. Qua de re, ut par est prædictumq; DN. Candidatum nostrum CANUTUM Rønnow benè status atq; conditionis sit, debità cum honoris præfatione, de opti-
 onuncum laude fungitur, officio, sed & ampliori Sparta dignum
 is V. idus Martii. Anno clc lxc LXI.

Med Hensyn til Diplomet kunde man dog ingen Oplysninger give paa Nationalmuseet, — det havde været der; men Bøgerne meddelte intet om, hvor det var blevet af.

Da jeg derefter henvendte mig i Rigsarkivet, lykkedes det ved velvillig Bistand herfra at finde det paagældende Dokument under Betegnelsen: »Knud Rønnow, privat Arkiv, Pergamentsdokument 1661 11/3.«

Diplomet er udfærdiget for *Canutus Rønnow* scolæ Christianostadiensis in Scandinavia Rector som Magister i Latin og Græsk samt i Rhetorik og Logik; det er dateret den 11/3 1661 og forsynet med Universitetets Segl samt underskrevet i det philosophiske Fakultets Navn af den fungerende Dekan, Professor ordinarius i Mathematik, *Joachim Rosenow*. I dette sidste Navn er det 3' og 4' Bogstav, s og e, delvis ulæselige paa Grund af, at de skæres af den Fold, hvori Dokumentet er sammenlagt, saaledes at Navnet meget let kan læses som Rønnow, og det er utvivlsomt denne Omstændighed, som har bevirket, at de forskellige Familiemedlemmer, i hvis Besiddelse Dokumentet efterhaanden i Tidernes Løb

er kommen ved Arv, og som hverken har kunnet læse Diplomet latinse Datoangivelse eller vidst, at Biskoppen døde i Aaret 1544, men kun har kendt hans Navn, har henført Diplomet Underskrift til ham.

Foruden Universitetets Segl findes der paa Dokumentet to sorte Laksegl, til hvilke er benyttet det ovenfor omtalte Signet med Rønnowernes Vaaben; disse Segl maa antages at være anbragt paa Dokumentet enten af selve Magisteren eller af en af de senere Ihændehavere af Dokumentet, uvist i hvilken Hensigt.

Undersøger man nu nærmere, med hvilken Ret den i Dokumentet omhandlede Magister bærer Navnet Rønnow, finder man ham ifølge Roskilde Kathedralskoles Regensprotokol for 1637—1730 immatrikuleret ved denne Skole den 12. April 1651 som Canutus Canuti Ronnovius og ifølge Københavns Universitets Matrikel, Bind I, 1611—67, Pag. 242, i 1653 immatrikuleret som Canutus Canuti, idet der i Kommunitetets Matrikel er tilføjet »Ronovius«.

Heraf fremgaar, at den paagældende Persons Navn har været Knud Knudsen, men at han, som det almindeligt var Brug ved Skolen og Universitetet, har faaet et latiniseret Tilnavn efter sit Føde- eller Hjemsted, nemlig her Navnet Ronnovius efter Rønneby i Blekinge.

At dette forholder sig rigtigt, findes bekræftet ved, at der ifølge Universitetsmatriklen, Pag. 222, den 12. Juni 1650 er immatrikuleret en anden Student fra samme By under Navnet af Sveno Canutius Rønropolitanus; at disse 2 Personer har været Brødre, er der adskilligt som taler for, hvorom senere.

Af det saaledes foreliggende fremgaar da, at Knud Knudsen fra Rønneby har ombyttet det ham givne Tilnavn Ronnovius med Navnet paa den uddøde adelige Familie Rønnow og ikke alene tilegnet sig denne Slægts Navn, men ogsaa dens Vaaben, idet det paa Signetet indgraverede Vaaben, i hvilket Skjoldet er længdedelt og skraveret som Blaaf og Sølv med 2 Vesselhorn paa Hjelmen, dog sikkert maa opfattes som det gamle Rønnowske Vaaben: »Skjoldet længdedelt i Rødt og Guld. Paa Hjelmen to Vesselhorn i modsat Farve.«

Skønt saadant Navnerov paa den Tid ikke var ualmindeligt og heller ikke synes at have givet Anledning til Indsigelser fra de svenske Myndigheders Side, er der dog Tegn paa, at de danske Myndigheder ikke uden videre har villet anerkende Knud Knudsens Annektion af Rønnow-Navnet, og at han heller ikke selv har haft nogen helt god Samvittighed i saa Henseende.

Af de nedenfor gengivne Ansøgninger til Kongen er nemlig Ansøgningen af 20. Juli 1676 underskrevet »*Knud Knudsen*

Rønneby«, medens han i Ansøgningen af 3. April 1677 underskriver sig »*Knud Knudsen Rønnow*«.

Og i den Skrivelse af 11. September 1680, hvori han udnævnes til Borgmester i Kerteminde, benævner Kancelliet ham kort og godt »*Knud Knudsen*«, hvilket han forsaavidt har taget sig ad notam, som han i sin Ansøgning til Kongen af 20. November s. A. kun har underskrevet sig »*Knud Knudsen R.*« og overladt det til Majestæten at udtyde, hvad dette R. skulde betyde.

Om Knud Knudsens Slægtsforhold vides hidtil intet. Imidlertid har vi et Indicum for, at vi kender Brødre til ham. Der synes nemlig at være Grund til at antage den ovenfor omtalte Sveno Canutius Rønnpolitanus for en Broder til Knud Knudsen og identisk med den senere Præst Sven Knuttsson fra Rønneby, der kom til at spille en bemærkelsesværdig Rolle i Skaanes Historie, og hvis Karakter og Liv i Tendensen meget minder om Knud Knudsens, selv om Karrieren tog et andet Forløb. (Cavallin: Lunda Stifts herdaminna Vol. I. Pag. 260 f.f.).

Endvidere fortæller Cavallin (Vol. 5, Pag. 211) om en Strid i 1669 angaaende Besættelsen af Byfogedembedet i Rønneby. Som Kandidat nævnes en *Brede Knutsson*, som skal have intrigeret sammen med Sven Knuttsson, og det omtales som en af Brede Knutssons Kvalifikationer, at hans Forældre »haffde været saadanne meriterede Folk i Ronneby«. Den Tanke ligger da ikke fjern, at Svend og Brede og Knud Knudsen har været Brødre.

En udførlig Skildring af Knud Knudsens bevægede Liv i Aarene fra 1659—1676 findes i Lektor A. Hallenbergs Skrift: »Kristianopel saasom Stad under Svenskt Vælde« (Blekinge Hembygdsförbunds Aarsbok 1927 II), hvoraf følgende, dels direkte i Oversættelse, dels frit gengivet:

I Aarene 1659—60 var han ansat i Biskop *Peder Winstrups* Hus som »studiorum director«, ikke som Informator i sædvanlig Betydning, som han betoner det i en Skrivelse til den senere omtalte Kommission 1669. Han skulde lede Undervisningen og selv undervise i Musik, Sprog og Fægtning, og hans Elever var den nylig adlede Biskops Søn og delvis hans Datter. Aar 1660 blev han rector scolæ i Kristiansstad, men nogle Aar efter, vistnok 1664, afskediget af den nævnte Biskop, fordi Borgerskabet i Kristiansstad fremsatte en Del graverende Beskyldninger imod ham; hvilke disse var, fremgaar af et af ham til Biskoppen indgivet Forvarsskrift.

Den mest graverende synes at have været den, at han har været for meget om sig, saa at han af Borgerne har begæret Gaver og ubillig Godtgørelse og desuden brugt Midler, der var bestemt til Skolens Elever. Hans Forhold til Byens Borgere og deres Børn har været saa vanskeligt, at ingen kunde komme ud af det med

ham. Han havde ikke opført sig, som han burde, hverken overfor Lærere eller Elever, men disse havde haft »sky och skräck« for ham, saa at Følgen var bleven, at mange havde taget deres Børn ud af Skolen. En anden Klage var den, at Musikundervisningen i Skolen var bleven forsømt i hans Tid, og at det Antal Elever, som deltog i de forskellige Stemmer i Sangen, var bleven betydeligt formindsket, og endelig bemærkedes, at han i et Tilfælde havde ladet Eleverne lave et saadant Uvæsen i Kirken under Prædikenen, at Præsten maatte gøre Ophold i denne.

Den første af disse Beskyldninger erklærede Rønnow var ugrundet. Ganske vist havde han begæret og faaet »en liten discretion«; men saa havde han heller ikke besværet Borgerskabet med at give ham Kost. At han skulde have brugt Elevernes Midler for egen Regning, benægtede han. Angaaende sit Forhold til Borgerne sagde han, at han ikke havde haft Omgang med mange af dem. Han brugte ikke at besøge Kroer og Vinhuse, men havde opholdt sig i sit Kammer og passet, hvad hans Stilling medførte. Lærerne havde han holdt »efter leges til en ædruelig och skicklig levned, saa ock til flittighed i deres beställning«, og Eleverne havde han foregaaet »vita et eruditione« og holdt til flittig Skolegang og Studering under sin Myndighed og Disciplin. Det maatte da være af disse Grunde, antyder han spydigt, at Lærerne og Eleverne havde haft saa stor Modvilje mod ham.

Musikundervisningen havde han forbedret og paa ingen Maade forsømt; han havde udført saavel musicam vocalem som organicam og i denne indført 2 Violiner (Instrumenterne i Datidens Skolemusik var Violiner og Basuner). At der havde været saa faa Deltagere i de forskellige Stemmer, beroede, siger han, paa Angrebene paa Skolen og paa Elevernes ringe Underhold, da de ikke fik fri Kost hos Borgerne. Det havde endda været med Vanskelighed, at Lærerne fik »njuta deres bord« hos Borgerne, endsige da Eleverne. Med Hensyn til disses Larm under Gudstjenesten forsvarede han sig med, at han havde maattet forlade sin Plads hos dem fremme i Koret, hvor han sad bag en Pille, og sætte sig ned i Kirken for bedre at kunne høre Prædikenen.

Dette var Hovedindholdet af hans Forsvarsskrift til Biskoppen, hvoraf han indgav en Kopi til en til Undersøgelse af hans Sag nedsat Kommission, der i 1669 efterfulgtes af en anden i lignende Anledning nedsat Kommission.

Forholdet mellem Rønnow og Borgerskabet og mellem ham og Biskoppen udviklede sig derefter meget uheldigt, og efter nogle Aar, sandsynligvis 1664, blev han af Biskoppen afsat fra sin Stilling som Rektor i Kristiansstad, men kun for at gaa ud i anden Stilling, hvor hans Optræden gav Anledning til ikke mindre Røre.

I den af Kristian IV Aar 1600 anlagte By Kristianopol var

Magistraten den højeste Myndighed, og den bestod paa denne Tid af en Borgmester og fire Raadmænd. Fra Dansketiden var Borgmesterembedet beklædt af *Søren Paalson*, men da det var den svenske Styrelse om at gøre at kontrollere Besættelsen af de for Forsvenskningsarbejdet saa vigtige Magistratsembeder, især Borgmesterembederne, blev der den 9. November 1661 ifølge Regeringens Fuldmagt indsat endnu en anden Borgmester, *Anders Christopherson*, uden at der har været noget at bebrejde Søren Paalson, hvis eneste Fejl i den svenske Regerings Øjne nok har været den, at han var danskfødt og i det mindste i den første Del af den svenske Tid dansksindet. Søren Paalson forblev dog foreløbig ogsaa siddende som Borgmester, saa at der altsaa nu var 2 Borgmestre i den lille By, som Aar 1659 talte 275 civile Personer over 15 Aar, hvorfor man kan anslaa hele den civile Befolkning til 350 eller højst 400 Personer, hvortil kommer Garnisonen, c. 175 Mand, hvoraf adskillige havde Kone og Børn, som maaske kan anslaaes til c. 50 Personer.

Den nye Borgmester, *And. Christopherson's* Borgmestertid blev dog ikke af lang Varighed. I 1664 eller 1665 blev han afløst af den tidligere Rektor i Kristiansstad *Knut Knutsson Rønnow*, som jo var svensk — og svenske og svensksindede Personer vilde man jo have i ledende Stillinger blandt den endnu dansksindede Befolkning. *Rønnow* fik dog ikke sin Fuldmagt af Regeringen, men af Generalguvernøren, uden at den svenske Styrelse synes at have indhentet hverken Magistratens eller Borgerskabets Samtykke hertil. *Rønnow* paastod ganske vist overfor Kommissionen 1669, at han var bleven »vocerad« paa Raadstuen og at han først derefter har faaet Generalguvernørens Fuldmagt; men dette benægtedes af Borgerskabet, der forklarede, at man ganske vist engang havde nævnet hans Navn, da der var nogle samlet paa Raadstuen; men dette betød efter Borgerskabets Mening ikke nogen Kaldelse; man havde været fornøjet med blot én Borgmester, men da Generalguvernørens Fuldmagt kom, havde man dog føjet sig, skønt Forøgelse af Borgmestrenes Antal til 2 kun vilde medføre økonomiske Byrder for Byen og for de øvrige Magistratsmedlemmer, hvis Lønninger derved vilde formindskes betydeligt.

Senere fik *Rønnow* af Generalguvernøren ogsaa Fuldmagt som Tingsfoged og Herredsdommer i Østra härad.

Men imidlertid fortsættes Opgøret fra Kristiansstadtiden mellem ham og Biskoppen.

I et Anklageskrift mod Biskoppen til Kommissionen 1669 beskyldte *Rønnow* denne for, at han ikke havde villet tage Del i hans Forklaringer og Forsvar. Af dette Skrift fremgaar ogsaa, at der har været nedsat en Kommission til at undersøge hans Sag; men *Rønnow* antyder, at man har optraadt partisk overfor ham.

Det nævnes ogsaa, at Venner af Rønnow ved Landemødet i Lund 1664 har søgt at mægle mellem ham og Biskoppen; men at denne absolut har vægret sig ved at lade ham beholde sit Rektorat. I Stedet herfor skal Biskoppen have gjort sit bedste for »totaliter ruinera och in exilium förjaga« ham; hvilket ogsaa, siger Rønnow, vilde være lykkedes ham, hvis ikke Rønnow ved Generalguvernør *G. Banérs* Mildhed var bleven beskyttet derimod og hjulpet »til nagon consideration in statu politico«, hvorved han var bleven nødsaget til at forlade den aandelige Stand.

Rønnow var imidlertid yderst forbitret paa Biskoppen og vilde have Kommissionens Hjælp til at faa fra Biskoppen dels Betaling for sin Tjeneste hos ham, som han paastod, han ikke havde faaet, dels Skadeserstatning for den Lidelse, han havde udstaaet og fremfor alt, fordi han maatte forlade sin »importerliga« Tjeneste i Kristiansstad, noget han ikke kunde glemme. Anklageskriftet er fuldt af hadske, hæder- og æreangribende Beskyldninger mod Biskoppen, og Rønnow, som tydeligt var en meget lovkyndig Mand, paaberaabte sig som Grund for sine Klager en Mængde forskellige Bestemmelser i de gældende danske Love.

At Rønnow skal have været et uskyldigt Offer for Kristiansstadborgernes falske Beskyldninger og for Biskop Winstrups Partiskhed og Egenmægtighed, som han anførte, er imidlertid ikke sandsynligt; om der findes noget Grundlag for Anklagerne mod Biskoppen, det ved vi ikke.

Men i sin senere Stilling som Borgmester og Herredsdommer lagde Rønnow netop saadanne Egenskaber for Dagen, som havde vakt saa stor Uvilje mod ham hos Kristiansstads Borgerskab, og der er ingen Grund til at antage, at han skal have skiftet Karakter siden den Tid.

At han ikke var paalidelig i sine Udtalelser fremgaar af hans Paastand overfor Kommissionen 1669, at han var bleven valgt til Borgmester af Kristiansstads Borgerskab, hvilken Paastand, som ovenfor omtalt, har været grundløs.

Sin Egenraadighed i sin Embedsførelse lagde han for Dagen som Byens Sendemand ved Rigsdagen 1668, da Regeringen paa egen Haand traf Afgørelse i visse Spørgsmaal Byen vedrørende uden Borgerskabets Vidende og mod dets Vilje.

Under Rønnows Forhold til Regeringen maa nævnes hans Ansøgninger om Forøgelse af sine Indtægter som Borgmester. Nu var dette Embede ganske vist ikke særligt straalende aflagt i økonomisk Henseende; men da han ogsaa var Dommer i Østra Herred, kan hans pekuniære Stilling ikke have været saa daarlig, som han lader skinne igennem i sine Suppliker, selvom det sidstnævnte Embede ikke var saa lukrativt som i vore Dage (1927).

Allerede før Rønnow overfor Kommissionen 1669 anklagede

Biskop Winstrup, klagede han i en Skrivelse til Regeringen den 1. August 1668 over Biskoppens Handlemaade samtidig med, at han begærede Tilladelse til toldfrit at indføre Øl og Vin, »da borgmästareämbetet litet til hans uppehålle kunde importera«. Og efter Kommissionens Besøg skriver han den 7. April 1670 atter til Regeringen om Hjælp til sin Families Underhold og klager igen over Tabet af sit Rektorat i Kristiansstad.

Allerede den 20. samme April er han imidlertid selv i Stockholm med en ny Skrivelse, dateret nævnte Tid og Sted. Denne Skrivelse er ret betegnende for Manden, der i den fremfører visse Forslag til Forbedring af hans Økonomi.

Først vil han igen have Toldfrihed for en aarlig Indførsel af »något litet rensk, spankst och franskt Vin, litet franskt bränvin, och nagon läster Rostocker- och Lybeckeröl«, hvori han naturligvis ikke medregner, hvad der tilkommer ham selv af den allerede bevilgede toldfri Kvantitet af fremmede Drikke, som var bestemt for Magistraten i dens Helhed.

Endvidere ønsker han at forpagte Accisen i Byen mod en dertil svarende Afgift, hvorved den daværende Indehaver skulde fratages den. Ganske vist lover han at aflægge Regnskab baade bedre og hurtigere, end det hidtil var sket, samt at Garnisonen, som plejede at faa Anvisninger paa Accisen, skulde faa sin Del rigtigere og i rette Tid, medens de ellers maatte »hela halva året därefter löpa«.

Endvidere anmoder han om at maatte overtage en Krongaard i Rösäng og for sine Efterkommere faa den forandret fra Krongaard til jordrentepligtig Gaard, hvorved han forpligter sig til at reparere forfaldne Huse og Hegn. Denne Gaard havde tidligere den gamle Gæstgiver *Claes Barck* i Lyckeby haft inde; men den var bleven ham fradømt paa Grund af et Lejermaal, som han havde haft med den løsagtige Anna Martinsdatter, samt andre store »enormiteter« i hans Ægteskab, og det virker lidet tiltalende, at Rønnow, der sandsynligvis selv har siddet som Dommer i Sagen, søgte at faa Del i Barcks forbrudte Ejendom.

Ogsaa som Dommer i Østra Härad viste Rønnow sig meget nærig. Efter Matrikulen 1670 skulde han bl. a. i Løn have $\frac{1}{2}$ Skæppe Korn fra hver Gaard i Slettebygden og 3—4 Øre smt. fra hver Gaard i Skovbygden. Men i det mindste fra et Par Steder — som i Jänsjö og Ramdala — klagede man over, at han gjorde Fordring paa en hel Skæppe Korn i Stedet for en halv fra hver Gaard. Og for Kommissionen 1669 klagede Almuen over, at Honorarerne for Domme og Resolutioner var alt for høje. Naar man fra Herredsretten skulde appellere til Landstinget, maatte man betale Honorar ikke blot for selve Dommen, men for alle til Sagen hørende Akter, saa at, hvis Sagen for Eks. gjaldt 20 dlr.,

kunde Honoraret løbe op til mere end det dobbelte. Dommen indeholdt ikke alle til Sagen hørende »circumstantier«, men disse blev skreven ud efter Protokollen og forlangt honoreret særskilt. Ganske vist ønskede man ogsaa efter gammel Skik og Brug at faa alle Akterne udkrevet, men Honoraret for disse forskellige Akter udenfor Dommen, mente man, burde nedsættes eller afskaffes. Ligeledes klagede man over, at hvis der fandtes flere Creditorer i et Dødsbo, og Retten skulde afsige Kændelse om deres Fordringer, saa maatte alle Creditorerne hver for sig løse Kændelse uden Hensyn til Kravets Størrelse. Dette var jo indbringende for Dommeren, men bekosteligt for den Retssøgende og derfor ønskede man, at alle Fordringshaverne skulde optages »sub uno sigillo« i samme Kændelse, et Ønske som Kommissionen ogsaa fandt rimeligt.

Fra Borgerskabet i Kristianopol indløb der, saavidt man kan se af Kommissionens Protokol og de til denne indgivne Akter, ikke nogen direkte Anklage mod Mester Knud, som han undertiden benævnes. Men at han ikke var vel lidt hverken i Byen eller i Herredet, kan man forstaa af det foregaaende. Og Kommissionen, som kunde iagttage Forholdene paa Stedet, antydede ogsaa siden i sin Indberetning, at man ikke var tilfreds med Rønnow, men nogen selvstændig Bedømmelse af ham fremkom den ikke med.

Hans Besværinger over Biskop Winstrup optog Kommissionen ganske vist ret velvilligt, men skride til Aktion mod den mægtige Lunde-bisop for Rønnows Skyld og i en saadan Sag, hverken vovede eller vilde Kommissionen, tilmed da den svenske Regering paa alle Maader søgte at vinde Biskoppen. Klagerne gjaldt jo ogsaa Retsspørgsmaal, og derfor kunde Kommissionen ikke gøre andet end henvise Rønnow til det rette forum; men den lovede ikke at undlade efter Evne at »promovera« Sagen; noget Standpunkt i Striden kan denne Udtalelse dog ikke ses at indeholde.

Det skal her bemærkes, at Kommissionen bestod af *Klas Ralamb*, *Johan Gyllenstjerna* og den tidligere omtalte General-gouvernør *Banér*, der iøvrigt ikke var nogen Ven af Biskop Winstrup.

Mester Knuds Stilling som Borgmester i Kristianopol blev imidlertid snart aldeles uholdbar. Den gamle Borgmester Søren Paalson døde, og Mester Knud aspirerede da til at blive Ene-Borgmester, hvad han ogsaa ansøgte Regeringen om, som det fremgaar af en Skrivelse fra Regeringen til Landshøvding Magnus Durell, dateret den 15. Marts 1671.

Regeringen var imidlertid bleven underrettet om, at Rønnow ikke var egnet til Borgmesterembedet, da han ikke kunde forliges med Raadmændene og Borgerskabet i Byen, hvorfor han burde forflyttes til en anden passende Tjeneste og Embedet overlades en anden. Efter Regeringens Mening hverken behøvede den lille

By mere end en Borgmester, eller havde den Raad til at underholde, saa at Kommissionens Løfte fra 1669 nu kunde indfries. I 1671 eller Begyndelsen af 1672 blev Rønnow da afskediget fra Borgmesterembedet og dette overladt til *Daniel Leppin*, som var nærmest dertil, uden at Rønnow af Landshøvdingen fik nogen anden Tjenestestilling til Erstatning. Ogsaa Herredsdommerembedet blev ham frataget og givet til *Johan Dørr*. Imidlertid klagede Mester Knud til Regeringen og forlangte at beholde Borgmesterembedet, til han ifølge Regeringens Løfte kunde faa en anden passende Tjeneste; i samme Skrivelse fremsatte han adskillige Beskyldninger mod sin Efterfølger.

Regeringen forlangte derefter nærmere Oplysning om Aarsagerne til Rønnows Afskedigelse og henstillede til Landshøvdingens »dexteritet« at skaffe ham en anden egnet Stilling, da den vilde være fri for saadanne Besværinger, som Rønnow havde fremført.

At Landshøvdingen ikke efterkom Regeringens Henstilling i saa Henseende, forstaar man, naar man ser hans Mening om Rønnow i en Skrivelse til Regeringen, dateret Sølvborg den 30. September 1672, i hvilken han yttrede, at Mester Knud tilige med Byfogden *Thor Christoffersen* har »gjort mycket ont, ej mindre än den ogudaktike prästen *Børge Söffrenson* i Rønneby, vilka alla äro eet band och ha varit correspondenter i allt ondt, äro och därför kring hela landet utropade, saa att det vore undersaatarna en stor vinst, om de maatte skaffes ur vägen.«

Af Landshøvdingen Durells ovennævnte Skrivelse fremgaar, at det ikke blot var Mester Knud men ogsaa Byfogden, Thor Christoffersen, som vakte stor Forargelse hos den lille Bys Borgerkab. Han havde oprindelig lært Skrædderiet, men faaet stor Interesse for Processer, bestandig været nærværende ved Bytinget og Raadstueretten og endog fungeret som Fogedens Ombud ved Østra häradsrätt og endelig bleven udnævnt til Byfoged. Imidlertid lagde han sig selv ud med Retfærdigheden. Man klagede over ham og kaldte ham »ej blott en beryktad man utan i all sin tid en trätobroder.« I 1668 stod han anklaget for som Kvaksalver at have behandlet en Mand, der havde faaet et Saar i Armen, med det Resultat, at Manden døde. Han blev beskyldt for at have søgt at »korrigere magistratens actioner«, skønt han var Magistratens underordnede. Og særlig skal han have haft et godt Øje til Dødsboerne, som han i sin Egenskab af Byfoged havde at gøre med, idet han beskyldes for af dem at udtage den bedste Del for egen Regning langt ud over, hvad han efter gammel Sædvane havde Ret til, og herved havde han Støtte hos første Borgmesteren Knud Rønnow, »som spelte med denne byfoged under ett täckie, participerandes av profiten«.

Saavidt Hallenberg, der ikke kender noget til Mester Knuds senere Skæbne.

Hvorledes Knud Knudsen tilbragte de følgende Aar efter sin Afskedigelse, ved heller ikke vi; men det har sikkert været i Kamp med sine Modstandere og under meget vanskelige økonomiske Forhold; men i 1675 udbrød den skaanske Krig, og han greb straks Chancen.

Christian den Femte af Danmark søgte at genvinde Skaane, som hans Fader havde tabt 1659 ved Freden i Roskilde, og i Sommeren 1676 rykkede han ind i den mistede Landsdel, hvor han blandt andre Byer belejrede Landsrona.

Imidlertid rettede den hollandske Admiral *Kornelius Tromp*, der havde Kommandoen over den danske Flaade, et Skinangreb mod Ystad, og Knudsen saa da sit Snit, forlod Christianopol og kom ombord paa den danske Flaade, eller kom ialtfald i Forbindelse med dens Folk. Derfra har han naaet Kong Christians Lejr for Landsrona, hvor han indgav følgende Skrivelse, skrevet in extenso med hans egen smukke og klare Stejlskrift:

Stoormectigste Konge, allernaadigste Herre.

Eders Kongl. Maijt: udi allervnderdanigste ydmyghed og trooskyldige plict gratulerer ieg fattige mand sin lækkelige tilkomst her offuer til Skaane, ønskendis udaff inderste hierte en bestandig seyervinding offuer alle sine fiender til land oc vand.

Den store urett oc uloffelige procedure, huormed en deel suenske ministri nu i nogle aar uskyldeligen har torqverid oc moxen vndertryct mig fattige mand med hustru oc børn, den vil ieg hiemstille Gud de leffuendis oc dødis retferdige dommere at dijudicere, dette alleniste ind for Eders Kongl. Maijt. allervnderdanigst insinuere, huorledis welb. hr. landshøffedingen *Magnus Dureel* anno 1671 in augusto saa plutzeligen udi min loffelige fraværelse indicta cavssa removerede mig fra mit borgemesterlige embede i Christinobel, huilked ieg paa siette aar saaledes haffude forvalted, saa ieg det ind for Gud, den høye øfferighed oc en huer erlig mand med en god samvittighed wil kunde oc wille tryggeligen til suars stande. Herom har ieg fattige mand vnderdanigst sollicitierd om en naadig restitution efter loffuen oc privilegierne, men inted dermed kundet erholde uden med forfengelige oc gode ord aar effter aar er bleffuen affspisbed, huilcked for langsomt var at opregne; huorfore efftersom Eders Kongl. Maijst. nu er steeder paa sit høiloffelige toug udi disse sine arffue provintzer oc lande, huortil Gud den allerhøieste forleene Eders Kongl. Maijt. bestandig löcke, fremgang oc en ønskelig victorie offuer alle sine fiender til land oc vand; ti for Eders Kongl. Maijt. gjør ieg fattige, dog tro arffueundersaat et ydmygt knæfald med allervnderdanigste bøn oc begiering, Eders Kong. Mait. udaf sin højstberømmelige clementie ville lade sig befalde med milde øine att ansee min fattige leylighed oc forunde mig den mundfuld brød, som ved inspectionen offuer de tre smaa herregaarde heri landet wed naffen Tundbyholm, Smidstrup oc OnBlunde falde kaand, huilke Eders Kongl. Maijt. de jure belli er hiemfalden oc endnu vacerer, efftersom bem.te gaarders inspection ved deris excellencers hr. general-admiralens *Tromps* oc hr. admiralen *Juls* gode tilsagn

aff Eders Kongl. Maijts. borgemester udi Ystæd *Matthias Friis* er adverterid, huorpaa ieg har forføyet mig her neder til Eders Kongl. Maijts. tieniste at giøre vnderretning om ortens beskaffenhed der oppe, forladendis min fattige hustru oc børn, huilcke ieg icke tør vnderstaa mig at rejse til igien, førend Gud vil, Eders Kongl. Maijt. faar ompatronerid sig landene, huilcked Gud allermectigste naadeligen lade ske med det allerførste, herpaa Eders Kongl. Maijts. allernaadigste bøn hørelse forventer ieg fattige mand betimeligen, forsickrendis Eders Kongl. Maijt. om huldskab, troskab oc mandskab efter all formuffue. Gud skall saadan stor velgierning Eders Kong. Maijt. riegeligen belønne. Jeg leffuer oc dør

Eders Kongl. Maijts.

allervnderdanigste oc
tro arffuevndersaat
Knud Knudsen Rønneby.

Datum i Leijren for Lands Crone
den 20. Juli 1676.

(Rentekammeret, particulære Personer: Rønnoy).

Af den følgende Skrivelse fremgaar, at Knudsen har faaet sit Ønske opfyldt og saaledes har faaet Tilsyn med Ondslunde, som ejendommeligt nok i 1477 har tilhørt den danske Adelsmand Tønne Clausen Rønnow (Danmarks Adels Aarvog, 1913, Pag. 485); det kan tænkes, at det er ved den Lejlighed, Knudsen er kommen paa den Tanke at antage de adelige Rønnowers Vaaben.

Skrivelsen er saalydende:

Stormechtigste Arffwe Konge.
Allernaadigste Herre.

For Eders Kongl. Maijt. nødis ieg fattige mand weemodeligen att andrage min store armod ock ellendighed, som de swenske mig ock de mine haardeligen til føget haffwer, formedelst Eders Kongl. Maijt. ieg effter min allerunderdanigste ock naturlige plicht altid har weritt, end nu er ock fremdelis skall forbliffwe w-foranderlig med lifff ock blod forbunden[?] thij att forbigaa vitløffthighed, har de siden slaget stod (formentlig Slaget ved Lund den 4. December 1676) holdt mig fattige mand vnder skarp arrest saa nogle tider udi Malmøe, som ude paa landet wed Tundbyholm ock Smidsterup, hwilke gaarde Eders Kongl. Maytt. allernaadigst mig vnder forwaltning and for trode, da ieg som af alle mine landzmennd Blegingfarerne, war den første, der udi forgangen sommer forloed hustru ock børn, huus ock hiem i Christianobel, allerunderdanigst søgte Eders Kong. Maijtt. armade, som ved Ysted war udj land satt, och siden udj felt leijeret for Landz Crone, giffwendis trolig tilkiende och andledning om landzens beskaffwenhed, om min egen saa well som indbyggernis troeskab och mandskab til Eders Kongl. Maijtt. med vjdere. Siden Gud gaff dend lyche, att ieg undkom aff samme haarde arrest fra Malmøe d/ 12. martij nest forleden, har bem.te vore fiender bewijst imod min arme hustru och børn stor w-mildhed, hwilche de paa ælendige maade har trachterit, har tagit fra os ald den deell, wij kunde haffwe baade udi Christianobel ock udi Skaane.

Ja, icke forundt dennem klederne paa lifuett, men forwist dennem fra samme Eders Kong. Maijts. godz och gaarde i stor armod och ælendighed; in summa, de haffuer så ganske vdplyndret os fattige folck, ock vdsuet os, som ederkoppen en flue, hwilchet Gud och Eders Kongl. Maijtt. heffne retferdeligen; Eders Kong. Maijtt. wille der fore allernaadigst meddele mig

fattige mand nogen hielp ock liffs middell till Gud will Eders Kongl. Maitt. aarfweland Skaane kand fra fienden libereris, daa ieg allerunderdanigst wil formode, att Eders Kongl. Maijtt. allernaadigst forhielper os enten udi den leylighed, som wij ere forjagede, eller nogen anden til det beste. Gud will Eders Kong. Maijtt. saadan stor velgierning belønne, och ieg forblifwer indtil døden

Eders Kong. Maijts.

allerunderdanigste och troe
arffwe vnderfaat
Knud Knudsen Rønnow
mppa.

Hafniæ d/ 3. aprilis
anno 1677.

(Rentekammeret, particulære Personer: Rønnow).

Knud Rønnows Stilling som Inspector ved de nævnte Herregaarde havde saaledes kun været af kort Varighed, og derefter gik et Par Aar, i hvilke vi ikke kender noget til hans Beskæftigelse.

Den skaanske Krig sluttede imidlertid 1679, og den 11. September 1680 blev »Knud Knudsen« udnævnt til Borgmester i Kiertemindede paa Fyen (Fyenske Registre 1670—80, Pag. 12), og derefter indsender han følgende Skrivelse:

Stoormegtigste Arffue Konge.
Allernaadigste Herre.

Jeg fattige fordrefune mand, Eders Kongl. Maijtz. ringe tienere oc uværdig borgemester i Kiertemindede, udi allerdybeste vnderdanighed nedkaster mig for Eders Kongl. Maijtz. allernaadigste throne med en allervnderdanigste bøn oc begiering, at saasom Eders Kongl. Maijtz. allernaadigste forsorg haffuer satt mig hiid til denne stæd til brød oc leijlighed (huorfor ieg paa det allervnderdanigste betacker) med vedhengende allernaadigste bevilning, at om her ved stædet noget andet forefalde kunde, som enten et herritzfogderie eller deßlige, huormed ieg denne min bestillingß ringe indkomst kunde griibe under armene til nogen erkleckligere vnderholdning for mig oc de mine, skulde saadant mig i naade confereris. Nu efftersom med bem.lit. herritzfogderietz vacantie torde drage noged for langt omkring, vil ieg udi allervnderdanigste ydmyghed formode, som ieg ocsaa herhos allertienstydmygeligst begierer, att Eders Kongl. Maijt. ville allernaadigst bevilge mig efterfølgende trende puncter :

I. Att halffparten aff huis intrader her falder til borgemester oc raad oc deris bestilling her paa stædet, som er dog icke megid, motte mig allernaadigst permitteris oc forundis i anseende, at vmagen hænger dog mesten paa mig.

II. Ar efftersom her er ingen ordinari wiinkeldere, mig oc min fattige kone oc børn, huilcke sidste ere ickun tre, motte allernaadigst bevilgis udi efterfølgende tyffue aar alleene att holde vinn oc fremmid dryck her i staden oc denß district, oc ingen anden at befatte sig dermed uden min oc de minis sambtøcke oc villie, efftersom her ickun er dog ringe afftræck derpaa, for Odenße oc Nyborg er her nær omkring belægen.

III. Att ieg peremtorie maatte forskonis for enten nu eller i frembtiden at lide nogen tiltale, være sig af huemsomhelst det være vilde eller kunde, for huad som for min tid bestillingen, som ieg nu forrestaar kunde haffue vedkommid oc dennem, som den da betient haffue, men heller att mig motte

meddeelis kongl. fuldmagt oc befalning att forspørge, om hvis udi en eller anden maade kand være passerid urigtigt, saadant altsammen til en ordentlig endskab behørligen, saa viit mig mueligt være kand att desbattere.

Paa bem.lt. trende poster ville Eders Kong. Maijt. allernaadigst bønheøre mig fattige mand, min fattige hustru oc børn, oc derpaa meddeele en naadig oc mild avdience. Gud vil Eders Kongl. Mait. saadan høij velgierning igien riigeligen beløne oc ieg forbliffver indtil min dødsmoment

Eder Kongl. Maijtz.

allervnderdanigste oc troo
arffue-vndersaatt
Knud Knudsen R.
mppa.

Kierteminde d/ 20 Nov. 1680.

(Danske Kancelli. Henlagte Sager 8. Januar 1681).

I sit Referat af Skrivelserne omtaler Kancelliet slet ikke det første Punkt. Det andet Punkt menes at burde bevilges dog ikke for Rønnow alene, og det tredie Punkt mener man ligeledes bør tilstaas.

Den 13. December 1682, da der blev foretaget forskellige Ændringer i de kommunale Embeder, fik Rønnow Tilladelse til fremdeles at være ene Borgmester. (Fyenske Registre (aabne Breve) 13. December 1682 Nr. 62).

Langt blev Rønnows danske Borgmesterskab dog heller ikke, thi den 15. November 1684 endte hans bevægede Liv og den 24. Søndag efter Trinitatis blev han begravet.

Hans Skifte er meget omfattende og giver Indtryk af, at de svenske Klager over hans Embedsforvaltning ikke har været grundløse.

Af Kierteminde Skifteprotokol, 16. Maj 1689, citeres:

»Saasom Sl. Knud Knudtzen forrige Borgmester udi Kierteminde for nogen tiid siden ved døden er afgangen og formedelst Ingen Rigtighed effter den Sl. Mand fandtes for Regnskaberne af Kierteminde bye paa Kongel. Skat Med Mere som den Sl. Mand skulde svare til, Kunde Ingen Skifte hid indtil effter den Sl. Mand foretagis dow paa det at den Med een Gang kan komme til Ende og ej vidige (?) hvad Creditorer dend, Sl. Mand kunde have formedelst hans efterladte Hustru tog her fra tilsiges de som efter den Sl. Mand noget kan have at fordre 16. Maj.«

Fra Enken — Catrina sel. Knudt Rønnows — som hun skrev sig, forelaa et Missiv dateret Kjøbenhavn 5. April 1689, hvori hun begærede, at hendes Svoger *Hans Odder* maatte varetage hendes Interesser, da hun selv ikke kunde være til Stede. Hans Nielsen Odder, »Borger og Indvaaner udi Kierteminde« fik da tildelt det utaknemmelige Hverv som Lavværge og Formynder.

Man gjorde Boet op til 119 Rd. 189, og saa syntes det endda at være for højt vurderet, saa det ikke kunde overgives Creditorerne.

Forøvrigt citeres videre:

»og som intet findes som Magistraten i Kierteminde for dend af Sl. Knud Knudtzen oppebaarne Accise saa ere og Byen for di at den Sl. Mand oppebaarne Skatter hvilke bedrager 227—3—13 nu noget ved Stervboet kand bekomme, hvorfor Magistraten og byens fattige har samme fordring hos Sl. Borgmester Knud Knudtzens Hustru og arvinger hos dennem Kand Bekomis og der som noget videre for den tiid Sl. Borgmester Knud Knudtzen hafuer verit her for Skatter eller udi andre Maader skulde fordres eller og nogen urigtighed med fattige latinæ skole børns Capitaler og Renter samt Skiffte forretninger og u-Myndiges Værgemaalere skulle findes, da haffuer Sl. Borgmester Knud Knudtzens hustru og arffvinger dertil at svare«

Naar man efter det foranstaende danner sig et Billede af Knud Knudsen Rønnow, saa er det, selvom man holder sig for Øje, at Datidens moralske Begreber ikke helt dækker vore, ikke noget tiltalende Indtryk man faar af ham; for vore Øjne en Række utiltalende Egenskaber uden noget somhelst forsonende Træk. Haardt og kort blev hans Liv, men haardt var Livet jo dengang.

Det kunde ventes, at Knud Knudsens Rønnows udprægede Karaktertræk vilde gøre sig gældende hos hans Børn eller senere Descendenter; men ved Gennemgangen af den af mig udarbejdede Stamtavle omfattende c. 300 Descendenter af hans Søn Knud Knudsen Rønnow findes der ingen, hos hvem disse Karaktertræk har været saa fremtrædende, at de — saavidt det kan ses — har givet sig Udtryk i nogen særlig urolig eller lovstridig Leve-maade. Tværtimod synes samtlige disse Descendenter med Navnet Rønnow at have levet et roligt, arbejdsomt og retskaffent Liv i den jævne Middelstand, idet kun enkelte har hævet sig til et højere Trin paa Samfundsstigen.

Rønnows Arvinger var:

Enken *Catrine Hansdatter* og
Børnene *Biørn Knudsen*, *Anna Catrine Knudsdatter* og *Knud Knudsen*.

Om Enken og de to ældste Børns videre Skæbne er intet bekendt.

Sønnen Knud Knudsen lod sig hverve til Hertugen af Würtenbergs — senere Neuberger — senere Schubarth's Kyrasserregiment, der i engelsk Sold deltog i Krigen i Flandern og ved hvilket han blev forfremmet til Kvartermester, den fineste Underofficersstilling. Fra ham nedstammer utvivlsomt de fleste af om ikke alle nulevende danske Rønnowere.

Af disse skal kun omtales hans Søn *Johan Ejler Rønnow*, der efter 16 Aars Tjeneste i Cavalleriet formentlig ved samme Regiment som Faderen, blev ansat som »Strandrider« for Strækningen fra Tuborg til Strandmøllen, hvilken Stillings beskedne Løn — 100 Rdl., hvoraf henved 50 Rdl. efter hans Opgivende gik med til at holde hans Hest paa Stld — han formodentlig har forstaaet at forøge ved privat Arbejde, idet han i sin Tid med sin

Tjeneste som Kyrasser i Odense forenede Stillingen som Skræddermester.

Naar denne Descendent af Knud Knudsen er særlig omtalt, skyldes det den Omstændighed, at Arvingerne efter ham og hans Hustru *Elisabeth Margrethe Getreuer* har Adgang til det af Konens Broder, Hofmaler og Forgylder *Christian Peter Getreuer* og Hustru *Maria Thomasdatter Riis* i 1785 oprettede Legat. Over »De Getreuerske Stiftelsers Descendenter« findes en ved Legatets Bestyrelse ført Rulle, til hvilken der velvilligst er bleven givet mig Udgang ved Udarbejdelsen af den nævnte Stamtavle.

Sluttelig bemærkes, at adskillige Personer, som nu fører Navnet Rønnow, med eller uden Bevilling har antaget Navnet efter deres Moder.

EN DANSK-NORSK FAMILIE BAST.

Ved *C. Klitgaard.*

Det har af enkelte norske Personalhistorikere været antaget, at Arendal-Slægten *Bast* stammede fra Jylland, hvilket dog næppe er Tilfældet, selv om nogle af dens Medlemmer har været knyttet til Vendsyssel.

En *Anders Jensen Bast*, f. i Odense 1651, døde 1694 som Præst i Vejlbj paa Fyn; en *Frederik Bast* var 1743 Degn i Stokke-marke paa Laaland og 1747 Degn i Horslunde paa Laaland, saa Slægten maa vist nærmest antages at være ødansk forudsat, at der ikke har været flere Slægter af samme Navn.

Frederik Bast fik 6. Febr. 1686 Bestalling som Visitør i Arendal, men hans Fortid er ikke oplyst; 1699 blev hans Bestalling kgl. konfirmeret, men allerede det følgende Aar afgik han fra Embedet, og hans Eftermand fik Bestalling 16. Marts 1700. *Bast* blev begravet i Arendal 12. Okt. 1701, 45 Aar gammel, og Skifte efter ham holdtes 14. April 1702 (Skiftepr. Nr. 2416, Bl. 103).

Han var gift ¹ med *Anna Margrete Rhode*, f. 16 . . , begr. Arendal 15. Marts 1696. Hun var Søster til Brygger i Kbh. Johannes Rhode, der døde ugift 1709, (Skifte 20. Aug. 1717, Formue over 4000 Rdl.), og til Legatstifteren, Amtsforvalter i Kbh. 1691—1722, Krigsraad Jokum Frederik Rhode, død 15. Dec. 1722,¹ af hvis betydelige Midler en Del tilfaldt hans 4 Døtre, der 11. Dec. 1731 efter den afdøde Amtsforvalters Ønske oprettede et Legat paa 3000 Rdl. til Fordel for forældreløse Børn i »Det kgl. Conventhus« i Kbh., 3: Børne- og Tugthuset paa Christianshavn. (Hofmans Fund. X, 337 ff.).

Frederik Bast blev gift ² ca. 1697 med *Dorte Justdatter Wolf*,

¹ Ved hans Død udkom 3 Sørgedigte, der dog ikke giver Oplysning om hans Slægtsforhold. Han maa vel antages at være den barnløse Krigsraad og Amtsforvalter *Jokum Frederik Rhode*, der sammen med sin Hustru *Dorte Wulf* oprettede Testament, kgl. konf. 29. Marts 1698 (Personalh. Tidsskr. 8, V. 207), og det er vel i hans Ejendomsbegravelse i Halsted Kirke paa Laaland, at der 8. April 1719 blev nedsat en Ege-Ligkiste med hans Hustrus 1. Mand Hans Peitersons og hendes Fader Knud Wulfs indsamlede »døde Ben udi« (Personalh. Tidsskr. 8, V. 154).

f. 1674, begr. Arendal 21. Okt. 1746, Datter af Borger i Kristiansand Just Jakobsen Wolf og Dorte Christensdr. Torup paa Molland i Landvik (ved Grimstad).²

Dorte Wolf blev 16. Dec. 1705 i Arendal gift 2° med Købmand *Laurids Gregersen Klim*, f. Skien 1675, begr. Arendal 17. Marts 1711,³ og 28. Juli 1717 ægtede hun i Arendal 3° Stadskaptajn der, 1724 og 1732 Takserborger og 1744 Borgerrepræsentant *Andreas Olufsen Lemgen*, f. o. 1680, begr. Arendal 27. Nov. 1752, 72½ Aar. I sine sidste to Ægteskaber havde Dorte Wolf ikke Børn, hvorimod hun havde 1 Søn og 1 Datter med Frederik Bast (jfr. Finne-Grønn: Arendals Gejstlighed S. 22). Frederik Bast efterlod sig nedennævnte *Børn I—VI*, af hvilke de fire førstnævnte var af første Ægteskab.

I. *Katrine Marie Bast*, f. o. 1690, begr. i Nikolaj Kirke, Kbh., 1731; gift med Kirkevæрге, Vinhandler *Albrecht Hansen*, f. 16. ., d. 1728—31. Albrecht Hansen, der havde en Prioritet paa 800 Rdl. i Ejendommen Nr. 156 paa Gl. Torv og en Prioritet paa 300 Rdl. i Gl. Torv Nr. 158, hvilke Ejendomme begge brændte 1728, boede efter Branden i Ny Kongensgade Nr. 145, som han ejede. Hans Husstand bestod da af Hustru og et Barn, en Karl og en Pige samt 5 Børn, som han havde taget i Huset til sig (Register til Nikolaj Kirkes Gravbøger, G. L. Grove: Kbh.s Huse og Indvaanere efter Branden 1728, S. 101 og 287). Der findes ikke Skifte efter Albrecht Hansen og Hustru, men deres Barn er vist død ungt. Katrine Marie Bast havde som Enke Kommerceraad, Raadmand Jens Kuur i Kbh. til Væрге.

II. *Charlotte Amalie Bast*, f. Arendal 1692, begr. V. Torup i V. Han Herred 13. Marts 1773, »82 Aar«, var i Jylland 1717, gift 1° 1720 med Selvejer *Jens Pedersen Toft*, f. V. Torup o. 1675, d. V. Torup 1737 (Skifte Aalborghus m. fl. A. 2. Dec. 1737, Bl. 415—438). Han var Søn af *Peder Jensen Toft* fra Klim og *Inger Jakobsdr. Friis* af Landvik (den adelige Slægt fra Landvik), og o. 1675 flyttede Peder Toft og Inger Friis fra Toften i Klim til Torup Holme, hvor de boede paa en Gaard, som tilhørte hans Hustrus Stiffader Just Jakobsen Wolf til Molland. Peder Toft synes at have drevet

² *Just Jakobsen Wolf*, f. 1634, begr Landvik 15. Dec. 1711, var Søn af Gæstgiver i Lillesand Jakob Justsen Wolf og Agnete Larsdr. »Nørholmen«, og 1661 blev han gift med Enke efter Jakob Henriksen Friis til Molland, *Dorte Christensdr. Torup*, f. o. 1631, begr. Landvik 11. Feb. 1708, med hvem han fik Gaarden Molland. Gaarden i Torup Holme (V. Torup S.) hørte utvivlsomt til hendes Arvegods.

³ Søn af Overformynder i Skien *Gregers Pedersen Klim* (fra Faarbæk i Klim i V. Han Herred) og *Sofie Børgesdatter*. Overformynderens Broder var *Laurids Pedersen Klim*, f. 1635, d. 1699, Sognepræst til Hommedal (Landvik).

Skudehandel fra Torup Strand (1695). Jens Pedersen Toft og Charlotte Amalie Bast var velhavende Folk, idet hun havde arvet Formue efter sin Morbroder, Amtsforvalter J. F. Rhode; af Skiftet efter Jens Toft ses, at Boet ejede flere Gaarde, en Mølle, V. Torup Kirke, en Mængde Sølvtoj, Obligationer m. m., og dets Overskud var 7500 Rdl. Charlotte Amalie Bast ægtede 2° 1738 *Lars Christian Lassen*, der paa denne Maade blev Selvejergaardmand i V. Torup. Han var født o. 1710, d. 1787, Søn af Forpagter paa Aggersborggaard og Herredsfoged i Ø. og V. Han Herred Christian Lassen⁴ og 2. Hustru Anna Albrechtsdatter Manstrup, og var Broder til Pastor Albrecht Lassen til Gran og Trøgstad i Norge og til Jørgen Lassen, Købmand og Raadmand i Kristiania m. fl. I Ægteskabet med Lassen havde Charlotte Amalie Bast ikke Børn, men i Ægteskabet med Toft var der 2 efterlevende Børn og muligt flere, der døde unge.

Børn:

1. *Dorte Margrete Toft*, f. o. 1722, d. V. Torup 1766, ugift.
2. *Peder Jensen Toft*, f. o. 1733, d. V. Torup o. 31. Maj 1786. Skifte Aalborghus 30. Juni 1786. Var 1756 Student, men opgav Studierne og blev Selvejergaardmand i V. Torup, gift 27. Aug. 1762 i V. Torup (vgl. Bevill. u. Tr. og L.) med *Sidsel Andersdatter*, f. o. 1739, begr. V. Torup 4. Jan. 1799, 60 Aar.

Peder Toft og Sidsel Andersdtr. havde 12 Børn, af hvilke 5 døde som smaa. En Søn *Lars Christian Toft*, f. 1781, d. 1855, blev Skipper og sidst Værtshusholder i Løkken og har mange Efterkommere. En anden Søn *Frederik Bast Toft*, f. 1775, blev vist ogsaa knyttet til Skudehandelen, ligesom flere af Døtrene blev gift med Skudehandlere og Skippere i Løkken og Han Herred (Familierne *Møller*, *Sand*, *Beck* og *Klim*).

- III. *Anne Kirstine Bast*, f. Arendal o. 1694, d. som Enke Maj 1759, begr. Kbh. udenfor Nikolaj K. Skifte efter hende og tidligere afdøde Mand 18. Maj 1759. Gift før 1728 med Hus-ejer *Knud Kier* i Kbh.,⁵ der før Branden 1728 boede i Store

⁴ Jfr. Lengnick: Stamtavle over Slægten Lassen og C. Klitgaard »Herredsfogeder og Tingskrivere i Vendsyssel« S. 129. Slægten stammer fra Helstrup ved Randers, og blandt dens mest kendte Medlemmer var nævnte Pastor Albrecht Lassens Descendent, Personalhistorikeren, Bureauchef Wilhelm Lassen, død 1907 i Christiania.

⁵ Knud Kiers Søsken var: Provst *Erik Jensen Kier*, f. Svendborg 1683, d. Horsens 1750, Præst i Tønning i Aarhus Stift; *Niels Kier*, Sysselmand paa Island, død, efterlod en Datter, der var gift med Glashandler *Johan Michael Heintze*; *Johanne Christence Kier*, gift med Borgmester *Mads Tønnesen Rosenberg* i Svendborg.

Kongensgade og efter Branden i Ny Kongensgade Nr. 130, hvor han da nævnes med Hustru og sin Kones Søsterdatter, »som agtede at rejse«. Det tilføjes, at han levede af sine Midler, og nogen Stilling oplyses ikke; men han ses at have ejet følgende Prioriteter i brændte Ejendomme: 1100 Sletdlr. i Store St. Clemensgade Nr. 201, 4000 Rdl. i Gl. Torv Nr. 23, 200 Rdl. i Købmagergade Nr. 73, 300 Sletdlr. i Slippen Nr. 183 og 860 Rdl. i Gl. Torv Nr. 158. Efterlod sig ca. 1500 Rdl. Knud Kier og Anne Kirstine Bast havde ingen Børn. (G. L. Grove: Kbh.s Huse og Indvaanere efter Branden 1728, S. 6, 11, 51, 59, 101 og 278).

- IV. *Anna Margrete Bast*, f. Arendal o. 1696 og vel opkaldt efter Moderen, der formentlig er død ved hendes Fødsel, begr. Kbh. Nikolaj 5. Nov. 1743 udenfor Kirken. Gift 11. Aug. 1723 med Auktionsdirektør i Kbh. *Severin Michael Kuur*, f. 16. ., begr. 28. Marts 1739, Skifte efter ham 25. Marts 1739. Han var Søn af Raadmand i Kbh., Kommerceraad Jens Kuur. Auktionsdirektør Kuur ejede 1728 to Gaarde i St. Gertrudstræde Nr. 85, af hvilke han beboede den ene; de brændte begge 1728, og han med Hustru, Børn og Folk fik en Bopæl hos hans Fader Jens Kuur i Ved Stranden Nr. 213. I Ejendommene i St. Gertrudstræde skyldte han 4000 Rdl. til Sjællands Stifts Præsteenkekasse, men ejede selv en Prioritet paa 4000 Rdl. i Gl. Torv Nr. 158, der brændte. Købte 1730 Gravsted i Nikolaj Kirke.

En Søn *Jens Frederik Kuur*, der 1759 var Skriver i Rentekammeret.

(G. L. Grove: Kbh.s Huse og Indvaanere efter Branden 1728, S. 52, 101 og 141; Bryllupsdigt af C. S. til Sev. Mich. Kuur og Anna Margrete Bast; Sørgedigt af A. C. Schrøder til Sev. Mich. Kuurs Begravelse 28. Marts 1739).

- V. *Thomas Frederiksen Bast*, f. Arendal o. 1698 (var 2 Aar ved Folketællingen 1701), d. 1734, Skifte Arendal 4. Okt. 1734, Boet fallit. Var Skibsfører i Arendal. Gift Arendal 7. Juni 1731 med *Ragnhild Pedersdtr. Otte*, dbt. Arendal 14. Aug. 1709, d. 17. ., Datter af Købmand Peder Otte Pedersen (Dund) og Dorte Abrahamsdtr. Falch.

Børn:

1. *Dorte Bast*, dbt. Arendal 20. Nov. 1731, begr. sst. 19. Aug. 1768, gift sst. 7. Jan. 1751 med Købmand i Arendal *Niels Borthig*, dbt. 24. Juni 1730 i Kalundborg, begr. 13. Feb. 1792 i Christiania. (Om dem og deres Børn se Finne-Grønn: Arendals Gejstlighed, S. 32 f., 45 og 48).
2. *Anna Bast*, dbt. Arendal 3. Nov. 1732, d. ... gift sst.

22. Juli 1753 med *Bertel Severin Flinthoug*, der døde 26. Aug. 1796 som Sognepræst til Lyngdal.
3. *Anna Margrete Bast*, dbt. Arendal 30. Nov. 1733, begr. sst. 29. Okt. 1803, ugift.
- VI. *Dorte Bast*, f. Arendal 1700, d. Burholt i Ø. Brønderslev S. (Hjørring Amt) 4. Marts 1774, begr. i Kirken der, hvor hun vilde begraves »uden Prædiken og Ceremoni«. Gift før 1723 med Skudehandler og Selvejer i Torup Strand, *Peder Clemmensen*, f. 16 . ., d. o. 1755. Peder Clemmensen var Ejer af Gaarden Blegsted i Vust Sogn (Thisted Amt) og bosatte sig 1713 ved Torup Strand. Hans og Dorte Basts 5 Børn antog Navnet *Bast*.
- (Skifte efter Dorte Bast se Aalborghus m. fl. A. Skifte Nr. 520).
- Børn:
1. *Thomas Pedersen Bast*, f. o. 1723, d., var 1742 Skipper for hans og Faderens Skude »Dorte Anne Marie« af Torup Strand, men tillige havde Faderen en anden Skude »Ebenszer«. 1774 boede Thomas Bast paa Moss og arvede da 1400 Rdl. efter sin Moder.
 2. *Dorte Pederdtr. Bast*, f. o. 1725 i V. Torup, d. før 1774, gift o. 1755 med Købmand i Arendal *Johan Ethers Beck*, dbt. 21. Dec. 1714 i Kalundborg, begr. 20. Dec. 1775 i Arendal, gift 1° Arendal 22. Nov. 1741 med *Maren Pedersdtr. Otte*, f. 1711, d. 1753, Søster til ovennævnte Thomas Frederiksen Basts Hustru. Med Dorte Bast havde Beck 3 Børn:
 - a. *Maren Otte Beck*, dbt. Arendal 7. Juli 1757.
 - b. *Niels Beck*, dbt. Arendal 7. Feb. 1761.
 - c. *Peder Beck*, dbt. Arendal 21. Sept. 1762, begr. sst. 11. Maj 1765.
 3. *Karen Pedersdtr. Bast*, f. V. Torup 25. Marts 1729, d. Burholt, Ø. Brønderslev Sogn 10. Febr. 1786, begr. i Kirken der 2. Marts s. A. Gift med Kancelliraad *Peder Ifversen* til Burholt, f. paa Hammelse i Tise Sogn 1725, d. i Sindal Præstegaard, begr. i Ø. Brønderslev Kirke 1. Juli 1790, Søn af Godsforvalter og Forpagter Peder Nielsen Ifversen og Anne Hegelund Pederdtr. Kjørulf. Af Peder Ifversens og Karen Basts mange Børn blev kun Datteren *Anne Hegelund Ifversen* voksen; hun var født 30. Juli 1761, død 29. Okt. 1804, og blev 26. Juli 1783 gift med Sognepræst til Sindal-Astrup (Hjørring Amt) *Lars Jakobsen Holm*, f. Jerslev 28. Marts 1753, d. Sindal 16. Aug. 1823. Ægteparret havde en Søn *Jakob*, f. 1786,

- d. 1788, samt Sønnen *Peder*, f. 1788, d. 1821 som Sognepræst i Grinderslev i Salling.
4. *Helvig Pederdr. Bast*, f. V. Torup o. 1733, begr. sst. 28. April 1811, gift med *Jens (Christensen?) Bondrup* i V. Torup, f. o. 1723, begr. V. Torup 7. Okt. 1798. Foruden 2 Sønner af Navn Christen, der døde spæde 1766 og 1767, havde Ægteparret Børnene a—c:
- a. *Anne Bondrup*, f. 175., d. 18., gift V. Torup 22. Sept. 1780 med *Jeppe Mogensen Brix*, f. Nørbjerg i Gøttrup (Thisted Amt) 1745, d. efter 1810. Boede 1780 i Røge i V. Torup, 1787 i Koldkær Mølle i Lild og 1810 i Glæde i Lild, men ses ikke død der (Jfr. C. Klitgaard: Efterkommere af Mogens Brix og Karen Pedersdr. Lassen, S. 13, hvortil kan føjes, at Jeppe Mogensen og Anne Bondrups Datter *Marta*, f. 1783, blev gift 1803 med *Jens Ovesen* af Rær; de boede i Hesseldal i Vigsø og havde 6 Børn).
 - b. *Kirsten Bondrup*, dbt. V. Torup 2. Juni 1756, blev gift med Selvejer *Peder Hansen* i Koldkær i Lild, men de ses ikke døde der.
 - c. *Peder Jensen Bondrup*, dbt. V. Torup 17. Sept. 1758, d., gift Skræm 31. Jan. 1782 med *Else Katrine Mogensdr. Brix*, dbt. Gøttrup 27. Jan. 1760, d. V. Torup 15. Juli 1785. Efter hendes Død flyttede Peder Bondrup fra V. Torup til Vestergaard i Nors, men ses ikke død der.
5. *Marta Pedersdr. Bast*, f. V. Torup o. 1735, begr. Ingstrup 27. Aug. 1758, gift med Student, Sogndegn til Ingstrup (Hjørring Amt) *Christen Juul*, f. o. 1727, d. Ingstrup 11. Nov. 1767. De havde kun én Søn: *Jens Peter Juul*, f. 1758, der 1774 opholdt sig i Arendal.

Foruden denne dansk-norske Slægt Bast har der i Løkken — Skudehandelens Hovedsæde i det 19. Aarh. — levet nogle Personer af Navnet *Bast*, hvis Samhør med andre Familier Bast ikke er konstateret.

2. Okt. 1824 døbtes i Fureby (Løkken) *Frederik Bast*, Søn udenfor Ægteskab af *Cecilie Jensdatter Beck* og Vinhandler *Peder Weile*, Aalborg.

15. Feb. 1821 viedes i Fureby (Løkken) Skrædersvend, Ungkarl *Christoffer Bast* fra Aalborg, dbt. Aalborg Frue 15 Sept. 1800, Søn af Christian Bast og ugifte Sofie Elisabet Christensen, og Skræ-

derske *Gurri Pedersdtr*, fra Løkken, f. i Grimsted, 26 Aar. De havde 4 Sønner:

1. *Christian Martinus Bast*, Skibsfører i Løkken, Fader bl. a. til Skibsfører *Valdemar Bast* i Løkken.
 2. *Sofus Ingenius Bast*, Skibsfører i Løkken, Fader bl. a. til Skibsfører *Johan Bast* i Løkken.
 3. *Nikolaj Thomsen Bast*, Skomager i Løkken, Fader bl. a. til Metodistbiskop *Anton Bast*.
 4. *Peter Bast*.
-

En Øltapper *Peder Hansen Bast* og Hustru *Anne Pedersdtr*. døde begge i »den svage Tid», 5: Pesten i Kbh. 1711 og efterlod sig et Hus i Peder Madsens Gang, men Boet viste Underskud (Kbh. Skifter 27. Maj 1713).

TIL DANSK PRÆSTEHISTORIE.
 OPLYSNINGER OM HINDSTED OG FLESKUM
 HERREDERS PRÆSTER CA. 1619—1655.

Ved *Hans H. Fussing*.

1. HINDSTED HERRED.

De i det følgende meddelte oplysninger om Hindsted herreds præster i første halvdel av det 17. aarhundrede er praktisk talt alle hentet fra herredets tingbøger 1630—55, og de samme principper er fulgt som i meddelelserne om Hellum herreds præster i Personalhist. Tidsskr. 11. R. I s. 55 ff. Naar intet andet er anført, gælder henvisningerne i () Hindsted herreds tingbøger.

Als.

Wiberg nr. 5. *Christen Pedersen Thising*.

Han overlevedes av sin hustru *Anne Christensdatter*, der nævnes 1640 10. sept. (1640 10/9).

Astrup, Rostrup og Store Arden.¹

Wiberg nr. 2. *Poul Andersen*.

Han fik 1631 24 mænds vidne om, at hans sogne havde lidt haardt under krigen, idet 18 gaarde var helt øde, saa han kun fik ringe tiende og om, at han havde en vanskelig kirkevej over broer og passer. Han levede 1641 25. november, men døde før 1642 13. oktober. Han efterlod sig enke og følgende børn: *Ane* g. m. hr. *Peder Lassen Liim* til Skibsted og Lyngby, *Karen*, der opholdt sig i Vammen, hr. *Niels Poulsen Astrup* til Veirum, *Peder*, der opholdt sig i Viborg og *Anders*, der var i Stenstrup præstegaard. Enken *Else Christensdatter* levede endnu 1643, da hun sagsøgte til betaling av fire egefjæl, som hendes salig husbond havde faaet til hr. *Niels Riis'* ligkiste. (Sml. Vive, Ove og Valsgaard) (1631 17/11, 1633 25/4, 1641 25/11, 1642 13/10, 1643 13/7, 27/7).

Wiberg nr. 3. *Peder Christensen*.

Var her 1642 13. april, da han stævnedes for mandens arvinger i anledning av et syn paa præstegaarden. Underskrev sig 1645

¹ Sml. Kh. Sml. 6 R. II. s. 461 f.

Petrus Cærani. Fik 1646 vidne om, at han var fattig, da han for fire aar siden kom til sognet, at aaret efter døde næsten alt hans kvæg, og at hans hus og gaard blev spoleret og plyndret av svenskerne, saa der fandtes intet eller ringe metal eller andet. 1655 lod han tinglæse forbud mod, at der kom heste paa Rostrup kirkegaard, da den var indviet til salige menneskers begravelse og ikke til en kvægstald. (1642 13/10, 1645 16/12, 1646 6/8, 1655 31/5).

Rold og Vebbestrup.

Wiberg nr. 3. *Christen Jensen.*

Var her 1630, da han omtales som meget fattig. 1633 var han gift m. *Sofie Mikkelsdatter*, som paa kirkegaarden kom i skændsmaal med en bonde, der havde sagt, at hun kom av kæltringepak og skarnsfolk. Bonden paastod, at hun ogsaa havde brugt skældsord mod ham og sagsøgte hende derfor, men hun nægtede det og blev frifundet. 1646 fik han 24 mænds vidne om, at han boede ved alfarvej mellem Aalborg og Randers og var blevet saa udskattet og plyndret med indkvartering og daglig overlast av svenskerne, at han ikke kunde betale kobber- og tinskat. Hans søn *Jens* blev 1652 udlagt til barnefader av en pige i Rold. *Sofie Mikkelsdatter* overlevede ham og stævnedes 1655 for sønnen *Jens'* fædrenearv. (Danske Kancelli. Indk. Br. 1630 9/3. Tgb. 1633 10/10, 24/10, 1634 20/2, 1646 3/7, 1652 24/8, 1655 15/2).

Wiberg nr. 4. *Laurids Nielsen.*

Valget efter nr. 3's død var meget uregelmæssigt. Kaldsmændene valgte *Christen Jensen Breum*, søn av Grinderslev nr. 2, som vistnok var kapellan, og som i hvert fald havde prædikeret før nr. 3 døde, men provsten hr. *Anders Christensen Kaae* i Øls nægtede at underskrive Kaldsbrevet og vilde have »den karl af Salling« *Christen Nielsen*, capellan nr. 27 ved Viborg Domkirke. Nogle mænd vidnede, at en del av kaldsmændene vilde have *Christen Nielsen*, at der var bulder i kirken ved valget, og at begge havde faaet kaldsbrev. I hvert fald var *Laurids Nielsen* præst her 1655 16. september, da han maatte avbryde messen, fordi to koner sloges i kirken om deres stolestand. (1653 1/12, 1654 2/3, 9/3, 16/3, 1655 20/9).

Vive, Ove og Valsgaard.

Kristi Himmelfartsdag 1480 boede provst *Eiler Iversen* i Ovegaard. (1636 30/9).

Wiberg nr. 4. *Niels Riis.*

Var her og var provst 1631. Han døde kort før 1641 18. november og efterlod sig en enke *Maren Nielsdatter* og børnene *Jens, Hans, Jep, Karen* og *Else* g. m. *Jens Nielsen Guldsmed*, der gav

deres moder arveavkald. En søn *Niels*, der havde været præst ved den nu nedlagte kirke Stenstrup i Rostrup sogn, var død før faderen, og hans svoger hr. *Poul Andersen* — sml. ovf. under Astrup — synes at have maattet bekoste hans begravelse. (1631 14/4, 1641 18/11, 25/11).

Wiberg nr. 5. *Søren Knudsen*.

Var her 1642 14/4. (Nævnte dag).

Øls, Hørby og Døstrup.

Wiberg nr. 4. *Thøger Olufsen Trane*.

Var død 1633 10. januar, da hans søn *Christen* i Øls og hans datter *Mette* g. m. borger i Hobro *Mikkel Jacobsen* gav eftermanden avkald paa arv efter ham. (1633 10/1).

Wiberg nr. 5. *Anders Christensen Kaae*.

Havde 1635 et sammenstød med en bonde, der av en anden beskyldtes for at have stjaalet kalk og disk. Omtales 1636 som den fattige mand hr. *Anders* i Øls. Kaldes 1644 8. juni kun for sognepræst, men var provst 1646 28. maj, da han fik vidne om, at svenskerne havde udplyndret ham, saa han næppe kunde holde sit hus ved magt og ikke kunde yde kobber- og tinskat. — Sml. ovf. under Rold. (1635 13/8, 1644 8/6, 1646 28/5, 23/7. — Danske Kanc. Indk. Br. 1630 9/3).²

En hr. *Niels* boede 1655 med sin hustru *Dorte Olufsdatter* paa Tostrup Hovgaard i Øls sogn, da han stævnedes for gæld. Det kan ikke ses, hvor han var eller havde været præst, men muligvis er det en kapellan, maaske Wiberg nr. 6 *Niels Sørensen Guldager*. (1655 20/9).

2. FLESKUM HERRED.

De i det følgende meddelte oplysninger om *Fleskum herreds* præster i den første halvdel av det 17. aarhundrede er hentet dels fra *Fleskum herreds tingbøger*, der er bevaret for aarene 1629, 1634, 1640—42, 1644, 1646—47, 1649—50, 1654 og 1656—60 og fra *Viborg landstings dombøger*, hvor dog kun de for aarene mellem 1617 og 1643 bevarede bind av række B er systematisk gennemgaaet, idet sager fra *Fleskum herred* findes i denne rækkes dombøger. Desuden er et par oplysninger hentet fra andre steder, som angivet under de enkelte sogne. Naar intet andet er anført, gælder henvisningerne i () *Fleskum herreds tingbøger*. V. L. D. B. betyder *Viborg landstings dombøger*, række B.

² Naar jeg i Kh. Sml. 6. R. II. s. 227 har meddelt, at *Poul Jørgensen* var præst her 1635—38, maa det efter ovenstaaende være galt. Enten præstens eller sognets navn maa være fejlskrevet i *Rigens Forfølgningssbog* 1630—40 f. 90 og 109, hvor der utvivlsomt staar hr. *Poul Jørgensen* i Øls.

Aalborg. Frue kirke og S. og N. Tranders.

Wiberg nr. 4. *David Jensen Klyne*. Levede endnu 26. september 1634. (V. L. D. B. 1634 f. 162 b).

Wiberg nr. 5. *Niels Andersen Holm*. Hans enke *Maren Hansdatter Wandell* krævede paa egne og børns vegne en række tienderester i S. og N. Tranders 27. april 1646. (Nævnte dag).

Sognekapellaner.

Wiberg nr. 5. *Jens Christensen Friis*. Da sognefolkene 28. juni 1646 kom til S. Tranders kirke, var præsten ikke kommet. De laasede derfor kirkedøren og tog nøglen, saa præsten ikke kunde komme ind, da han senere kom til kirken. Det synes at have været en protest mod, at S. Tranders skulde have sidste prædiken, men ingen vilde paatage sig ansvaret. Nogle bønder blev frifundet for at have været med til lukningen, men andre blev dømt i øvrighedens minde og dømtes senere fra deres fæste. (1646 4., 7. og 20. juli, 31. aug., 16. nov., 1647 15. febr., 26. apr.).

Ferslev, Dal og Volsted.

Wiberg nr. 1. *Lauritz Nielsen*. Var her 1606 25. marts, da han kaldtes *Lauritz Windter* og synes at have været her endnu 1614. (1634 30. juni. — V. L. D. B. 1619 f. 70 b). Nr. 2 omtalte 1634 en hr. *Iver Iversen* som sin formand. (1634 30. juni).

Wiberg nr. 2. *Christen Christensen*. Da han var en ualmindelig stridbar mand, findes hans navn og sager ustandselig i tingbogen, og i det følgende vil det blive forsøgt at samle hans retsager under nogle synspunkter. Henvisningerne vil saa vidt muligt blive anført efter hver enkelt sag.

Om hans familieforhold kan oplyses, at han 1641 og 1654 havde en broder *Niels* boende i Dal. (1641 10. maj, 1654 21. aug.). 1642 og 1647 var han g. m. *Maren Christensdatter* (1642 29. aug., 1647 26. juli). Han havde i hvert fald børnene *Christen*, *Jørgen* og *Johanne*, der alle var voxne 1650 (1650 7. jan.), og hele familien fik 1647 et godt skudsmaal av menigheden, ja nogle vidner roste præsten for hjælpsomhed under krigen med laan av korn etc. (1647 18. og 26. juli). Hvor meget dette skudsmaal var værd, vil fremgaa av det følgende, ligesom sønnen *Christen* vil blive nærmere omtalt.

Præstegaardenes tilliggende og annexbøndernes forhold gav anledning til talløse stridigheder, hvorav de vigtigste skal nævnes. Først i *Ferslev*. 1634 hævdede han, at et bestemt hus hørte til præstegaarden i hans formands tid og fik vidne om, at det havde været tilfældet i mindst 36 aar. (1634 30. juni). 1640 og følgende aar stredes han med nogle bønder om præstegaardsjordernes udstrækning; sagen blev først forligt, men brød

ud igen, og under et nyt forligsforsøg 1642 skrev han et pudsigt brev om sine ønsker om fred, men mødte ikke til forligsmødet. I 1645 fik han nogle bønder dømt til at betale en erstatning, fordi de havde pløjet jord væk fra præstegaarden. (1640 12. okt., 2. nov., 1641 8. jan., 1. febr., 8. marts, 1642 4. apr., 2. maj, 6. juni, 11. og 18. juli, 29. aug., 1645 5., 12. og 19. maj, 9. juni, 28. juli, 8. og 22. sept., 13. okt.).

D a l præstegaard. Bonden opsgav sit fæste her i 1645 (1645 7. juli), og senere kom det til en lang strid om »Blære agre«, som præsten hævdede hørte til gaarden, og om et kaalgaardsdige, hvis fjærnelse medførte, at regn og tøvand løb ned i præstens lade. (1654 21. og 28. aug., 9., 16. og 23. okt., 6., 13. og 20. nov., 18. dec. Kaalgaardssagen ibd. 11. sept., 2. og 23. okt.).

V o l s t e d præstegaard. Her drejede striden sig om, hvorvidt præsten eller lensmanden paa Aalborghus skulde have ægt og arbejde av gaarden, og under denne udtalte en bonde, at det var bedre, at alle præster døde, end at alle huse blev øde. (1641 29. marts, 19. apr., 10. maj, 30. aug., 13. sept.). Sagen avgjordes av landstinget til lensmandens fordel, fordi han havde udstedt fæstebrevet. (V. L. D. B. 1641 f. 363 b). Desuagtet tog præsten sagen op igen 1642 og forsøgte at faa bonden udvist av præstegaarden, fordi han ikke ydede ham ægt og arbejde, men herredstinget avviste sagen, fordi lensmanden havde herligheden. (1642 2. maj, 25. juli, 22. og 29. aug., 5. sept.). Han blev ved at chicanere bonden, der ved landstinget fik ham dømt til en erstatning paa 10 rdl. for unødigt trætte, men herom mere nedenfor. (1645 19. maj, 7. og 14. juli, 11. aug.).

Yderligere havde han et par sager mod bønder for a v p l ø j n i n g (1634 30. juni, 1645 26. juni, 4. aug., 27. okt.), og mod brugerne av nogle kirkerne tilhørende gaarde. 1634 bortjog en bonde præstens stude av en eng til en kirkegaard, de stredes om, (1634 30. juni), og 1645 fik han en bonde dømt til at yde betaling for vin og brød, idet denne forpligtelse hvilede paa gaarden, (1645 16. juni, 10. nov.). Samme aar fik han sig en eng tildømt (ibd. 17. juni, 8. juli), og 1650 forbød han en bonde at bruge et hus, han havde opsat ved kirkegaarden, (1650 17. juni, 8. juli).

Det er næsten en selvfølge, at han havde stridigheder med t i e n d e y d e r n e, nogle uden interesse — (1642 23. maj, 8. sept., 1645 22. sept., 1646 24. aug., 1650 25. febr., 18. marts, 1654 18. og 30. okt.) — andre med ejendommelige enkeltheder. En bonde blev 1641 dømt til at yde erstatning, fordi han ikke havde ydet tienden ordentligt, men havde smidt den i præstegaardens port (1641 3., 10. og 17. maj, 21. juni), 1640 gjorde han udlæg hos en kronbonde for tienderestance og krævede ham for præste-

gæsteri (1640 9. nov., 7. dec.), men 1645 blev en bonde frifundet for hans tiendekrav, fordi præsten ikke kunde bevise restancen, og bonden hævdede at have ydet (1645 10. nov.). Da hans sønner 1649 vilde telge bygtienden hos en bonde, truede denne dem med en jærnfork (1649 19. nov.), og aaret efter fik han to bønder dømt at yde tiende, fordi præstens børn vidnede, at bønderne havde vedgaaet restancen hermed (1650 7. og 28. jan.), og senere samme aar truede og udskældte han en tienderestant (1650 12. og 26. aug.).

Hans forhold til bønderne i hans sogne var i det hele taget daarligt, men det er ikke let at udrede de stridigheder, han havde med dem, fra de nedennævnte beskyldninger, bønderne rettede mod ham for hans embedsførsel. Nogle sager var simple gældssager. Han krævede 1640 en bonde for et til ham udlaant øg (1640 21. sept.), og tiltalte aaret efter en anden for ikke at have overholdt en mellem dem indgaaet kontrakt (1641 18. jan.), stævnedes en tredie for gæld (ibd. 15. marts) og en fjerde for hoveriforsømmelse (ibd. 2. aug.). 1642 krævede han en for en restance (1642 4. apr.), beskyldte en anden for at have brugt en falsk stævning mod ham (ibd. 4. apr., 9. maj), og tiltalte en tredie til betaling av en 1638 købt hest (ibd. 5. sept.). 1649 sagsøgte han en bonde for gæld (1649 24. sept.), og han og en anden bonde beskyldte hinanden for avpløjning (ibd. 28. maj, 6., 11., 18. og 25. juni, 6. og 20. juli, 10. og 17. sept., 1. okt.).

Kraftigere var andre sager. 1643 udskældte en bonde hans søn, fordi præsten havde skadet ham i en proces, og senere sagsøgte han forgæves denne bonde herfor og for en tienderestance (1645 21. apr., 5. maj, 14. juli). En bonde udskældte i fuldskab ham og sønnen Christen for tyve og skalke og truede med at pudse de svenske ryttere paa præsten. Da denne bonde en aften kørte hjem fra Aalborg, blev han, i al fald efter sin egen fremstilling, overfaldet av præsten, hans sønner og deres folk med spyd, fork og vognkæp. Under slagsmaalet skældte han præsten ud for en gammel, graa skælm, men blev selv slaaget blodig og maatte flygte ind i en gaard. Præsten nægtede at have været med, og begge parter førte en lang række vidner, der gav en meget forskellig fremstilling av det passerede, men retten fulgte præstens fremstilling og frifandt ham, hvorpaa han tiltalte bonden for overfald (1645 14. apr., 5. maj, 5., 17. og 24. nov., 15. og 22. dec.). Da han samme aar krævede en bonde for tyrepenge, paastod denne, at præsten ikke havde holdt tyr saa længe, som han selv anførte (1645 1. sept.), og samme aar fik en anden bonde præstens krav om offer forkastet, da han beviste at have ydet det (ibd. 8. sept.). Iøvrigt genoptog præsten, vistnok resultatløst, en gammel injuriegang fra 1642, da en bonde skulde have skældt ham ud for tyv og

skælm (ibd. 13. okt., 1642 5. sept.), og da han tiltalte en anden bonde for hoveriforsømmelse, beviste denne, at hans kone havde gravet tørv m. m. for præsten, hvorimod denne lod sin søn vidne, at han havde fundet konen sovende i heden (ibd. 22. sept.). 1649 klagede bønderne over, at præstens svin gjorde skade i deres korn og hans stude i deres enge, saa det er helt ejendommeligt, at præsten ikke synes indblandet i en sag fra 1647, hvor en mand 2. pinsedag slog en anden med sit værge i kirken (1649 21. maj, 11. juni, 1647 30. aug.). Med bonden *Christen Christensen Syndergaard* havde han en langvarig strid, der synes at stamme fra, at da bonden pløjede paa en bededag, og de andre bønder opfordrede ham til at spænde fra og gaa i kirke, sagde bonden, at han hellere vilde høre bødlen end præsten, og fortsatte sit arbejde. Skønt bonden senere ydmygede sig og fik tilgivelse mod at staa offentlig skrifte, chicanerede præsten ham og blev dømt til at yde ham en erstatning paa 10 rdl., som det var bonden umuligt at faa. Hans husbond *Viffert Seefeld* til Revsnæs hjalp ham og lod tage vidner om, at præsten i langsommelig tid havde haft trætte, klammeri og parlement med denne bonde og andre av sine sognefolk lige siden kejserens folk forlod landet (1646 24. og 31. aug., 5. okt., 16. nov.). Bispnen søgte forgæves at mægle i striden (ibd. 31. aug.), men præsten var saa vred, at han nægtede en karl, der før havde tjent ham, men nu tjente bonden, at gaa til alters, idet han sagde: »Du skal ikke komme til sakramentet, saa længe du tjener den slyngel« (ibd. 24. aug.). Senere blev præsten yderligere dømt til at betale bonden 20 rdl. i kost og tæring og maatte love at betale lensmanden 50 rdl. til de fattige, men det kneb meget for bonden at faa pengene, saa han igen maatte søge støtte hos *Viffert Seefeld*, der erklærede, at præsten var en løgner og en letsindig ordgyder. Præstens søn *Christen* truede *Viffert Seefelds* stævningmænd med en kniv og spurgte, om de ikke havde andet at gøre, end at stævne fattige folk. Det kan ikke undre, at adskillige vidner fremhævede præstens trættekærhed (1647 11. jan., 5., 12., 19. og 26. juli, 27. sept., 25. okt.).

Ikke mindre end fem tjenestekarle rømte fra præsten, og een av dem sagsøgte han til betaling av værdien av en hest, der var død ved hans forsømmelighed (1634 24. marts, 1642 28. marts, 18. apr., 1645 14. apr., 19. maj, 1649 28. maj).

Heller ikke i sin *e m b e d s f ø r s e l* var han lydefri. 1641 beskyldtes han for at have skældt et skriftebarn ud for skalk og skælm (1641 22. febr.), og nogle bønder beskyldte ham samme aar for en lang række forseelser. Han skulde have foretaget skriftemaal i degnestolen eller i en av kvindestolene, have brugt en gal text i en prædiken og have ladet sin søn *Christen*, der var degn, prædike, mens han selv forsømte flere gudstjenester, især under

kejserkrigen. Endelig havde han ikke blot ladet sine kreaturer gaa paa kirkegaarden, men ogsaa i kirken, saa faare- og fæmøg laa op til alteret og to svin laa i taarnet, og derfor havde han ladet sine tjenestefolk muge ud i kirken, »som hr. Christen ikke formener var at laste«. Landstinget avviste sagen av formelle grunde, men der kan ikke være tvivl om klagernes rigtighed (1641 25. jan. — V. L. D. B. 1642 f. 122). Formodentlig var det for at undskylde, at han, hvad han tilstod, havde ladet sønnen prædike, at han 1643 beskyldte provsten — Sønderholm nr. 4 — for at have ladet sin skolesøgende søn prædike, men landstinget forkastede hans vidne herom (V. L. D. B. 1643 f. 241 b).

Bonden i annexgaarden i Volsted klagede 1644 over, at præsten ikke vilde indlæse hans kone efter en fødsel og ikke tage ham selv til skrifte under paaskud av, at et barn var død ved deres forsømmelse. Da han av provst og landsting fik brev om bondens og hans hustrus uskyld, hindrede hans søn degnen, at faderen fik disse breve at læse (1644 15. jan.). I denne anledning vidnede 36 bønder i Hellum herred, at de altid havde hørt, at hr. Christen havde lyst til trætte og klammeri (Hellum h. tgb. 1645 25. nov.).

Aaret efter gentog bonden sin klage — (1645 7. og 14. juli) — og sagen fortsattes ved rettertinget — se Kirkehist. Sml. 6. R. II. s. 469. — Skønt præsten her idømtes en bøde for sit forhold, fortsatte han sine forfølgelser mod bonden, Christen Christensen Syndergaard, hvis kone igen barslede 1646. Præsten vilde da besøge Konen, men bonden avviste ham, fordi han mente præsten bare vilde udskælde dem, som han havde gjort forrige gang, han var der. Præsten sagde da: »Det skal du høre for kongen av Danmark«, hvortil bonden svarede: »I skal komme tidlig nok. Der gaar to præster paa Bremerholm, I skal blive den tredie«. Præsten tiltalte ham for denne udtalelse, og forskellige vidner oplyste, at bonden havde været yderst grov mod ham ved flere lejligheder, havde bespottet ham og hans hustru, bandet ham foran alteret, truet ham med en kæp udenfor kirkedøren, duttet ham, pudset svenske krigsfolk paa ham, talt bespotteligt om det hellige embede og iøvrigt skikket sig ilde i byen og slaaet fattige folk. Bonden ydmygede sig, og sagen forligtes mod, at bonden blev publice absolvert av bispen, der lod sognefolkene give præsten og hans familie et godt skudsmaal (1646 23. febr., 1647 26. juli). Da bonden var blevet hjulpet av Viffert Seefeld til Revsnæs, kom præsten ogsaa i strid med denne (1647 9. aug., 27. sept.).

Iøvrigt beskyldtes han for uregelmæssig fremgangsmaade ved en daab — (1647 3. maj) — og for at have tvunget en bonde og hans hustru til at skrifte i Volsted om morgenen før dag, skønt de ikke var beredt og vilde vente, for at have ladet en anden bonde staa hos sig under skriftemaal, for at have truet ægteparret med

band og for at have ført en privat samtale med en bonde under gudstjenesten, men denne sag løb ud i sandet (1647 26. juli, 2. aug.).

Den ovenfor nævnte søn *Christen* var degn i Ferslev 1641, da han beskyldtes for at have kørt rug fra en bondes ager — (1641 25. jan.) — men aaret efter krævede rektoren i Aalborg *Hans Ægidius*, at en anden latinskolediscipel skulde indsættes som degn, og det førte til en stor strid med rektoren.³ Rektoren kaldte de to sønner *Christen* og *Jørgen*, der begge gik i Aalborg skole, for skalke, og de har været temmelig voldsomme i deres optræden. Begge var indblandet i den ovenfor nævnte slagsmaalssag, og *Christen* blev 1644 overfaldet og saaret med en øxe av en bonde (1644 8. maj, 1645 14. apr.). 1650 beskyldtes en bonde for at have overfaldet *Christen*, men med *Viffert Seefelds* hjælp fik bonden sagen forligt, saa præsten lovede, at hans sønner skulde leve fredeligt; desuagtet overfaldt *Christen* 1654 en bonde og kaldte ham barnemorder (1650 12. aug., 9. sept., 9. dec., 1654 30. okt.).

Gunderup og Nøvling.

Wiberg nr. 3. *Thøger Kjeldsen Thrane*. Var her 1602 (1647 7. sept.).

Wiberg nr. 5. *Kjeld Christensen*. Var her 1620, da hans to sønner *Albret* og *Christen* gik hos en skolemester i Gunderup. Senere synes de at være kommet i skole i Aalborg (1640 13. apr. — V. L. D. B. f. 54 b). Under kejserkrigen blev sognet saa udplyndret, at det ikke kunde yde tiende. Præsten og hans hustru og børn blev forjaget i tre uger, og imedens blev hans ejendom røvet eller ødelagt. Da han kom hjem, krævede officererne 7 rdl. av ham, og da han ikke kunde yde dem, sad han fængslet i 14—16 uger. En korporal stjal en ko fra en bonde og overdrog den til præsten, der kom i strid med bonden herom (1629 7. sept., 30. nov.). 1630 pantsatte han en sølykande paa 42 lod (1630 5. maj). 1634 beskyldtes han for at ligge i et ondt levned med to piger, men alle vidner udtalte sig til hans gunst, hvorimod det oplystes, at hans søn *Christen* var udlagt til barnefader av den ene pige (1634 5. maj).

Han sagsøgte 1640 en borttrømt tjenestekarl og paastod, at karlen havde været fuld, da han en nat kørte præsten hjem fra en barsel, saa præsten maatte sætte ham av vognen for at undgaa en ulykke. Han var da gift med *Anne Jensdatter* og synes at have haft døtrene *Maren* og *Anne* (1640 13. jan., 24. febr., 2. marts, 4. maj). Samme aar tiltalte han nogle bønder for at have indført

³ Da sagen er fyldigt behandlet av rektor dr. K. Galster i: Aalborg Katedralskole 1540—1940 s. 75 ff., henvises blot hertil.

deres korn uden at yde ham ret tiende (1640 14. dec.). 1641 fik han vidne om, at en bonde havde sagt, at han bad morgen og aften, at hr. Kjeld maatte faa et djævels mod (?) (1641 15. marts). Hans enke *Anne Jensdatter* levede endnu 1645, da hun laa i strid med en bonde om en stud (1645 16. juni).

Wiberg nr. 6. *Mouritz Jensen*. Var kapellan her 1639 og kom i strid med nogle bønder om nogen tiende og tiltalte en mand, der var brudt ind i hans lade og havde taget tre øg (1640 22. jan., 4. og 18. maj). 1645 forbød han at lade kvæg komme paa kirkegaarden (1645 30. sept.). 1646 førte han en strid med en bonde om præstegaardens tilliggende (1646 7. sept., 5. okt., 7. dec., 1647 9. aug.). 1649 fik han en bonde dømt for hoveriforsømmelser og tiltalte nogle tienderestanter (1649 8. jan., 5. febr., 13. marts, 2. apr.). 1650 fik han annexgaardsbonden i Tordrup dømt fra fæstet for bygfæld (1649 29. jan., 1650 20. maj, 22. juli, 19. aug., 23. sept.).

Storvorde og Seglflod.

Wiberg nr. 7. *Christen Christensen Vorde*. Var søn av *Christen Vorde*, død ca. 1635, og *Johanne Christensdatter*, der levede 1641. (V. L. D. A. 1649 f. 188 b).

Gudum og Lille Vorde.

Wiberg nr. 1. *Claus*. Var her 1558 og 1579. (Rigsarkivets domssamling B. nr. 81 og 192).

HADERSLEV KOMMUNITETS ALUMNER 1598—1713.

Ved *Th. O. Achelis*.

Kommunitetet i Haderslev er stiftet af Kong Frederik II den 27. Maj 1584. Oprindeligt har det været et Fællesbord for de fem Lærere og for ti Elever ved Haderslev Latinskole. Men snart formindskedes Elevernes Antal paa Grund af de stigende Priser, og i Stedet for Bepisningen om Middagen og Aftenen traadte tit Udbetaling af rede Penge. Fra 1647 fik Lærerne Halvdelen af Kommunitets Midler, da Skolen havde tabt sin Formue i Skaane.¹

De bevarede Regnskaber i Kirkens, Skolens og Byens Arkiv giver et Bidrag til Haderslev Latinskoles Personalhistorie, særlig for det syttende Aarhundrede, en Tid, hvor der ikke har eksisteret Indbydelsesskrifter med Dimittendernes Navne og hvor Skolens Arkiv kun giver meget faa Meddelelser om Eleverne. Fra disse Regnskaber er Navnene samlet. I skarpe Klammer er givet de vigtigste Henvisninger, særlig er anført Oplysninger, som supplerer de hidtil publicerede Kendsgerninger.²

1. *Michaeliß, Henricus*, 1598—99, 1599—1600 [Konrektor Haderslev 1607—13; Persh. Tidsskr. 5. VII. 129].

2. *Stur, Marcus*, 1598—99, 1599—1600, 1601 [Imm. Wittenberg 1607, Sognepræst Toftlund 1610, † 1648].

3. *Thomassen, Hans*, 1598—99, 1599—1600, 1601.

4. »*Gerdt Busschen son Hans*, der nicht biß zu ende außewartet« 1598—99.

5. *Knudtßen, Niels*, 1601.

6. *Jasperßen, Willatz*, 1601.

¹ Stiftelsens Historie er behandlet i »Zeitschrift für Schleswig-Holsteinische Geschichte«, Bd. 54, 1924, S. 372—398.

² Der henvises med Forfatternavn eller med Forkortelser til følgende Publikationer:

Arends = Otto Arends, Gejstligheden i Slesvig og Holsten, 1932.

Fg. Bl. = Familiengeschichtliche Blätter.

H. D. = Achelis, Haderslev i gamle Dage, I 1926, II 1929.

J. = Aus der Geschichte des Haderslebener Johanneums, 1921.

Rohde = Peter Rohde, Samlinger til Haderslev Amts Beskrivelse, 1775.

Z. G. = Zeitschrift für Schleswig-Holsteinische Geschichte.

7. *Claußenn, Marx*, 1601.
8. *Blancke, Baltzer*, 1601. [Sandsynligvis Søn af den Borger *David B.*, som forekommer 1611—12].
9. *Holck*, 1634—5.
10. *Peterßen, Clauß*, 1634—5 [Imm. Kbhvn. 1. Juni 1637; J. 126].
11. »*Erik Raven Sohn*«, 1634—5 [*David Corvinus*, imm. Greifswald 1635, Kbhvn. 27. Juni 1639; J. 120].
12. *Bruhn, Knudt*, 1634—5 [Imm. Rostock 1635, Kbhvn. 5. Sept. 1635; Sognepræst Østerløgum 1640—88].
13. *Boeßen, Lorentz*, 1634—5 [Imm. Rostock 1636; Kapellan Hellevad, † 1659; J. 122].
14. *Schmidt junior, Valentin*, 1646 [f. Magdeburg 14. Febr. 1631, imm. Königsberg 1647, Sognepræst Harstrang og Holmby, Skaane, † 6. Juni 1673].
15. »*H. Canuti Bruder Sohn*«, 1646—7 [*Petrus Jacobi*, Brodersøn af Archidiaconus *C. Jacobaeus* i Haderslev, imm. Rostock 1648, Kbhvn. 21. Maj 1650, Sognepræst Hygum 1655, † 1708; J. 146].
16. »*S. Petri*, Past. in Hammelo Sohn«, 1646—7 [*Georgius Stuhr*, f. Hammelev 24. Nov. 1631, imm. Königsberg 1649, Kbhvn. 22. Sept. 1650, Leipzig 1657; Sognepræst Hammelev 1660, dansk Præst Flensborg 1660, † 1715; J. 150].
17. »*M. Claus Balbirs Sohn*«, 1646—7 [*Erasmus Büssing*, imm. Rostock 1650, Kbhvn. 19. Okt. 1654; Sognepræst Frelsers Kirke Christianshavn 1659, † 1686; J. 161. Persh. Tidsskr. 7. V. 161].
18. »*Hans Jaspersen Sohn*«, 1647 [Faderen var Byfoged i Haderslev 1635—8 og Raadmand 1638—52, se Fg. Bl. 1930, S. 427; Sønnen *Laurentius* blev immatrikuleret i Königsberg 1649; J. 148, *Hans Caspar*, f. ca. 1626, blev Organist i Aabenraa, † 1670].
19. »*Des Pastoris Sohn in Aller Christophoro Schröder*«, 1650—1655 [Imm. Kbhvn. 18. Sept. 1655, Sognepræst Vonsbæk 1659—1700; J. 164].
20. »*Der Conrectorin*«, 1650—1656 [*Christiernus Moellerus*, imm. Kbhvn. 6. Okt. 1660, Sognepræst Asserballe 1680, † 1710; J. S. 36 Anm., om Faderen se Persh. Tidsskr. 7. V. 130].
21. *Boysen, George*, 1651 [Imm. Rostock 1651, Kbhvn. 9. Juni 1653, Wittenberg 1656, Leipzig, Jena; Sognepræst Bevtoft 1658, † 1704; J. 154].
22. *Matzen, Michel*, 1651—1652 [Maaske Søn af Præsten *Matthias Antoni* i Vonsild og Broder til *Antonius Matthiae*, imm. Kbhvn. 3. Nov. 1651, jfr. Bloch, Progr. Roskilde 1846, S. 7].
23. »*Pastoris in Witstet Sohn*«, 1651—1652 [*Gerhardus Bachholm*, Sognepræst Vedsted 1657, † 1659; J. 157].

24. »*M. Jenß Raben Sohn*«, 1651—1652 [*Ivarus Corvinus*, imm. Wittenberg 1656, Sognepræst Gl. Haderslev 1659, † 1690; J. 159, Broder til No. 40 og 42].

25. »*Jenß Crögern, Boret Crögern Sohn, Jenß Stuer*«, 1651—1658 [*Jessenius Laurentius Croegerus*, jfr. Persh. Tidsskr. 7. V. 138—9; døde ca. 1693; »vor ungefæhr 5 Jahre aus dieser Sterblichkeit durch den zeitlichen Tod weggerrissen worden«, Inventar 13. Okt. 1698; J. 169; Fader til No. 61 og 91].

26. »*Pastoris in Ødis Sohn*«, 1651—1654.

27. *Pastoris zu Rieß Sohn*«, 1652 [*Petrus Paulinus (Hegelund)*, imm. Rostock 1653, Sognepræst Ris 1657, † 1706].

28. »*Jürgen Hansen des Sattlers Sohn*«, 1653—1656.

29. »*Rasmus Horlog Sohn, Erich Erasmî, Rasmus Horlog, Erich Horlog*«, 1653—1658 [*Ericus Hørløck*, imm. Rostock 1660; J. 173].

30. »*Jürgen Hansis Sohn*«, 1653 [Maaske har No. 28 i 1653 faaet 2 Portioner].

31. »*Marcus Stuer, des Stadt- (1655: Raths-) Knechts Sohn*«, 1653—1655 [Imm. Rostock 1655, Sognepræst Skodborg 1660, † 1698; J. 162].

32. *Boysen, Andreas*, 1653 [Sandsynligvis Købmand i Haderslev, Rohde S. 318].

33. »*Johann Gertsen, J. Gertzen, Hans Gertzen*«, 1654—1660 [Imm. Rostock 1659, Diak. Øsby 1667, † 1714; J. 172].

34. »Des *Pastoris in Hadersleben Sohn, Johanni Schmidio, Johann Fabricio*«, 1654—1657 [Imm. Rostock 1657, Wittenberg 1660, Strassburg 1661, Kiel 1666; Sognepræst Bjært 1665, Riseby 1681, † 1725; J. 167].

35. »*Firbert Schneiders Sohn, Lorentz Firbert*«, 1655—1659 [*Jacobus Fribertus*, Sognepræst Svallerup 1666, † 1710; J. 177. Faderen, Skrædder *Lorentz Friebert* fra »Grätzen«, var 1634 bleven Borger].

36. »*Petro Nysseno*«, 1656—1659 [Imm. Rostock 1659, Kbhvn. 11. Okt. 1661, Sognepræst Aller 1664, † 1682; J. 171].

37. »*Pastoris in Aller Sohne*«, 1656—1661 [Broder til No. 19].

38. »Des *Organisten Sohn*«, »*Johann Windler*«, 1656—1657 [*Christian Wedel* var Organist 1653—1656 (H. D. II, S. 442)].

39. »*Hans Jacobs Sattlers Sohn*«, 1657—1658.

40. »*M. Jenß Raben Sohne*«, 1657, 1659 [*Jessenus Corvinus*, imm. Rostock 1660, Kbhvn. 24. Sept. 1661, Sognepræst Hyrup ca. 1671, † 1702 ell. 1703; Broder til No. 24 og 42].

41. *Hestermann, Johann*, 1657—1660 [Søn af Borgmester *Hans Hestermann*, (Persh. Tidsskr. 9. V. 135), imm. Rostock 1659, Kbhvn. 6. Apr. 1666, Diak. Haderslev 1675, † 1694; J. 174].

42. *Raben Andreas*, »Pastoris in Biert Sohn«, 1658—1659, 1661—1662 [Imm. Rostock 1660, Diak. Aabenraa 1668, † 1696; J. 178. — Broder til No. 24 og 40].

43. *Conrad, Michel*, 1659—1660 [Der staaer begge Aar »Michel«; mon ikke alligevel den *Martinus Conradi*, som blev immatrikulert i Rostock 1661?; J. 179].

44. *Lorenzen, Claus*, 1659 [f. Vonsbæk 1639, imm. Kiel 1668, Herredsfoged i Nørre-Rangstrup Herred 1665, † 1676].

45. *Bergfeld, Casper*, 1660—1665 [Imm. Kiel 1666, Rostock 1673, Diak. Wöhrden 1675, Sognepræst sstds. 1699, † 1705; J. 184, 192].

46. *Schmidt, Gottfried*, 1661—1663 [f. Haderslev 21. Nov. 1646, imm. Wittenberg 1663, † Juli 1672 paa Østersøen].

47. *Richert (Richertsen, Rickert), Paul*, 1661—1666 [Imm. Kiel 1666, Strassburg 1668, Kbhvn. 16. Dec. 1674: Kapellan Helsingør Marie Kirke, † 1677; J. 185].

48. *Reimer, Joachim*, 1662—1666 [Imm. Kiel 1666, Königsberg 1666, Kapellan Fredericia St. Mikkels Kirke 1677, † 1710; J. 186].

49. *Monrad, Johann*, 1662—1667 [Imm. Königsberg 1668, Sognepræst Aastrup 1675, † 1725; J. 187].

50. *Rehefeld, C. Julius*, 1664—1672 [f. Haderslev 7. Apr. 1653, gik over til den katolske Tro og blev Amtmand i Tyskland].

51. »Pastoris in Moltrup Sohn«, »*Wilhelmi Pauli* Sohn«, »*Friedrich Wilhelmi*«, 1664—1674 [Imm. Rostock 1675, Wittenberg 1677, Sognepræst Bjært 1681, † 1699; J. 198].

52. *Lossius, Justus*, 1665—1668 [Maaske Søn af Sognepræst *Georg L.* i Treja?]

53. »*Fridrich Beyer Holm*, Past. in Hackenberg Sohn«, 1666—1669 [Sognepræst i Herridslev?].

54. »*Lambert Lorentzen*, Pastoris in Oxenwat Sohn«, 1666—1672 [Lambertus Pors, imm. Kiel 1674].

55. »*Johann Boldig, Ewalt Boldigs* Sohn«, 1666—1668 [† Sønderborg 1674, Søn af Herredsfoged i Haderslev Herred E. B., † 1668, begavet i Starup Kirke].

56. »Pastoris in Fielstrup Sohn, *Georgio Barsö*«, 1667—1675 [Imm. Kiel 1675, Kbhvn. 18. Marts 1681, Sognepræst Aller 1682, † 1697; J. 195].

57. »Pastoris in Sommersted Sohn, *Marcus Buck*«, 1667—1675 [Imm. Königsberg 1676, Rostock 1677, Kbhvn. 1683; Sognepræst Nautrup 1683—6; J. S. 38 Anm.].

58. Nic. *Papkens* Sohn, *Herman Papke*«, 1668—1672 [Imm. Kiel 1675; Birkefoged Før 1697—1727].

59. »*Anth. Klingens* Sohn, *Johan Caspar Klinge*«, 1668—1675 [Søn af Borgmester *Anton K.* i Haderslev, Persh. Tidsskr. 9. V.

136; imm. Königsberg 1675, † som cand. iur. i Haderslev Oktober 1683 (Aastrup Kirkebog); J. 196].

60. »*M. Dreyers* Sohn, *Valentin Dreyers*«, 1669—1675: f. Oksevad 1657, imm. Kiel 1676, Wittenberg 1677, Altdorf 1684, Strassburg 1685; Sognepræst Hammelwarden 1682, † 1720].

61. »*Michael Crögers* Sohn in Alt-Hadersleben«, 1669—1672 [*Nicolaus Cröger*, imm. Kiel 1679, Sognepræst Hejls 1683, † 1719; J. 207. — Formodningen om, at han var Søn af *Claus Cröger*, Pensionair paa Vaargaard (Hejls Sogn), er efter Tilføjelsen »In Alt-Hadersleben« feil; han var Broder til No. 90 og Søn af No. 25, jfr. Haderslev Raadsprotokol 27. Juli 1699].

62. *Petersen, Andreas* (fra 1675: *Arnkiel, Andreas*), 1669—1678 [Imm. Kiel 1678, Kbhvn. 12. Sept. 1689; Sognepræst Møltrup 1691, † 1707; J. 203].

63. *Cröger, Valentin*, 1671.

64. *Wandling, Nicolaus*, »*Nis Wandling* oder *Cröger*«, 1673—1676 [Imm. Wittenberg 1677, Kbhvn. 9. Apr. 1681; J. 205].

65. *Monrad, David*, 1674—1675 [Imm. Königsberg 1675, Wittenberg 1677, Kbhvn. 21. Aug. 1679, Kiel 1680; Sognepræst Amrum 1681, † 1694; J. 194].

66. *Baltzersen, Johann*, 1674—1679.

67. *Zoega, Christian*, 1675—1681 [Imm. Kiel 1681, Leipzig 1684; Sognepræst Bockhorn (Grevskabet Oldenborg) 1695, † 1743; J. 211].

68. *Ravn (Rabe), Jens*, 1675—1679 [f. Gammel-Haderslev, imm. Kiel 1683, Kbhvn. 21. Apr. 1686; Sognepræst Gammel-Haderslev 1690, † 1713; J. 218].

69. *Zoega, Owe*, 1675—1683.

70. »*Anthonius Magni, Magnus Anthonii, H. Anton* in Wittstedt Sohn«, 1675, 1677—1680 [Imm. Kiel 1681, Kbhvn. 27. Maj 1685; Sognepræst Vedsted 1696, † 1708; J. 213].

71. *Wilhelmi, Johannis*, 1675—1676 [? *Johannes Riesius*, imm. Wittenberg 1677, Kiel 1680, Kbhvn. 14. Febr. 1683; Sognepræst Nebsager 1689; J. 210].

72. *Dreier, Johann*, 1676—1677 [Conrector ved Haderslev Latinskole 1685—1690; Persh. Tidsskr. 7. V. 131; J. 201].

73. *Nissen, Jürgen, Jürgen Mann*, 1676—1680 [*Georgius Nissenii Mann*, Søn af Tingskriver i Tyrstrup og Gram Herreder, † 1698, Acta A. XVII, 724 Statsarkiv Kiel, imm. Königsberg 1681; J. 215].

74. »*Des Pastoris in Steppinge* Sohn«, 1676 [*Laur. Claudii*, Regimentskvartermester, derefter Pensionair paa Østerbygaard; Rohde S. 344].

75. »*Herr Louers* in Tyrstrup Sohn, *Balthasar Lagonidis; Baltzer Brun*, 1677—1679 [Imm. Kiel 1680, Kbhvn. 25. Maj 1682,

Wittenberg 1684; Diak. Segeberg ca. 1687, Sognepræst Bornhöved 1690, † ca. 1710; J. 209].

76. *Ring, Nicolai*, Ludovici Ring, 1677—1679 [N. L. de Harboe, imm. Königsberg 1681, Kbhvn. 9. Juni 1683; Sognepræst Ulkebøl 1688, † 1710; J. 214].

77. *Heiselo, Nis*, 1678—1679 [Vistnok Søn af deputeret Borger *Hans Jørgensen Heiselo*, † 25. Febr. 1672; H. D. II, S. 429, No. 36].

78. »Rectoris Sohne«, 1679—1696 [*Peter von der Hardt*, imm. Wittenberg 1687; Sognepræst Ødis 1695, † 1732; J. 234. — Om Faderen s. Persh. Tidsskr. 7. V. 126].

79. »Conrectoris Sohne«, *Johann Dosser*, 1679—1683 [Imm. Wittenberg 1683, Kbhvn. 9. Nov. 1693; Diak. Haderslev 1694, † 1700; J. 222. — Om Faderen s. Persh. Tidsskr. 7. V., S. 130].

80. »Pastoris in Nustrup Sohn«, 1680—1687 [*Lago Johannis Wedel*, imm. Wittenberg 1684, Kbhvn. 21. Apr. 1686, Kiel 1691; Sognepræst Nustrup 1692, † 1733; J. 224].

81. »Herr *Jürgen Boetii* Sohn«, 1680—1684 [*Christianus Boethius*, imm. Kiel 1683, Wittenberg 1685, Kiel 1685, Kbhvn. 29. Apr. 1692; Sognepræst Rødding 1702; † 1736; J. 221. — Han fik altsaa Kommunitetets Penge endnu, efter at han var rejst til Universitetet].

82. »*Ove Jacobsen* Sohn«, *Jürgen Outzen*, 1680—1686 [*Georgius Ovenius*, imm. Rostock 1686; J. 228].

83. *Zoega, Matthias*, 1681—1684 [Imm. Wittenberg 1684, Kiel 1684, Sognepræst Vilstrup 1688, † 1749; J. 225].

84. »*Peder Boysen* Sohn«, *Nicolaus Boysen*, 1682—1686 [4. Lærer ved Haderslev Latinskole; Persh. Tidsskr. 7. V. 139; J. 230. — En Søn se No. 122].

85. »Herr *Ivers* Sohn *Nicolaus*«, »*Ivar Corvini* Sohn«, 1684—1685, 1687 [*Nicolaus Ivar Raben*, imm. Wittenberg 1689, Kbhvn. 30. Nov. 1695; Sognepræst Fjellerup 1702, † 1742; J. 235].

86. »Herr *Poull Sassii* Stiefsohn *Peter Dreyern*«, 1684—1687 [Imm. Wittenberg 1687; gik i Krigstjeneste, † i Italien; Rohde S. 222].

87. »*Nis Hansen Kedings* Sohn«, 1684 [*Johannes Nissenii Keding*, imm. Kiel 1685, Jena 1685; Herredsfoged i Haderslev Herred 1690—1721, 1731—1743, † 1743; J. 227].

88. *Juler, Nis Hansen*, 1685—1688 [Imm. Wittenberg 1689, Kbhvn. 16. Apr. 1698; J. 236].

89. »Hr. *Christoph* in Wonsbeck Sohn«, »*Christoph Schröders* Sohn«, 1687—1690 [Enten *Claus S.*, der dog allerede 1682 var Student i Königsberg (Sognepræst Vonsbæk 1700, † 1715), eller

dennes yngre Broder *Jens* (f. ca. 1672), som dog ikke ses at have studeret].

90. »*Jens Crögers Sohn*«, 1687—1690 [Michael Cr., imm. Jena 1692, Kbhvn. 4. Juni 1698; Sognepræst Annebo, Norge; J. 250. — Broder til No. 61].

91. *Jacobsen, Peter, Peter Schneider*, 1688—1690 [f. Haderslev 23. Febr. 1671, Søn af Skrædder *Jacob Matzen*, som blev Borger i Haderslev 1670, imm. Jena 1690; Diak. Haderslev 1701, † 1750; J. 237].

92. »*Lorentz Toden Sohne*«, »*Küsters in Heptrup Sohne*«, 1690—1692 [*Petrus Tode*, imm. Kiel 1692; Sognepræst Østerløgum 1697, † 1747; J. 241. — Ifølge Rohde var han en Søn af *Lor. Tode* af Kiel (S. 410 Anm.), ifølge Arends var denne Møller paa Østergaardsmølle].

93. »*Peter Hansen Holm Sohne*«, 1690—1692 [*Christianus Holm*, Søn af Herredsfoged *Peter Hansen Holm* i Gram Herred (fra ca. 1671 til ca. 1705), imm. Kiel 1693, forekommer 1700 som Ansøger om Diakonater i Haderslev, (valgt blev No. 91); J. 244].

94. »*Magdalena Closters Sohne*«, 1690—1692 [*Christian Hansen Closter*, Søn af deputeret Borger *Hans C.* († 1675 eller 1676), imm. Jena 1692, Kbhvn. 6. Dec. 1697; Sognepræst Abbehausen (Grevskabet Oldenborg) 1705, † 1736; J. 242].

95. »*Peter Meilands Sohne*«, 1692—1695 [*Johannes Meyland*, imm. Kiel 1695; Sognepræst Hoptrup 1698, † 1742; J. 252].

96. »*Freuchen Sohne*«, 1690—1695 [Enten *Georgius Albertus Freuchen*, Søn af Bysekretær i Haderslev *Nicolai Freuchen* 1672—1676, 1686—1711, imm. Wittenberg 1695, Kbhvn. 23. Nov. 1697; Kapellan Fredericia Michaeliskirke 1710, † 1714 (J. 253) eller hans Broder *Nicolaus Freuchen*, imm. Wittenberg 1695, Kbhvn. 12. Okt. 1706, Feltpræst, Sognepræst Branderup 1712, † 1752; J. 272].

97. *Sass, Nicolas Gotfried*, 1690—1695 [Imm. Wittenberg 1695, Kbhvn. 4. Maj 1698; Archidiaconus Haderslev 1700, † 1755; J. 251].

98. *Stichelio, Valentin*, 1690—1703 [Imm. Jena 1703, Rostock 1707, † 1708, begr. 27. Sept. (Aastrup Kirkebog); J. 273].

99. »*Peter Terps Sohne*«, 1691—1698 [*Petrus Terp*, Søn af Deputeret Borger *Peter Terp*, Borger 1670, Deputeret 1678—1690; imm. Wittenberg 1700, Leipzig, Halle; Sognepræst Süderhastedt 1706, † 1755].

100. »*Dr. Grubens Sohne*«, 1692—1698 [Forekommer 1723 i Claus Seidelins Levnetsbeskrivelse: »Een god ærlig Dansk, men noget simpel«; Faderen *Hermann Grube*, f. i Lübeck 1637, var

Læge i Haderslev 1666—1675, 1676—1698, fra 1682 tillige Amtslæge (H. D. II, 447)].

101. »Des Cantoris Sohne«, 1693—1698 [*Johannis Balthazar Bilhard* Holsatus, imm. Wittenberg, Kbhvn. 9. Okt. 1704; om Faderen s. Persh. Tidsskr. 7. V, 134].

102. *Harboe, Hans*, »seel. *Ludewig Harboe* in Halck Sohne«, 1693—1698 [Imm. Wittenberg 1700, Leipzig (ikke i Matriklen), Halle; Sognepræst Broager 1704, † 1757].

103. *Hestermann, Johann*, 1693—1701 [Imm. Wittenberg 1701, Kbhvn. 7. Nov. 1714; Sognepræst i Hornslet, Søn af Nr. 41].

104. *Lohmann, Eschel*, 1695—1701 [Søn af Sognepræsten i Starup ; Arkivsekretær ved det Tyske Kancelli i København, † 1737; Aastrup Kirkebog beretter 15. Apr. 1701: »Valedicirte Eschild Lohman«].

105. *Olufsen, Peter*, 1695—1703 [Søn af Borgmester *Jens Olufsen*, Persh. Tidsskr. 9. V. 138, imm. Kiel 1703, Wittenberg 1703, † Haderslev 1747 com cand. theol., 64 Aar gammel; J. 263].

106. »*Niss Hyvaths* Sohne«, 1696—1703 [Otto Hywadt, imm. Kiel 1703; J. 266].

107. »*Thomas Goldschmidts* Sohne«, 1696—1705.

108. *Kling, Antonio*, 1701—1703 [*Antonius Boldewinus Kling*, Søn af Ridefoged Anton K.; imm. Rostock 1703, Kiel 1705, Kbhvn. 17. Okt. 1709, Sognepræst Vonsbæk 1716, † 1740; J. 264].

109. *Kay, Friedrich*, 1701—1703 [Søn af Overinspektør *Claus Kay*].

110. »*Peter Schneiders* Sohne«, 1701—1703.

111. »*Johannes Monrads* Sohne«, 1701—1705 [*Antonius Monrad*, imm. Rostock 1705, Wittenberg 1709, Kbhvn. 3. Nov. 1710; Sognepræst Gammel-Haderslev 1713, † 1745; J. 269].

112. *Paulsen, Lorentz*, 1701—1705.

113. *Ries, Wilhelm Friedrich*, 1702—1710 [Fra Bjært, imm. Kiel 1710, Jena 1711; Landstingshører Viborg; J. 278].

114. »*Schumachers* Sohne«, 1703—1708 [Sandsynligvis *Rötger S.*, imm. Wittenberg 1708, jfr. Haderslev Raadsprotokol 23. Febr. 1709].

115. »*Christian Eichels* Sohne«, 1703—1713 [Georg E. Søn af Sognepræst *Chr. E.* i Bevtoft, imm. Kbhvn. 11. Juli 1716; Sognepræst Hostrup 1721, † 1767; har besøgt Sommersted Latinskole, jfr. Persh. Tidsskr. 8. VI. 244; maa derfor indtil 1713 være gaaet i Haderslev Latinskole].

116. »*Matthias Zoega* Sohne«, 1703—1709 [Imm. Kiel 1711, Jena 1712, Kbhvn. 4. Jan. 1715; Sognepræst Vilstrup 1749, † 1755; J. 283].

117. »*Martinus Nyssen* Sohne«, 1703—1712 [*Henning N.*, f. Skærbæk, imm. Kiel 1710, Jena 1713, Wittenberg, Kbhvn. 26. Juni 1719; Sognepræst Højrup 1730, † 1768; J. 279].

118. »*Marcus Hoeg* Sohne«, 1704—1713 [*Vistnok Christian Hansen Hoegius*, Student fra Haderslev, jfr. Aastrup Kirkebog 22. Marts 1717: »Valedixere schol. duo discipuli Crocovius, et Hoegius«, † 1761, jfr. Aastrup Kirkebog Dom. 19. p. Trin.: »Sepultus est Christen Hansen Hoeg, æt. 59«].

119. *Dall, Niels*, »*Christian Dalls* Sohne«, 1704—1712 [*Nicolaus Dall*, imm. Jena 1712, Halle 1715, jfr. E. Feddersen, Kirchengeschichte Schleswig-Holsteins 1517—1721, 1938, S. 355].

120. »*Christian Kochs* Sohne«, »des Stadtkochs Sohne«, 1705—1713 [Christian Tronier, f. 1693, † 1710, jfr. Persh. Tidsskr. 6. IV, 1—21].

121. »*Christian Martensen* Sohne«, 1705—1708.

122. *Boysen, Paul*, »*Nicol. Boysen* Sohn«, 1705—1713 [*Paulus Boetius*, Søn af No. 84, imm. Kbhvn. 13. Juli 1715; J. 292. I Haderslev Raadsprotokol 7. Marts 1711 forekommer blandt Niels Boysens Kreditorer: »Paul Boysen Schulknabe an Communität Geld, so der Vater in 8 Jahren aufgenommen 74 Rm.«].

123. »*Jens Raben* in Althadersleben Sohn«, 1710—1713 [Sønernes Navne findes hos Hauch-Fausbøll, Slesvigske Kirkebogsuddrag, 1908, 223].

124. »*Peter Bendix* Sohn«, 1711—1713 [Sandsynligvis *Bendix Cramer*, f. Haderslev 1695, Søn af en Købmand (Rhode S. 380), imm. Kiel 1716, Jena 1717, Kbhvn. 2. Maj 1719; Sognepræst Hejls 1738, † 1753; J. 297].

125. *Heinrich Wenmarings* Sohn«, 1712—1713 [*Johannes Henricus Wenmaring*, Student fra Haderslev 13. Sept. 1726 (Oratio valedictoria i Skolens Arkiv), imm. Kiel 1726; J. 308]. Byfoged i Aabenraa fra 1750.

126. »*Christoph Rudolph Müllers* Sohn«, 1713 [Gotschius Eskelinus M., imm. Jena 1720, Wittenberg 1721, Kbhvn. 13. Juli 1727; Sognepræst Vonsild 1729, Møgeltønder 1730, † 1741, Persh. Tidsskr. 8. IV. 244].

Foranstaaende Fortegnelse over 126 Alumner i et Tidsrum af 115 Aar, som har besøgt Haderslev Latinskoles øverste Klasser, giver værdifulde Oplysninger om, fra hvilke Egne og fra hvilke Samfundsklasser Eleverne kom. Vi kender Hjemstavnen for 89 Elever. Deraf var de 40 født i Haderslev By, 36 i Haderslev Provsti og 5 i Tørninglen, 4 i Aabenraa Amt, 3 paa Als og en i Magdeburg.

De fem fra Tørninglen er Præstesønner; man skulde have ventet at finde dem i Ribe Katedralskole, men Fædrene til de tre

(No. 81, 115, 117) har været knyttet til Haderslev, de to andres (No. 2, 80) Mødre har haft Forbindelser med denne By. Derimod er det meget paafaldende, at der kom fire Elever fra Aabenraa Amt; deraf var de tre Præstesønner (No. 12, 13, 27), en vistnok Søn af en Bonde (No. 71). Grunden maa for de første tres vedkommende vistnok være den daarlige Tilstand, i hvilken Aabenraa Latinskole befandt sig inden Reformen fra 1658.³ Udenfor Haderslev Provsti er født fire, alle Præstesønner. For de tre — to Monrader fra Als (No. 49, 65) og Schmidt, født i Magdeburg (No. 14) — var Fædrenes Forflyttelser Anledning til, at Sønnerne kom paa Skolen i Haderslev; for den fjerde (No. 53), som ligeledes kom fra Als, veed jeg ingen plausibel Grund at anføre.

De øvrige Alumner stammer fra Haderslev Provsti, saa vidt deres Hjemstavn kan eftervises. Om Fædrenes Stilling kan gives følgende Oplysninger:

Hjemstavn: Haderslev By	Had. Provsti	Aabenraa	Tørringlen	Als	Andre Steder	Ubestemt	
1. Præster	11	32	3	5	3	1	0
2. Latinskolelærere, Organist	8						1
3. Herredsfogeder, Ting-skrivere, Retstjener o. l.	2	3	0	0	0	0	3
4. Borgmestre, Raadmænd, Købmænd	6	0	0	0	0	0	0
5. Deputerede, Haandværker	5	0	0	0	0	0	1
6. Bysekretær, Læge	1	1	0	0	0	0	0
7. Møller	1	1	0	0	0	0	0

Det var i første Række Præsternes Sønner fra By og Land, som fik deres Uddannelse paa Skolen; ellers kom fra Landet kun en eller anden Søn af en — dengang endnu ustuderet — Herredsfoged eller Møller. Derimod kommer i Byen ogsaa Sønner af Handelsmænd og Haandværkere paa den lærde Skole, og en Del af dem bliver Studenter; disse kommer saa i en anden Samfundsklasse. Men kun meget faa af disse finder en Livsgerning i deres snævre Hjemstavn. I det hele taget var den sociale Struktur meget konservativ. Det var ogsaa andre Steder Tilfældet i det syttende Aarhundrede. Hertugens Fundats fra 1567 taler om »wolverdienter Predicanten und der Haus Leute Kinder«, men det var kun meget faa Sønner af dansktalende Bønder, som gik paa den tysksprogede Latinskole i Byen. I det nittende Aarhundredes første Halvdel, hvor vi har Afgangsbeviser bevaret fra 1808 til 1847,

³ Z. G. 65 (1937), S. 224.

var de fleste af den lærde Skoles Dimittender Sønner af Akademikere, men der kom nu fra Landet — og nu ikke blot fra Haderslev Provsti, men, efter at Latinskolerne i Aabenraa og Tønder var ophævet, fra hele den nordlige Del af Hertugdømmet, saa vidt den hørte til Slesvig Stift — en hel Del Elever,⁴ Bondesønner udgjorde nu en Fjerdedel af Dimittenderne.

⁴ Af 100 Dimitterede fra 1808 til 1847 var de 58 Sønner af studerede Mænd (21 Præster, 14 juridiske Tjenestemænd, 6 stud. Borgmestre, 5 Latinskolelærere, 5 Advokater, 5 Læger, 2 Apotekere), 25 Sønner af Bønder og Møller, 12 af ikke studerede Tjenestemænd og Købmænd, kun 5 af Haandværkere og Skippere.

KAPTAJN CHRISTMAS' FAMILIEFORHOLD.

Af Th. Hauch-Fausbøll.

John Christmas Smith, født 13. Oktober 1757 i Bideford i Devonshire, var efter Familietraditionen en Broder til den engelske Gesandt i Konstantinopel *James Spencer Smith*. Er dette rigtigt, var han Søn af Kaptajn i den kgl. Garde *John Smith*, hvis Hustru skal have været en Datter af Colonel *Richard Gorges* og *Catharina Christmas*. Sikkert er det, at John Christmas Smith 24 Nov. 1790 af Kong Georg III fik Tilladelse til for sig og Descendenter at føre Navnet Christmas og denne Families Vaaben.¹ Vaabenbrevet blev udfærdiget 27 Nov. 1797.³ Han havde ved denne Lejlighed godtgjort sin Afstamning paa mødrene Side fra Familien Christmas af *Waterford* eller *Whitfield*.² Han bosatte sig 1790 som Reder og Skibskaptajn i Kjøbenhavn, hvor han 8 Nov. 1790 blev Grosserer og ved kgl. Resol. af 1. Feb. 1793, 29. Maj 1795 og 23. April 1811 for at beholde »en saa formuende og nyttig Borger« her i Landet fik Kaptajns Karakter og Ret til at benytte Søofficersuniform paa nogle Rejser i Udlandet. Han fik dansk Indfødsret 23. Marts 1801, købte Høvæltegaard og Rolighed ved Vedbæk, og døde 6. Jan 1822 i Kjøbenhavn.⁴ Ved Folketællingen 1801 boede han med sin 25aarige Hustru *Johanne Heinrich* og deres tre Børn *Birtha*, *John* og *Georg Berisford* paa henholdsvis 3, 2 og 1 Aar i Ny Kongensgade 341, og Tjenerskabet bestod af Tjener, Kusk, Portner, Husholderske og 5 Tjenestepiger.⁵ Allerede 1778 skal han i Oporto have indgaaet Ægteskab med *Charlotte Maria Smith*, fra hvem han blev separeret 1788, og Skifte efter hende blev holdt 1. Dec. 1796. Deres Børn ses af følgende Fuldmagt:

»Vi underskrevne, der som Arvinger efter afgangne Captain John Christmas imellem os selv indbyrdes behandle og regulere hans Bo, efter at dette

¹ The Crown Book I, 34, S. 233—34 i Heralds College London.

² Patents, Vol. XVII, pag. 270 i Heralds College.

³ Burke: Landed Gentry of Engl. Scotl. and Ireland 1883, S. 245, jvf. edit. 8vo, 1886.

⁴ Danske Patriciske Slægter I, S. 70.

⁵ Folketælling 1801, Vester Kvarter Nr. 341.

til os og vor Medarving Lieutnant *John Christmas* er blevet *extraderet* den 22. February d. A. af de allernaadigst befalede Commissarier Hr. Kammerraad og Lands Overrets Prokurator M. B. Nygaard og Hr. Consul Jean de Coninck, nemlig jeg *William Duntzfelt* paa min Hustru *Bertha Christmas'* Vegne, jeg *George Beresford Christmas* og jeg Grosserer Sieweking, der til Skifteprotokollen i bemeldte Bo har legitimeret sig som Mandatarius for d'Hrr. *Philip Protheroe* i Bristol og *Samuel Sotheby* i London, hvoraf enhver især lever i Ægteskab med en Datter af den afdøde Kaptajn Christmas befuldmægtige vor Medarving og Søn af den Afdøde Herr Lieutenant af Sø Etaten *John Christmas*, der nu førende Skibet *Henriette Louise* afgaar til Vestindien som Mandatarius for os og altsaa for Kaptajn *John Christmas* Stervboe at iagttage vor og Boets Krav⁶.

Ved samme Lejlighed omtales en Panteobligation af 10. Juli 1804 paa nogle Negere, der viser at *John Christmas* paa dette Tidspunkt handlede under Firma *Christmas, Ter Borch & Co.*

I 1818 udfærdigedes Bevilling for hans Døtre af første Ægteskab, at de maatte tage lige Arv med Sønnerne.⁷ Efter sit første Ægteskabs Opløsning saa Kaptajn *Christmas* sig om efter en anden Hustru og friede til »den dejlige« *Polly Brown*, Generalkrigskommissær *John Browns* yngste Barn og purunge Datter, men hun afslog Frieriet, da hun allerede var forlovet med Greve *Gustav Holck-Winterfeldt*.⁸ Efter dette forgæves Forsøg gjorde han stærk Kur til *Sophia Dorothea Zinn*, Datter af Indehaveren af Kjøbenhavns næststørste Handelshus, kgl. Agent *Johann Ludvig Zinn* og siden gift med prøjsisk Konsul *Henry Thalbitzer*, men denne Affære afsluttedes med Kaptajn *Christmas* Afrejse til Ostindien paa eget Fartøj.⁹

Efter sin Hjemkomst holdt *Christmas* Bryllup den 5. Jan. 1797 paa Sparresholm i Toksværd med den 21aarige *Johanne Henriette Heinrich*, en Datter af Konferensraad *Johan Friedrich Heinrich*, og hun fødte ham i Aarene 1797—1800 3 Børn. Ægteskabet var ikke lykkeligt; hun fattede Tilbøjelighed for en Tjener, og Ægtefællerne blev skilt ved Kontrakt 15. Juni 1803.¹⁰ Hun ægtede 18. Juni 1806 Garnisonskirurg paa St. Croix *Johannes Lorenzen* (f. c. 1772 i Kjøbenhavn, † 12. Maj 1807 i Christianssted).¹¹ *Christmas* havde imidlertid gjort Bekendtskab med *Christine Wilhelmine Boldt*. Hun var Datter af Skipper (efter Sigende fra Arendal) *Johan Christian Boldt* (Båhl), hvis Enke *Thomine* døde i Kjøben-

⁶ Christiansted Skifteret Bo Nr. 198 Wm Mc Bean og Hustru M^dm^e M. A. Mc Bean sluttet 15. Juni 1829.

⁷ 2. Departements Registrant 1818, Nr. 1923.

⁸ Th. Hauch-Fausbøll: Af Slægten Browns Historie, S. 200.

⁹ Julius Clausen og P. Fr. Rist: Memoirer og Breve IV (Grandmamas Bekiendelser), S. 121.

¹⁰ Danske Cancelli 2. Departements Registrant 1803, Nr. 107.

¹¹ Carøe: Den danske Lægestand 1786—1838, S. 123.

havn 17. April 1827,¹² og hun fødte ham i de følgende Aar flere Børn. Grunden til, at det ikke kom til Ægteskab, vides ikke. Paa Børnenes Vegne optræder Teatermaler Christian Ferdinand Christensen, hvis Moder var født Boldt. Han var født 5. Aug. 1805.¹³ Børnene med Christmas var 1—7:

1. *Frederik Christmas*, f. 20. Maj 1804, konfirmeret i Kjøbenhavn 1820,¹⁴ var 1850 Garvermester i Kjøbenhavn,¹⁵ g. 28. Maj 1828 i Kjøbenhavn¹⁶ m. *Ane Elisabeth Bentzen*, Børn a—c:
 - a. *Ferdinandine Albertine Christmas*, f. 23. Juni 1829 i Kjøbenhavn.¹⁶
 - b. *Laura Emilie Christmas*, f. 23. Maj 1837 i Kjøbenhavn.¹⁶
 - c. *John Frederik Christmas*, f. 1840. Hattemager.
 - d. *Ane Cathinka Christmas*, f. 11. Marts 1843 i Kjøbenhavn.¹⁶ G. 23. Dec. 1873 m. Handelsrejsende *Viggo Emil Landau*, 34½ Aar.
2. *Ferdinand Christmas*, f. 27. Feb. 1806, konfirmeret i Kjøbenhavn 1820, fik 16. Juni 1829 Myndighedsbevilling, da han vil bosætte sig i Schwerin.¹⁷ Sadelmager.
3. *Carnette* (forandret ifl. Kancelliets Tilladelse 19. Marts 1825 til *Johanne*) *Wilhelmine*, f. 20. Okt. 1807 i Kjøbenhavn.¹⁸
4. *Juliane Thomine Christmas*, f. 26. Juni 1809 i Kjøbenhavn,¹⁵ g. 16. April 1835 i Frederiksberg m. Købmand *Lars Arvid Petterson*.
5. *John Herman Christmas*, f. 3. Aug. 1811 i Kjøbenhavn.¹⁶
6. *Wilhelm Julius Bolt Christmas*, f. 14. Juni 1815 i Kjøbenhavn.¹⁶ Han blev ifl. Meddelelse fra Kaptajn Kleberg Mægler i Landscrona og har ansete Efterkommere i Sverige.
7. *Johanne Wilhelmine Christmas*, g. 16. April 1835 i Frederiksberg m. Købmand *Ebbe Niclas Berg* i Lund.

Nogle Aar senere indgik Kaptajn Christmas 14. Dec. 1820 i Birkerød sit tredje Ægteskab. Bruden *Eliza Ferrall* var født 19. Marts 1778 paa St. Croix,¹⁹ døde 12. Nov. 1846 i Kjøbenhavn og havde først været gift med Grosserer Philip Ryan, der var

¹² Trinitatis Kirkebog.

¹³ Fødselsstiftelsens Daabsprotokol.

¹⁴ Frue Kb.

¹⁵ Folketællingen Gl. Mønt 148.

¹⁶ Trinitatis Kb.

¹⁷ 2. Departements Reg. Nr. 397.

¹⁸ Garnisons danske Menighed (Garnisons Daab 1825 p. 260).

¹⁹ Folketællingen 1845. Sct. Annæ Øster Kvarter, St. Kongensgade 249.

død i December 1808 i St. Pauls Sogn i Covent Garden i Grevskabet Middlesex.²⁰ 29. Dec. 1829 gaves Konfirmation paa hendes Testamente, saafremt hun ingen andre Livsarvinger maatte efterlade end den i Testamentet nævnte Datter *Philippa Eliza Maria Ryan*, der var gift med Major *Frederich von Schwartz*.²¹

²⁰ Adressekontorets Efterretninger 16 Sept. 1819.

²¹ 2. Departements Reg. Nr. 882 A.

ANMELDELSER.

Wilhelm Karl Prinz von Isenburg: Historische Genealogie. München und Berlin 1940. 101 Sider.

Paa Oldenbourgs Forlag har Professor i Sippen- und Familienforschung ved Universitetet i München, Dr. phil. Wilhelm Karl Prinz von Isenburg i Fjor udsendt en Ledetraad i historisk Genealogi, som vel ikke for den trænede Genealog rummer Stof af væsentlig ny Interesse, men som dog former sig som en behagelig Rekapitulation af Stoffet og en bekvem Haandbog, der kan være til stor Nytte og som navnlig for den Kreds, paa hvilken den tager Sigte, vil være en velkommen Afløser af Forst-Battaglias Bog fra 1913.

Bogen er i første Række tænkt som Universitetslærebog og opfylder paa udmærket Maade de Krav, der som saadan maa stilles til den. Knaphed og Klarhed i Definitionerne, vel disponeret Udformning og fyldige Litteraturhenvisninger udmærker den trænede Forfatter og Genealog. Bogens indledende Kapitel gennemgaar de genealogiske Grundbegreber og giver kort og fyndigt de fornødne Definitioner, hvorved der dog kunde have været Grund til ogsaa at meddele en Afgrænsning af Genealogien som saadan, hvortil Kendskab jo ikke tør forudsættes hos den studerende Ungdom; en saadan Definition maa anses saa meget mere paakrævet, som Genealogiens Indhold ikke mindst i Tyskland er søgt udvidet stedse mere og mere, saaledes at der endog i Sammenhæng med Naturvidenskabernes seneste Udvikling faktisk er blevet gjort Forsøg paa at faa Genealogien opstillet som en alt rummende Videnskab i Midten. For disse Teorier er Prinz Isenburgs Bog behageligt fri; alene udfra Titelen maa man antage, at Forfatteren har stillet sig paa Linie med Gatterer, Lorenz og Hofmeister — støttet ogsaa af Arvelighedsforskere — i Hævdelsen af Genealogien som en rent historisk Disciplin.

Efter dette indledende Kapitel følger en i al sin Knaphed meget fyldig Oversigt over Genealogiens Historie, der ifølge Sagens Natur væsentligst behandler den tyske Litteratur, men som dog ogsaa rummer værdifulde Henvisninger til den vesteuropæiske Genealogi. Afsnittet om Genealogiens Kilder former sig især som en for historisk-studerende meget nyttig Oversigt over tyske Diplomudgaver, hvortil er knyttet kortere Bemærkninger om Slægtsnavne, Befolkningslære, Ikonografi, Heraldik og Sfragistik, Numismatik, Sociologi, Retshistorie og Biologi; udover rent periferiske Bemærkninger om disse noget tilfældigt anbragte Afsnit gives dog ikke, men Meningen har sikkert ogsaa blot været at pege paa de herhenhørende Problemers Betydning for Slægtsforskeren.

Afsnittet om Slægtsforskningens Metode og Resultater, som slutter Bogen, har desværre heller ikke kunnet bringe mere end Antydninger; de her meddelte Litteraturoversigter vedrører navnlig Dynasthistorien, som naturligt maa komme i første Række for den historisk Studerende, og nøjes for det øvrige Stofs Vedkommende med bibliografiske Henvisninger, hvor Oplysninger om den ikke-tyske Bibliografi desværre helt savnes. Mere end interessante Henvisninger rummes heller ikke i de afsluttende Bemærkninger, der refererer en

af Forfatteren i *Historisches Jahrbuch* 58, 1939 offentliggjort genealogisk-statistisk Undersøgelse af Slægterne Wittelsbach, Wettin, Hohenzollern, Habsburg, Lothringen, Welf og Oldenburg; det havde været ønskeligt, om Forfatteren her havde uddybet sit Emne noget mere — forsynet med Henvisninger til andre Undersøgelser af denne Art (Aloys Schulte, Heinrich Kleine, Fahlbek og Gustav Bang) — eftersom det her drejer sig om et Omraade, hvor Genealogien synes at have de bedste Muligheder for at yde Bidrag til den almindelige Historieforskning.

Det var at ønske, at ogsaa danske historisk-studerende vilde benytte denne fortrinlige Lejlighed til at skaffe sig et hurtigt Overblik over Genealogiens Problemer og deres Betydning for Historien.

Albert Fabritius.

Hofviolon, kgl. Kapelmusikus Lars Friis og hans Slægt. Blade af en sønderjysk Spillemands Levnedsløb. Samlet af Niels Friis. Kbh. 1940. 51 Sider.

I et nydeligt udstyret lille Skrift har Redaktør Niels Friis skildret den sønderjyske Bondesøn Lars Madsen Friis' (1747—1823) Uddannelse som Musiker i Haderslev, hans Rejse til København for at blive Militærmusiker og hans senere Virksomhed, dels som Violinist og Trompetist i Komedieorkestret og ved Hoffesterne, dels som Bratchist i det kongelige Kapel og i det harmoniske Selskab (hvis Dirigent han var i nogle Aar) og endelig efter Afgangen fra Kapellet i 1810 som Musiklærer i Kolding, hvor han har været en virksom Faktor i det stedlige Musikliv. Paa faa Sider er det lykkedes Redaktør Friis at give et meget smukt og velafrundet Billede af en dansk Musikers Liv i Slutningen af det 18' Aarhundrede; i en begrænset, men meget givende historisk Ramme er de spredte Træk om Lars Friis fra Teaterarkivets og Rigsarkivets kendte Kilder indføjet paa en meget harmonisk Maade, saa at Billedet staar skarpt og klart i Farverne. Skildringen er læseværdig for enhver interesseret i dansk Musik- og Kulturhistorie og er et smukt Eksempel paa, hvor nænsomt og yndefuldt det enkelte Menneskes Skæbne kan skildres i Sammenhæng med sin Tid.

I Tilslutning til denne Biografi bringes en Stamtavle over de agnatiske Efterkommere af Sognefoged, Gaardmand i Errigsted, Tyrstrup Herred, Nis Lauritzen (1655—1709), opstillet typografisk klart og overskueligt efter det generationsvise Princip. Som Biografien maa ogsaa Stamtavlen betragtes som mønstergyldig; det ydre Apparat er fuldstændigt i Orden, og Arbejdet bærer Præg af Grundighed og Nøjagtighed. Kun bør det maaske nævnes, at ogsaa den generationsvise Opstilling vinder ved, at Personerne forsynes med Løbenumre, hvortil der kan gives Henvisninger, men det maa indrømmes, at det ved en saa lille Stamtavle, som den foreliggende, er mindre paa-krævet.

Af Slægtens Medlemmer, der skildres i korte, men ligeledes velafbalancerede Biografier, kan nævnes Litteraten Peter Frederik Friis (1791—1864), Stabsdyrlæge, Etatsraad Christian Lauritz Friis (1825—1903) og Landsretspræsident Bendt Simonsen Friis (1862—1934).

Skriftet er forsynet med en Række Illustrationer i god Udførelse, af hvilke her særlig skal fremhæves det morsomme Stik fra Teatermuseet fra en Operaopførelse, og det interessante Nodebogsblad med »Graf Struense letzer Tanz mit der Königin Mathilda«, en spinkel Dansestrofe, som er nedskrevet faa Aar efter det skæbnesvangre Hofbal 16. Januar, og om hvis Identitet der næppe vil kunne rejses større Diskussioner.

Det smukke Skrift maa betegnes som en værdifuld Forøgelse af vor genealogiske Litteratur.

Albert Fabritius.

Norske stamtavler. Bibliografi. Udarbejdet av *Gustav E. Raabe.* (Oslo 1941) 123 Sider.

Paa Cammermeyers Forlag har Forlagsboghandler Gustav E. Raabe fornylig udsendt en Bibliografi over norsk Stamtavlelitteratur, omfattende dels selvstændige norske genealogiske Arbejder, udarbejdet paa Grundlag af de systematiske Afdelinger af de norske Bogfortegnelser og suppleret saavel fra C. M. Munthes Kilderegister som fra Forfatterens egne Samlinger, dels Artikler i de tre norske og det danske personalhistoriske Tidsskrift, forsaavidt de er meddelt i Form af Stamtavler eller indeholder genealogiske Oplysninger om norske Slægter; endelig bringer Bibliografien en Oversigt over de i norske Arkiver og de største Biblioteker opbevarede Manuskripter, uden Tvivl Bibliografiens største Aktiv. Hertil slutter sig en Fortegnelse over den heraldiske og numismatiske Litteratur.

Det maa beklages, at Udgiveren ikke har været i Stand til at udarbejde sin Bibliografi paa Grundlag af selve Litteraturen, og det kan ikke nægtes, at Bogen i sin foreliggende Skikkelse alene af den Grund lider af væsentlige Mangler, hvortil kommer de Anker, der fra et systematisk Synspunkt maa rettes imod den.

Som Udgiveren selv gør opmærksom paa i sit Forord, er kun den Del af den topografiske Litteratur registreret, af hvis Titler det genealogiske Indhold klart fremgaar; nu er jo imidlertid norsk topografisk Litteratur i langt højere Grad end den tilsvarende danske genealogisk bestemt, og Mangelen af en Oversigt over, hvad den ikke direkte som genealogisk betegnede topografiske Litteratur rummer, er derfor i høj Grad følelig; dette i Forbindelse med, at kun Bogfortegnelsernes systematiske Registre er raadspurgt — medens Erfaringen noksom viser, at ogsaa andre Værker, Memoirelitteraturen ganske ufortalt, kan gemme genealogisk Stof af Betydning — begrænser unægteligt Bogens Værdi ikke ubetydeligt.

I systematisk Henseende maa Bibliografien desværre betegnes som ganske utilfredsstillende, idet Forfatteren ikke har gjort det fjerneste Forsøg paa at sondre mellem Samlinger af Stamtavler, Enkeltarbejder eller topografiske Værker. Medens der i den alfabetiske Orden rigtigt er givet Henvisninger, saafremt en Titel indeholder flere Familienavne, er f. Eks. Norske Slægter I—II anbragt under Stikordet Slægter mellem en Henviŕning vedrørende Familien Slettemo og et topografisk Værk: Slægttavler vedkommende Ullensvang, hvorefter følger Henvisninger vedrørende Familien Smith og dernæst Personalia vedrørende mere kendte Arendalsfolk, anbragt her fordi den er udarbejdet af Axel Smith. Naturligere havde det dog været, om man havde anbragt først Stamtavlesamlinger, dernæst Enkeltarbejder i alfabetisk Orden, dels med Krydshenvisninger, dels med Henvisninger til Samlingernes Indhold og dels til den topografiske Litteratur, som — selvom Forfatteren maaske ikke havde Adgang til at registrere den og saaledes kunde bringe Henvisninger til den — dog havde været at anbringe i en Afdeling for sig selv, stillet op, enten systematiseret i topografisk Orden eller ordnet alfabetisk, NB. efter Stednavne, ikke efter den tilfældige Forfatter eller Titelens vilkaarlige Stikord.

Paa Trods af de anførte Mangler, hvortil kan føjes Mangelen af et Forfatterregister, der vilde have været et Hjælpemiddel til den norske Genealogis Historie, maa det naturligvis ogsaa fra dansk slægtshistorisk Side hilses med Glæde, at en, omend begrænset, Oversigt over norsk genealogisk Litteratur stilles til Raadighed.

Albert Fabritius.

Arthur Skjelderups Bibliotek. Memoirelitteratur og norske Selvbiografier. Supplement. Oslo 1941. 24 Sider.

I Norsk bibliografisk bibliotek Bd. III (tillige særskilt) kom i 1937 en

af Fru Sissen Skjelderup Hoel udarbejdet Oversigt over norsk Memoirelitteratur og norske Selvbiografier i Arthur Skjelderups Bibliotek, hvortil Fruen nu har udarbejdet et Supplement omfattende Bøger, der er udkommet i Tiden Juli 1937—December 1940 samt enkelte Ting, der savnedes i Hovedkataloget.

Det er Anmelderen en Glæde at benytte Lejligheden til at henlede den danske personalhistorisk interesserede Offentligheds Opmærksomhed paa saavel Hovedkataloget som Supplementet, der udgør et ypperligt Hjælpemiddel til at finde Vej i den norske Memoirelitteratur. Tilsammen danner de to Kataloger en — saavidt det er muligt — samlet Fortegnelse over den egentlige autobiografiske norske Litteratur, forsynet med Aarstals- og Livsstillingsangivelser for Forfatterne. Kataloget vil være uundværligt for enhver Benytter af denne Del af den norske Litteratur.

Albert Fabritius.

Slekten Saxe i 400 år. Ved Ludv. Saxe. Oslo 1940. 119 S. m. Register.

Over Slægten Saxe, der nedstammer fra Borger i Aarhus Peder Saxe (1540), og som i 17. Aarhundrede fik fast Fod i Norge, har Redaktør Ludvig Saxe udarbejdet en Slægtsbog, som danner en — paa en vis Maade uheldig — Blanding af Stamtavle og Slægtshistorie. Det er forstaaeligt, at Forfatteren har ønsket at undgaa Stamtavlens skematiske Inddeling, dens mer eller mindre lapidariske Form og den tørre, upersonlige Stil, men man forstaaer ikke, hvorfor han saa ikke har taget Skridtet fuldt ud og har givet en sammenhængende Skildring af Slægtens Liv, grupperet om dens væsentligere Skikkelser og har henvist de tørre Oplysninger enten til en ganske kortfattet Stamtavle i Tekstform eller til den ledsagende Oversigtstavle. Bogen vilde utvivlsomt have vundet derved, medens den nu er blevet til en temmelig uoverskuelig Stamtavle, presset ind i en causerende Form, som vel vidner om Forfatterens Fortællerevner, men tillige om Mangelen paa Evne til at holde væsentligt og uvæsentligt ude fra hinanden. Oplysninger og Meddelelser om nulevende Mennesker, som har en saa privat Karakter, som meget af det foreliggende Stof, taaler ikke godt denne fortællende Form.

Set ud fra rent genealogiske Synspunkter kan der saaledes rejses væsentlige Indvendinger mod den foreliggende Bog; den tørre Form og det faste Skema har for den, der skal benytte en Stamtavle, uvurderlige Fordele. Systematisk er Stoffet ordnet efter Indrykningssystemet — som saa ofte imidlertid uden den Indrykning, som har givet Systemet Navn — og Betegnelserne: Arabertal for Søkendeflokken, Litra for Generationen og igen Arabertal for Løbenumre indenfor Kuldet, skal ikke bidrage til at lette Oversigten. Der er her atter Grund til — navnlig overfor Nybegyndere i Faget — at slaa til Lyd for en bedre og mere ensartet Systematik; væsentlige Dele af den dansk-norske Stamtavlelitteratur er forringet for Benytteren ved at være skrevet udfra Mottoet: Hver Slægt sit System.

Fremhæves ved det foreliggende Arbejde maa de nyttige Ahnetavleoversigter, som er indføjet for mange af de indgiftedes Vedkommende; fremhæves maa endvidere Biografierne af Slægtens betydeligere Medlemmer fra det 19. Aarhundrede, som er velskrevne og ikke uinteressante Smaa bidrag til Norges indre Historie. Som Helhed maa Bogen dog siges at have større Interesse for Familien end for Offentligheden, men det maa betones, at Udgivelsen af Stamtavler ikke alene er en Privatsag; jo fyldigere et Lands Slægter bliver behandlet i Litteraturen, jo større Hjælp vil det blive for fremtidige rent genealogiske og demografiske Studier, men denne Hjælp er ganske vist afhængig af, i hvor høj eller hvor ringe Grad de paagældende Arbejder opfylder visse elementære Krav med Hensyn til Indhold og Metode.

Albert Fabritius.

K. A. Heiberg: Smaa Tidsbilleder i Breve. 1792—1864. Kbh. 1940. (16 S.). — *Fra Nær og Fjern. Tidsbilleder i Breve 1841—72.* S. St. 1941 (31 S.).

Fornylig har Dr. K. A. Heiberg udsendt to smaa Brevsamlinger, hvori han har meddelt nogle interessante Prøver paa de gamle Familiebreve, som han ligger inde med. I den første Samling gengives Breve fra Medlemmer af Familien Heiberg, fra Thomas Skat Rørdam, H. Müller og Christian Lütken. Den anden Samling, der strækker sig fra 1841—72, rummer Breve fra Cathrine Georgia Rørdam, f. Teilmann, Gabriel Heiberg, Peter Andreas Christian Heiberg, Otto Møller, Juristen Nicolai Madvig og Fru G. Heiberg, f. Rørdam. Med Interesse læser man de to Samlinger, af hvilke navnlig den første udmærker sig ved en fast Linie — Skildringen af jævne Menneskers Syn paa og Stemninger under uheldsvangre udenrigspolitiske Begivenheder, som greb haardt ind i det daglige Liv i Danmark og Norge. Vistnok indeholder disse fordringsløse Breve ikke nye Bidrag til de store Begivenheder, men de har deres Interesse ved samlet at belyse Nationens Evne til at bøje af for Stormen, til at lade Dagliglivets Smaakævl fare og samle sig i det aandelige Fællesskab, som skal give den Kraft til en rigere Blomstring, naar Orkanen har lagt sig. Af den største Interesse er det ogsaa at se, hvorledes det er muligt ved et lille, men velvalgt Uddrag af større Brevsamlinger at faa Personer og Tilstande til at staa skarpt og klart for Læseren, saa at de — ligesom en Illustration — bedre og kortere end en ledsagende Tekst kan kaste Lys over Tænke- og Væremåde, over de bedste Egenskaber i dansk Folkesind.

Albert Fabritius.

C. M. Munthe: Vore fælles ahner. (Ved Gustav E. Raabe) (Oslo 1941) (155 S.).

Som det vil erindres offentliggjorde C. M. Munthe i 1924 sin Artikel »Vore fælles ahner« i Norsk tidsskrift for genealogi, personalhistorie, biografi og literærhistorie. Da det paagældende Hæfte, saavel som Særtryk, hurtigt er blevet udsolgt, har Forlagsboghandler Gustav E. Raabe haft den fortræffelige Idé at udgive Artiklen paany; bortset fra at Supplement og Rettelser er blevet indarbejdet i den oprindelige Tekst, har denne ikke undergaaet nogen Ændringer eller Ajourføring.

Artiklen behøver næppe nogen Præsentation for danske personalhistorisk interesserede — som saa meget norsk slægthistorisk Litteratur ligger ogsaa denne indenfor de Omraader, den danske Forskning bevæger sig paa. Selvom man ved Artiklens Fremkomst og nu igen kunde have Lejlighed til at ønske baade noget mindre sparsomme Oplysninger om de enkelte Personer og noget større Fuldstændighed med Hensyn til Opregningen af Johanne Andersdatter Sappi (Panter)s Descendenter, ligesom en mere overskuelig Opstilling af Descendenslisten, saa er der dog kun Grund til at glæde sig over, at dette Arbejde, som man — sikkert ikke uden Grund — tillægger nogen Betydning for norsk slægthistorisk Forsknings Udvikling, nu er blevet gjort tilgængeligt for en større Kreds. En Gevinst ved den foreliggende Udgave er det nye Navneregister, med Henvisninger til Personernes Løbenumre.

Albert Fabritius.

SPØRGSMAAL.

HAMMER.

Købmand og raadmand *Frantz Hammer* i Trondhjem, d. 1755, synes ikke at have været af norsk slægt, idet der ikke blandt nogen af de mange dalevende Hammer'e i Trondhjem forekommer de samme fornavne, som i hans slægt. Hans børn hed: Sara Elisabeth, Judithe Anna, Hans, Johan Christoffer, Frantz og Matthias, hvoraf Joh. Chrf. var pakhusforvalter ved toldkammeret i Helsingør, og Matthias degn i Karlslunde. Raadmand Frantz's kone hed *Maren Urvalt* (1704—1795) datter af købmand og raadmand i Trondhjem *Johan Christoffer Urvalt* og hustru, *Judithe Angell*, og denne sidste var datter at købmand og raadmand i Trondhj. *Markus Jacobsen Angell* og hustru, *Judithe Frantzdatter*, f. 1635 d. 1715.

Da *Frantz Hammers* navn ikke passer ind i de norske slægter, er der vel al sandsynlighed for, at han hører til en dansk slægt. Ifølge nærværende tidsskr. III række 2, side 153 var der en vis *Frantztz Hammer*, som 4de juledag 1628 stod fadder til provst Grønbechs datter i Højelse kirke. Blandt fadderne er ogsaa en *Michel Hammer*. Disse to nævnes uden titel, og det maa da formodes, at de er unge mennesker uden stilling, og da der heller ikke er nævnt bopæl, maa de enten være fra sognet eller maaske slægtinge af barnets forældre. Barnets mor hed *Caren Mortensdatter*, og da der bl. fadderne nævnes skriver paa Tryggevælde *Morten Mikkelsen*, ligger det vel nær at antage, at han er hendes far. Og det er da maaske ogsaa nærliggende at gætte paa, at Frantztz og Michel er hans sønner, hvis fulde navn da vilde være *Frantztz (Mortensen) Hammer* og *Michel (Mortensen) Hammer*.

Kan nogen oplyse, 1) om der er indbyrdes slægtskab mellem *Frantztz (Mortensen) Hammer*, fadder i Højelse ved Køge 1628, og *Frantz Hammer*, købmand og raadmand i Trondhjem, d. 1755, og maaske tillige *Judithe Frantzdatter*, f. 1635 d. 1715, eller i det hele give oplysning om nogen af de nævnte personer, herunder 2) efterkommere efter skriver paa Tryggevælde *Morten Mikkelsen*, der maaske kan have heddet *Morten Mikkelsen (Hammer)*.

Jeg vil være særdeles taknemlig for enhver oplysning.

Th. Lindhard, Landinspektør,
Haderslev.

TIL MEDLEMMERNE.

Et af vore Medlemmer mangler i at have Tidsskriftet komplet

7. Rk. Bd. 2, 1917, Bd. 4, 1920, Bd. 5, 1921, samt

9. Rk. Bd. 2, 1929, 4. Hæfte,

og har anmodet Redaktionen om at spørge, om disse muligvis kunde fremskaffes hos andre Medlemmer, der vil være villige til at sælge dem. Oplysninger herom modtages af Redaktionen.

DE ÆLDSTE SLÆGTLED AF VILLESTRUPLINIEN AF SLÆGTEN ROSENKRANTZ.

Af *Palle Rosenkrantz*.

I Værket »Rosenholm og Rosenkrantzterne« har nærværende Forfatter forsøgt at skildre Ejerne af Rosenholm fra *Jørgen Ottesen Rosenkrantz* til den sidstafdøde Besidder af den gamle Slægtsgaard, der nu for Jordtilliggendets Vedkommende efter næsten 400 Aars Besiddelse er gaaet ud af Slægtens Eje. De efterfølgende Linier skal fortælle om tre Slægtled af Villestruplinien, der blomstrer endnu, med en kort Oversigt over Jørgen Ottesens Descendens gennem Sønnen »den lærde *Holger*«, som er Stamfader til samtlige nulevende danske Rosenkrantzer.

Med sin Hustru Sophie Brahe havde lærde Holger 6 Sønner: 1) *Jørgen* (1601—1605), 2) *Otte* (1603—1606), 3) *Gunde* (1604—1675), 4) *Jørgen* til Kjeldgaard (1607—1675), 5) *Otte* (1610—1639) ugift, faldt i Duel med *Hans Rantzau* til Putlos som Kaptajnløjtnant, og 6) *Erik* til Rosenholm (1612—1681).

Naar — navnlig tidligere — Haandbøger kalder Eriks Efterkommere »den gamle Rosenkrantzske Stamme« er dette, som her vist, urigtigt. Jørgens Stamme er ældre end Eriks, men i det attende Aarhundrede overskyggedes den af dennes to betydelige Mænd, knyttede til den traditionsrige Slægtsgaard, som begge opnaaede en høj Alder. De er udførligt omtalte i fornævnte Bog om Rosenholm.

Gunde Rosenkrantz til Vindinge blev ikke Stamfader til nogen Slægtsrække, han havde ganske vist med sin Hustru *Pernille Jacobsdatter* af Arreskovlinien af Slægten ikke færre end 14 Børn,

Anm. Vedrørende Kildeangivelser: Medens de almindelige Fødsels-, Ægteskabs- og Dødsdata er tagne fra A. Thisets Stamtavle over Slægten i Danmarks Adels Aarbog, Aarg. 1910, og andre Stamtavler i samme Værk, er en Række Meddelelser tagne fra Hofjægermester, Ritmester Ernst Frederik Baron Düring-Rosenkrantz' Sedler i Rigsarkivet. De omfatter hele Slægten til ca. 1890 og er Uddrag af trykte og utrykte Kilder supplerede med mundtlige Overleveringer, hvorhos Kilderne som Regel er angivne. Nærværende Forfatter har forsynet et i Rigsarkivets Haandbibliotek beroende Expl. af et Særtryk af Thisets Stamtavle med Romertalsbetegnelser, der stemmer med Dürings Romertal for de i Sedlerne nævnte Personer.

deraf 9 Sønner, men de 6 døde som ganske smaa, to, *Jørgen*, f. 1634, og *Holger*, faldt som unge paa Ærens Mark i Svenskekrigen 1658—59 og den tredie, der naaede voksen Alder, *Jacob*, døde ugift i Stockholm ca. 30 Aar gammel.

Det blev derfor *Jørgen* til Kjeldgaard, der alene fortsatte Slægten. Med sin Hustru *Christence Juel*, Datter af *Jens Juel* til Aabjerg og *Ide Lange* (1612—1680), havde han 10 Børn, deraf følgende Sønner:

1) *Jens* til Quitzovsholm (1640—1695), 2) *Holger* til Brusgaard (1645—1704), 3) *Ove*, f. 1647, d. ugift 1671, *Otte*, d. som Barn, og *Frederik*, f. 1650, d. ugift som Kaptajn 1676.

Saa vel Gunde som *Jørgen* til Kjeldgaard findes udførligt omtalte i vor historiske Literatur. *Jens* til Quitzovsholm blev Amtmand i Nyborg og Tranekær Amter og købte efter 21 Aar som Amtmand den nævnte Gaard. Han nævnes som en lærd Mand og *Griffenfelds* Ven. I 1671 ægtede han Lensgreve *Mogens Friis'* og *Anna Sehesteds* Datter *Dorthe* og efter hendes Død i 1681 *Beate Nielsdatter Sehested*, Datter af *Niels Sehested* til Mullerup og *Christence Lindenov*. Hun døde 1696, og dette Ægteskab var barnløst. Af sit første Ægteskab havde *Jens Rosenkrantz* 3 Sønner:

1) *Christian* til Farskov, f. 1672, d. 1736, 2) *Mogens*, f. 1674, d. 1690, og 3) *Jørgen* til Quitzovsholm, f. 1678, d. 1754.

Christian til Farskov blev 28 Aar gammel Amtmand i de samme Amter, som Faderen havde bestyret, han nævnes med Hæder i Administrationens Historie; et godt Portræt af ham findes paa Gisselfeld. Han ægtede 1° *Øllegaard Sehested* (1668—1717), Datter af *Niels Sehested* til Mullerup og Søster til hans egen Stedmoder. Dette Ægteskab var barnløst, men af 2. Ægteskab med *Frederikke Louise Krag* (1696—1766), Datter af *Niels Krag* og *Sofie Juel*, havde han foruden 3 Døtre en Søn *Niels Krag*, der døde spæd. Det blev saaledes *Jørgen* til Quitzovsholm, der fortsatte Linien.

Jørgen til Quitzovsholm var født 1. Juni 1678; han blev Page hos Dronning Charlotte Amalie og gik siden til Søs, hvad der var usædvanligt i Slægten, men tog Skade paa Hørelsen og forlod Tjenesten ca. 30 Aar gammel. Derefter blev han Envoyé i den nedersachsiske Kreds og overtog sin fædrene Gaard, som han kaldte Roseneje. I Aaret 1697 havde han ægtet den usædvanligt smukke *Marie Elisabeth de Roklenge*, f. 1675, Datter af Major *Werner Jacob de Roklenge* og *Anna Elisabeth Sudermann*. Det var et Inklinationsparti; den faderløse unge Pige var »Mamsel« paa en jydsk Herregaard hos Grev Rantzau, hun var fattig og gjaldt for at være borgerlig. Imidlertid opdagede Parrets Søn *Werner* til sin store Glæde, at hendes Farfar Oberst *Jakob de*

Roklunge som kurlandsk Adelsmand var naturaliseret i Danmark. I en paa Gaarden Sophiendal opbevaret Bibel med Optegnelser af samme Werner har han knyttet den Opfordring til Meddelelsen, at hans Efterkommere ikke bør af et skønt Ansigt lade sig lokke til en Mesalliance. Denne Gang gik det Herren være lovet godt og i sin Taknemmelighed optog Werner Roklengernes blaa Enhjømning i sit nye friherrelige Vaaben, der nu er Slægtens. Marie Elisabeth døde allerede 1714, da Werner var en Dreng paa 14 Aar, og fire Aar senere maatte Faderen sælge Roseneje. Sine sidste Leveaar tilbragte Jørgen hos denne Søn Werner paa Krabesholm ved Skive; han døde 1754.

I sit attenaarige Ægteskab havde Jørgen fem Døtre og syv Sønner. 1) *Jens*, f. 1698, blev Officer, men fik en sørgelig Skæbne. Han blev skudt som Løjtnant i Nykjøbing F. Aar 1724, fordi han havde anstiftet et Drab paa sin Ritmester *Hans Christoffer Kaas*. Det var en Kærlighedshistorie, og hans Slægt gjorde alt for at frelse ham. Desværre er Sagens Akter, — det menes ved Slægtens Forestillinger, — tilintetgjorte, og Romanen kan ikke udredes. 2) *Christoffer Christian*, f. 1699, døde spæd. 3) *Werner* til Villestrup skal siden nærmere omtales. 4) *Holger*, Friherre af Rosenlund, f. 1702, d. 1785. 5) *Mogens*, f. 1708, blev Officer og døde som karakteriseret Major 1752. I Ægteskab med *Christiane Charlotte Amalie von Kuhle*, f. 1734, havde han kun en Søn, der døde spæd. 6) *Frederik Christian*, f. 1712, død lille. 7) *Christian*, f. 1714, der døde ugift som Ritmester i Aaret 1750.

Den fornævnte fjerde Søn Holger drev det meget vidt. Som ung Officer stod han den senere Kong Frederik den femte nær og kom saaledes ind i den Moltkeske Kreds. To Aar efter sin Tronbestigelse ophøjede Kongen ham til Friherre og Gaarden Totterupholm, som han i 1733 ved sit Giftermaal med *Hedvig Sophie Juul*, Datter af *Christian Juul* og *Anna Margrethe Krag* (1711—1750), havde erhvervet, blev nu Baroni under Navnet Rosenlund. Paa denne smukke Gaard ved Faxe levede han fra 1741 til sin Død 1785, helt udenfor de bevægede Begivenheder i denne Tid; dog blev han i Arveprins-Perioden udnævnt til Gehejmerraad; hvid Ridder var han blevet 1769. Hans Ægteskab var barnløst.

Forinden vi gaar over til Villestrup Linien, skal vi kortelig omtale Descendenterne af Jørgen til Kjeldgaards næstældste Søn Holger til Brusgaard. *Holger* var født 1645, blev Officer og tjente en Tid i Holland; hjemvendt blev han tagen til Fange i det mindeværdige Slag ved Lund. I 1678 ægtede han den rige *Anne Brahe*, Datter af *Sten Brahe* til Knudstrup og *Sophie Rosenkrantz* (1650—1722), og købte Brusgaard. Sin Andel i Brahesborg solgte han

til Marcus Gøye. Han døde 1704. I sit Ægteskab havde han 6 Børn, 3 Døtre og 3 Sønner:

1) *Jørgen*, f. 1679, først tilsøs, saa siden Landofficer, men død ugift i Italien 1702. 2) *Sten Brahe*, f. 1682, død spæd. 3) *Niels*, f. 1684, der blev Søofficer og en Tid tjente i den engelske Flaade med Afskedspas som Kaptajn. Han endte som Forpagter paa Kringelhede Aar 1747. I 1709 havde han ægtet *Cathrine Mette Pax*, Datter af *Holger Pax* til Sæbygaard og *Lisbet Knudsdatter Bille*. Hun havde bragt ham Sæbygaard ved Sæby, som han solgte til Arenfeldterne, der ejer den endnu. I Ægteskabet fødtes ikke færre end 16 Børn, deraf 10 Døtre. De 6 Sønner var 1) *Holger Pax*, f. 1710, 2) *Holger*, f. 1711, 3) *Marcus Gøye*, f. 1714, der blev Hofjunker, men døde 1738 ugift. 4) *Holger*, f. 1717, og ligesom de to fornævnte af Navnet Holger død spæd. 5) *Jørgen*, f. 1721, der blev Officer, men døde ugift som Kaptajn 1751. 6) *Otto Christian*, f. 1727, der blev Officer, men afskediget, fordi han ægtede »et fattigt Fruentimmer« af borgerlig Stand *Johanne Eusebia Schmidt*. Han blev dog kort efter paany ansat i den norske Hærstyrke. Tre Sønner af dette Ægteskab døde spæde, og da Moderen døde 1753, giftede *Otto Christian* sig med *Karen Johanne Rønning*, f. 1719, der fødte ham 3 Sønner: 1) *Niels*, f. 1757, den siden saa berømte Statsminister. 2) *Thomas*, f. 1760, d. 1824. 3) *Marcus Gøye*, f. 1762, den kendte norske Statsraad i 1814. *Otto Christian* døde 1785.

Medens de to af fornævnte Otte Christians Sønner er indgaaende behandlede i vor Literatur, kan om Sønnen Thomas bemærkes, at han blev Officer, men afskediget 1806 og siden Landmand i en saare vanskelig Tid. Han døde 1824 som Forpagter paa Barritskov. Medens Niels ikke efterlod Afkom og Marcus Gøye kun en Datter, havde Thomas i Ægteskab med *Frederikke Christiane Ulrikke Kaas* (Mur-Kaaserne) to Sønner: 1) *Otto Malta*, f. 1793, død spæd, og 2) *Niels Preben*, f. 1795, og opdragen hos sin Onkel Niels. Han blev Jurist og havde en lovende Karrière for sig, men døde allerede 1825 som Amtmand i Skanderborg og efterlod ingen Sønner. Med ham uddøde den Linie, som A. Thiset ret vilkaarligt har benævnt Barritskovlinien; den omfatter kun 5 voksne Mænd og 8 Kvinder.

Denne korte Oversigt over lærde Holgers Efterkommere vil blandt andet tjene til at afkræfte den gængse Overlevering, at den gamle Adels Sønner efter Regeringsforandringen 1660 trak

Anm. Medens de om Jørgen Ottesens Descendenter meddelte Oplysninger er tagne fra Stamtavlen, vil der nu, hvor det gælder »Villestruplinien« ved enhver af de omtalte blive anført et Romertal, der svarer til Romertallene i Düring-Rosenkrantz' Sedler, hvor udførlige Kildefortegnelser for hver findes. Mrk.: D-Rtz.

sig »surmulende« tilbage til deres Godser. Forholdet er et helt andet. Det var fra 1660 en almindelig Bebrejdelse mod Adelen, at dens unge Mænd ikke mere tjente Fædrelandet som en Krigeradel, men blev en Godsadel, der kun plejede egne Interesser. Det gjaldt ikke Rosenholmerne før 1660, da deres Arbejde i Statens Tjeneste fuldt ud opvejer krigerisk Daad, men det gælder ikke heller Rosenholmerne efter 1660. Vi har her nævnt 30 mandlige Efterkommere af lærde Holger, lige op til det nittende Aarhundredes første Fjerdedel. Af dem var syv Mænd i Landets højeste Poster: *Gunde, Erik, Iver, Frederik Christian, Jørgen* til Kjeldgaard, Statsministeren *Niels* og *Marcus Gøye Rosenkrantz*, seks var fortjente Amtmænd og 17 var veltjente Officerer, kun en, Frederik Christians Søn *Iver*, der døde 40 Aar gammel, var af Forholdene i de sidste Aartier forhindret i at indtræde i Statstjenesten; iøvrigt var han Stamhusbesidder og stor Godsejer. Af de nævnte 30 blev to paa Grund af deres Fortjenester ophøjet til friherrelig Stand, nemlig *Holger* til Bruusgaard og *Verner* til Villestrup. Men alle som én havde de været i Statstjeneste, og kun én, den ulykkelige Løjtnant i Nykjøbing, havde ved en hæsliig Daad vanæret sit Navn.

Vi vender os nu til den saakaldte Villestrup-Linie, der skulde føre Besiddelsen af Rosenholm ned til vore Dage. *Werner Rosenkrantz* (D-Rtz LI) er født paa Roseneje (Quitousholm, nu Hoffmannsgave) den 9. December 1700 og døbt i Norup Kirke, han blev Landkadet 1714 og tjente i Hæren til 1743, hvorfra han efter at have været Generaladjutantløjtnant gik af som karakteriseret Major. Han havde 1737 ægtet *Else Margrete Sehested*, Datter af *Frederik Sehested* til Rydhave og *Birgitte Sofie Sehested*, f. 1708, d. 1776, med hvem han fik Krabbesholm og blev 1747 Amtmand over Dueholm, Ørum og Vestervig Amter. 1746 havde han arvet Stamhuset Kjærbygaard, som han solgte, 1755 blev han Amtmand over Skivehus. Villestrup havde han i 1752 faaet af sin Svigermoder, og i 1757 ophøjedes det til et Friherreskab. 1764 blev han hvid Ridder og 1768 Geheimeraad. Ved sin Afsked 1773, efter 60 Aars Tjeneste i Staten, solgte han Krabbesholm og Skivehus og slog sig ned paa Villestrup, hvor han tilbragte sine sidste Aar, og hvor han døde 1777. Han og hans Aaret forud afdøde Hustru ligger begravede i Astrup Kirke. De havde tre Døtre og tre Sønner, af hvilke den yngste, *Jørgen*, døde spæd.

Werner Rosenkrantz var en udtalt Grandsigneur, en Mand, der sikkert i meget har mindet om *Iver* paa Rosenholm; hans Arbejde paa Villestrup og Krabbesholm ligner ganske Ivers paa Rosenholm, han har værnet det ydre, den gamle Adelsborg, og moderniseret det indre. Ogsaa for Haveanlæg interesserede han

sig, han samlede paa Portrætter af navnkundige Mænd og nærede stor Interesse for Historie. Uagtet hans Ungdomstid falder i Ivers Velmagtsdage, hører vi ikke om nogen Forbindelse mellem de to; da Werner træder ind i den civile Tjeneste, er Iver traadt ud af den og bor paa Rosenholm, men Traditionen melder, at det er samme Gartner, der har anlagt Haven paa Villestrup som paa Rosenholm. Der findes et Arkiv paa Villestrup, som endnu ikke er gennemgaaet for Rosenkrantzernes Vedkommende, men det er muligt, at der af de bevarede Breve vil kunne kastes Lys over Forholdet mellem de to Grene af Slægten, der i næste Generation skulde komme til at staa saa skarpt overfor hinanden.

Det beror paa en Tilfældighed, at Rosenkrantzerne i Ivers Storhedstid har tilhørt et andet Departement end noget af dem, Iver styrede, men det er næppe muligt andet, end at han i sit nære Venskab med *Løvenørn*, der forestod Krigsdepartementet, har kunnet følge Slægtens unge. Noget virkeligt Sammenhold i Slægten som senere i *Moltkes* Slægt og i *Holsteinernes* og *Reventlowernes* synes dog ikke at have hersket i den talrige Rosenkrantz'ske, og dog var saa godt som alle dens Mænd og Kvinder en Del Aar af deres Liv i Forbindelse med Hoffet. Men Mangel paa virkeligt Slægtssammenhold udenfor Søkendekredsen har desværre i de 600 Aar, Slægtens Historie har været kendt, været en fremtrædende Fejl hos Rosenkrantzterne, — det er ikke blevet bedre, og bliver det vel aldrig.

Om Werner véd vi, at han var Jyde og levede sin meste Tid i Jylland; hans Børn synes alle seks at være fødte i Jylland. Men uden Forbindelse med Højadelen var han ikke. Hans ældste Søn, *Frederik*, født 23. November 1738, døde paa Sorø, 20 Aar gammel; han var 18 Aar gammel bleven Hofjunker, men har sikkert studeret Jura paa Sorø' daværende Akademi. Den anden Søn, *Iver*, om hvem der senere skal tales, traadte tidlig i Hoftjeneste; af Døtrene blev *Marie Elisabeth*, født 1742 og 22 Aar gammel gift med Geheimekonferensraad, Overhofmester *Anton Henrik Moltke*, Ridder af Elefanten, hun blev senere Dekanesse paa Vallø og var saaledes en af Landets fornemste Damer og levede til to Aar før Aarhundredskiftet. Søsteren *Birgitte Sophie Frederikke*, født 1746, blev femten Aar gammel gift med Geheimeraad, hvid Ridder *Christian Carl Gabel*; hun døde i Barselseng 1769 i København. Disse to Ægteskaber viser Forbindelsen med Landets højeste Kredse. Sønnen *Iver* (D-Rtz LVIII), der fødtes 29. Februar 1740, blev femten Aar gammel sendt til Sorø. 1759 blev han Kammerpage hos Christian den Syvende, der den Gang var Kronprins, samme Aar Hofjunker og fem Aar senere Kammerjunker. 1767 blev han Kammerherre, men da han to Aar forud paa Lykkesholm har ægtet *Marie Elisabeth Lente Adeler*, Datter

af Amtmand *Theodor Lente Adeler* og *Leopoldine Rosenkrantz*, der var Datter af fornævnte *Jørgen Rosenkrantz* til *Quitsovsholm*, f. 1745, d. 1788, med hvem han levede 25 meget lykkelige Aar, er det ret forstaaeligt, at han fjernede sig fra det Hof, hvor *Struensee* og *Caroline Mathilde* førte an, og trak sig tilbage til sit Herresæde i Jylland. Hans Fader havde bestemt ham til Hofmand, men med *Caroline Mathilde* gik det danske Enevolds-Hof i Stykker for bestandig, og *Iver Rosenkrantz* blev Godsejer og lærte at forstaa, at der laa et stort Arbejde og ventede paa de store Jordegodsejere, Opgaver som f. Eks. *Adam Gottlob Moltke* paa *Bregentved* og *Bernstofferne* tog op med fuld Kraft. At hans Evner her ikke strakte til, synes at fremgaa af hans senere økonomiske Forhold.

Det er nødvendigt at dvæle ved denne Ting, der i moderne Menneskers Øjne kan synes at have ringe Værdi — vor Tid er jo demokratisk —, fordi disse Forhold har været oversete af dem, der har beskæftiget sig med Striden mellem *Frederik Christian Rosenkrantz* og hans Successor paa *Rosenholm*, med hvem han laa i ideligt Kiveri. *Frederik Christians* Linie døde ud og *Ivers* blomstrer endnu, det er derfor ikke underligt, at *Iver* faar Medhold, men man har overset, at den almindelig nævnte Aarsag til *Frederik Christians* Uvillie er den, at *Iver* var en jævn, tarvelig Landmand, der levede i Ubemærkethed i en Afkrog af Landet og var uduelig til Statstjeneste, ikke holder Stik. *Iver* var 27 Aar gammel, da han traadte ud af Hoftjenesten, han har ikke drevet Studier af nogen Art, var ikke Officer, og da Forholdene ændredes i 1772 ved den nye Regering, var han for gammel til at begynde paa Embedsstudium. Hans *Uven*, *Frederik Christian*, tilbragte selv, afskediget af Statstjenesten i 1770, fjorten Aar som Godsejer paa *Sjælland* og indtraadte først igen i Tjeneste efter *Kronprinsens* Kup i 1784. *Iver* var ikke gledet ud af den Kreds, han tilhørte. Hans første Hustru var jo Datter af Amtmanden i *Nyborg* og *Tranekær*, *Etatsraad Theodor Lente Adeler*, en velstaaende og dygtig Mand. Efter hendes Død 1781 ægtede han 1790 *Sophie Hedvig Huitfeldt*, Datter af *Clausholms* Ejer, *Nordmanden*, *Geheimeraad*, *Stiftsbefalingsmand* i *Viborg*, *Matthias Vilhelm Huitfeldt* og *Charlotte Emerenze Raben*, en ung Dame der tilhørte Landets fornemmeste Kredse, og da hun fem Aar efter døde, ægtede han ni Aar senere den 51-aarige *Frederikke Luise v. Woyda*, Datter af fhv. Amtmand, *Geheimeraad Woyda* til *Sophiendal*. *Frederik Christian Rosenkrantz* kan ikke have paastaet, at *Baronen* paa *Villestrup* ikke var fornem nok til at være hans Arving, og dette har han heller næppe anført.

Der er blandt *Johan Bülow's* Papirer opbevaret en af *O. Høegh Guldberg* paraferet Udnævnelse for *Iver* til Amtmand i *Dronning-*

borg, Mariager og Silkeborg Amter, underskrevet af Kongen, dateret 25. Marts 1782. Der staar deri, at Iver har tjent »Os selv«, Kongen, som Page, »er Fader til en stor Børneflokk og er kendt som en retskaffen Mand«. Det blev ikke til noget med denne Udnævnelse; der findes et Brev fra Ivers første Hustru, Marie Elisabeth f. Lente Adeler, til Kronprinsessen, hvori hun udtaler sig om Ivers Sorg og Bestyrtelse over, at en Udnævnelse til Amtmand, som han ventede, udeblev. Det vides, at han i 1768 har søgt Dronningborgs Amtmandseembede, men ikke faaet det; at han nu atter blev forbigaet kan ikke forklares af det, der foreligger bekendt. Brevet fra Elisabeth er ikke dateret, Stedet er heller ikke opgivet, hun taler om sin Sygdom, og da hun i fire Aar var meget syg, og Ægteparret derfor i lang Tid boede paa Gl. Vartov paa Strandvejen, er det muligt, at hun sigter til denne Sag, dog synes det at være lidt for tidligt, da vi kun kender hendes Sygdom i de sidste fire Aar før hendes Død 1788, og det fremgaar af Brevet, at Iver ved denne Lejlighed har faaet en overstrømmende naadig Modtagelse af Kronprinsen; han maa altsaa have været i København.

Men det er stadig muligt, at man i København ikke har anset Iver for den rette Mand til et stort ansvarsfuldt Embede, og en nøjere Gennemgang af hans økonomiske Forhold fører unægtelig til det Resultat, at han ikke var nogen god Administrator. Det har ingen vidst bedre end hans Arvelader og Modstander, Frederik Christian, selv om ogsaa han kunde tale med om økonomiske Skibbrud i Fortiden — maaske netop derfor.

Uomtvisteligt er det imidlertid, at Frederik Christian forbigik Iver til Villestrup ved Oprettelsen af Stamhuset Rosenkrantz; det behøver næppe anden Forklaring end den, at han havde lovet sin Moder at betænke Scheelerne til Gl. Estrup. Men han indsatte til sin Universalarving *Niels Rosenkrantz* af Barritskovlinien, der unægtelig var den af de dalevende Rosenkrantzer, der stod højst i Ære og Værdighed som i Evner og Indsigt. Ogsaa dette kan forklares og forstaas. Frederik Christian var en gammel Mand, næsten firs, stiv, stejl og stædig, og i ti Aar havde han ligget i Strid med Villestrupperne, idet Iver som Successor imodsatte sig hans Ønske og klagede over, at han havde solgt Møllerup og Bøgenholm samt lod Rosenholm forfalde. I den Grad var Frederik Christian irriteret over Successorerne, at han i sit Testamente af 1802 stillede det frit for Niels Rosenkrantz at sælge Stamhuset Rosenkrantz og bevare en Fideicommiskapital, at han kun indrømmede Successor Ret til for 1600 Rdl. at købe Besætningen, 150 Køer og 5 Tyre, »men Møbler og Malerier er Stamhuset uvedkommende og skal sælges ved Auktion, undtagen Familieportrætter, der skal ophænges paa mine andre Gaarde«. Han

forudsætter, at den nye Besidder ikke vil gøre Vanskeligheder med at opbevare dem, til de kan flyttes. Han modsiger i selve Testamentet alle Paastande fra Successor om Mangler ved Rosenholm, af hvad Navn det være kan, som noget hans Forældre som første Oprettere af Stamhuset »ikke have ment at skulle forlange af mig, men vel har haft Hensyn til de Stamherrer, der i Tiden skulde komme. Stamhuset er lige saa godt, som da jeg fik det, og jeg har haft betydelige Udgifter, der kommer Efterkommerne til Gode«. Dette er en hel Procedure i Testamentet mod Successors Paastande, og man behøver ikke med Baron Düring Rosenkrantz at lede efter hemmelige og delvis pikante Aarsager til, at Frederik Christian træder saa skarpt op mod sin Successor. I »Familiegossepe« skal man overhovedet være paa sin Post overfor den brave Düring Rosenkrantz; hans eller saa fortræffelige og nyttige Samlinger indeholder for de sidste Generationers Vedkommende ikke lidt ganske løst og urigtigt Stof.

Faa Aar før dette Testamentes Udstedelse havde Frederik Christian procederet med Iver om Salget af de to nævnte Gaarde og havde vundet sin Proces. Senere var der Uoverensstemmelser om Forhøjelse af Enkepensionen, der hvilede paa Rosenholm med 1000 Rdl., og her anførte han, at Udskiftningen af Godset havde kostet ham meget og forhøjet Stamhusets Indtægt med 2000 Rdl. aarlig. Han fik, under 11. Januar 1800, Forhøjelsen bevilliget, fik altsaa ogsaa her Ret. Niels Rosenkrantz har sikkert forstaaet Aarsagen til denne Uvillie; han optraadte meget generøst, overlod Iver alt Inventaret paa Rosenholm, og udredede selv et Gratiale til Fuldmægtig *Søvad*, 100 Rdl., et til *Søren Ostenfeldt*, 50 Rdl., samt Pensionen 100 Rdl. aarlig til Avlsforvalter *Bagers* Enke.

Men ogsaa fra anden Side kan Sagen belyses; som meddelt ægtede Iver i 1790 Sophie Hedvig Huitfeldt, og da hun fire Aar efter døde efterladende en Datter, *Charlotte Emerentia*, — to Børn døde som spæde, — satte den energiske og kloge Geheimeraad Huitfeldt, Amtmand i Viborg, sig kraftigt imod, at Iver blev Værge for Datteren; han foretrækker for Opretholdelsen af det Stamhus, hvortil hun er berettiget, en Fideicommiskapital, idet han — myntet paa Iver — siger, at en ukyndig Besidder blot vil forringe Godset. Iver fraskriver sig fredeligt Værgemaalet, og Huitfeldt bliver sin Datterdatters Værge. Men da Huitfeldt skal gøre Testamente, siger han, at han ikke vil efterlade Datterdatteren en betydelig Formue, naar Iver skal bestyre den, og hvad han udtaler om sin Svigersøn er lidet smigrende for Iver. Beviset skal han have gentaget sin Udtalelse, at han, om hans Svigerfader kom i Himlen, vilde bede Sct. Peder at vise ham selv en anden Bøllig, hvad der unægtelig svækker denne Udtalelses Kraft og Betydning. De talrige Papirer til Belysning af Ivers Formueforhold,

der findes i Geheimeraad *Gottlob Rosenkrantz'* efterladte Arkiv paa Sophiendal, udviser tydeligt nok, at nogen god Økonom eller dygtig Administrator har Iver ikke været. Ganske vist havde han det Uheld, at hans Godsforvalter, *Mikkel Lynghy*, i 1792 flygtede til Udlandet medtagende hans Kasse, men det ses, at han har laant mange Penge, saaledes alene i Villestrup henimod 60,000 Rdl., hvoraf Halvdelen ganske vist var til Indfrielsen af Faderens Pantegæld i Godset, noget vel ogsaa til Opførelsen af gode Avlsbygninger der.

Men heller ikke den Omstændighed, at han, uden at blive rigere, som Universalarving arvede den rige Holger til Bruusgaard og hans Stamhus Rosenlund, som han solgte, taler for hans økonomiske Sans og Husholdningsevner, og Geheimeraad Woyda, hans tredie Svigerfader, drager Omsorg for Oprettelsen af en forsvarlig Ægtepagt. Naar han kort før sin Død opgav sine udestaaende Fordringer til ca. 100,000 Rdl., betyder dette ikke meget, da de 60,000 Rdl. var Fideicommisskapitaler i Rosenlund og 20,000 andre baandlagte Kapitaler.

Geheimeraad *Gottlob Rosenkrantz*, hvis Udtalelser til Düring *Rosenkrantz* væsentligt falder sammen med de her fremsatte Anskuelser, har haft en god Kilde, foruden Dokumenter ogsaa *Niels Rosenkrantz* og hans Enke, f. *Viasemskaja*, der var hans moderlige Veninde i Ungdommen og senere, mens hun sad paa Ryegaard i Enkeboligen. At disse Ting har spillet en stor Rolle i Familietale ses af det, Düring anfører at have hørt fra Ivers Sønnedatter, *Marie Rosenkrantz*, der levede til henimod Slutningen af forrige Aarhundrede paa Asylet ved Aarhus. Men disse Familieanekdoter bør her forbigaaes som overflødige til Spørgsmaalets Forstaaelse.

Frederik Christian og Iver var haarde Halse i det Kapitel begge to. Iver havde fuld Ret i, at Rosenholm var forfaldent og vanrøgtet, men den gamle Geheimeraad var vist i sin fulde Ret til at handle, som han gjorde. At han lod sig begrave fra Holmens Kirke og føre til Rye Kirke, vidner om, hvorledes han fuldstændig har brudt med Rosenholm og Hornslet, hvor han dog tolv Aar forud havde stedet sin eneste Søn til Hvile.

Der er noget trist i at se, hvorledes Jørgen Ottesens Efterkommer, den lærde Holgers Sønnesøns Søn, skilles i Bitterhed og Vrede i sine sidste Aar fra Slægtens gamle Gaard, men mon alligevel ikke den »kloge« — men »onde« — Geheimeraad havde mere Ret i sine Afvejelser, end man paa Forhaand er tilbøjelig til at give ham?

Hvad mon Mænd som Christian Rosenkrantz, Ivers Søn, og hans Brødre vilde have faaet ud af det Gods, *Niels Rosenkrantz* arvede? Denne udmærkede Mand kom selv dybt i Gæld og havde betydelige økonomiske Vanskeligheder.

Betegnende er den fra Gottlob Rosenkrantz stammende Anekdote om Ivers første Besøg paa Rosenholm, hvor han var lige ved at sætte Livet til, fordi Dæmningen over Graven var fuld af Huller. Der var nok at tage fat paa, mere end en Mand i Ivers Alder — han var da 62 Aar — skøttede om, og den Tid, der kom nogle Aar senere efter det uheldssvangre Aar 1807, skulde ikke gøre Genrejsningsarbejdet lettere.

Om Ivers Privatliv er kun godt at sige. Som ung var han opvakt, der er opbevaret en Tale af ham i Sorø ved Frederik den Femtes Fødselsdag; den findes i Odense i Karen Brahes Bibliothek. Hans Frieri til Dronning Caroline Mathildes smukke Hofdame, *Marie Elisabeth Lente Adeler*, der iøvrigt var hans Kusine, indledede et langt, lykkeligt Ægteskab, hun var glad og lys, elskede sin Mand over alt. Düring Rosenkrantz fortæller, at han i Firserne blev gjort opmærksom paa, at hendes Kiste i Astrup Kirke var aaben, og at der i denne var fundet en Pakke Breve. Han fik dem og gennemlæste dem, det var Breve mellem hende og Manden, der viste deres lykkelige Samliv og store gensidige Kærlighed. De indeholdt intet af Betydning for en Historiker udover en Meddelelse om, at Iver til et ikke nævnt Tidspunkt havde villet gøre sin Opvartning ved Hove, men at dette var bleven ham bestemt fraraadet (det har maaske været i den urolige Tid om Nytaar 1772, det var jo i den Tid Iver søgte Amtmandsembedet). Brevene blev af Düring Rosenkrantz i Overværelse af Baron *Herluf Rosenkrantz* fra Sophiendal og Baron *Gunde Rosenkrantz* (nærværende Forfatters afdøde Broder) lagt ned i Kisten igen. Kammerherre *Sehested Juul* lod Gravene istandsætte. Hendes Død efter lang Tids Svaghed beklagedes af alle, og i Rosenholms Kredse nævnes hendes Navn med *Beundring*, hendes Billede, malet af *Jens Juul*, viser hendes store Skønhed og smukke Ansigtstudtryk.

Iver selv var som ung en meget smuk Mand, han var god mod sine Bønder, og der er opbevaret en Anekdote om, hvorledes han, da en besøgende forbavses over, at han intet siger til »en uopdragen Bondelømmel«, der beholder Huen paa i hans Stue, svarer: »Den Mand er af mine Folk, han betaler, hvad han skal.«

Rosenholm arvede han altsaa ved Frederik Christians Død i 1802. Han lod Huset istandsætte og indsatte — desværre — de nuværende Vinduer, der er helt ude af den gamle Stil, som altsaa gamle Iver havde respekteret. Han har formodentlig ogsaa nedrevet Karnappen i Vinterstuen, da han tog denne Del af Rosenholm i Besiddelse for sig selv. I 1805 solgte han Villestrup til sin Søn, *Christian*, der allerede bestyrede det. Det efterfølgende Slægtled udmærkede sig ikke, og det er vel ogsaa Mænd som

disse, der tænkes paa i den samtidige Kritik af dansk Landadel ved Aarhundredskiftet.

Christian var født paa Lykkesholm, Lente Adellers Ejendom, 6. Maj 1766, mens Faderen endnu var ved *Christian* den Syvendes Hof. Han studerede paa Sorø, blev cand. jur., 1780 Hofjunker, 1784 Kammerjunker og indtraadte 1788 i Hæren som Fændrik à la suite ved de fynske Dragoner. I 1790 afskedigedes han af denne Tjeneste, udnævntes til Vicelandsdommer i Nørrejylland, hvor han for Resten debuterede med at udeblive fra sit Embede; han angav, at han havde Tjeneste paa Lolland. 1792 ægtede han ogsaa i Nysted Komtesse *Ida Vilhelmine Raben*, Datter af Grev *Otto Ludvig Raben* til Grevskabet Christiansholm og *Anna Buchwald*, f. 1764, d. 1847. Bryllupet stod i Nysted. Aaret efter forpagtede han Villestrup. I Aaret 1805 traf *Iver* den Overenskomst med sine Sønner, at *Christian* skulde have Villestrup, og det fik han, Overenskomsten er af 1805, han maa gerne sælge, dog ikke for mindre end 308,000 Rdl. Gælden paa Godset er 43,000 Rdl.. Fideicommisskapitalen skal være 200,000 Rdl., *Iver* skal i Tilfælde af Salg have 65,000 Rdl. *Christian* solgte imidlertid først Villestrup i 1811 efter en ny Konvention af 11/11 1811 der bekræftede den gamle. Prisen var 310,000 Rdl. og *Christian* var selv Medejer, da Godset stilledes til Auktion. Senere solgte han sin Andel. Amtmand Pentz i Aalborg raadede til Salget; heller ikke han ansaa *Iver* og Sønnen for gode Administratorer. *Iver* forbeholdt sig en Appanage af 3000 Rdl.

Efter nogle Aars Ophold paa Rosenholm sælger *Iver* ogsaa denne Gaard til *Christian*, der saa ganske vist maa afstaa det Villestrupske Fideicommis til sin Broder *Verner*. *Iver* forbeholder sig en Lejlighed, det er den søndre Pavillon i Portfløjen, med Køkken, Domestikværelser, Stald i Kammerjunkestalden, 4 Heste, 12 Køer med Foder, aarlig 24 Tdr. Rug, 36 Tdr. Byg og 40 Tdr. Havre, samt passende Brændsel og Havesager. Her lever han saa sine sidste Aar; dog har han beholdt sin tredie Hustrus Gaard i Aarhus paa Hjørnet af Store Torv og Kødtorvet, hvor han ofte havde boet i de forløbne Aar; her døde 18. Juni 1812 hans tredie Hustru, han selv døde 30. April 1815 paa Rosenholm. Ægtefællerne blev begravede i Hornslet Kirke; hans to tidligere afdøde Hustruer var jordede i Astrup Kirke. I sine sidste Aar har han levet meget sparsomt; hans Optegnelser viser i 1808 i Decb. Termin 1000 Rdl. til hans Hustru for forud udlagte Husholdningspenge i fem Maaneder, Pensioner til Hustru og Børn 600 Rdl. Han havde fra 1777 til 1800 været Direktør i Estvadgaard's Kloster og hører med til Underskrivere af *Helmuth Lüttichaus* Adresse fra Herremændene, der i den Colbjørnsenske Tid, da Stavnsbaandet løstes, vakte en Storm over det hele Land og gennemhaanedes i

den liberale Presse. Dette har dog ikke kunnet skille ham og Frederik Christian! Slægten viser i denne Periode en forbavsende Frodighed. I sit første Ægteskab havde Iver følgende Børn:

1) *Christian*, alt omtalt, (D-Rtz LXIII). 2) *Leopoldine Cathrine*, f. 1767, d. 1807 ugift. 3) *Else Margrethe Hedevig Sophie*, f. 1768, gift 1790 med *Hans Frederik Rigs greve Fædder-Charisius* til Constantinsborg, Enke 1829, d. 1832. 4) *Birgitte Sophie*, f. 1769, gift 1791 med Generalmajor *Hans Jørgen Rodenburg*, død 1795. 5) *Verner Theodor*, f. 1770, (D-Rtz LXIII). 6) *Holger*, f. 1772 (D-Rtz LXIII). 7) *Jørgen*, f. 1774 (D-Rtz LXIII). 8) *Frederik Anton Christian*, f. 1776, Løjtnant, død ugift 1793. 9) *Dorothea Maria Elisabeth*, f. 1778, gift 1796 med Svogeren, fornævnte Generalmajor *Rodenburg*, død 1802. 10) *Juliane Sophie*, f. 1781, gift 1813 med *Jens Jørgen Ambrosius Rigs greve Fædder*, Enke 1845, død 1857.

I sit andet Ægteskab:

11) *Charlotte Emerentia*, f. 1791. 1805 fik hun Tilladelse til at forene sit Navn med Huitfeldternes. 1807 ægtede hun Kammerherre, Ritmester *Sophus Frederik Raben* til Restrup, Bremersvold og Kjærstrup, Enke 1828, død 1843. Hun spillede en meget betydelig Rolle i den næste Generation af Døtre fra Rosenholm. 12) *Mathias Vilhelm Hartvig Huitfeldt*, f. 1792, død spæd. 13) *Sophie Hedvig*, f. 1793, død spæd.

Ved Ivers Død var altsaa fire af Sønnerne voksne, den femte var død som ung Løjtnant. Ingen af disse udmærkede sig i Stats-tjenesten, om Verner og Jørgen siges det udtrykkeligt, at de hengav sig til Svireri og vildt Levned, hvori Christian, skønt livsglad og nydelseslysten, dog ikke skal have taget Del. Det fortælles saaledes, at Jørgen skal have væddet med Verner om at ride nøgen fra Viborg til Randers paa en rød Hoppe og vundet Væddemaalet. Anekdoten har dog Vandrekarakter og minder om lignende Anekdoter om de rige Scheeler paa Gl. Estrup. Store Pengemidler har disse Rosenholmerbrødre næppe kunnet disponere over.

Düring Rosenkrantz har gjort yderst uforbeholdne Optegnelser om disse fire Brødre, Optegnelser, der stammer fra første Haand, nemlig fra hans Moder, Marie Dorthea Elisabeth Christiansdatter, og ved Læsningen af disse gribes den, der skriver om disse Mennesker, af en underlig Følelse af, at meget af, hvad der tidligere er sagt som Karakteristik paa Grundlag af Fortidens sparsomme Oplysninger, maaske vilde have lydt anderledes, om Kilder til disse Karakteristiker havde flydt lige saa rigeligt som her. Skulde Rosenkrantzerne paa Rosenholm pludselig efter i 300 Aar at have været de Mennesker, der i disse Linier er skildrede, i en Generation være saa helt anderledes, saa umaadelig meget ringere af personlig Værdi? Forfatteren af disse Linier kender dog heldigvis den

følgende Generation, en Kreds af udmærkede Mennesker af høj moralsk Værdi, paa hvem alt, hvad Tradition og Kilder fortæller om Rosenholmerne, passer udmærket, — er Grunden den, at de nedstammer fra den næstældste Søn, *Holger*, den eneste af Brødrene, hvem Optegnelserne skaaner?

Dette falder iøvrigt sammen med, hvad nærværende Forfatters i 1813 fødte Fader har optegnet om sine Farbrødre, og som gennem hans Hustrus Fortælling er naaet videre til hans Søn.

Om Christian er forud talt, vi har fulgt ham, til han gifter sig og overtager Rosenholm, men der er endnu meget at berette om hans Liv paa Villestrup og hans grænseløst ulykkelige Ægteskab. Her er Fejlen hans. Hans Efterkommere er alle døde, og han selv er død for over hundrede Aar siden; de berørte Forhold kan frit omtales. *Ida Vilhelmine Raben* var sikkert en brav og dygtig Kvinde. Hun var født 1. December 1764, Datter af *Otto Ludvig Raben* til Aalholm. Et Billede paa Aalholm viser denne Greve tagende imod en Bejler til en af sine mange Døtre. Har dette været Christian, er Indvielsen til et dybt ulykkeligt Liv foreviget i dette Billede. *Ida Raben* var ikke smuk, men hun var klog og havde stor Interesse for Astronomi; kun en kort Tid var Ægteskabet lykkeligt, hun forsømte sit Ydre, sin Paaklædning og kunde ikke fastholde sin Mand, ung af Sind, som han var. Et Maleri paa Rosenholm bekræfter dette. Og han fandt i Astrup Præstegaard Præsten *Rosenkildes* Datter, *Charlotte Amalie* — Mamsellen i Familien gennem hele hans Liv. Hun fødte ham en Søn, der døbt *Rosenkilde*, Historien skaffede Præsten Ubehageligheder, men Forholdet afbrødes aldrig. Christian vilde skilles, hans Hustru haabede endnu; i 1802 skriver hun til Forligskommisær Hvass paa Randrup, at hun ikke vil skilles af Hensyn til sine Døtre og sin Overbevisning. Aldrig giver hun sit Samtykke, der er et ondt Menneske mellem hende og Manden, hun haaber paa, at Lykken vil vende tilbage. I 1855 klager hun og hendes Broder, senere Værge, Grev *Frederik Christian Raben* til Aalholm over Christian til Ministeriet. Hun beskylder ham for tøjlesløs Lidenskab og forargeligt Levned; hun vil ikke skilles, men hun beklager sig over, at han har brugt hendes store Medgift og nægter hende det nødvendige, forbyder sine Folk at opvarte og passe hende. Han svarer. Beskyldningen afviser han med Tavshed, han fragaar ikke, at hun er ham ligegyldig; han har forladt Villestrup — bor formentlig paa Rosenholm, da Brevene er fra 1815 — for at undgaa daglige Ærgrelser og Fortrædeligheder. Han har ikke brugt hendes Penge og holder hende standsmæssigt. Saa enes man om en fornuftig Separation; hun boede først i beskedne Kaar i Aalborg, men flyttede siden til København; hendes Døtre, født 1795 og 1797, opdrages hos Slægtninge og gør siden gode Partier; to Sønner er

døde som smaa. Til Rosenholm kom hun aldrig; hun er ofte Gæst paa Constantinsborg hos Rigs greve Fædder, hvis Slægt senere traadte i Forbindelse med Rosenholm. Her var hun den 4. Sept. 1817, da Christian døde, og det fortælles, at hun, skønt langt borte, i hans Dødsøjeblik udraabte »Nu døde Christian«. At hun havde ham kær af Hjerte, trods alle Sorger, er utvivlsomt. Mamsellen beholdt Valpladsen; en af Døtrene fortæller, hvorledes hun, da Christian døde, fortvivlet løb rundt paa Trappen paa Rosenholm, hvor hun havde fast Ophold. Christians Liv viser intet, der modsiges dette, han stiftede større og større Gæld, Godset gik nedad, og Huset forfaldt. Han var kun et halvt hundred Aar, da han døde.

I sit Ægteskab havde Christian to Sønner, der begge fik Navnet *Iver Otto*, men døde spæde, den ene i 1794, den anden i 1801. Af tre Døtre døde den ældste, *Anette Cathrine Marie Sophie*, spæd i 1794, den næstældste, *Cathrine Henningia Anette*, f. 1795, blev 1821 gift med Kammerjunker *Peter Frederik Reedtz-Thott*, der fik det Villestrupske substituerede Baroni og Titel Baron Reedtz-Thott-Rosenkrantz, men døde allerede i 1825. Enken ægtede saa Hofchef, Kammerherre *Georg Moltke*, der ligeledes fik det substituerede Baroni og Friherretitlen Moltke-Rosenkrantz. Han døde 1840 og hans Enke 1845. Den yngste Datter, *Marie Dorothea Elisabeth*, f. 1797, ægtede 1827 Postmester i Aarhus, Ritmester *Carl Frederik Düring* til Damager, og til ham overførtes ved Moltke-Rosenkrantz og hans Hustrus Død det Villestrupske Baroni og Titlen; det vendte aldrig tilbage til Slægten Rosenkrantz. *Anette Düring-Rosenkrantz* døde 1875.

Christians Broder *Verner Theodor* arvede Rosenholm; han var om muligt endnu ringere end Broderen, og han spillede slet ingen Rolle i Godsets Historie. I sin Ungdom var han Officer, en flot og smuk Rytter; han bejlede til Kammerherre *Skinkels* Datter, *Charlotte Amalie* paa Hald; hun elskede en Søofficer, Kaptajn *Martin Braëm*, flygtede med ham og blev hentet tilbage og udsat for en haard Behandling af de alt andet end tiltalende *Skinkels*. Amtmanden var blevet tilkaldt og stillede den unge Pige Valget mellem de to Bejlere. Kaptajn Braëm sejrede. Historien er behandlet i Blichers Novelle »Eneste Barn«. Braëm arvede efter *Skinkels* Død Hald, som han solgte til Statsminister Høegh Guldberg. *Düring-Rosenkrantz* omtaler den unge Dames senere Skæbne som meget uheldig; i den Braëmske Slægt er en anden Tradition, støttet paa hendes egen Dagbog. Det var maaske rigtigt at verificere *Dürings* Beretning, der maaske kan overgaa til en senere Eftertid. — Dagbogen eksisterer endnu hos Braëms Descendenter. *Charlotte Amalie Skinkel* var født 1773, Datter af Landsdommer

Frederik Skinkel og *Helene Margrethe Moldrup*; hun døde 16. Novbr. 1834 paa Rungstedgaard.

Verner Rosenkrantz giftede sig i 1796 med *Anna Dorothea* Rigsgravinde *Fædder*, Datter af Constantinsborgs Ejer, en stolt og majestætisk Dame, der viste stor Interesse for Rosenholms Minder og Portrætter, men var kold og stolt, siger Traditionen. Hun og Manden levede ikke godt sammen; han var bleven forfalden til Drik og Slagsmaal, og efter at han havde købt Christianslund, en Parcel af Frisenvold, boede han der og Hustruen paa Rosenholm — eller omvendt efter Tur. — Hun styrede Godset sammen med Godsforvalter Tommerup, men det gik svært nedad i de sørgelige Tider. Verner døde 22. November 1823 paa Christianslund, begravedes i Hornslet; hans Hustru levede til 1868 paa en lille Gaard, Harlevgaard, ved Aarhus, var endnu i sine ældre Aar en fornem statelig Dame. Ægteskabet var barnløst.

Ved Verners Død arvede den tredie Broder, *Holger*, Stamhuset. Han adskilte sig heldigt fra sine Brødre, men heller ikke han traadte i Statens Tjeneste. Det var iøvrigt ikke hans Skyld. Han var født 23. Juli 1772, blev Page hos den sindssyge Kong Christian den Syvende og var hos ham paa Amalienborg. Hans Tante, *Marie Elisabeth*, gift med Overhofmester *Anton Henrik Moltke*, var hans moderlige Beskytter. Han studerede Jura, blev Kandidat 1801 og vilde være Herredsfoged, men dertil ansaa man ham for at være for fornem. Saa blev han Kaptajn ved Landeværnet, til dette opløstes i 1808; i 1804 blev han gift med en Adoptivdatter af Geheimeraad *Hans Heinrich Friccius v. Schilden*, en Svigersøn af *Matthias Huitfeldt*, hvis Datter havde været gift med hans Fader. Holger faldt i denne dygtige Mands Smag, og dermed var hans Lykke gjort. Hans Brud, *Sophie Benedicte v. Bülow*, var en fortræffelig Dame. Holger blev Bestyrer af Clausholm. Schilden døde 1810 og Enken 1819; før deres Død havde de foræret Holger Gaarden Tustrup, købt for 18,000 Rdl. og forøget samme Gods til 21,000 Rdl. i Værdi. Han byggede der et Stuehus og var en dygtig Landmand. Han havde 14 Børn, den Kreds, der i henimod 70 Aar var samlet om Rosenholm. Da Verner døde, vilde han ikke overtage Stamhuset. Han sad lunt paa Tustrup, besad det Rosenkrantzske og det Moltkeske Fideicommiss, som han havde arvet efter sin Ungdoms Beskytterinde, Grevinde Moltke; han var et halvt hundrede Aar og svagelig, men det var saa heldigt, at hans ældste Søn, *Hans Henrik*, havde faaet en fortræffelig Opdragelse i Landvæsenet, opdraget som han var paa Clausholm og Haseldorf. I 1825 tiltraadte han Stamhuset, tynget som det var af Gæld og Byrder, i en vanskelig Finansperiode. Hans Fader betingede sig dog en Bolig der, men flyttede snart til Kø-

benhavn og levede for sin Sundhed, han søgte Badene i Pymont. Hans Hustru døde 1833, han selv 1839 i København.

Medens de tre ældste Sønner blev knyttede til Rosenholm, blev den yngste, *Jørgen*, Stamfader til en ny Linie af Slægten, »Sophiendallinien«, der nu tæller de fleste Medlemmer af Slægten. Jørgens Skæbne afspejler hele den bevægede Tid, hvori hans Ungdom leves: i Danmark Frederik den VItes militære Enevælde, i Europa Napoleons-Krigene med deres »Op og Ned« og romantiske Eventyr. Hans Ungdomshistorie er en Roman.

I sine »Erindringer« af 1875 omtaler nærværende Forfatters Fader sin Barndom i Hjemmet og i en skønliterær Bog »Julekongen«, som han udgav et Par Aar før sin Død, giver han et meget levende Billede af sin Fader *Jørgen Rosenkrantz* til Vedø og Sophiendal. Men Vedø købte Jørgen først i 1810 og solgte igen i 1825, da han var Medarving efter Amtmand *Frederik Ludvig Woyda*. Spredte Oplysninger om hans Ungdomsliv findes i de Düring-Rosenkrantzske Sedler under LXIII med fortløbende Nr. fra 1, og et Uddrag heraf er det, som her meddeles. En meget omfattende Kildefortegnelse findes smstds. Han kom paa Landkadet-Akademiet i København 10/5 1786, men var allerede 7/2 1781 udnævnt til Sekondløjtnant i Infanteriet, hvorfra han sattes à la suite i Garden tilfods 10/2 1783, og skønt han aldrig kom til at gøre Tjeneste, havde han dog allerede Udnævnelse til Premierløjtnant. Han afskedigedes 19/4 1793 (D-Rtz 1) efter et af Premier-Majoren ved Landkadet Akademiet *v. Lorentz* afholdt Forhør 6/4 1793 i Anledning af en Klage fra Kadet-Underofficer *des Campeaux* over Kadet Rosenkrantz. Denne havde højlydt klaget over en Straf, der var blevet tildelt Kadet *Muderspach* med en Tamp af *des Campeaux* og Premier Majoren, og — skønt han vidste, hvem der havde foretaget Afstraffelsen — sagt, at den, der havde slaaet M. var en Esel, samt kaldt *des Campeaux* »et dumt Bæst« (D-Rtz 2). Skønt J. R. ansøgte om, at hans Fejltrin maatte blive »overset«, og han blive ansat ved et Inf. Regmt. i Provinsen med sin nu havende Anciennitet, hvis han kunde tilvejebringe sine Foresattes Vidnesbyrd om god Conduite, (hvilket han ogsaa fik tilvejebragt), resolverede Kongen dog under 19/4 1793 »han skal afskediges« (D-Rtz 3).

Da hans Familie herover blev vred paa ham og ikke vilde have noget med ham at gøre, maatte han nu sørge for sig selv. Han rejste til Hessen 22/3 1794 og lod sig hverve som menig Jæger. Blev snart paa Grund af Dygtighed Officer i den hessiske Armeé, deltog i Felttoget mod Napoleon og henledte ved sit udmærkede Forhold Fyrstens Opmærksomhed paa sig (se nfr.). Da Hessen indlemmedes i Kongeriget Westphalen, tog J. R. sin Afsked af Krigstjenesten, hvori han var avanceret til Kaptajn. Efter Aftale

med sine Børns Amme, bortførte han en Nat sine 2 Sønner Gottlob og Fritz, 2 og 3 Aar gamle, fra Moderen, og tog dem med sig til sin Fader paa Rosenholm. Det lykkedes ham at komme i dansk Tjeneste, idet han i Henhold til kgl. Resolution 13/11 1807 ansattes som Kaptajn à la suite ved 2. Sjæll. Batl. let Infanteri med Anciennitet fra Resolutionens Dato, men allerede s. A. 11/12 faar han Tilladelse til atter at træde i hessisk (nu westphalsk) Tjeneste, hvorfor der meddeles ham Afsked som Kaptajn, og hans Bestalling kasseres (D-Rtz 4).

I westphalsk Tjeneste fik han Eskadron i et Chevauxleger's Regmt., hvorfra han forsattes til Garde du Corps' Regmt. og blev Oberstløjtnant. Her indvikledes han formentlig i det hemmelige Forbund Rosenkreutzerne (om hvilket han dog aldrig vilde tale), hvis Maal var at styrte Napoleons Magt. Han blev arresteret sammen med 2 Officerer og dømt til at skydes, men det lykkedes ham at flygte, Natten før Eksekutionen skulde have fundet Sted. Under forskellige Forklædninger, bl. a. som Kedelflicker, naaede han efter en farefuld og eventyrlig Vandring gennem Tyskland til Gehejmerraad Schilden-Huitfeldt paa Haseldorf i Holsten, for hvem han gav sig tilkende, og hvor han længere Tid holdt sig skjult. Forfulgt med franske Stikbreve turde han ikke længer blive paa Haseldorf, og det lykkedes ham at flygte til Rosenholm, hvor han ogsaa i længere Tid levede ganske skjult. I et fransk Stikbrev, som den kommanderende danske General i Holsten, Generallieutenant v. Düring, i 1808 fik Befaling til at bekendtgøre, synes det, som om Signalementet kunde passe paa J. R. Der var udlovet en Belønning paa 3000 Frcs. for hans Paagribelse. De franske Politispioner var stadig i Hælene paa ham og antastede en Dag paa Slesvigs Gader en Vogn, hvori en Grev Reventlow sad, og spurgte, om han var Jørgen Rosenkrantz; da det blev opklaret, hvem han var, fik han Lov til at køre videre. Hans Søn, Baron *Gottlob*, har fortalt, at midt under alt dette fik han, vist i 1808, en meget vigtig diplomatisk Mission overdraget af Gehejmerraad *Niels Rosenkrantz* til Kurfyrsten af Hessen, og det lykkedes ham at bringe de ham betroede Papirer frem i en lukket Blikkasse, som ved Sejladsen over Store og Lille Bælt var fastgjort ved den aabne Baad, han benyttede, og som han kunde slippe og lade gaa til Bunds om nødvendigt. Da han overbragte Kurfyrsten de vigtige Papirer, tog denne sit Ur med Guldkæde og Signeter op af Lommen og gav ham det til Belønning; det ejedes senere af Baron *Fritz Rosenkrantz*, hans næstældste Søn.

I 1809, menes det, at han bosatte sig i Danmark og blev dansk Borger for at kunne nyde dansk Beskyttelse. Faderen købte i den Anledning Vedø til ham i 1810.

Han var gift 1. Gang 3/12 1797 med *Christiane Marie Sophie*

Frederikke v. Marquard, f. 27/5 1779, d. paa Sophiendal 9/2 1849, Datter af Regeringsdirektor i Hessen-Darmstadt *Friederich Wilh. v. M.* og *Christiane Henriette Scheffer*. Ved et af Landgreve, Kurfyrst Wilhelm af Hessen den 25/3 1806 udstedt Skilsmissebrev hævedes hans Ægteskab med denne første Kone. Grunden dertil var, at hun, medens han var i Felten, var bortrømt med en Hr. v. *Schröder*, og var borte i 4 Aar uden hans Samtykke. Hun havde beklaget sig over de Mishandlinger, hun havde været udsat for af J. R., der ikke kunde styre sit vilde Sind, men hun hævdede, at Forholdet mellem hende og v. *Schröder* havde været rent. Skilsmissebrevet anerkendtes af den danske Konge under 27/11 1810; hans Ægteskab erklæredes for hævet, og han fik Tilladelse til at gifte sig, med hvem han lyster (D-Rtz 5). *Frederikke v. M.* havde taget sine Sønner med sig, da hun flygtede bort, men de blev som før nævnt, bortført af J. R. og bragt til hans Fader paa Rosenholm. Hun vedblev at bo i Hessen til efter J. R.'s Død, hvor hendes Sønner besøgte hende i en lille By, hvor hun levede af at give Undervisning. Sønnen Fritz tog hende med til Danmark, hvor hun til sin Død 9/2 1849 boede paa Sønnernes Ejendom Sophiendal. Hun ligger begravet i Begravelseskapellet der. Endnu i 1828 førte hun en langvarig Proces med sin fraskilte Mand om en Pengefordring. Hun vandt Sagen baade ved Underretten og ved Højesteret (D-Rtz 6).

J. R. giftede sig paany 29/3 1812 med *Charlotte Birgitte Beedtz*, f. 11/4 1788, Datter af *Holger Reedtz* til Gaunø og *Anna Beate Magdalene v. Woyda*. Hun var en frygtsom, blid Kvinde og havde ingen Indflydelse paa sin koleriske Mand, hvis Sind vekslede fra heftig Opblussen til dyb Melankoli. Han ærgrede sig ogsaa over hendes Mangel paa Begreb om huslig Økonomi. Hun var meget afholdt i Slægten, og skønt hun forgudede sin egen Søn Iver, var hun dog en kærlig Mor for sine Stedsønner, og Forholdet til dem var det bedste. Hun døde den 23/6 1868, og hendes Lig førtes til Sophiendal og jordedes paa Veng Kirkegaard. Inden J. R. i 1825 solgte Vedø, flyttede han til Sophiendal. Skønt han af og til kunde have Stridigheder med Bønderne, var han dog meget afholdt af dem og af sine egne Folk, thi han var en god Mand med et rigt Hjerte og parat til at gøre godt igen, naar hans ustyrlige Hidsighed var løbet af med ham. *Frederik VI*, hvem han ikke kunde lide, kaldte ham »den gale Baron«. Dette stammede vel fra Begyndelsen af fra Akademihistorien, og Kongen var ogsaa vred paa ham, fordi han engang havde vist sig i den danske Armees Uniform, som han da var uberettiget til at bære. Forholdet mellem ham og hans Broder *Christian* var godt, tildels ogsaa mellem ham og *Holger*, begge var fredsommelige; derimod kunde *Verner* og

Jørgen godt ryge sammen og lade det komme til Haandgribelighed.

Da Kurfyrsten af Hessen efter Napoleons Fald kom tilbage og atter overtog Regeringen, sendte han Bud til J. R. og tilbød ham atter at træde ind i Armeen med sin gamle Anciennitet; desuden vilde Fyrsten paa sin Bekostning lade hans to Sønner af første Ægteskab opdrage paa Kadet-Akademiet i Kassel. For den tapre Soldat var dette et kærkomment Bevis for Anerkendelse af hans Troskab og Dygtighed; han takkede Fyrsten for denne Naade, som han dog, da han nu var dansk Borger og gift paany, ikke kunde modtage.

Jørgen Rosenkrantz, der var født paa Villestrup 26/2 1774, var tillige med sine Brødre en Tid i Huset hos deres Faders Farbroder Baron *Holger R.* til Rosenlund (det nuværende Rosendal), hvor han vides at have været i 1784 (D-Rtz 7); herfra er han saa i 1786 kommet ind paa Landkadet-Akademiet. Han maa have fundet Naade hos den for hans Linje ellers ikke bevaagne og velvillige Gehejmerraad Frederik Christian Rosenkrantz' Øjne, idet denne i sit Testamente bestemte, at Jørgen R. efter hans Død skulde nyde en aarlig Appanage af 200 Rdl., ligesom han ogsaa, der var Uddeler af Fru Birthe Krabbes Legat til tvende unge haabefulde Adelsmænd, tilstod ham den ene Portion paa 63 Rdl., saalænge han ikke nød fast Gage af Kongen (D-Rtz 8). J. R. blev som alle de Brødre ikke nogen gammel Mand; kun 57 Aar gl. døde han paa Sophiendal den 15. December 1831. — Sønnerne lod opføre et Gravkapel i Sophiendals Have, men dog under Vengs Kirkegaard; her hviler han ved Siden af sin første Hustru og deres to Sønner.

Med Omtalen af Jørgen Rosenkrantz til Sophiendal er Emnet for disse Linjer udtømt; den næste Generation var endnu talrigere end den foregaaende, og Slægten tæller nu flere Medlemmer end da, men de ændrede Tider har præget den, og »Slægternes Tid« er forbi. I nærværende Forfatters Ungdomserindringer (Kbhvn. 1917, 1918 og 1924) skildres den efterfølgende Generation, ligesom der i sammes Bog om »Rosenholm og Rosenkrantzernes«, Kbhvn. 1925, findes en Del Oplysninger om Slægten. Om Jørgens tre Sønner *Gottlob Emil*, Stiftamtmand og Geheimeconferentsraad, Oberst *Fritz* og nærværende Forfatters Fader *Iver Holger* foreligger en Del i Literaturen. Hos Gottlob findes mange Træk, der minder om Jørgen Ottesen, Erik til Rosenholm og Statsminister Iver, hos Iver Holger derimod Træk, der minder om den lærde Holger, Gunde og Frederik Christian. Alle er de stærkt slægtsprægede.

I foranstaaende Linier er omhandlet en sørgelig Periode for Slægten, senere Tider frembyder langt bedre Tilstande. Naar der

er dvælet lidt udførligt ved den uheldige Periode sidst i det attende Aarhundrede og først i det nittende skyldes det Hensynet til, at Historien, selv populær Historie maa være *Ærlighed*, og naar alle Kilder er benyttede, mens de flød sparsomt, vilde det være urigtigt at forbigaa et meget omfattende Kildestof, selv om Reglen: »de mortuis nil nisi bene« ikke kan overholdes. I dansk Adelshistorie vil denne Brydningstid, da Adel lidt efter lidt mister sin Betydning, og Jordegodset forsvinder af Slægternes Eje, frembyde adskillige Billeder som dem, der her er dvælet ved for den »gamle Adel«s Vedkommende. Efter en kort Opblussen i den sidste Trediedel af det nittende Aarhundrede var Godsadelens Rolle i Løbet af to Decennier helt udspillet. Ophævelsen af Majoratsinstitutionen satte et endeligt og afgørende Punktum for dens hundredaarige sociale Betydning.

BREVE FRA AUGUST BOURNONVILLE I HANS ALDERDOM.

Ved *Robert Neiiendam.*

Disse Breve fra vor store Balletdigter *August Bournonville* (1805—79) blev skrevet i hans Otium ude i Fredensborg. De vidner, at Aarene havde mildnet det hidsige og opfarende i hans galliske Temperament. Stridens Tid var forbi, og Idyllen traadt i Stedet. Den hvide Mester med de blide Træk i sit Rossini-Ansigt kunde se tilbage paa en vældig Arbejdsdag, der strakte sig over mere end 60 Aar, og som førte ham viden om Lande. Men skønt der ikke flød dansk Blod i hans Aarer, følte han sig knyttet til Danmark, til dansk Kultur og Væsen. Ved at nationalisere Balletkunsten paa vor Skueplads gjorde han sin største og mest varige Indsats, og naar han drog til Frankrig, de tysktalende Lande eller omkring i Norden, var det dels for at lære, dels for at præge, men ikke for at vende Danmark Ryggen.

Det var en mild Mand, der skrev disse Breve til sin femten Aar yngre Ven, Professor *F. L. Høedt* (1820—85), hvis Arbejde som Skuespiller og Sceneinstruktør ogsaa var afsluttet. De var meget forskellige Naturer, den ene Mester i realistisk Replikkunst, den anden romantisk Billeddanner, men begge forenede i Respekt for Kunsten og i Tro paa Nationalteatrets Betydning. Kærlighed til fransk Aand forbandt dem, og et fælles Berøringspunkt havde de i Opfattelsen af Sceneinstruktøren Fru *Heiberg*, som de betragtede med megen Skepsis. Ingen af hendes Samtidige paa Teatret gav hende, medens hun levede, en kraftigere Salut end Bournonville, da han i sine Erindringer, hvis Korrektur Høedt paatog sig, skrev, at »det kunde ikke andet end gøre et besynderligt Indtryk at se den geniale Skuespillerinde, hvis Ynde og Elskværdighed havde været Hoved-Elementet i hendes kunstneriske Fremtræden, nu som gammel Kone gaa omkring og kommandere med en Embedsmine og en Stemme, der Intet havde tilbage af det Trylleri, der i en tidligere Periode havde henrevet Kunstens Venner. To Ting havde hun imidlertid beholdt fra sine Velmagtsdage, nemlig sin Protektionslyst og sine udprægede Antipatier«. ¹ Der var Emner nok for de to »forhenværende« at drøfte, men Bournonville, der trods Aarene ikke savnede Livsmod, iagttog med Bekymring Høedts svækkede Sindstilstand og stigende Livslede, der endte i Sindsygens Mørke. Hvis Høedt havde haft Kraft til at modtage Kultusminister *Fischers* Tilbud om Chefsposten ved Teatret i 1876, vilde Bournonville næppe have forladt sin Stilling som Ballettens Leder. Men da Kammerherre *Fallesen* kom til Roret, resignerede han endog i den Grad, at han — jvfr. Brevet af 22. Aug. 1878 — udkastede den Paastand, at hans Værker »om faa Aar aldeles vilde forsvinde af Repertoiret«. Her tog han grundigt fejl. End ikke Realismen i Firserne og Halvfemserne fik taget Livet af Bournonvilles Romantik, og naar hans Balletter i vore Dage opføres uden Modernisering, samler de stadig nye Tilskuere — mere end 60 Aar efter Mesterens Bort-

¹ Mit Theaterliv III, 1. Afsnit p. 19 (1877).

gang. Deres Betydning var af grundlæggende Art; hvad Holberg er for Skuespillet, Weyse og Hartmann for Operaen, er og vedbliver August Bournonville at være for dansk Balletkunst.

I.

Kjøbenhavn den 7. Decbr. 1877.

Kjære Høedt, høistærede Ven!

Det vilde have været mig inderlig kjært under mit korte Ophold her i Byen at træffe Dig og tilbringe en af den Slags Timer, der paa eengang have været baade behagelige og lærerige for mig, og hvor vi saa ofte have udvexlet vore Tanker med det Resultat, at om end stundom vore Meninger i Et og Andet have været afvigende, ere vi dog stedse mødtes i vore kunstneriske Grundsætninger og Interesser. Jeg har været tvende Gange i Din Bolig uden at træffe Dig. Den ene Gang talte jeg med Din ærværdige Moder,² der syntes meget bekymret saavel for Din Sundhedstilstand som for Din hele Sindsstemning, og den anden Gang fattede jeg Mistanke til, at Du undgaaer Samqvem og Møder med Dine gamle Venner.³ Jeg behøver næppe at sige Dig i hvor høj Grad det smertede mig at vide Dig, der er skabt til at være et Livsprincip baade i Kunsten og i Selskabslivet, saaledes hjem søgt af legemlige Lidelser, at Dit elskelige Humeur derved skulde gaae tilgrunde, og det var uden Krænkelse, men med sand Bedrøvelse, at jeg forlod Din Dør uden at have seet eller talt med Dig. Skulde det imidlertid blive lidt bedre med Dig, og Du ikke anseer mig for en Plageaand eller falsk Ven, saa send mig et Bud og jeg skal møde indtil den 15. Decbr., da jeg og min Hustru tager tilbage til Fredensborg. Jeg er vis paa, at Du hverken fattes Raad eller Pleje, og at Mange er af samme Mening som jeg med Hensyn til det probateste Middel mod Din nuværende Tilstand, nemlig at Du strax uden Ophold burde begive Dig til det sydlige Frankrige for at hjælpe paa Din Sundhed og derpaa gaae til Paris for at gjenvinde det livlige Lune i den Kreds af Kunstnydelser, som Du fremfor Alt sætter Priis paa, og hvor Du er i Dit rette Element. Jeg veed, at Du vil indvende mod dette Forslag, at Din alderstegne Moder vilde savne Dig. Du er hendes Glæde og Trøst, men saavidt jeg har kunnet mærke, er hun villig til enhver Opoffrelse for at see Dig fuldkommen helbredet, og (hun) gyste ved den Tanke at skulle overleve sin kjærlige Søn. Vi ville ikke foregribe Forsynets Bestemmelser, men efter alle menneskelige Forestillinger bør

² *Marie Hansen* (1795—1887), Enke efter Postbud, Marskandiser *Christen Olsen Høedt*. Hun overlevede sin Søn og stiftede et stort Legat under Kbhvns. Magistrat.

³ Om Høedts Sindssygdoms Udvikling jvfr. Robert Neiiendam: *Michael Wiehe og Frederik Høedt*. 1920.

alle de rige Gaver, hvormed Vorherre har udrustet Dig, endnu i lang Tid komme Verden tilgode enten i den ene eller den anden Retning; det er derfor Pligt, saavel for Dig selv som for dem, der elske og paaskjønne Dig, at stræbe hen til en glædelig Udgang paa den Krise, der for Øjeblikket fjerner Dig fra det Maal, som er stillet Dig i Livet til Held og Opløftelse for Mange.

Du hilses paa det hjerteligste af min kjære Helene og hele Familien.

Din med Høiagtelse og Hengivenhed
gamle og stedse forbundne Ven
August Bournonville.

II.

Fredensborg den 12. Februar 1878.

Velbaarne

Hr. Professor, Ridder Høedt.

Høistærede og kjære Ven!

I det Haab at disse Linier maa træffe Dig frisk og veltilmode paa Din Fødselsdag imorgen, sender jeg Dig en hjertelig Lykønskning, baade fra mig selv og min qvindelige Omgivelse, der i sin Helhed regner sig blandt Dit skjønsonste og taknemligste Publicum. Da Du nu engang for Alle har vendt det større Publicum Ryggen, vil Du ikke forsmaae den Beundring og Yndest, der bevares for Dig i snevrere Kredse, og skjøndt Dit Kunstnernavn stedse lyder iblandt os med Savn have vi Alle bevaret Indtrykket af Dit sjeldne Værd baade paa og uden for Scenen. Jeg formoder, at Du har samlet en talrig Kreds af Venner, Kunstfæller og Elever omkring Dig; jeg skulde gjerne have befundet mig i deres Midte og drukket et Glas paa Din Sundhed og fremtidige Virken i Aandens Retning, men min engang afstukne Plan indskrænker sig kun til nogle faa Lystreiser, og jeg venter derfor indtil Slutningen af denne Maaned for at trykke Din Haand og tilbringe en af disse Timer hos Dig, hvorfra jeg altid er gaaet opfyldt og belært.

Du kjender jo mit hyggelige Hjem herude og mit Arbeidsværelse, hvor jeg allerede har haft saa mange lykkelige Øjeblikke. Nu vel. Jeg befinder mig ganske fortræffeligt i mit landlige Otium, der foruden de sædvanlige Spadseretoure, Maaltider og Søvn er udfyldt af en længe forsømt Lecture, lidt Skribentvirksomhed og ikke at forglemme min Violin, der nu ikke længer tolker *B a t t e m e n t s* og *P a s d e d e u x*, men alvorlige Sager af Beethoven og Konsorter; Du kan altsaa begribe, at Tiden langtfra at falde mig lang tværtimod synes mig at flyve altfor hurtigt afsted, og

naar jeg saa engang imellem tænker paa mine 72-73, skulde jeg gerne ville holde dens Hjul lidt tilbage, men saa er der altid Noget, man higer efter; snart er det Foraaret, Blomster- og Frugt-tiden, snart et eller andet Produkt af Vinteren, og om Gud vil, forestaaer der min elskede Helene og mig en Mærkedag i vort Liv, nemlig d. 23. Juni 1880! — vort Guldbryllup,⁴ som vi Gamle allerede tænke paa og haabe at feire herude paa Fredensborg. Vi stole paa Dig, og da denne smukke Egn har seet nogle af Dine yndigste Digte⁵ fødes til Verden, haaber jeg, at Din Muse ved den Leilighed skjænker os en munter Vise, hvormed vi kunne seile hen ad Livets Flod med en Skat af dyrebare Minder.

Da Du vistnok faaer en Mængde andre skriftlige og mundtlige Gratulationer, vil jeg ikke opholde Dig længer med mine Hjerteudgydelser, men fra min Hustru og hele min Familie bringe Dig og Din elskelige gamle Moder en varm og oprigtig Hilsen med de bedste Ønsker for Sundhed, Held og varig Glæde.

Med Høiagtelse og Hengivenhed
Din trofaste Ven

August Bournonville.

III.

Fredensborg den 22. August 1878.

Velbaarne

Hr. Professor, Ridder Høedt.

Kjære og høistærede Ven!

Jeg behøver vel neppe at sige Dig, hvor glad jeg blev igaar ved at modtage Din Lykønskning⁶ pr. Telegram og at denne venlige Erindring fra Din Side i høi Grad bidrog til at forherlige vor Familiefest; rigtignok vilde Din personlige Nærværelse have givet den en forøget Glands, og Minderne fra vort poetiske Samliv paa Fredensborg vilde være fremstaaet med fornyet Liv, men jeg kan tænke, at Dit Ophold i Nærheden af »Charlottes Bøgelund«, hvor Du paa engang nyder Landlivets Glæder og Hovedstadens Besøg, indgyder Dig kun liden Længsel efter »Esromsøens vidunderlige Perle«. Dog skulde Du faae Lyst til at rive Dig løs fra Din hyggelige Cottage, saa glem os ikke, men skjænk os en Dag, som vi ville tilbringe deelte imellem Naturens Betragtninger og Kunstens bedste Erindringer.

⁴ Bournonville døde, ramt af et Hjerteslag, paa Hjørnet af Stormgade og Fr.holmskanal, 30. Novbr. 1879. Han oplevede altsaa ikke sin Guldbryllupsdag.

⁵ Nogle af Høedts Digte fra Fredensborg er trykt i Lyriske Digte, saml. Udg. 1856.

⁶ Bournonville fyldte Dagen forud 73 Aar.

Jeg haaber, at disse Linier maa træffe Dig ved fortsat Bedring og Dit gamle fortræffelige Humeur. Naar jeg eftertænker, at jeg gjorde min første Kunstreise til Paris,⁷ da Du endnu laae i Svøb og formodentlig i Vugge, forekommer Du mig bestandig som den unge Høedt, der skjøndt moden i Erfaring og Kundskaber, dog hvad Øje, Tænder og Haar angaaer trodser Aarens Fremrykken. Jeg derimod begynder stærkt at mærke Alderdommen og maa bekjende, at Kjødet er skrøbeligt i Forhold til Aandens Villighed. Phantasien, skjøndt den ikke som hos afdøde Dandselærer *Bagge*,⁸ hæver sig med Ørnens Flugt — flyver dog endnu afsted med mig, og Benene have beholdt endeel af deres gamle Spændkraft, men Brystet — eller Noget, hvad det nu er, som muddrer derinde — vil ikke indlade sig paa den Bevægelighed, der dog synes at være min Charakter ejendommelig. Jeg har i denne Sommer været besværet af momentane Anfald af Trykken, der ofte have berøvet mig Lysten at spadserere. Min Søn⁹ har imidlertid taget mig under Cuur, og netop idag har jeg tømt den 25de Flaske Karlsbadervand med tilhørende Salt, som virkelig har frembragt en Reaction til det bedre, saa jeg igaar gik ind i mit 74. Aar med gode Forhaabninger om at kunne feire mit Guldbryllup den 23. Juni 1880. Jeg haaber, at Du da ikke svigter, men møder med en Vise af den friske Slags, der fortryllede os i Sommeren 1853 og bragte os til at glemme Chole-raens Hærgninger.

Du vil maaske spørge om, hvorledes jeg tilbringer min Tid, nu da Theatret og dets Bryderier er et tilbagelagt Stadium i mit Liv, og jeg vil for det Første svare, at Dage, Uger og Maaneder flyve afsted som Skyer paa vor bevægelige Himmel. En sformigheden, der kun stundom afbrydes af Ferieperioder med Besøg og Ophold af Familie og Børnebørn, er netop den hurtigste Tidsmaaler, og naar jeg deler min Dag imellem regelmæssige Spadseretoure, nogen Læsning, lidt Correspondance, en Smule Forfatterskab og musikalske Øvelser, faaer jeg i Virkeligheden saa travlt, at Maaltiderne bestandig overraske mig og Visitter blive mig næsten umulige. Læg nu dertil den Hygge og Kjærlighed, der omgiver mig i en elskelig Huskreds, og Du vil indrømme, at jeg har truffet et lykkeligt Maal og kan med Fortrøstning oppebie Dagens Ende. Dette være sagt uden Blanding af Vemod, men

⁷ Bournonvilles første Studierejse til Paris fandt Sted i 1820, Høedts Fødselsaar.

⁸ *Ove Georg Frederik Bagge* (1775—1838), tidl. Figurant ved Teatret, virkede som Danse- og Sproglærer i Provinserne. Han var bl. a. Forf. til en ikke afsluttet, ufrivilligt komisk Selvbiografi med Titlen »Livsbilleder«.

⁹ *Edmond Bournonville* (1846—1904), dansk-svensk Læge.

for at give Dig et Billede, der nogenlunde kan svare til de gode Ønsker, Du udtaler i Dit venlige Telegram.

Jeg sender dette Brev til Dit Sommeropholdssted ved Charlottenlund i den Forudsætning, at Du endnu ikke er flyttet til Nørregade. I ethvert Tilfælde vil det nok blive Dig tilsendt pr. Post. Du vil forhaabentlig gaae lidt oftere i Theatret end ifjor, og jeg ønsker, at Du maa finde nogen Tilfredsstillelse derved. Balletterne besørgeres med megen Omhue af vor Ven *Gade*,¹⁰ men Personalet fortyndes mere og mere, og jeg gjør mig ingen Illusion om, at de jo om faa Aar aldeles ville forsvinde af Repertoiret. Intet i denne Verden er uforgængeligt og allermindst Scenens flygtige Fremtoninger. Det skulde glæde mig, om min flinke Elev *Krum*¹¹ lidt efter lidt kunde frembringe nogle smukke Sager, der slog an hos Publicum og holdt Genren vedlige. — Jeg seer, at Papiret er fuldt, og der staaer mig nu tilbage at bringe Dig og Din ærværdige Moder en hjertelig Hilsen fra min Hustru og hele min qvindelige Omgivelse, blandt hvilke Du har bestandig ivrige Beundrere og Tilhængere. Jeg forbliver i samme Egenskaber og med ubegrændset Høiagtelse

Din hengivne gamle Ven
August Bournonville.

IV.

Fredensborg den 12. Februar 1879.

Velbaarne

Hr. Professor, Ridder Høedt.

Høistærede Ven!

Blandt de Mange, der imorgen kommer Dig imøde med oprigtige Lykønskninger paa Din Fødselsdag, skulde jeg ønske at være personlig tilstede for med de Følelser af Beundring for Kunstneren og Tænkeren samt af Høiagtelse for Manden, som jeg stedse har næret, at trykke Din Haand og bringe Dig mine og min Families bedste Ønsker for Sundhed og Lykke i Fremtiden. Du maa imidlertid tage tiltakke med disse Linier, der atter og atter gjentage, hvad de i adskillige Aar have fremført, og hvis Hovedindhold vistnok aldrig skal forandres, at Erindringen om de rene Glæder, Du har skaffet mig, saavel i Privatlivet som paa Scenen, og paa det Skjønnes Omraade overhovedet, aldrig skal udslettes af min

¹⁰ Danseren *Ludvig Gade* (1823—97) var Bournonvilles Efterfølger som Ballettens Leder.

¹¹ Solodanser *Daniel Krum* (1850—87) havde i 1878 faaet opført Diverstissementet »Bacchusfesten«, som gjorde Lykke.

Kunstnersjel, og at jeg saalænge jeg formaaer at føre en Pen, ikke skal ophøre at vidne derom.

Det har for Resten glædet mig ved mit seneste Besøg at træffe Dig mindre besværet af det Onde, der i længere Tid havde tynget baade paa Dit Legeme og Dit ellers saa lyse Humeur. Gid nu denne Mærkedag — der nærmer Dig til den velbekjendte t r e d i e S n e e s — maa blive den heldbringende Indgang til en kraftig og velsignet Alderdom, med Ungdomsvarme i Hjertet og Aandens Seerblik i Øjet. Gid hvert bittert Fortidsminde maa fortone sig og kun lyse Erindringer straale Dig imøde, medens Du med freidigt Mod gaaer de kommende Dage imøde.¹² Uagtet de Sympathier, der drage mig til Dig, have vi dog ikke altid været enige i alle Punkter, men der er alligevel et bestemt Sammenknytningspunkt, og det er god Tro og Tillid til det guddommelige Forsyn, og dets Velsignelse vil følge Dig og lønne Dig for, hvad Du er som ærlig Kunstner, oprigtig Ven og Kamerat, men fremfor Alt som en exemplarisk kjærlig Søn.

Jeg haaber at komme til Byen i Begyndelsen af næste Maaned med min Hustru for at blive der en fjorten Dages Tid hos *Charlotte*.¹³ Jeg skal da ikke forsømme at see op til Dig paa Nørregade, saaledes som jeg virkelig seer op til Dig i aandelig Henseende.

Imidlertid beder jeg Dig at frembære min ærbødige Hilsen til Din kjære Moder og selv være omfavnet af

Din med sand Høiagtelse hengivne Ven

August Bournonville.

(Originalerne til ovenstaaende Breve har af Professor Høedts Slægting, Fru Agnete Saxild, været udlaaet til Udgiveren, der takker for Afbenyttelsen.

¹² Disse Ønsker gik ikke i Opfyldelse.

¹³ Bournonvilles Datter, Kammersangerinde *Charlotte Bournonville* (1832—1911).

OM OG AF LANDSDOMMER JACOB BIRCHEROD.

Ved *Julius Clausen.*

Jacob Bircherod, f. i Odense 23. December 1693, d. s. St. 1737, var en lidenskabelig Genealog og Personalhistoriker. I Kalls Saml. fol. 130 (Kgl. Bibliotek) findes et omfangsrigt Vidnesbyrd om hans genealogiske Interesse. Manuskriptet kan bedst karakteriseres som en Slægtebog. Det er hvad Fransk mændene benævner en *recueil factice*, en Sammenflikning af heftede og løse Ark, paa hvilke han i en Aarrække har samlet alt, hvad han kunde komme over af sin Slægts Historie, først paa fædrene, derefter paa mødrene Side; ind imellem findes en kort, summarisk Selvbibliografi, som beretter om de ydre Fakta i hans Liv. Det hele er en broget Samling af Ahnetavler, Breve, Tegninger af Gravmæler og Vaabenmærker, Afskrifter af Testamenter og Fundatser for Legater, Programmer, Ligvers m. m. — en sand Fundgrube for den, som vil studere de *Bircheroders* og de *Mulers* Personalhistorie.

Med et vist satirisk Sving, som ikke var den ellers lidt ængstelige og sky Landsdommer fremmed, indleder han sin Slægtebog med disse Linjer:

»I de ældste tiider, da vilde hvermand descendere fra en Gud. Det var fornøden for at blive en Heros at have Jupiter eller Apollo til Stamfader, og som det i de tiider var ikke meere vanskeligt at finde complaisante Genealogister end nu, saa havde man og ikke megen umage for at faae et stamtræ, som descenderede fra en Gud. Saaledes vare alle de gamle Genealogier indretted, den første var himmelens Jupiter, Hercules eller andre saadanne.«

Men skøndt Jacob Bircherod foragter den Slags fantastiske Genealogi, er dog hans Slægtsfølelse og Stolthed over at være kommen af »got folk« umiskendelig. Det viser de følgende Ord: Til Læseren efter min Død:

»Ingen forundre sig over at jeg her haver skreven min genealogie og derhos samlet og ført i pennen alt det, som mig har været viidendes om mine forfædre. Jeg veed meget vel dend fabel om crocodillen og ræven. Den første roeste sig af sin herkomst, dend anden svarede, at hand bekymrede sig kun om hvor hand gik hen, og ikke hvorfra hand kom. Men jeg veed ogsaa, at mangan før mig haver gjort det samme som jeg gjør nu,

og at det har været dennem til nytte Jeg i min tiid har endog havd nytte af mine forfædre, og det sees af mine memoires, som jeg har skreven og vil skrive til mit sidste, at da jeg og en anden af ubekjendte folk, vi begge søgte om een bestilling, mig da blev svaret af Ober-Secretaire *Moinichen*, at jeg for min families skyld burde altid nyde preference. Hvad tak er jeg dem da ikke skyldig. Det mindste som jeg kan gjøre, er at conservere deres navn og ihukommelse.«

Nu nogle Ord om den ikke helt almindelige Mand. Han tilhørte den ansete og vidtforregnede Bircherod-Slægt, overvejende velstuderede og lærde Folk. Farfaderen *Jacob B.*, efter hvem han var opkaldt, og hvis Levnet Sønnesønnen har nedskrevet (Gl. Kgl. S. 4° 3040, fasc. a), var Dr. theol. og Professor ved Akademiet i Odense. Faderen *Thomas Broder B.*, der som Rektor ligeledes var knyttet hertil, var en Mand med udpræget antikvariske Interesser og en for sin Tid fremstaaende Arkæolog. En Farbroder var den kendte Aalborg-Bisp *Jens B.* Moderen stammede fra den ansete, adlede Odense-Familie *Mule*; hendes Fader var Borgmester *Mogens M.* Og gennem Mulerne var B. ogsaa i Slægt med Slægterne *Seeblad* og *Hasebart*.

Jacob B. blev forholdsvis sent Student. Paa Grund af Pesten kunde han først dimitteres 1712. Som ansete og velstillede Folks Barn skulde han ikke dele den danske Students trangbrystede Kaar, men ud i Verden at studere og se sig om.

Saa drog den tyveaarige Studiosus afsted fra sin Fødeby en Sommerdag i 1714. Men det tør siges, at det var lovlig tidligt at sende denne naive og upraktiske, af Statur uanselige, Yngling alene ud i det fremmede. Rejsens Gang skal der her ikke gøres Rede for; nedenfor vil man fra hans egen Haand finde Beretning om de Fataliteter, han kom ud for, indtil et lykkeligt Tilfælde gjorde ham til den danske Envoyés — ulønnede — Sekretær i Paris. (Gl. Kgl. S. 4° 3040, fasc. c.) Det gav B. Sprogkundskab og nogen Verdenserfaring, saa at han ved sin Hjemkomst kunde tage mod det Tilbud, som blev gjort ham, at ledsage General *Løvenørn* paa dennes Rejse til Stockholm 1720 som Fredsforhandler efter den nordiske Krig i Egenskab af Sekretær. *Løvenørn* kendte ikke B. personlig — »siden sagde Generalen ofte, at vi to vare komne sammen som Prinser og Prinsesser, som gifter sig efter Portraiter.« Denne svenske Rejse har B. skildret flere Gange i forskelligt Omfang — han var ikke bange for at gentage sig —, udførligst i et i det norske Universitetsbibliotek beroende Ms. 190. 4°, udg. af G. Christensen 1924 (Jacob Bircherods Rejse til Stockholm 1720).

En forsigtig Intelligens, parret med Videbegærlighed og udpræget Sans for det kuriøse, er de mest fremtrædende Træk i hans Fysiognomi; vist ogsaa en vis satirisk Munterhed. Kort efter Hjem-

komsten fra Sverige var der Tale om ny Udenlandsfærd. En projekteret Rejse med den bibliofile Grev *Danneskjold* blev til B.'s Sorg til intet; tidligere havde han faaet Tilbud om at være Rejseledsager for selveste Admiral *Tordenskjold* paa dennes sidste Rejse, »men det torde jeg ikke tage imod«. Vilde Bircherods Nærværelse have ændret Tordenskjolds Skæbne? Det er næppe troligt. Her var saa vist ingen Krigskar, der kunde stille sig ved sin Rejsecompagnons Side i en vanskelig Situation.

Der var Tale om at sende B. som Legationssekretær udenlands, maaske til Rusland; men af Hensyn til Faderen, der var bleven ramt af Slag, foretrak han at blive i Landet og modtog Udnævnelse til kgl. Kancellisekretær, i hvilken Egenskab han førte Protokollen i Højesteret i c. 5 Aar.

B.'s Moder og Morbroder *Erik Mule*, Professor i Græsk ved det Odense-Akademi og kendt over hele Fyens Land for sit gode Hoved og sin rappe Tunge, opfordrede ham ivrigt til at søge Embede som surnumerær Landsdommer. »Selv havde jeg aldeles ingen Lyst dertil«. Ved Løvenørns Anbefaling lykkedes det ham i 1725 at faa Udnævnelse som »3die Landsdommer for Fyen og Langeland«. Men det var et Embede, som hverken gav Arbejde eller Indtægt — blot en Expectance, og der gik ti Aar, inden B. blev virkelig Landsdommer og traadte i Funktion.

I Mellemtiden indrettede han sig efter Smag og Lyst i sin Fødeby, forblev ugift og flyttede sammen med sin ligeledes ugifte Morbroder. Han blev en Stuelærd, sad Dagen igennem optaget af sine genealogiske Studier og af sin Fødeøs Antikviteter. Han taler i sin korte Selvbiografi om Planlæggelsen af et »Theatrum Fioniaë«, en Slags Mellemting af en fyensk Trap og »blaa Bog«; som et Led heraf maa vist den haandskrevne »Beskrivelse af Staden Odense og dens Antikviteter«, som er havnet paa Univ. Bibl. (Add. 181 fol.) ses. Han er svagelig. I et Brev til den kgl. Historiograf *Hans Gram*, som det øjensynlig er B. en Ære og Stoltthed at være kommen i Forbindelse med, siger han: »Jeg er forkiølet i mit ene Been, at jeg nu er lam og gaaer meget ilde. De som kiender mig lidet, tænke strax, at jeg er dødelig svag, mig fattes dog intet uden den omtalte incommodité«. Talen er aabenbart om en kronisk Gigtlidelse.

Til Gram har B. ogsaa sendt en lille Afhandling »om en raisonable retraite fra folk«. Den findes i det flere Gange nævnte Ms. Gl. Kgl. S. 4° 3040, fasc. i., som indeholder forskelligt tilfældigt og mindre interessant Stof fra den skrivelystne Mands Haand. Den er skreven Aaret før hans Død og giver et levende Indblik i hans daglige Livsgang. Han hygger sig i den vante Tilværelse i det gamle Odense-Hus ved St. Knuds Kirkegaard og fortryder ikke, at han i 1730 afslog Løvenørns Opfordring om at komme

til Berlin, hvor Løvenørn nu var dansk Gesandt, som hans Sekretær. Han vil nu gerne vide, »om Justitz Raad approberer min Maade at leve paa«.

»Min forrige Svaghed haver giort mig kiæd af at komme til Folk, og jeg end kunde, saa har jeg dog ingen Lyst dertil. Eengang om Maanedn skal jeg nødvendig paa Landstinget Dend øvrige Tiid lever jeg indeluctt fra alle, og snart aldrig kommer jeg ud, nu ætat. 43, og dette er jo en retraite, som alle gamle lenges efter; og som jeg ikke er tvungen dertil, saa bliver jeg vel og ikke kiæd deraf Jeg vil gjerne tale med dem, som kommer, thi som jeg ikke er vant til at komme til mange, saa seer jeg ingen hos mig uden dem, som jeg kand leve med, og de ere mig kiærkommen, dog helst om de ikke vil blive for længe. Jeg taler endog med Bønder og Kaldsmænd Mine værelser ligne meere de Jesuiters i Paris Jeg har et sengekammer og een Stue med Udsigt til Gaarden og til Kirkegaarden, og dem jeg fra ungdommen op er vant til I dette mit omtalte sengekammer diverterer jeg mig, naar jeg haver ikke andet at gjøre, med at betragte mine gl. Forfædris Skilderier, som der findes.«

I disse klosteragtige Omgivelser døde Jacob Bircherod i sit 44de Aar. Nogen stor og omspændende Aand har han ikke været, men hans Forskersind og Forskerlyst er ubestridelig. Hans Rejse-schildring fra Ungdommens Dage er rig paa kulturhistoriske interessante Smaatræk, skøndt hans Stil er gammeldags stiv og tung, ligesom Ortografien med overvejende Bevarelse af smaa Bogstaver — kun i vigtige Ord bruger han stort Begyndelsesbogstav. En Sammenligning med Grams flydende og lette Stil gør det næsten svært at forstaa, at de to »Antikvarer« er samtidige.

Og skøndt Jacob Bircherod var en Fortidens Dyrker, har han ikke ømnet sig ved at sønderdele et middelalderligt Pergament-Haandskrift — rimeligvis en Messebog fra 14. Aarh. fra St. Knuds Kirke og anvende Bladene som Omslag paa sine mange Smaa-afhandlinger, der findes i det ovennævnte Ms. Gl. Kgl. S. 4° 3040. Men tænkeligt er det ogsaa, at denne Vandalisme skyldes Morbroderen, hvis historiske Interesse ikke synes at have været saa særdeles vaagen, da han efter Søstersønnens Død brændte Størsteparten af dennes Korrespondance med Gram.¹

Om min udenlands modgang i 5½ aar ...

Jeg vil eengang tale om min modgang udenlands, ikke i dend tanche, at jeg dermed kand tienne andre, thi een møder eet og een anden eet andet, og der findis faae der som ieg reiser allene uden Landsmænd og uden tienere, og dog kommer vel frem. Men det som i de tiider var tungt at fordøie, er mig nu een fornøjelse

¹ G. Wad, Fra Fyens Fortid III. p. 72.

at tenkke paa, og det glæder mig at kunde skrive derom til andre, og at erindre mig Guds velgierninger.

Jeg reiste fra Odense 1714 d. 2 Julii om afftenen med dend agende post, og kom til Hambourg, hvor jeg var i 2 maaneder, og derfra skrev hiem og spuurte hvor jeg skulde gaae hen. Mig blev svaret dend gang, at jeg skulde gaae til Halle i Saxen og frequentere Collegia der, men naar jeg siden spuurte derom, saa fik jeg ingen svar, uden at Verden stoed mig aaben, og at der nu ingen kunde raade mig noget, som da jeg var hiemme.

Jeg reiste derfor siden hvor mig falt ind, men iche dend ordinaire vey til frankrig, som jeg aldrig tenchte paa, førend jeg var der gandske nærved.

Men jeg maae tale viidere om Halle i Saxen. Da jeg der kom fra Hambourg og træde af Vognen, mødte jeg der en forbandet Landsmand, en Jøde og et Skarn, som i toe dage beviiste mig høvlighet, men siden narret mig 70 Rdl. fra, nogle stykker guld, en dose garnered med sølv, og eet par rare knive, derfor satte hand mig et lidet kaarss i pant af 20 Rdlr. værdi, eet gammelt messing uhrverk, og lovede mig betaling een viss dag i Leipzig. Jeg kom der, men ikke min Landsmand, og derfor reiste bedrøvet til Halle igien.

Hvad skulle jeg nu giøre, jeg levede i Saxen uden penge, og umueligt torde igien begiære penge fra hiemme efter 2 og en halv maanets fraværelse. Jeg forandrede min levemaade og vandte mig til det, som jeg ikke havde forsøgt tilforne. Dend gandske vinter havde jeg hverchen ild og lys, men levede i huuset. Jeg stael undertiden eet maaltid fra mig. Jeg kom aldrig ud uden paa Collegier, og det i min slafrok med min kappe paa, som de andre liederlige studenter, og saaledes behialp mig til om sommeren efter.

Denne malheur har jeg siden aldrig tenkt paa, det var mig til stor nytte. Jeg lærte siden at spare i Tydskland og Lothringen, men i Frankrig kunde jeg ikke, som siden skal blive sagt.

For da at have en prætext til at begjære penge om sommeren efter, saa skrev jeg hiem, at jeg var kiæd af Halle og af eet Academiske levnet, og vilde reise til Saxen Gotha, men som jeg frygtede at min fader tviilte om min conduite, saa gik jeg til Geheime Raad *Thomasius*, som havde godhed for mig, og sagde at min Fader begiærte, at jeg skulde komme hiem, men tviilte ikke paa at jeg jo kom igien, om hand vilde behage at skrive med mig. Han skrev da dette, som jeg brød og sendte hiem.²

Derefter reiste jeg fra Halle over Mersebourg, Weisenfeldt, Naumbourg, Jena, Weimar og Erfurt, hvor jeg i eet evangelisk Waisenhuus saae det Kammer, hvor Lutherus havde været munk.

² I Ms. er her indføjet *Thomasius'* latinske Anbefaling, dat. 6. Maj 1715.

Omkring paa væggene stod paa eet paneel adskillige Bibelske sprog imod de catholske, og Lutheri portrait i legemsstørrelse ...³ Paa bordet i samme kammer laae Lutheri hans Bibel, det nye testamente in 8^{tavo} og det gamle in fol., trykt til Witemberg 1541. For i dette var eet par blade af Pergament, hvorpaa Lutherus og de fornemmeste af de tiiders Theologis havde skreven adskillige sprog af Bibelen og commentered derover ... det jeg for frostens skyld kunde ikke abcopiere.³ Paa Bordet laae een protocoll, hvori hver dend, som kom, skrev sit navn til een erindring, at hand der havde været, men bleckhornet var udtørret, saa at mit blev ikke skreven.

... Fra Erfurt reiste jeg til Gotha, hvor jeg var recommanderet til een Kammer Avocat, som laante mig bøger og beviiste mig megen høvlighed, af ham spuurte jeg, at der i byen var eend Landsmand nemlig Geheime Raad *Jacobs* eller *Jacobi* fra Flensborg. Han beviiste mig og høvlighed og vilde at jeg skulde blive der, og derfor recommendede mig til Premier Ministre, og Geheime Raads Director Bauhof, som alle lovede got. Jeg gjorde mig der kient med Geheime Raad *Gabelkow*, een ældgammel mand, som sagde at jeg der kunde intet blive uden laquei eller soldat; med Geheime Raad *Svartzenfeldt*, som var storagtig; med Geheime Raad *Aveman* som var Gobi Ludolphi sviigersøn, var blind, men sad dog daglig i Conseil; med Krigscommissaire *Ketzel*; med Kirken rath *Cyprianus*; med alle præsterne og med Rector *Voherdt*, hand vilde at jeg skulde lære Hebraisk, sagde at hans sønner gjorde Profession deraf, at hans døttre forstoede det, læste daglig til og fra bords paa Hebraisk og gik med hebraiske Bibel i Kirke, men ham kom jeg ikke meer til, jeg holdt mig stedse til Premier Ministre. Hand var meget høvlig, talte daglig med mig, men effter 5 maaneter vilde hand, at jeg, som var kuns lidet over 20 Aar, skulde tage een Hovmester an. Dette behagede mig ikke, og jeg strax efter reiste derfra over Eysenach, Fulda og andre smaae stæder til Frankfurt am Main.

Paa denne reise var jeg i en liden bye i Hessen, hvor der paa veggen i værts Huuset stod skreven

Trinke ich wein, so verderbe ich,
 trinke ich wasser, so sterbe ich,
 trinke ich bier, so werde ich voll,
 und so weiss ich dann nicht was ich trinken soll.
 Lieber wein trinken und verderben,
 als wasser trinken, und sterben.

Men i samme vertshuus spuurte jeg effter viin. De havde intet. Effter öll, intet. Effter melk, intet. Effter vand, intet. Og jeg

³ Inscriptionen under Luthers Billed og dennes Bibelautograf udeladt.

maatte derfor spørge hvad de drak. De svarede brøndvand, det de uden byen hentede i mange smaae bouteiller paa een stang.

I Francfurt am Main var jeg nu fuldkommen resolvered, at vilde engagere mig ude, men det ingen hiemme skulde faae at vide. Det var mig indiferent hvad det første blev, naar det var kuns noget skikkeligt, og jeg derved kunde lære noget, men til hvem i Francfurt kunde jeg tale derom, til ingen uden til præsterne. De laante mig bøger, og een af dem vilde, at jeg skulde være Informator hos en stor Herres Børn i Wetzlar, det hand kunde skaffe mig. Men det vilde jeg ikke, og dette var dog det eeneste, som jeg var skikket til. Jeg laae da forgiæves i 18 uger i Francfurt og imidlertid diverterede jeg mig i de Rhinske viinbierge.

Derfra reiste jeg til Mayntz, og siden i tanke at gaae til Heidelberg, hvor der skulde være eet Collegium sapientiaë eller sapientum, det jeg ved een Oberst, som jeg kiende i Landet, ventede at komme ind i. Wilde reise paa Rhinstrømmen og Nekker til Heidelberg, men da jeg vilde gaae i Øster, kom jeg i Wester, og havde meere modgang end eet ungt og eenligt menneske kunde vel bære. Dog hialp Gud mig, og jeg siden blev meere lykkelig end jeg havde ventet i fremmede Lande.

Men jeg gaar tilbage til Maintz, hvor jeg begynte denne ulyckelige reise. Først skal viides, at der ugentlig gaaer et skib Rhinstrømmen og Nekkar op, som trækkes med een hest, og dermed kand alle passagerer magelig reise.

For det andet at mand best kand lære det tydske Landkort, naar mand reiser paa Rhinstrømmen, der ved paa begge sider ligger mandfoldige (sic) skønne byer, som mand hvert øjeblik kand komme i, men som jeg var ikke i dem alle, saa vil jeg ikke tale derom. Iblandt de andre mange passagerer, som der vare, var der og en gammel kaiserlig Oberstinde, som havde ingen betienter hos sig, og jeg beviiste hende ald dend høvlighed jeg kunde. Vi reiste sammen til Worms, og om aftenen før sagde hun mig, at hun ikke lenger kunde fordrage kulden til skibs, thi det var i Decbr. maanet 1715, og at hun om morgenen efter vilde gaae paa Land ved Worms, og derfra reise paa Landet. Hun beklagede derhos, at hun nu skulde skilles ved mig og kunde ikke betale mig min høvlighed, men dersom jeg kunde forandre min reise og vilde først gaae med hende til Alt Brisach, hvor hendis sviegerson var Krigs Commissarius, jeg da siden som hun skulde faae frie reise med Recrouterne til Neapolis.⁴

Hvad skulde vel jeg som eet ungt menneske svare? Jeg var i

⁴ Neapel var ved Freden i 1713 efter den spanske Arvefølgekrig bleven besat af den tyske Kejsers østerrigske Tropper.

mit alders 22. aar, sad paa skibet, havde ingen at raadføre mig med og maatte gaae og gjøre hvad jeg vilde. Jeg resolverede til at reise med, quiterede skibet og gik ind i Worms; der i eet Vert-huus blev sagt, at Lutherus der var skyldig for 2 pölsler, dem hand ikke fik tiid til at betale. Saaledes siiger dend eene Beboere efter dend anden, og det vil vare ved.

Der i Worms toeg Oberstinden een chaise med 6 heste. Jeg reiste med, betalte det halve, og saaledis kom til Spiir; derfra reiste vi til Philipsbourg. Dette er een fæstning, og som mit pass lyde paa Heidelberg, saa var jeg meget en peine for at komme ind; men Oberstinden sagde, at jeg var hendis fætter, og det var alt nok. Strax efter at vi der var kommen, kom alle Office-erne for at complimentere hende, og dagen efter blev hun og jeg invitered til giæst hos een Krigs Commissarius. Men som jeg var een dansk og vidste intet at sige om voris slegtsskab, saa blev jeg borte. Dog blev hun spuurt saa meget om denne fætter og om aarsagen hvorfor jeg ikke vilde komme der, at hun tilsidst maatte aabenbare alding. Strax maatte der bud effter mig, og Krigs Commissarius talte meget om min store lykke, og at naar jeg kom til Neapolis, jeg da let kunde blive fendrich, hvorved min lykke var giort. Jeg tav stille, men gik tanchefuld bort, og vi der-effter reiste ind i det Durlachiske Land. Der logeerte vi dend første afften i et Bonde Værts Huus, og af slige findes der mange i Tydskland, og strax effter at vi var indkommen, kom tvende Ververe, som havde friehed at tage alle bort. Verten, som kiendte Oberstinden, spuurte dem, hvad de der vilde, eftersom der var ingen uden Oberstinden og hendis Kammertiener. Det var mig indiferent at viide, om han tenchte saaledis, eller om hand gjorde det for at rædde mig, thi om jeg end var liden, saa havde de dog kundet tage mig i haabet om at blive tilsidst vel betalte, naar jeg igien vilde bort. Imod aften sildig vilde Oberstinden og jeg til hviile. Vi lagde os paa straae, som brugeligt er i Tydskland, og det i samme stue hvor hververne vare. De bleve siddendis, og om morgenen jeg vognet blev mig sagt, at de om natten som vare blevne druchen, havde vildet føre mig par force bort, dersom Oberstinden, som var bekient, havde ikke hindret det. Nu fortrød det mig, at jeg ikke reiste til Heidelberg, men det var forsildig, og jeg torde ikke gaae eene fra hende i det Land. Jeg maatte vel blive hos hende, men meget elendig til mode, thi jeg frygtede for at de samme Ververe eller andre skulde dagen effter tage mig par force bort; men jeg torde ikke tale derom til nogen, og jeg vidste ikke bedre end at forære Oberstinden det Kaars, som Jøden havde bedraget mig med, og bad hende have omsorrig for mig. Det var dog unødig, thi vi reiste lykkelig ud af Landet, kom til Rastat,

hvor freden tilforne var sluttet,⁵ til Kehl, eet castel ved Strasburg, og omsider til alt Breisach, hvor jeg tenkte at leve lidet i roelighed, og at logere i Oberstindens daatters huus, men hun var selv fremmet der, og mig blev leveret een billet paa een fendrichs plads. Jeg flöttede der ind, men som jeg dagen efter maatte selv reede min seng, kunde ikke komme ud i gaarden eller faae eet tallerken for at rasere mig selv, saa flötede jeg ud af huuset, toeg eet logement tværs for Oberstinden, og blev i Breysach i tvende maaneder, men aldrig var jeg hos hende, og heller ikke lod hun spørge om mig, og jeg bilder mig ind, at hun undsaae sig i sin daatters huus. Gerne havde jeg reist derfra, men jeg viste ikke hvorledis at jeg kunde komme. Breisach er een soldater nest, bygget paa een Klippe ved Rhiinströmmen, Kirken og een brønd staaer midt paa, og jeg der saae aldrig een Vogn. Imidlertid at jeg der var, gich jeg over floden til nye Breisach, som er een gandske liden regulair fæstning, den hørte Franchrig til, men Vandet deri smagte som Kalk, saa at Officererne ofte maatte reise derfra for at curere sig.

Jeg gik op med min Vert til Colmar i Elsas og der havde nye fortræd. Vi kunde ikke føre fleere tydske penge med os end vi kunde bruge. Det blev derfor aftalt imellem min Vert og mig, at jeg skulde betale reisen hen og hand tilbage. Jeg betalte da hen, men som det var meget kaalt og først in Januar 1716, saa kunde jeg ikke staae paa gaden, men gik ind i eet vertshuus for at varte der, indtil hand fandt nogen leilighed, som vi kunde komme tilbage med enten til hest eller til vogns. Jeg sad da der, imens hand den skielm, som var jalous, reiste bort. Imod aften spuurte jeg om ham, hand var borte for lenge siden, og jeg sad tilbage med 6 danske skilling. Jeg gik ind i det vertshuus, hvor vi havde spiist om middagen, og klagede for verten min nød, og bad at jeg maatte blive der nogle dage, indtil at jeg fik bud hiem, hvor jeg havde 80 Rd. Men som jeg havde intet hos mig, saa bad hand mig gaee ud til dend nærmeste landsbye, som hand beskrev saa nær ved, og hvor jeg altiid kunde finde leilighed hiem. Jeg gik derhen, som var vel langt, i monskin og snee, og jeg spuurte samme afften, at der ingen kunde reise uden flint for ulve. I landsbyen kom jeg ind i eet bonde vertshuus. Der var mange bønder, de vilde viide hvem jeg var, om jeg var Officerer, Kiøbmand eller peruquemager. Jeg svarede Ja til det sidste for at faae roe, men strax gik verten ind efter haar, dem han vilde sælge mig. Men imidlertid gik jeg og fandt eet andet Bonde Vertshuus. Verten laae paa en benk og undskyldte at hand kunde ingen logere eftersom hans hustrue var

⁵ I Rastat i Baden sluttedes 7. Marts 1714 Fredstraktaten, der endte den spanske Arvefølgekrig.

nyelig kommen i barselseng, men hand viiste mig til en slagter, som havde seet mig i Colmar og toeg vel imod mig. Hand bød mig mad som jeg trenchte til, mens jeg havde kuns 6 skilling. Jeg spiieste en suppe for 2, gik til sengs for 2, og tenchte om morgenen at gaae hiem, men til ulykke der faldt om natten een stor snee, det var mig umueligt at gaae, og jeg om morgenen maatte klage min nød for værten. Hand laante mig een hest og een anden karl paa een hest, som ikke allene skulle følge mig til Rhinstrømmen, men over floden ind i Breisach, og der fich sin betaling. Undervejs møtte jeg min vert, og jeg troer, at dersom hand var kommen først hiem, saa havde hand taget det jeg havde, og tenkt, at jeg aldrig var kommen til Breisach meere.

Men hvad fare jeg var i, var ikke før forbi, førend jeg igien povet mig. Een anden dag gik jeg til Freyburg ind i Keiserens Lande. Ved porten blev jeg spuurt om mit sundhedspass. Jeg havde ingen, og mig blev tilladt at gaae derind til aften, da jeg skulde ud igien. Til ulykke jeg blev for lenge i en boglade, saa at porten var lugt, da jeg der kom. Men en Officerer raabte »gehe nach dem haber« port, som var een anden der strax ved. Men før var jeg ikke uden for, førend dend blev ogsaa lugt. Der stoed jeg. Jeg saae mig om huuse, men fandt ingen, og alding var himmel og snee. Der gik jeg een times tiid og tilsidst var ganske desperat. Jeg løsde min Klud og vilde binde mig til eet træe, men jeg havde dog frusen ihiel. Sildig paa aftenen merkede jeg eet lyss; der gik jeg hen i sne og fik logemente til om morgenen, da jeg reiste til Breisach.

Der i mit logemente var een gammel fru. Hun havde spuurt hvorfor jeg laae der, og bad mig tale med hendes mand, som var Officerer og Secretaire paa Slottet. Thi, sagde hun, jeg har havd een eeneste søn. Det første bud jeg fik var hand plyndret, det andet død, og siden dend tiid har jeg altiit havd medliidenhed med unge mennisker. Jeg talte da med hendis mand. Hand sagde at mit anslag var meget daarligt, at jeg skulde reise med Officerer, det jeg ikke kunde, at jeg kiente ikke Obristen, og at naar jeg der kom, jeg da maatte tage een musquet. Hand raade mig derfor at reise enten til Switzerland, som var 6 miile fra Breysach, eller til Strasbourg eller og til Lothringen. Jeg var da bekymret over min egen daarlighed og tenkte at gaae igiennem Swidzerland til Italien; men som jeg i samme dage fik Brev, at min eeneste og ælste Broder var død, saa vilde jeg først reise tilbage til Strasbourg. Men tilforne skulde jeg forandre min reise equipage. Jeg soldte min cuffert, toeg 2 Klædninger paa og mit linnet i een balbere pose, og een morgen stiltiendes gik ud fra Breisach, og satte mig paa Rhinstrømmen i en af de smaa baade, som der bruges. De ere saaledis, at alle passagerers maae ligge

paa bonden i halm. Hver har sin provision for sig, og ingen maae røre sig til høire eller venstre side. Disse smaae baade føris ned hvor de skal og sælgis af eyermanden, som ikke paa samme maade kand komme tilbage, men maae gaae.⁶

Ved saadan leilighed, som sielden gives, reiste ieg fra Brey-sach om morgenen paa Rhinstrømmen og kom om afftenen til Kehl ved Strasbourg, som var 14 miile, men som der nu ingen kunde blive i castellet og vi knap kunde gaae til fods een fierding vey til Strasbourg inden porten blev lugt, saa raabte alle, at vi skulde være gsvint, thi udenfor byen er intet uden horehuuße. Enhver løb da det beste de kunde, men jeg for klæder og min pose under armen kunde ingensteds komme, men maatte raabe til de andre, at om der ingen vilde hielpe, jeg da maatte ligge paa marken. Strax kom 2 og hialp mig ind i Strasbourg i det øjeblik som de lugte porten.

Her ente sig ald dend modgang som mødte mig udenlands paa dend reise, som varede siden i 4 Aar. Vel havde jeg under-tiiden liden fortræd, men det meriterer ikke at tale om. Dog som der siden paa dend anden reise mødte mig nye fortræd, saa vil jeg continuere videre.

I Strasbourg blev jeg meget kort, og derfra tenchte at gaae til Paris, som var 100 miile, men som Nancy, hovedstaden i Lothringen, behagede mig vel, saa blev jeg der 4 Maaneder for at lære sproget iblandt de franske, som og skeede.

Der levde jeg meget fornøjet og vel, men daglig havde disputer med dem, som vilde at jeg skulde være catholsk, og med eet sodomitiske best, som Gud dog hialp mig vel fra, men siden faldt i rættens hænder for sit ugudelig levnet.

In Julio 1716 reiste jeg til Paris, og strax effter min ankomst gjorde min opvartning hos Justitz Raad *Wernicke*, dend danske Ministre i Paris, som strax effter blev Etats Raad.⁷ Hand begiærte, at jeg vilde være Secretaire hos ham, det jeg med glæde antoeg, og var der saa lykkelig som jeg aldrig bliver. Jeg blev hos ham i 3 Aar og 2 maaneder, og imidlertid havde ingen fortræd, som kand lignis ved det forrige.

Tvende Landsmænd i Blois skrev at de vilde komme til Paris og begiærte, at jeg vilde bestille dem 2 tiennere, det jeg og gjorde; men tvende andre gik uden byen imod dem og sagde, at de vare bestilte af mig. Da jeg det fik at viide, magede jeg at de tvende fremmede kom bort, og mine igien i stæden. Men strax effter

⁶ Meningen er, at der paa denne Strækning, hvor Faldet er stærkt, kun kan sejles med Strømmen nedad Rhinen og ikke omvendt.

⁷ *Chr. Wernicke* (1661—1725) var efter en omflakkende Tilværelse i Udlandet kommen i dansk Statstjeneste som chargé d'affaires i Paris. Han var en mærkelig og højt begavet Person, (Persh. Tidsskr. 4. V. 169 ff.).

pryglede de mine og truede mig. Jeg toeg mig en tiennere som een Kiempe, der fuldte mig i bye, men det blev kostbar, thi een tiennere i Paris koster $2\frac{1}{2}$ £ danske om dagen. Jeg gik da til Politie Mester i Paris, som er en stor herre, og klagede ham min nød. Hand svarede, at der ingen torde røre mig med mindre de vilde gaae paa galerene, som er det samme der som Bremerholm her. Men jeg frygtede for afront og bad ham at hand vilde tale med dem. Hverchen jeg eller hand kiendte dem, og dog inden afften kom de til mig og bad om naade. Jeg pardonerede dem, og dermed var alting got.

Det var mig vanskeligt at spille Skak med min Herre hver dag fra 12 og til 2, og hver aften fra 5 til 1. Men ingen kand viide det uden dend som forstaaer spillet, og min Principal vilde aldtiid vinde baade med ræt og uræt.

Jeg havde fortræd med min Principal og hans Maitresse, de brouillerede sig daglig. Hun var en Basse Bretonne, og dem fixerer de daglig som vi Jyderne her. Naar de nu var begge vræde, saa vilde de gierne samles, og jeg skulde gaae til begge mangfoldige gange for at höre deres raisons. Hand var hiemme, men til hende skulde jeg gaae kl. XI i Luxembourg have, og ingen af dem vilde gjøre dend første pas. Tilsidst narrede han dog hende.

Min Principal var og jaloux paa mig og sagde til Maitressen, at det sømmede sig ikke at være Ven med ham og med mig. Dette sagde hun mig igjen for at jeg skulle vare mig. Men jeg bekymrede mig derom ikke. Jeg forskylte det intet. De franske vare fri, og dersom hand var bleven vræd, saa havde jeg gaaet. Jeg havde hos ham Kost, Kammer, frie tiennere, caross og andre foræringer, men der foruden kostede det mig dog meget.

Jeg blev der til 1719 in Decembri, da jeg reiste over Holland hiem, effter at jeg havde været borte i 5 [Aar] og 6 maaneter. Min lengsel gjorde det, at jeg reiste hiem, og jeg kom der kort effter at hvermand hiemme havde sagt, at jeg var bleven Catholsk. Folk skrev det fra Odense til Kiøbenhavn og fra Kiøbenhavn til Odense, og jeg kand viide at det kom af det jeg daglig gik i Klosterne. I Værtshuus og til fruentimmer vilde jeg ikke gaae, og hvormed skulle jeg diverterere mig. Jeg gik hver dag i eet nyt kloster, hvor der baade var at see og höre, og eengang om ugen til een gammel Jesuit, som gierne vilde, at jeg skulde være Catholsk og spaaede mig, at jeg blev helgen.

Min Principal vidste i hvad Kloster jeg hver dag var og sagde at hand aldrig havde kiendt saadan klosterløber som jeg var, men at deri var intet ont men meget got, og at han frygtede intet for mig. Naar jeg og gik i eet kloster saa sagde hand mig hvem den fornemmiste Monch var, og at jeg skulde spørge effter ham.

Jeg vilde forhen ikke tale om ald dend forfølgelse jeg havde

iblandt de Catholske for at være Catholsk, og derover glemte een stor fare jeg var i hos Jesuiterne i Paris. Jeg kom til een af dem eengang om ugen i nogle aar. Hand var altiid høvlig, talte vel og om at forandre min Religion, men det gav jeg ham een snak for. Men dend sidste gang jeg kom for at spørge om ham, blev mig svaret effter sædvane om sommeren, at jeg skulle gaae i haven. Der gik jeg lenge, men ingen kom. Jeg gik til dörren, men dend var i laaß, og allarm torde jeg ikke giøre. Jeg gik da igien i haven for at søge een udvey, og fandt een baggaar, hvor 8 Jesuiter kom imøde. Dem bad jeg, at de vilde hielpe mig ud, men de svarede, at det var forgiævis; at jeg kom ikke ud, men skulde blive der og gaae i samme dragt som de, og at der i klosteret var ikke een Pater, som jo havde godhed for mig. Jeg blev angst og bange, svarede dem, at jeg kunde ikke blive der, at jeg var ung, og gjorde dem alle vilde, og overalt saa var jeg den Danske Envojees Secretaire; hand viste at jeg der var, og kom jeg ikke strax [ud], saa stoed hans tiennere ved dörren. Da de dette hørte, lugte de dörren op og bukkede for mig og loedè mig gaae.

Meest frygtede jeg at de skulde tage mig og sende mig til Africam eller Americam.

Dette er da hvad modgang jeg havde paa dend reise, og nu her effter vil jeg tale lidet om min Svenske Reise, thi om det end findis i dend Svenske Journal, saa bør det dog snarist at staae her.

Da jeg havde været halvsiette uge hiemme for de halvsiette aar jeg var borte, reiste jeg til Kiøbenhavn. Sal. Geheime Raad *Lente*⁸ vilde saaledis og sagde, at Generalmajor *Løvenørn*, det var hand dend tiid, toeg mig mueligt med sig til Sverrig.⁹ Men hvor kunde jeg vente det. Jeg havde ikke dend ære at kiende ham, og hand kiendte ingen af mine. Det skeede dog. Dagen effter min ankomst spuurte hand om jeg vilde følge med, det jeg gierne toeg imod; men reisen blev opsat til in Martis 1720, da jeg reiste først til Helsingborg. Og strax efter blev det een saa gevaltig storm, at Generalen maatte blive i Helsingeur i 3 dage og ieg i Helsingborg. Dette var 3 lange dage for mig. Vi vare endnu i krig sammen, og jeg torde ingensteds gaae uden til de gæistlige, og aldt spill var forbudden. Dette var mig tungt nok.

I Öster Götland i Sverrig kom Generalen og jeg i fare for at velte paa een klippe. Hand sprang ud, men carossen tumlede mange gange og blev staaendis paa eet gierde af legter. 4 af dem

⁸ Overkrigssekretær *Chr. v. Lente* (1649—1725). Andetsteds i sine Optegnelser siger B. imidlertid, at det var Fr. Rostgaard, som introducerede ham til *Løvenørn*.

⁹ Generalmajor, senere Gesandt i Berlin, *Poul Vendelbo Løvenørn* (1686—1740) ledede fra dansk Side Fredsforhandlingerne i Sverige 1720 efter den nordiske Krig.

gik ind i vognen, og i vognen stoed 2 spente pistoler. Jeg laae dog uskad deri, som alle holt for eet miracle, og det blev skreven til Sl. Kong Friderich d. 4de.

Paa hiemreisen fra Stokholm gik jeg ind i een kirke til Linkiöbing, men som alle Disciplerne saae af min Kiortel, at jeg var dansk, saa lugte de dörren for mig. Jeg bad igiennem Nøglehullet, at de vilde luche op, men de loe af mig. Jeg raabte, men det var forgiæves. Omsider tog jeg een steen op og bankede med, og til min lykke at een muuremester hørte det og hialp mig ud. Hvad om Generalen var reist til Dannemarc, havde jeg da ikke staaet vel.

Dette er da min modgang udenlands. Jeg har hiemme og havd min deel, men derom vil jeg ikke skrive. Det udenlandske var saa meget dis tungere, som jeg til sidst var kuns 27 aar.

Til denne Beretning om Jacob Bircherods Fataliteter paa hans Udenlandsrejse i de unge Aar har han heftet nogle Blade, som han betitler: »Om spaaedomme til mig som er bleven opfyldt«. De indeholder dels Ting, som han ovenfor har fortalt — og som derfor ikke bør gentages — men ogsaa adskilligt af personalhistorisk Interesse, som uddyber Billedet af den lille perentlige og ængstelige Landsdommer.

Efter at han har fraraadet alle unge Mennesker »at gøre sig daarlige tanker efter sliige præsagia, de allerfleste bemærker intet, og den som er mest forsikret om sin lykke bliver ofte snarest bedragen« — gaar B. over til at tale om sig selv:

Men for at betage de unge deris falske indbilledinger om det, som siunis at spaae dem om lyke i tiiden, vil jeg viise dem mit eget exempel og først tale om aldt det, som haver [været] spaaet mig af stor lyke i verden, og der effter lidet om min utroelige modgang i verden, som endnu ikke aldelis holder op.

I min første ungdom spaaede folk mig meget got, og alle sagde, at jeg vilde slægte paa min Sl. Fader.

I mit alders 20. aar reiste jeg udenlands, og saa lenge jeg var borte, sørgede ikke allene mine forældre for mig, men og Sl. Kammer Raad *Mule*,¹⁰ som ikke allene skrev mig altiid til, naar mine Forældre skrev, men endog siden da jeg kom til Paris, forbød mig at kræve penge af mine forældre, efftersom hand vilde fournere mig aldt. Men til ulykke hand døde strax efter æt. 71, og dette tilbud havde hand, som var min moders næstsøskendebarn, aldrig giort mig, om hand ikke havde gode tancher for mig. Det var og ham, som absolut vilde at jeg skulde være verslig, da det ellers var mine forældris tanche at jeg skulde være gæstlig.

Da jeg en dag reiste i Tydskland, kom tattere til vognen, som uden betaling sagde eenhver deris lykke. Mig spaaede de af me-

¹⁰ *Rasmus Mule*, † 1720. Medstifter af de Mulers Legatskole i Odense.

gen modgang, som dog skulde entes lychelig. Det første er sked, og det andet tegner det og til.

Jeg kom til Nanci, som er hovedstaden i Lothringen, først i aaret 1716, og een dag var i eet andet huus, hvor jeg med andre sad ved een skorsteens ild, men tvende moncke sad ved bordet og raisonerede om mig, som de merkede hverken kunde tale eller forstaae fransösk, og de sagde, at dersom jeg falt i gode hænder, saa blev der got af mig. Moncken saae jeg aldrig før eller siden, og min vært fortalte mig det, da jeg dereffter lærte sproget.

Jeg har og været i gode hænder hos min Principal i Paris og siden lenge hos General Lieutenant *Lövenörn*. Imidlertiid at jeg var i Paris kom Czaren der til byen, og som min Principal vilde gjøre ham een opvartning maatte jeg og følge, og da Czaren havde talt med hannem, spuurte hand hvem jeg var. Dette fortalte min Principal for Etats Raad *Westphalen*, dend danske Envoié i Moscow, som forundrede sig derover meget, eftersom Czar Peter aldrig kunde lide smaae folk, og spaaede mig al lyke.

... Benæfnste min Principal recommerede [sic] og mig paa det allerkræfftigste til Sl. Kong Friderich d. 4, men ved min hiemkomst var det mit vanheld, at samme Høisalige Konge vilde at jeg skulde bruges udenlands, og hverken havde jeg selv de middele, at jeg derved kunde blive, og som min Sl. fader havde været svag i mange aar, saa om min moder havde død, maatte jeg nødvendig blive hos ham, og derfor hverken kunde gaae til Franchrig med Kammerherre *Vederkop*,¹⁰ eller til Moscow med Etatsraad *Westphalen*,¹¹ hvorved jeg mueligt haver spilt min lyke ...

Ved min ankomst til Kiöbenhavn blev jeg engagered hos General Lieutenant *Lövenörn* for at reise med ham til Stokholm som Secretaire, og i Sverrig blev jeg miraculeusement reddet fra een stor ulykke, som jeg i det andet skriffte haver talt om, men bag efter sagde Generalen, at Gud havde giemt mig til noget.

Ved min hiemkomst til Kiöbenhavn begiærte Generalen min Svenske Journal, dend han vilde supprimere, efftersom jeg deri havde ikke aldellis roost de Svenske, thi sagde hand, om Kongen eengang faaer i sinde at sende Eder til Sverrig, saa prejudiceris I derved.

Jeg reiste til Fyen 1725, og der eengang om sommeren falt i aaen ved voris have. Gud reddede mig miraculeusement, thi jeg falt i aaen paa mit ansigt, laae der lenge, og havde kundet ligge der vel lengere uden ald incommodité af vandet, om 2 piger ikke vare komne og havde hiulpet mig op.

¹⁰ *Gottfried von Wedderkop*, † 1741. 1723 Gesandt i Frankrig.

¹¹ *Hans Georg Westphalen* (1674—1733), Diplomat, Envoyé, først i Berlin, siden i Rusland.

Det siuntes end og forunderligt, at jeg som er verslig, kom 1733 i een viitløftig correspondence med Justitz Raad *Gram*, som er Archivarius, Bibliothecarius, Historiographus Regius, Professor og Assessor, som varer endnu 1737 in februario, og imidlertid har jeg havt meget med ham og for ham at giøre.

Alt dette med meget andet, som jeg undseer mig ved at skrive om, er mig arrivered, som endnu er lidet over 40 Aar. Og jeg troer vel, at een daare havde kundet giort sig derover adskillige indbildinger, thi jeg har kient een Cancellie Raad, som uden anledning bille sig ind, at hand skulle blive Ridder, men hand døde og blev dend hand var, og det glæder mig derfor, at jeg aldrig haver tenkt derpaa før nu; thi i mange aar har intet møt mig uden utroelig og ubeskrivelig modgang. Jeg har og i nogle aar været incommoderet af min udenlandsforkøelse, som in 1736 var i dend grad, at de som skulle curere mig, spaade mig, at jeg blev contract. Men Gud hialp mig miraculeusement ved min overnaturlige Søvn.

OTTO FRIDERICH MÜLLERS SLÆGT.

Af *Jean Anker*.

Blandt danske Udforskere af den levende Natur straalere med særlig Glans Linnés samtidige, *Otto Friderich Müller*, som, skønt han kun fik forholdsvis kort Tid at virke i, naaede at frembringe saa betydningsfulde og varige Bidrag til Kendskabet til Dyrenes Naturhistorie, at han i vore Dage ubestridt staar som den af alle danske Zoologer, der er bedst kendt i internationale Fagkredse — sikkert overstraaler han her sin samtidige, den navnlig som Entomolog kendte og ansete *Johan Christian Fabricius* (1745—1808).

Født 2/3 1730 i København voksede Müller op i beskedne Kaar, men naaede dog ved Slægtninges Hjælp at blive Student fra Ribe 1748, hvorefter han tilbragte nogle Aar ved Universitetet for efter Tidens Skik at studere Theologi. Et afgørende Vendepunkt i hans Livsbane indtraf, da han i 1753 gennem sine Forbindelser blev Hovmester for Statsminister, Greve *Johan Sigismund Schulins* (1694—1750) eneste dalevende Søn, Grev *Frederik Ludvig*, kaldet *Fritz, Schulin* (1747—81).¹ Denne Stilling medførte, at han i Sommertiden opholdt sig paa Frederiksdal Slot, den grevelige Sommerresidens, i hvis smukke Omgivelser han havde rig Lejlighed til at dyrke sin vaagnende Interesse for Naturen, en Interesse, der dog i Begyndelsen indskrænkede sig til en mere stemningsbetonet Naturbetragtning, der gav sig Udslag i æstetiske Forsøg. I sin Elevs Moder, Grevinde *Catharina Maria Schulin*, f. *von Mösting* (1714—70), fandt Müller en forstaaende Velynder, der blev en Støtte baade for ham og hans Familie, og som blandt andet sendte ham med Sønnen paa to Udenlandsrejser 1763—64 og 1765—67. Med Rette betragtede Müller Grevinde Schulin som sin Velgørerinde for Livet, og hendes Død, der var et haardt Slag for ham, betød en ny Skelsætning i hans Liv. De sorgfri Dage paa Frederiksdal og i den grevelige Vinterresidens i København var forbi; men han udfoldede herefter en rastløs Flid, der resulterede i en omfattende videnskabelig Produktion, som skaffede ham megen Ære hjemme og ude. Han blev Medlem ikke alene af det hjemlige, men ogsaa af mange fremmede videnskabelige Selskaber og døde som Konferensraad 26/12 1784, »fordi hand lod en

Skade paa sit Been groe til, hvilken slog op til Hovedet,« skriver Luxdorph.²

Til Trods for hans Betydning for Zoologien og hans Berømmelse, en Berømmelse, som snarere er tiltaget end aftaget siden hans Levetid, er det, der vides om Müllers Liv, dog temmelig beskedent. Der vil derfor være Grund til her at meddele nogle indsamlede Oplysninger om Müllers Familie og Slægt, særlig de Dele af denne, som har haft Betydning for ham, ogsaa fordi det derigennem vil ses, at han ikke har været af saa uanselig Herkomst, som man gennem det hidtil foreliggende kunde være tilbøjelig til at antage.

Otto (Ottho) Friderich Müller var af blandet dansk-tysk Afstamning, idet hans Fader Hoftrompeter *Joachim Nicolaus Müller* var tysk af Fødsel, medens hans Moder *Margrethe Henriche Udsen* stammede fra Aarhus. Slægtshistorisk set har han derfor adskilligt dybere Rødder i Danmark paa mødrene end paa fædrene Side. Den Slægt af Navnet Udsen (i 17. og 18. Aarhundrede staves det oftest *Udtsen*, *Udtzen* eller *Utzen*), der her er Tale om, er af Oprindelse jyske Bønder fra Egnen Nord for Aarhus. I 17. Aarhundrede foregik en stærk Indvandring af Bondesønner til Jyllands Hovedstad, hvor de tog Borgerskab og slog sig ned som Handelsmænd i et saadant Omfang, at de kom til at udgøre den solide Grundstamme i Byens Købmandsstand.³ Aarhus Bys Borgerskabsprotokol 1470—1673⁴ vrimler derfor med Navne paa Folk fra Landet, som har taget Borgerskab, i første Halvdel af 17. Aarhundrede saaledes ikke mindre end fire af Navnet Udsen, hvoraf de tre, nemlig *Niels Nielsen Udsen* (Borgerskab 16/10 1623), *Jens Udsen* (Borgerskab 25/5 1637) og *Anders Udsen* (Borgerskab 26/3 1647), alle angives at være barnefødt i Ommestrup i Øster Lisbjerg Herred.⁵ Den nævnte *Jens Udsen* synes at være Otto Friderich Müllers Stamfader paa mødrene Side og er antagelig Broder i hvert Fald til Niels Nielsen Udsen. I et Skifte dateret 11/1 1647 oplyses, at Niels Udsens Efterladenskaber i Gods og Løsøre, eftersom han ingen af sine egne havde, tilfaldt hans Broderbørn *Johan Jensen*, *Sidsell Jensdatter* og *Niels Jensen*,⁶ hvis Faders Navn efter dette maa have været Jens Udsen. Datteren var opkaldt efter Mormoderen, idet Jens Udsens Hustru *Kirsten* var en Datter af *Peder Christoffersen*, der var Byfoged i Aarhus 1625—38,⁷ og hans første Hustru *Sidse Clemensdatter*, saa at Jens Udsen 6/12 1638, efter Byfogedens Død samme Aar, kunde frasi sig Arv og Gæld efter denne paa sine egne og sin Hustru *Kirsten Pedersdatters* Vegne,⁸ medens Kirstens Broder *Christoffer Pedersen* optraadte paa Søsterens Vegne 10/1 1633, da *Peder Christoffersen* erholdt Afkald paa Arv og Gæld efter deres Moder fra Børnene eller deres Mænd,⁹ hvorfor Jens Udsen og Kirsten Peders-

datter aabenbart er blevet gift i det mellemliggende Tidsrum. Sidsel Clemensdatters Fader var Raadmand *Clemen Jensen Smagbeer*, og Byfogeden optraadte derfor paa hendes Vegne ved Skiftet efter Raadmanden 27/7 1626.¹⁰

Den første af den her omtalte Slægt, om hvem Kilderne giver mere omfattende Oplysninger, er dog *Niels Jensen Udsen*, der tog Borgerskab som Købmand i Aarhus 7/12 1671,¹¹ i hvilken Anledning det oplyses, at han er Borgersøn, hvorfor han da ogsaa slipper for at betale Borgerskabspenge.¹² Selv om Niels Udsen ikke hørte til Byens allerstørste Købmænd, har han dog været en ganske driftig og velstaaende Handelsmand, hvilket blandt andet fremgaar af de formueretlige Transaktioner, ham vedrørende, der anføres i Skøde- og Panteprotokollerne.¹³ Som ernærende sig af Handel og anden borgerlig Næring har Niels Udsen hørt til den Stand blandt Byens Borgere, der i de Dage udgjorde Kvintessensen af Indvaanerne, og hvis mest fremtrædende Medlemmer ifølge deres hele Stilling i Bysamfundet sad inde med Magten og Anseelsen, idet Inderkredsen socialt og økonomisk udgjorde den Overklasse, der som Borgmestre og Raadmænd havde Bystyret i deres Haand. Tiderne var dog vanskelige med tyngende Skatter og navnlig som Følge af Krigene i Aarhundredets Midte, ikke mindst den svenske Besættelse, som, paabegyndt 1657,¹⁴ havde efterladt adskillige af Byens Bygninger i øde Stand, saa at 8 % af Ejendommene endnu i 1685 var øde. Maalt med Nutidsøjne var Byen desuden af saare beskedne Størrelse — kun 3474 Indbyggere efter en Optælling 1672; men dog var der trods disse lidet opmuntrende Forhold god Plads for den enkeltes erhvervsmæssige Foretagsomhed. Særlig paa Handelsomraade, hvor de snærende Baand for det private Initiativ var saare beskedne, eftersom enhver kunde handle med snart sagt, hvad han havde Lyst til, stort eller smaat, groft eller fint, var der for den driftige Borger god Lejlighed til at tjene Penge, som omsat i Grundejendom gjorde ham til Herre over et større eller mindre Antal af Byens Ejendomme, hvilket igen kunde give ham Andele i den i Fællesskab drevne Bymark.¹⁵

I dette Milieu udfoldede Niels Jensen Udsen da sin Virksomhed som Handelsmand i Aarhus, og han synes ikke at have været ganske ulitterær, eftersom der i hans Bo fandtes flere Bøger, der, som det dengang var at vente, særlig var af gudelig Art; hans for-grenede Handelsvirksomhed, der gjorde ham til en ganske holden Mand, har aabenbart ogsaa omfattet Handel med Bøger, eftersom flere Skrifter anføres i adskillige Eksemplarer i hans og Hustruens Skiftebrev af 13/2 1684.¹⁶ Efter dette døde han 4/5 1683 »ved Middags«, efter at hans Hustru *Johanne Jacobsdatter* »nogen Tid tilforn waar awfdød«. Johanne Jacobsdatter blev nemlig begravet i Aarhus Frue Kirke 25/4 1683 i »Sl: M:[agister] Bondis« Be-

gravelse, hvor ogsaa Niels Udsen senere blev bisat.¹⁷ Den nævnte Magister, den nedenfor omtalte *Bunde Nielsen*, var aabenbart Johanne Jacobsdatters Farfader og hun en Datter af Præsten *Jacob Bondesen Randers* til Skivholme-Skovby, der med sin Hustru *Inger Christensdatter* havde 2 Sønner og 5 Døtre. Det ses da ogsaa, at Niels Jensen Udsens Datter ved Skiftet efter Forældrene (se Note 16) som Værge fik anordnet en Søn af den nævnte Præst ved Navn *Jens Jacobsen Skivholme*, der, født i Skivholme Præstegaard, tog Borgerskab 22/1 1685.¹⁸ Den anden Søn *Buni (Bunde) Jacobsen Skivholme* tog Borgerskab som Købmand og Skipper i Aarhus 20/3 1673.¹⁹

Jacob Bondesen var Søn af Magister *Bunde Nielsen* († 1639), som 1614 blev Præst ved Graabrødrekirken i Randers og 1623 Præst ved Frue Kirke i Aarhus. Han var den anden Ejer af den store Gaard, som nu kaldes »Den gamle Borgmestergaard«.²⁰ Hans Søn Jacob blev kaldet til Embedet i Skivholme 1644 og beklædte dette til han 1676 døde i sin Alders 62½ Aar efter at have været Præst i Skivholme i 32½ Aar og Provst over Framlev Herred i 17½ Aar. Over ham og hans tidligere afdøde Hustru findes i Skivholme Kirke et Brudstykke af et Epitafium, der nu anvendes som Series pastorum.²¹

Af Niels Udsens Børn var tre døde før Faderen,²² medens tre overlevede ham, nemlig *Jacob Nielsen Udsen*, *Jens Nielsen Udsen* og *Kirsten Nielsdatter Udsen*, og de to sidstnævntes Navne taler jo stærkt for, at Jens Udsen (se S. 2) var Fader til Niels Jensen Udsen.²³ Børnenes Alder er ikke anført i Skiftebrevet, hvorimod dette oplyser, at de alle fik anordnet Formyndere. Disse realiserede ved en Auktion paabegyndt 19/11 1683 den Boet tilhørende Grundejendom, deriblandt Niels Jensen Udsens »iboende Waaning paa Westergade«.²⁴ Ejendommen, det nuværende Vestergade Nr. 1, laa ved denne Gades Udspring fra Byens centrale Dele, og her, hvor han endvidere havde en Bod ved Siden af sit Hus, boede Niels Jensen Udsen i et Brændpunkt for den daværende aarhusianske Handel, der havde et af sine Knudepunkter i dette Bykvarter; særlig Vestergade, Byens Udfaldsport mod Landet omkring Hasle, Brabrand og Aaby, var en vigtig Handelsplads med mange Købmandsgaarde.²⁵

Resultatet af Opgøret af Boet efter Niels Jensen Udsen var iøvrigt, at Aktiverne oversteg Passiverne med godt 5000 Rigsdaler. Af Børnene interesserede i denne Sammenhæng særlig Jacob Nielsen Udsen, der 8/3 1697 mod Erlæggelse af 2 Rigsdaler fik sit Borgerskab og gjorde sin Borgered, idet han, som det hedder,²⁶ »agter sig ved Kiøbmandskab at ernære«. Til sit ret korte Liv som Borger og Handelsmand i Aarhus havde han faaet en forholdsvis god Start

gennem Arven efter Forældrene, og allerede knap to Aar efter at have taget Borgerskab kunde han i Slutningen af Januar 1699 ved Auktion tilbagekøbe den ovenfor omtalte Ejendom paa Vestergade, som Faderen havde ejet.²⁷ Dette Køb foretog han antagelig, fordi han just var indtraadt i Ægtestanden, idet han 6/1 1699 indgik Ægteskab med en Datter af Raadmand Niels Lauritsen ved Navn Karen.²⁸

Ved sit Ægteskab med den velhavende Raadmands Datter havde Jacob Udsen befæstet sin Tilknytning til Byens socialt og økonomisk dominerende Inderkreds, hvis Medlemmer, selskabeligt eksklusive som de var, altid giftede sig indenfor deres eget Samfundslag. Han havde tillige giftet sig ind i en Familie, som har fostret kendte og ansete Mænd, særlig gennem den her nævnte *Karen Nielsdatter*, hvorfor det vil være af Interesse nærmere at omtale Niels Lauritsen og hans Familie.²⁹

Han var Søn af Byfoged *Laurits Rasmussen*,³⁰ der blev begravet i St. Olai Kirke 20/3 1659, og *Maren Christensdatter*, der blev begravet i samme Kirke 24/2 1674.³¹ Ved sin Død 25/6 1710 var han i sin Alders 65. Aar, idet han var født 18/2 1646,³² og hans fremtrædende Stilling i Byen saavel som hans betryggede økonomiske Forhold belyses af, at han hører til den snævre Kreds, over hvem et Epitafium er opsat i Frue Kirke i Aarhus,³³ ligesom han havde sin egen Begravelse i denne Kirkes Kor, hvor han blev bisat 3/7 1710.³⁴ I Epitafiets Indskrift oplyses blandt andet, at han havde 10 Børn i hvert af sine to Ægteskaber, hvoraf kun det første, som han indgik 1671,³⁵ har Betydning i denne Sammenhæng. Hans første Hustru, *Anne Jensdatter Vegerslev*, som var Datter af Raadmand *Jens Christensen Vegerslev* og dennes første Hustru *Inger Christensdatter Splid*,³⁶ døde efter 18 Aars Ægteskab 20/10 1689 i sin Alders 36. Aar. Af de 10 Børn i dette Ægteskab levede i 1691 efter hendes Skiftebrev³⁷ de 6, nemlig *Laurits* (i sin Alders 10. Aar), *Jens* (6 Aar), *Jørgen* (3 Aar), *Maren* (17 Aar), *Karen* (13 Aar) og *Mette* (8 Aar). Efter sin første Kones Død ægtede Niels Lauritsen 3/3 1691 *Margrethe Henrichsdatter Blichfeld*, Datter af Magister *Henrich Blichfeld*, Sognepræst ved Frue Kirke i Aarhus og Provst i Ning Herred (f. 1631, † 16/3 1703) og dennes første Hustru *Karen Christensdatter Friis*. Margrethe Blichfeld var Enke efter Niels Lauritsens Fætter, borgerlig Handelsmand, studiosus *Niels Nielsen Ibsen*, der døde i April 1689. Ved Skiftet efter denne³⁸ levede 2 Børn af dette Ægteskab, nemlig *Maren* (4 Aar) og *Karen* (3 Aar). Niels Lauritsen havde saaledes baade en Datter og en Steddatter af Navn Karen, ligesom han havde en Datter og en Steddatter af Navn Maren, hvilket har bidraget til at sløre for Slægtens personalhistoriske Forhold.³⁹ Efter

det ovenfor anførte Epitafium døde Margrethe Blichfeld nøjagtig en Maaned efter Manden 24/7 1710, 45 Aar gammel. Af hendes Børn med Niels Lauritsen levede de 6 ved Skiftet efter Forældrene (se Note 32), nemlig *Niels Nielsen Ibsen* (19 Aar), *Henrich Christian* (7 Aar), *Anne Marie* (16 Aar), *Anne Friis* (13 Aar), *Inger* (9 Aar) og *Giedske* (5 Aar).

Af Niels Lauritsens Børn af første Ægteskab var Laurits og Maren døde ved Skiftet efter Faderen, men efterlod sig Børn, idet den nævnte Søn, *Laurits Nielsen Fogh*, som han hedder (flere af Niels Lauritsens Børn kaldte sig Fogh), var død 1710 som Sognepræst i Ejby og Dalby i Københavns Amt.⁴⁰ Med sin anden Hustru, *Maren Fjeldsted*, en Datter af Brygger *Anders Fjeldsted*, havde han en Datter ved Navn *Karen* (f. 1709, † 31/3 1747), som blev gift med Professor *Christian Frandsen Thestrup*,⁴¹ der som Universitetslærer fik Betydning for de studerende Medlemmer af Familien, ikke blot for Otto Friderich Müller, men ogsaa for dennes nedenfor omtalte Slægtninge Henrik Hornemann og Niels Udsen; de valgte saaledes alle Thestrup til deres private Præceptor.⁴²

Niels Lauritsens næstældste Søn, *Jens Nielsen*⁴³ er i Skiftebrevet opført som »Kiøbhandler nu seiglende fra Nestved i Siælland«. Med denne By fik Niels Lauritsens Slægt efterhaanden stærke Forbindelser ved Indgifte i den bekendte Næstved-Patricierfamilie Hornemann, og her endte den yngste Søn *Jørgen Nielsen Fogh* sine Dage. Ligesom sin ældste Broder gik han Studievejen, og ved Skiftet efter Faderen boede han (*Georgius Fogh*), som det nævnes i Skiftebrevet, paa Borchs Kollegium.⁴⁴ Han studerede Theologi, blev siden Skriver i Rentekammeret og fik 7/9 1716 Bestalling som Amtsskriver over Roskilde Amt. Derefter blev han 24/1 1735 udnævnt til Chef for søndenfjældske Renteskriverkontor, fra hvilken Stilling han blev afskediget 10/3 1750; i 1746 blev han Kammerraad.⁴⁵ I en Alder af 74 Aar døde han i Slutningen af 1761 (begr. 9/11) kort efter sin Hustru *Anna Marie Maar* (begr. 3/11), med hvem han havde en Række Børn.⁴⁶

Af Niels Lauritsens Døtre af første Ægteskab havde Maren efter hans Skiftebrev været gift med *Hans Thommesen Strømborg* til Vinderslevgaard, og hendes efterlevende Datter *Anne* (16 Aar gammel) indgik derfor blandt Arvtagerne. Maren Nielsdatter blev gift med Hans Thommesen 3/11 1691, medens denne var Forvalter paa Vilhelmsborg, og Niels Lauritsen, der dengang var Værge for Frue Kirke i Aarhus, lader i Kirkens Regnskaber omhyggeligt indføre, at Brudefolkene forærede Vokslys til Kirken. Ægteskabet var dog kun kortvarigt; thi allerede 27/9 1693 blev Maren Nielsdatter bisat i Niels Lauritsens Begravelse i Frue Kirkes Kor. Snart efter knyttedes Familiebaandet dog paany, idet Hans

Thommesen 25/4 1695 ægtede en Søster til Niels Lauritsens anden Hustru, nemlig Magister *Henrich Blichfelds* Datter *Maren*.⁴⁷

Niels Lauritsens yngste Datter af første Ægteskab, *Mette*, var gift med *Wilchen Hornemann*, Borger og Handelsmand i Næstved, og havde herved etableret en frugtbringende Forbindelse mellem sin aarhusianske Slægt og dette sydsjællandske Handelsdynasti, der grundlagdes af *Hans Hornemann* († 25/6 1680).⁴⁸ Denne var, som fremstaaende Næstvedborger, Raadmand i sin By og byggede 1668 den anselige i 1899 nedrevne Hornemannske Patriciergaard, der var opført i Bindingsværk og laa paa Hjørnet af Kirkestræde og Axeltorvet.⁴⁹

Selv om Næstved som Handelsstad havde sin højeste Blomstring i Middelalderen, da den var en af Landets vigtigste Byer, og da navnlig i Aarene lige før Reformationen, gik dens Næringsliv dog ikke rivende tilbage ved de nye Tilstande, der indtraadte i 16. Aarhundrede, da Byens erhvervsøkonomiske Udvikling hæmmedes og stagnerede ved Mindskningen af Hanseaternes Betydning for dens Handel og ved dennes Tilbagegang ved Klostreneh Ophævelse, der stærkt reducerede den livlige Tilstrømning af fremmede, som navnlig havde fundet Sted paa de store kirkelige Festsdage. Som Havneby for mindre Skibe kunde den ogsaa udnytte sine Forbindelser søværts, og Byens egne Borgere arbejdede efter Hansetiden med Iver paa at udvikle Handelen, der dog, som i Landets øvrige Byer, led store Afbræk i Slutningen af 17. Aarhundrede, ikke mindst paa Grund af Svenskekrigene, og endelig i Begyndelsen af 18. Aarhundrede gik stærkt tilbage, navnlig fordi Søhandelen hæmmedes ved Havnens Forfald.⁵⁰ Tilbagegangen afspejler sig i Indbyggerantallet, der fra 1853 i 1672 aftager til det omtrentlige Lavpunkt 1434 i 1753.⁵¹ Disse Forhold hindrede dog ikke, at der stadig var Groplads for initiativrige Købmænd af Type som Hans Hornemann og hans Søn.

Et særligt Minde om den førstnævnte er endnu bevaret i Næstved, nemlig det store malede Epitafium han 1674 lod opsætte i St. Peders Kirke med Portrætter af sig selv, sine to Hustruer og sine syv Børn af andet Ægteskab. Hans Hornemanns første Hustru *Abele Pedersdatter Friis* (f. 1597), døde Paaskemorgen (d: 26/3) 1654 (begr. 2/4) »uden Liffuesfrugt med hannem«.⁵² Hans anden Hustru var *Christence Rasmusdatter Bacher* (f. 1636, † 1/8 1698), og den mest bekendte af deres Sønner er netop den foran nævnte Wilchen Hornemann, som fra 1693 var Kæmner i Næstved og en Tid Ejer af Fodbygaard. I St. Mortens Kirke i Næstved lod han indrette en muret Begravelse, der efterhaanden kom til at rumme en Mængde Kister, som fandtes ved Restaurationen af Kirken 1857. Graven blev derpaa sløffet, og Kisterne be-

gravet paa Assistenskirkegaarden.⁵³ I Forbindelse med Gravstedet i Kirken lod Wilchen Hornemann over sin første Hustru *Karen Clausdatter Frees* opsætte en Ligsten, der er indmuret i Vestvæggen⁵⁴ af det nordre Vaabenhus, ovenover Stedet for den tidligere Begravelse. Indskriften⁵⁵ beretter, at hun døde i sit 30. Aar og blev bisat i den ovennævnte Begravelse, efter at Mand og Hustru i godt 11 Aars Ægteskab havde avlet 5 Sønner og 2 Døtre, hvoraf 2 Sønner og 1 Datter var døde før Moderen.

Af Sønnerne i dette Ægteskab skal her blot nævnes *Claus Frees Hornemann* (f. 1689), der blev Købmand i Aarhus og vil blive omtalt nedenfor.

Efter sin første Hustrus Død ægtede Wilchen Hornemann, som ovenfor nævnt, Mette Nielsdatter Fogh, der skænkede sin Mand 5 Børn. Ægtefællerne blev selvsagt begge bisat i Familiebegravelsen,⁵⁶ og hver af Kisterne blev prydet med en Plade af Messing⁵⁷ med en graveret Kursivindskrift, der giver alle vigtigere Data af Wilchen Hornemanns og Mette Nielsdatters Liv, hvorfor den hid-sættes her, ikke mindst fordi Wilchen Hornemanns forskellige Lev-nedsdata hidtil har været forkert angivet i Litteraturen.⁵⁸

Indskriften paa Wilchen Hornemanns Ligkisteplade er i 23 Linier og lyder saaledes:

Her Hüiler
Den EDLE HOYFORNEME
Nü Hos Güd SALIE MAND
WILCKEN HORNEMAN
Borger og Handels Mand Her I Nestved
Föd Aar 1661 Den 13 Sept: Hans Fader war
Hans Horneman Den Eldere Raadmand
Hans Moeder CHRISTENSE BACHER
kom i Egteskab med Iomfrüe Karen Freis
Aar 1688 Auflet Sammen Siuf Börn Der af
toe Sønner og Een Datter Leüer. Döde Aar 1699 d 31 Xbr⁵⁹
Der Effter kom I Egteskab Med Iomfrüe
METTE NIELS Datter fra Aars Aar 1701
Som Döde Aar 1717 Hafde Sammen 5 Börn
Deraf Een Sön Leüer
Döde Saa Aar 1726 Den 26 Aügüsti
I Sit Alders 65 Aar Ringer Atten Dage
Güd giüe Hannem Med Alle Troende
Een gledelig Opstandelse
Far Salig Siäl Farvel Dig Mange her vil Saüne
Nü Dü i Evig Roe kand Iesüm Hisset Faüne
Dü Lengtes til din Güd Dig verden kiedsom var
Güd derfor Dig til Sig Fra verden taget har.

Indskriften paa Mette Nielsdatters hjerteformede Ligkisteplade er paa 16 Linier og lyder saaledes:

Vdi det andet Iübelaar⁶⁰ Her fra til Evig Glæde gaar
 Exemplers Liüse-Stjerne Hun Som i Legem blant Sit Kiön
 Var udaf Store dyder Schiön Guds frygtes Rare Kierne denne
 Salige Siæl M E T T E N i E L s D A A T T E R Er Barnføed udi Aarhus
 I Iylland Aar 1683 Den 29 br⁶¹ Hendes Fader war Edle nu Salig
 Niels Lauridsen fordū Raad og Handelsmand Samme Sted
 Hendes Moder
 Dyd og Gud Elschende nu Salig Anna Jens Daatter
 Min Elschelige og nu Salige Siel Kom Ieg wilchen
 Horneman i Egteschab med Aar 1701 — Dend 20 Setembr [*sic*]
 Levede med mig vdi 15 Aar 10 maaneder Døde Til min Store
 Sorig Aar 1717 dend 10 Iulij udi Hendes Alders
 33 Aar 8 maaneder 2 dage Gud unde
 hende og os alle En Glæde
 Lig og Eere Fuld
 Opstandelse

Af de 5 Børn, Mette Nielsdatter havde med sin Mand, faldt de 4 for Tidens store Dødelighed i Barnealderen,⁶² og kun den Søn, der hentydes til i Indskriften paa Wilchen Hornemanns Ligkisteplade, naaede Manddomsalderen. Det var *Henrik Hornemann* (f. 13/7 1702, † 9/1 1749), der ikke fulgte sin fædrene Slægts Traditioner, men gik den studerende Vej, velsagtens af Lyst og Nemme, i hvert Fald næppe paa Grund af daarlige økonomiske Forhold i Hjemmet, hvilket den Gang ofte ligefrem kunde tilskynde Forældre til at sætte deres Børn i Latinskolerne i Haab om, at de der kunde friste Livet ved Almisser og den Understøttelse af Eleverne, som dog navnlig var rundelig i de gamle mere velhavende Skoler.⁶³ I 1722 blev Henrik Hornemann dimitteret til Universitetet fra Skolen i »Peder Syvs Hus« i Næstved,⁶⁴ og allerede 1724 fik han theologisk Attestats, hvorpaa han, som det den Gang oftest var de nybagte theologiske Kandidaters Lod, blev Hører (Collega) ved en Latinskole. Det var en af Landets store og berømte Skoler, han kom til at virke ved, nemlig Ribe Skole, hvis Rektor, den kendte og ansete Filolog og Skolemand *Christian Falster*,⁶⁵ 27/1 1725 »vocerede Monsr Henrich Horneman til at være Cantor og Collega infimæ classis« (d: nederste Klasse, Sinkelektion),⁶⁶ og Hornemann havde herved mellem Ribe Skole og sin Slægt knyttet en Forbindelse, som kom til at bære ud i Fremtiden.

De Pligter, der fulgte med Embedet som Kantor, synes ikke altid at have været lige behagelige for Henrik Hornemann, i hvert Fald kom han ved Udførelsen af sin Gerning saadan paa Kant med Organisten *Niels Biörnson*,⁶⁷ at denne for sin Opførsel mod Kantoren fik en Dom ved Ribe Byting 6/11 1725, saa at han for at undgaa Sagens videre Forfølgelse maatte underskrive en Erklæring om at ville opføre sig sømmeligt overfor Hornemann i Fremtiden.⁶⁸ Denne forblev iøvrigt ikke mere end fire Aar ved

Skolen — for ham som for de fleste andre var den et Gennemgangsled til Præsteembedet.

Forholdene ved Datidens Latinskoler skulde da heller ikke friste mange til at fortsætte som underordnet Kraft i Skolens Tjeneste. Lønnen, der sammenstykkedes fra mange Kilder, var ringe og Forholdene sløvende, ikke mindst Klasselærersystemet og den aandeløse Undervisningsform med det vidtdrevne Lektieterperi. Hertil kom, at flere Klasser, som det dengang var almindeligt, undervistes i samme Lokale, der ikke kunde opvarmes om Vinteren, hvorfor hver enkelt Hører paa denne Aarstid oftest maatte tage sin Klasse op i sit eget Kammer.⁶⁹ Alt i alt var det derfor kun rimeligt, at de fleste Hørere hurtigst muligt søgte at slippe bort igen for ikke at forsumpe under de usle Kaar, Skolen bød dem.

Og saa var Tilstanden ved Ribe Skole endda bedre end de fleste andre Steder, idet den laante Glans fra sin berømmelige Rektor, der gjaldt for at være en af sin Tids betydeligste Skoleledere, og som gjorde en virkelig Indsats for at ophjælpe saavel Skolens pædagogiske som dens materielle Forhold.

En af Falsters særlige Forbedringer af Skolens Tilstand oplevede Hornemann i sin Ribetid, nemlig Gennemførelsen af Skolebygningens Ombygning og Udvidelse og den nye Skoles festlige Indvielse Mandagen den 13/1 1727, ved hvilken Lejlighed han virkede med ved Højtideligheden, eftersom det i Falsters egenhændige Skildring⁷⁰ blandt andet hedder: »Klokken lidet over 2 slet, da alle saavel af Landet som Byen inviterede Auditores (foruden en overmaade stor mængde af andre selvbudne skikkelige Giester) vare tilstæde, gjorde Cantor Scholæ Monsr Henric Horneman dend første begyndelse med en ziirlig og angenem musique«.

Samme Aar avancerede Hornemann til Hører i anden Klasse,⁷¹ men allerede i Januar 1729 forlod han Skolen efter at være kaldet til Sognepræst i Velling ved Ringkøbing,⁷² hvilket Embede han bestred til sin Død 20 Aar senere; fra 1744 var han tillige Provst.⁷³ I sin Ribetid havde Hornemann sluttet et Venskab med Falster, som holdtes vedlige, efter at han var blevet Præst; det gav sig blandt andet Udslag i, at Falster tilegnede Hornemann en af sine Satirer, nemlig »Den latinske Skriverstue, forestillet H. H. H. i W.«, d. v. s. Hr. Henrik Hornemann i Velling.⁷⁴ Den musikalske Præst var forøvrigt ikke selv uden litterære Evner og poetiske Anlæg, hvilket han viste ved at publicere et Par mindre Skrifter, der dog ikke har nogen større æstetisk Værdi.⁷⁵

Henrik Hornemanns Moster, Karen, var, som nævnt (S. 203), gift med den aarhusianske Købmand Jacob Udsen. Det første Tiaar af 18. Aarhundrede, da denne virkede som Købmand i Aarhus, var en relativt gunstig Tid for Erhvervslivet ved Danmarks Neutralitet under den i Europa herskende Krigstilstand. De taale-

lige Forhold afspejler sig i stigende Priser paa Korn og andre Landbrugsvarer, ligesom de fremgaar af det noget tiltagende Husdyrhold i Aarhus. Forholdene ændrede sig imidlertid ved Danmarks Indtræden 1709 i den store nordiske Krig, hvilket for Erhvervslivet medførte daarlige Tider med synkende Kornpriser, der faldt til et Minimum omkring 1730. Nogen Fremgang i Indbyggertal er da heller ikke at spore i Aarhus i første Halvdel af 18. Aarhundrede, og Købmændene, hvis Tal var stort, havde vanskeligt ved at klare sig.⁷⁶ De store Købmænds Antal aftog, og de enkelte Forretninger gik tilbage, saa de fleste blev til Høkerier, hvis Varelager modsvarede en blandet Landhandels nærmest af Type som Nutidens Brugsforeninger, saadan som Tilfældet, som nedenfor omtalt, var med Karen Nielsdatters Købmandshandel i Slutningen af Aarhundredets andet Tiaar.

Navnlig i 18. Aarhundredes Begyndelse var der dog efter det anførte gode Muligheder for foretagsomme Handelsfolk, der forstod at udnytte Chancerne. Hvor vidt Jacob Udsen, der 1700 optræder som anordnet Værge for Frue Kirke,⁷⁷ har drevet det som Handelsmand, lader sig vel næppe sikkert udlede af de bevarede Kilder; men hans Virksomhed afspejler sig blandt andet i flere Ejendomshandeler.⁷⁸ Det var dog kun en forholdsvis begrænset Tid, han fik at virke i, idet han 26/5 1712 mistede Livet ved et Ulykkestilfælde, eller, som det hedder i hans Skiftebrev,⁷⁹ »ved en u-lykkelig hændelse udi Soelberg Söe blev Druchnet og död«. Som fremstaaende Borger fik han en fornem Ligfærd i Frue Kirke, hvor Kisten blev nedsat i hans Forældres Begravelse.⁸⁰

Karen Nielsdatter, der nu sad Enke med 3 Smaabørn, fik Bevilling til at hensidde i uskiftet Bo,⁸¹ og hun har aabenbart ført Forretningen videre; men de daarlige Tider har gjort det til en vanskelig Opgave at drive Købmandshandel, hvorfor det ikke er noget særlig stort Bo, hun skifter med Børnene, da hun i 1718 indgaar nyt Ægteskab. Skiftebrevet⁸² oplyser, at tre af hendes Børn med Jacob Udsen levede paa dette Tidspunkt, nemlig Sønnen *Niels* (8 Aar) og Døtrene *Anne Johanne* (15 Aar) og *Margrethe* (13 Aar). Desuden havde Jacob Udsen ladet tre Børn nedsætte i sin Begravelse i Frue Kirke.⁸³ Ved Skiftet ejede og beboede Karen Nielsdatter paa Vestergade en »liden wohning«, der vurderedes til 166 Rigsdaler og 4 Mark, og Boet omfattede et Varelager af meget forskelligartet Sammensætning, lige fra Urtekram til Metervarer. Denne blandede Handel har dog paa dette Tidspunkt, efter Størrelsen af Varelageret at dømme, ikke været særlig omfattende, og den samlede Opgørelse af Boet gav til Resultat, at der blev knap 1600 Daler til Deling mellem Moder og Børn. Deraf tilfaldt der Sønnen Niels en Broderlod paa næsten 400 Daler og hver af Døtrene en Søsterlod paa knap 200 Daler. Desuden bestemtes, at

Børnene skulde forblive hos Moderen til deres 18. Aar, hvis de ikke selv forinden kunde fortjene deres Brød, og endelig lovede Karen Nielsdatter af sin egen Lod at give hver af sine Døtre 100 Rigsdaler til deres Bryllup, hvis hun ikke skulde leve saa længe, at hun selv kunde bekoste dette.

Straks efter, at Karen Nielsdatter havde skiftet med sine Børn af første Ægteskab, giftede hun sig paany, denne Gang med sin Søster Mettes Stedsøn, den foran (S. 206) nævnte Claus Frees Hornemann fra Næstved. Brylluppet stor »i Huset« 13/12 1718,⁸⁴ og Claus Frees kunde nu som Borger og Handelsmand⁸⁵ føre Forretningen videre i Ejendommen paa Vestergade, som han ejer og beboer 1721.⁸⁶ Selvom de aarhusianske handlende overvejende fortsatte med alle at føre Varer af mange forskellige Slags, fremgaar det dog af bevarede Resultater af Vareoptællinger, at der paa Claus Hornemanns Tid viste sig en begyndende Specialisering. Han selv, der en Tid var anordnet Sættedommer ved Aarhus Byting,⁸⁷ maa saaledes efter sit Varelagers Art nærmest betegnes som Manufakturhandler, idet han dog tillige gav sig af med at handle med Guld og Sølv.⁸⁸ Han og hans Hustru erhvervede sig forøvrigt senere, nemlig 1736, paa Vestergade en anden Ejendom med tiliggende Boder,⁸⁹ og deres saavel som Karen Nielsdatters første Ægteskab blev Udgangspunktet for en betydende Efterslægt.

Claus Hornemanns førstefødte kom til Verden 21/10 1719⁹⁰ og blev, som det altid skete, opkaldt efter Karen Nielsdatters første Mand, idet han fik Navnet *Jacob Udsen*⁹¹ *Hornemann*. Han blev tidligt bestemt for Læsningen, studerede Theologi og udøvede Præstegerningen først i Viborg og senere som Sognepræst i Marstal. Han døde 10/8 1787 og havde i sit Ægteskab med *Margrethe Christiansdatter Sadolin* (f. 1/6 1738, † 19/2 1810), som han ægtede 3/8 1757, ikke mindre end 10 Børn. En nærmere Udredning af de her interesserede Grene af Slægten Hornemann skal iøvrigt ikke foretages, herom henvises til Stamtavlen over Slægten.⁹² Her skal af Jacob Hornemanns Børn blot nævnes Filosoffen *Christian Hornemann* (døbt 3/8 1759, begr. 22/10 1793), der som en af Danmarks første Kantianere havde Æren af at være med til at indføre Kants Filosofi her i Landet. En anden Søn var Botanikeren, Professor *Jens Wilken Hornemann* (f. 6/3 1770, † 30/7 1841), af hvis Børn skal nævnes *Claus Jacob Emil Hornemann* (f. 19/4 1810, † 16/6 1890), der som Læge og Hygiejniker fik stor Betydning for Ophjælpsningen af de hygiejniske Forhold her i Landet i sidste Halvdel af 19. Aarhundrede.

Claus Hornemanns næstældste Søn *Wilchen Hornemann* (f. 4/12 1721,⁹³ † 1791) blev Købmand i Faderens Fødeby Næstved og tæller blandt sine Børn Professor i Theologien *Claus Frees Hornemann* (f. 17/2 1751, † 11/2 1830).

Endelig havde Claus Hornemann og Karen Nielsdatter endnu et Barn, Sønnen *Jens Brøchner Hornemann* (f. 1725, † 20/6 1805), der var Hørkræmmer i København.

I sit Ægteskab med Jacob Udsen havde Karen Nielsdatter, som nævnt (S. 209), 3 Børn. Sønnen hed, opkaldt efter Bedstefædrene, *Niels Laurits Udsen*, og som saa mange af sin Slægt gik han den studerende Vej og blev 1726, 16 Aar gammel, optaget som Elev i Sinkelektien i Ribe Latinskole, hvor hans Stedfaders Halvbroder, Fætteren Henrik Hornemann, dengang virkede som Kantor og Hører (se S. 207). I de følgende Aar gennemgik Niels Udsen de fem af Skolens seks Klasser, idet han sprang over fjerde Lektie. I 1730 kom han op i Mesterlektien, hvor han forblev til 1733, i hvilket Aar Rektor Falster i Marts Maaned dimitterede ham til Universitetet.⁹⁴

Han synes at have været en flink Skoleelev, som Rektor Falster satte Pris paa, hvilket blandt andet fremgaar af, at han 1728 i tredje Lektie, efter at Falster havde holdt *certamen anniversarium*, som Belønning fik tildelt en Bog af Cornelius Nepos. Saa-danne Flidspræmier i Form af en Bog af en klassisk Forfatter uddeltes af Falster efter en aarlig Prøve som Opmuntring til en eller to af de flinkeste Elever i hver af de fem nederste Lektier. Selv om Niels Udsen ikke hørte til de særlig fattige Disciple, fik han dog aarlig ved den store Distribution paa Thomæ Dag (21. December) tildelt et mindre Pengebeløb paa en til to Rigsdaler. Paa den nævnte Dag fordeltes blandt Disciplene Skolens Legater, som Falster havde fremskaffet en Del af, og Penge af andre af Skolens Midler, og Forholdene ved Ribe Skole var saaledes, at de allerfleste af Eleverne fik et større eller mindre Pengebeløb, varierende fra 15 Rigsdaler til et Par Mark, medens de fattigste tillige til Klæder fik udleveret et Stykke Tøj paa 6—9 Alens Længde af Vadmel eller Sars.⁹⁵ I denne Tøjfordeling deltager Niels Udsen kun en enkelt Gang, nemlig 1728, da han faar 8 Alen Vadmel.

Ved sin Afgang fra Skolen til Universitetet, kunde Niels Udsen medbringe et smukt latinsk Testimonium fra Rektor Falster,⁹⁶ hvori denne brillerer med sin store Lærdom, hvad han var tilbøjelig til i sine Testimonier. Han kalder Udsen »den meget brave og os i Sandhed meget kære unge Mand«, fremhæver Kandidatens »absolut ikke almindelige Begavelse«, hans Naturs enkle og oprindelige Ukunstlethed, hans Flid og hans ikke særlig straalende økonomiske Forhold (han har haft Fattigdom som Lærer og Ledsager, siger Falster i sin patetiske Stil), men glemmer dog ikke at tilføje »Natus est Arhusii A^o 1710 parentibus multo honestissimis«. I Testimoniet oplyser Falster tillige, at Niels Udsen var »en af den berømmelige og ypperlige Herre von Gabels Ribe Alumner«, hvilket giver ham

Lejlighed til at henfalde i en Lovtale over denne hans Skoles Velgører.⁹⁷

Efter ved Universitetet at have bestaaet Examen artium blev Udsen immatrikuleret 10/6 1733.⁹⁸ Til privat Præceptor valgte han, som anført (S. 204), Professor Thestrup, der var gift med hans Kusine, hvorpaa han tog fat paa det theologiske Studium. Den 17. Maj 1734 tog han den filosofiske Eksamen med laud.,⁹⁹ og allerede 13/6 1735 bestod han den theologiske Embedseksamen med Karakteren haud. illaud..¹⁰⁰

For Niels Udsen stod Vejen nu aaben til Skolearbejdet, en Gerning han aldrig naaede ud over. I Oktober 1736 blev han af sin gamle Rektor, Christian Falster, kaldet til at være Kantor og Collega ved Ribe Skole,¹⁰¹ og det var i denne Virksomhed, han fik sin store Betydning for Nevøen Otto Friderich Müller under den første Del af dennes Skolegang i Ribe 1742—48. Gennem Aarene avancerede Niels Udsen nu som Hører gennem Ribe Skoles fem nederste Klasser; men allerede da han var i Midten af Trediveerne, afbrødtes hans Livsbane, idet han døde som femte Lektie Hører 8/4 1746 »i den grasserende hidsige Svagheds tid«, som Falster skriver i sin Regnskabsbog under det nævnte Aars »Acta Anni«.¹⁰²

Da Niels Udsen døde, sad hans ældste Søster, den efter Bedstemødrene opkaldte *Anne Johanne Udsen* som Godsejerfrue paa Hovedgaarden Sindinggaard ved Herning. Som Moderen og Mosteren giftede hun sig ved sit første Ægteskab ind i Familien Hornemann fra Næstved, idet hun 22/2 1737 ægtede Wilchen Hornemanns Brodersøn *Friderich Hornemann* (døbt 27/1 1702); men det barnløse Ægteskab var kun kortvarigt, eftersom hendes Ægtefælle allerede døde 1739 (begr. 16/5 i St. Mortens Kirke i Næstved).¹⁰³ Anne Johanne sad nu Enke i Næstved og opregnes 1740 blandt Købmændene i denne By,¹⁰⁴ idet Ægtefællerne kort før Mandens Død havde sikret Boet for den længstlevende ved gensidigt Testamente.¹⁰⁵ Hun forlod dog atter Enkestanden 9/9 1744, da hun i St. Mortens Kirke i Næstved ægtede *Mads Pedersen Lillelund*, Proprietær til Sindinggaard,¹⁰⁶ som havde faaet denne Ejendom tilskødet 1743.¹⁰⁷ Her paa Sindinggaard er Anne Johannes Moder, Karen Nielsdatter, antagelig død, eftersom hun begravnes i Nøvling 31/10 1749,¹⁰⁸ og saaledes ogsaa overlevede sin anden Ægtefælle, Claus Frees Hornemann, der døde 1746 og 19/7 blev nedsat i sin Formands Begravelse i Aarhus Frue Kirke;¹⁰⁹ endnu i 1747 nævnes hans Enke dog i en Grundtakstliste som boende i Aarhus.¹¹⁰

To Aar efter deres Giftermaal oprettede Mads Lillelund og Anne Johanne Udsen et gensidigt Testamente,¹¹¹ og det blev Manden, hvem Arven tilfaldt efter Anne Johannes Død 1764.¹¹² Efter Aftale mellem Ægtefællerne bortgav Mads Lillelund i 1766 et

Hus i Næstved til Bolig for to fattige Enker i denne By, hvor hans afdøde Hustru havde levet og boet som Enke.¹¹³ Hans Ægteskab med Anne Johanne Udsen var barnløst, og heller ikke i sit andet Ægteskab, som han indgik i Nøvling Præstegaard 5/6 1768 med *Johanne Marie Severine Kålund*,¹¹⁴ fik han Børn, der overlevede ham, og allerede 16/9 1771 maatte han begrave sin anden Hustru, der da var 43 Aar gammel.¹¹⁵ Mads Lillelund sad nu tilbage paa Sindinggaard uden nær Slægt, hvorfor han 1773 testamenterede Gaarden til sin Brodersøn Peder Lillelund,¹¹⁶ han døde 65 Aar gammel 1775 (begr. 24/3).¹¹⁷

Styrelsen af Sindinggaards omfattende Bedrift kan have været brydsom nok for Mads Lillelund, der skal have været en meget dygtig Landmand. I sine senere Aar kom han saaledes i et spændt Forhold til flere af Gaardens Hovbønder, hvilket resulterede i, at disse 1769 til General-Landvæsenskollegiet indgav en Klage over ham vedrørende Hoveriet og andre Forhold, hvori de mente, han var gaaet deres Rettigheder for nær. Sagen stod paa i flere Aar, og dens omfangsrige Aktstykker med fornyede Klageskrifter fra Bønderne giver et Bidrag til Forstaaelsen af den paa dette Tidspunkt tiltrængte Afklaring af Forholdet mellem Herremand og Bonde, navnlig med Hensyn til Hoveriarbejdets Omfang.¹¹⁸

Det eneste af Karen Nielsdatters og Jacob Udsens Børn, som efterlod sig Livsarvinger, var den yngste Datter *Margrethe Henriche Udsen*,¹¹⁹ der var opkaldt efter Morfaderens anden Hustru. Hun blev 11/7 1728 gift med den 20 Aar ældre *Joachim Nicolaus Müller*, der dengang var Trompetter ved Livgarden til Hest¹²⁰ og samme Aar blev Hoftrompetter. Før den Tid havde han i henvend en Snes Aar været knyttet til Hæren som Trompetter, dels ved Rytteriet, dels ved Hestegarden, der havde to Trompettere ved hvert Kompagni, og fra hvis Rækker Hoftrompetterkorpset jævnligt rekrutteredes.¹²¹

Jokum Möller, som han kaldtes i mindre højtidelig Stil, var født ca. 1686,¹²² og som saa mange andre af Datidens danske Militærpersoner stammede han fra Tyskland. I Litteraturen har det hidtil været opgivet, at han var Søn af Heinrich Nicolay Müller, Rektor i Sondershausen. Denne Angivelse stammer antagelig fra Otto Friderich Müller selv, eftersom den første Gang antræffes i den ellers meget paalidelige og ret detaillerede Artikel om denne i Worms Leksikon,¹²³ hvorfra den er gaaet over i den senere Litteratur.¹²⁴ Denne Angivelse har imidlertid ved nærmere Undersøgelse vist sig at være fejlagtig, eftersom der ikke i det paagældende Tidrum i Sondershausen har været en Rektor af Navnet Müller,¹²⁵ ligesom det end ikke var muligt i Sondershausen paa det i Betragtning kommende Tidspunkt at paavise en Indbygger af Navnet Heinrich Nicolay Müller.¹²⁶ Nogen Tilknytning til Sondershausen har den danske Hoftrompetter Joachim Nicolaus Müller dog, som det vil

fremgaa af det følgende, idet hans Fader var Lærer i Nærheden af denne By. Han hed *Johann Heinrich Müller* og var efter sin egen Angivelse Søn af en Skolemester *Johann Müller* i Wüllersleben. Af Faderen blev han forberedt til Lærergerningen, idet Hovedvægten blev lagt paa Undervisning i Sangkunst. Den 14. Maj 1669 ansøgte han om Pladsen som Lærer¹²⁷ i Wülfershausen (Landkreis Arnstadt) i Thüringen. Den 16. Maj aflagde han Prøve i Sang og Læsning for Menigheden og Præsten i Elleben med et saa godt Resultat, at han den 18. blev indsat i Stillingen i Wülfershausen. Her virkede han i 10 Aar, idet han 8/4 1679 ansøgte om sin Afsked, fordi han havde faaet et andet Embede,¹²⁸ nemlig som Kantor og Lærer, altsaa nærmest Degn, i Hohenebra nær Sondershausen. Denne Stilling beklædte han til 1688.¹²⁹ Joachim Müller er saaledes efter det foran anførte aabenbart født i Hohenebra, selv om dette ikke direkte lader sig dokumentere.¹³⁰ Saa meget kan dog fastslaaes, at han ikke er født i Wülfershausen.¹³¹ Den 29. Marts 1707 kom han i Trompetarlære hos Paul Samuel Reichenbach, der var Hoftrompeter hos Fyrst Christian Wilhelm til Schwarzburg-Sondershausen, og efter Udløbet af den kontraktmæssige Læretid paa 2 Aar erholdt han sit Diplom som udlært Trompeter.¹³² I dette Lærebrev skildres han som en flittig, ærekær, tro og lydige Elev, som hans Lærer og andre foresatte kun har haft Fornøjelse af, hvorfor han kan anbefales paa det bedste til Befordring. Dog maatte han forpligte sig til ingen Elev at oplære i syv Aar. Straks efter at have udstaaet sin Læretid synes han at være traadt i dansk Tjeneste, og han har næppe forud haft Ansættelse andensteds.¹³³

Margrethe Udsen var ikke Joachim Müllers første Hustru, og det var ikke særlig straalende Kaar, hun gik ind til ved hans Side. Han tilhørte en Stand, der fra gammel Tid sammen med Paukerne havde været knyttet til Rytteriet som dettes særegne Musikkorps, og hvis Kunst oftest stod højt i Hoffets Gunst, idet de flotte og statelige Trompetere bidrog til at øge Glansen om Herskeren og hans Hus. Særlig ved festlige Lejligheder var de 12 Hoftrompetere uundværlige med deres Sølvtrompeter, Festinstrumentet par excellence, hvorpaa de blæste Fanfarer og med Tungeslag var i Stand til at frembringe hele Skrald (eller Skraal), der navnlig lød, naar Skaaler blev drukket. Paa Müllers Tid nærmede Hoftrompeterkorpset sig dog sine Dages Ende, selv om han ikke oplevede dets Nedlæggelse, der indtraf med Udgangen af 1768.¹³⁴ Ved Rytteriet bestod Trompetermusikken endnu i næsten 100 Aar, idet det sidste Spor af denne Vaabenarts fordum saa uundværlige Trompetere fandtes ved Livgarden til Hest og forsvandt ved dennes Ophævelse 1866.¹³⁵

Lønnen som Hoftrompeter var ikke imponerende for en Familie, hvor der allerede fandtes Børn 1728 og siden flere kom til.

Den faste Aflønning udgjorde kun 184 Rigsdaler aarlig,¹³⁶ hvortil for de 12 Hoftrumpetere og den ene Pauker, som var i Funktion 1736, altsaa blandt andet for Müllers Vedkommende, kom et aarligt Tillæg paa 20 Rigsdaler.¹³⁷ Da han ægtede Margrethe Udsen, boede Trompeter Müller i St. Anna Vestre Kvarter Nr. 155, svarende til de nuværende Matr. Nr. 62 og 63,¹³⁸ hvor han allerede boede 1721.¹³⁹ Det var i det daværende Ny Kongensgade, der allerede dengang i daglig Tale kaldtes med sit nugældende Navn Store Kongensgade, og Huset, Müller boede i, og hvor Sønnen Otto Friderich senere fødtes, hørte antagelig til den af det paagældende Grundstykkets Gaarde, der laa nærmest Kongens Nytorv, eller modsvarede Nutidens Gadenummer 73.¹⁴⁰ Trompeteren boede følgelig i den Del af Byen, som skaanedes ved den store Ildsvaade 20.—23. Oktober 1728. Ved det i November samme Aar foretagne Mandtal over Indvaanere i de bevarede Dele af Hovedstaden har han paa Tysk udfyldt Plakaten¹⁴¹ vedrørende det Hus, han boede i, og som han der siger at have lejet af Professor Londemann.¹⁴² Med sin ganske statelige Haandskrift, der vidner om flittig Brug af Pennen, opfører Müller heri sin Husstand som bestaaende af Mand, Kone og 2 Børn samt en Tjenestepige. Forøvrigt boede ikke mindre end 29 Personer i Huset, som var overbefolket ved Tilflytning af »Afbrendte« fra de raserede Bydele.¹⁴³

Den Müllerske Families beskedne økonomiske Kaar fremgaar af Opgørelsen af Boet efter Hoftrumpeteren, som intet efterlod til sine Arvinger, idet Aktiver og Passiver omtrent afbalancerede hinanden med hver omkring 160 Rdl.¹⁴⁴ Joachim Müller døde 77 Aar gammel 22/8 1763,¹⁴⁵ medens Sønnen Otto Friderich opholdt sig i Leipzig med den unge Grev Schulin, som der søgte Uddannelse hos den bekendte og som Ungdomsopdrager højt ansete Professor C. F. Gellert. Budskabet om Faderens Død naaede Otto Friderich Müller gennem Grevinde Schulin, som »nu ... efter saa mange mig og mine Forældre beviiste Velgierninger, søger paa saa naadig en Maade at forekomme den Skræk, som min Faders uformodede Bortkaldelse kunde foraarsage mig«, som Müller skriver i et Brev til Grevinden,¹⁴⁶ hvis Omsorg for Familien han sikkert har haft Grund til at takke for, hvilket da ogsaa kommer til Udtryk i et følgende Brev,¹⁴⁷ hvori det hedder: »Sie folget meinem Vater zum Grabe: tröstet die hinterlassne Mutter: belebet den betrübten Bruder:¹⁴⁸ und dies alles thun Sie mir — Welchen Grad der Danckbarkeit kann ich dagegen stellen?«

At O. F. Müller ved denne Lejlighed havde Aarsag til at være taknemmelig mod Grevinde Schulin, fremgaar ogsaa af, at Faderen ved Døden, eller i hvert Fald til kort før denne, boede i Huset hos Forvalteren paa Frederiksdal, Christian Springer, hvor-

for en anden af Frederiksdals Beboere, Frøken Louise Juel, en Halvsøster til Grevinde Schulin,¹⁴⁹ kan skrive til Nevøen i Leipzig, at Springer beklager sig over, at der er saa dødt for ham i hans Hus »siden den gode ærlige gamle Möller døde, den gode gamle Mand.«¹⁵⁰ Selv Medicinen til Hoftrompeteren under hans sidste Sygdom betalte Grevinde Schulin.¹⁵¹ Begravelsen fandt Sted 27/8 1763 paa Petri Kirkegaard,¹⁵² »hvor hans salig Kone laa«,¹⁵³ og Madam Müller kunde vanskeligt have afholdt de dermed forbundne betydelige Omkostninger, henved 80 Rdl., om hun ikke havde faaet Understøttelse dertil af Partikulærkammeret,¹⁵⁴ ligesom der senere bevilgedes hende Mandens Gage for et Kvartal.¹⁵⁵

Grevinde Schulins Omsorg for den Müllerske Familie maa sikkert ses paa Baggrund af, at hun til en vis Grad følte sig afhængig af O. F. Müller, fordi hun havde betroet ham Uddannelsen af sin eneste, højtelskede Søn, hvis Velfærd derfor i ikke ringe Grad afhang af den Omhu, hvormed Müller opfyldte sit Hverv, ikke mindst paa Udenlandsrejsen. Hertil kom den Trang til at yde Støtte, hvor en saadan tiltrængtes, som saa tydeligt fremgaar af hendes bevarede Regnskabsbøger og Regnskaber.¹⁵⁶ Særlig Enkefru Müller kom til at nyde godt af disse Forhold, idet Grevinde Schulin saaledes blandt andet efter Trompeterens Død forærede hende 100 Rdl., ligesom hun senere, nemlig fra Begyndelsen af O. F. Müllers anden Udenlandsrejse 1765 med den unge Greve, endog ydede hende en aarlig Pension paa 50 Rigsdaler.¹⁵⁸ Ogsaa medens Hoftrompeteren levede, havde Familien Müller jævnlig nydt godt af Grevinde Schulins Rundhaandethed, baade i Form af mindre Pengegaver, særlig til Indkøb af Brænde, og — navnlig i Fru Müllers Enkestand — i Form af Naturalier.¹⁵⁹ Hertil kom, at Grevinde Schulin ogsaa hjalp Enken paa anden Vis, idet hun lod hende udføre en ikke ringe Mængde Spindearbejde for sig.

Fru Müller synes iøvrigt i udstrakt Grad at have haft sin Gang i det Schulinske Hus, i hvert Fald under Sønnens Udenlandsrejser, og at dømme efter de talrige Udgifter til Hyrekuske — som Grevinde Schulin jævnlig betalte — selv hvor det gjaldt kortere Strækninger, har hun i sine sidste Aar ikke været særlig rørig. Hun overlevede iøvrigt ikke Manden i mange Aar, eftersom hun døde 1768 af »abzehrende Krankheit« og 15/2 blev begravet paa Petri Kirkegaard.¹⁶⁰

Joachim Müllers Familieforhold er ret udviklede, da han var gift flere Gange. En Datter af ham og hans daværende Hustru *Helena Susanne* døbttes 31/7 1721.¹⁶¹ Hun fik Navnet *Catharina Elisabeth*, blev gift *Pihl* og døde, efterladende sig Børn, før 18/5 1774.¹⁶²

I 1723 fødtes en Søn af Müller og hans næste Hustru *Bogea*

Lorenze. Han blev døbt 8/10 med Navnet *Peter Christoph[er]*.¹⁶³ men døde allerede 1724 (begr. 10/8).¹⁶⁴ Parrets næste Barn døbt 26/6 1725,¹⁶⁵ og i Begyndelsen af Juni det følgende Aar blev Müllers Hustru begravet.¹⁶⁶

Joachim Müllers og Margrethe Udsens første Barn, *Hindrich Jacob*, fødtes 1728 (døbt 16/12),¹⁶⁷ men døde kort Tid efter (begr. 3/3 1729).¹⁶⁸

Ægteparrets næste Barn var *Otto Friderich Müller*, som blev født 2/3 1730 og døbt den 6. s. M.¹⁶⁹ Hans særlige Fortjenester skal ikke omtales nærmere i denne Sammenhæng, herom henvises til, hvad der er sagt til Indledning. Om hans rent personlige Forhold skal blot oplyses, at han efter Grevinde Schulins Død 1770 kun tjente Familien Schulin i halvandet Aar, blandt andet som økonomisk Administrator og Regnskabsfører, et Hverv han opgav 30/11 1771 efter at have udfoldet rosværdige Bestræbelser for at sanere Husets Pengevæsen.¹⁷⁰ Derefter var han en kort Tid Embedsmand, idet han 6/6 1771 var blevet Arkivsekretær i det norske Kammer, en Stilling han imidlertid kun beklædte til Rentekammerets Genoprettelse 14/1 1773. Samme Aar ægtede han 26/5 i Drøbak i Norge *Anna Catharina Paludan* (f. i Christiania 26/11 1735), en Datter af Biskop i Christianssand *Rasmus Paludan* (f. 26/2 1702, † 8/1 1759) og dennes første Hustru *Margrethe Garman* († 28/2 1742).¹⁷¹

Anna Paludan var, da hun blev gift med Müller, Enke efter den rige Købmand *Christen Carlsen* (f. i Drøbak 1707, † s. St., begr. 30/12 1771 i Froens Kirke),¹⁷² og Müllers Interesse for og Indsigt i Musikken skal efter sigende have været medvirkende til at etablere hans Forbindelse med den velstaaende Enke,¹⁷³ der blandt andet skaffede ham betydelige Ejendomme i Drøbak ved Oslofjorden, af Jordegods saaledes en Del af den Grund, Drøbak er bygget paa, nemlig Halvparten af Gaarden Ullerud samt Vennebekkstrand og Husvikeng Grund.¹⁷⁴ Müller havde ingen Børn i sit Ægteskab, og Ægtefællerne disponerede over deres betydelige Formue til Fordel for hinanden ved reciprokt Testamente af 19/5 1774,¹⁷⁵ hvorved dog 10.000 Rdl. forlods tilsikredes den først afdødes Familie.

Anna Paludan overlevede sin Mand, der, som nævnt, døde Søndagen den 26/12 1784 og blev begravet fra Petri Kirke 5/1 1785.¹⁷⁶ Til Begravelsen udstedtes efter Ansøgning en kongelig Bevilling, der lempede de Bestemmelser, som var fastsat i den kongelige Forordning om Begravelser af 1682. Derved kunde Konferensraad Müllers Ligfærd faa et mindre sædvanligt Præg, eftersom det i det nævnte Begravelsesbrev blev tilladt, at hans Lig »maa ... om Morgen eller Aftenen begraves, saa og nogle faa fleere følge Liiget end ellers tilladt er«. ¹⁷⁷ Müllers Lig kunde derfor ved Otte-

tiden om Morgenen stedes til Hvile paa Kirkegaarden ved Petri Kirke, hvor Enken købte Gravsted ved Muren mod Nørregade.¹⁷⁸

Efter Müllers Død forestod der hans Enke, som blev boende i Ægteparrets Ejendom i Amaliegade (Nr. 71 Lit. K), det nuværende Gadenummer 16, Naboejendommen til »Det gule Palæ«,¹⁷⁹ et betydeligt Arbejde med at afvikle hans vidtspændende Foretagender og føre hans testamentariske Bestemmelser ud i Livet, ligesom hun paa forskellig Vis søgte at hædre hans Minde, saaledes ved i 1786 at rejse et Mindesmærke for ham ved Gravstedet paa Petri Kirkegaard. Dette Monument, der var udført i forskelligfarvet Marmor af Billedhuggeren A. Weidenhaupt og forsynet med en latinsk Indskrift, forfattet af P. F. Suhm, stod i en Niche i Kirkegaardsmuren mod Nørregade, men blev ødelagt ved Bombardementet 1807.¹⁸⁰

I det ovennævnte Testamente havde Müller ikke alene afsat 5.000 Rdl. til hver af sine to Brødre med Familie og betænkt sin afdøde Halvsøster Catharina Lisbeth Pihls Børn med et mindre Beløb; men tillige havde han husket flere Institutioner indenfor de Kredse, han havde været i Berøring med. Latinskolen i Ribe fik saaledes et Legat paa 800 Rdl., hvoraf Renten af Halvdelen skulde tjene til at indføre Undervisning i Naturhistorie ved Skolen, idet den skulde anvendes som Vederlag til en Collega for at bibringe Disciplene Begyndelsesgrundene i dette Fag; af Renten af den anden Halvdel skulde Halvparten tilfalde de to Elever, der var dygtigst i Naturfagene, medens Resten af Rentepengene skulde gives til to Elever, »som have udmærket sig ved en eller anden dydig Handling«. Endvidere gav han 1.000 Rdl. til det kgl. Landhusholdningsselskab, 200 Rdl. til et Kammer paa Regensen og 1.000 Rdl. til en Kirkes Opbyggelse i Drøbak. Sin Samling af Naturalier skænkede han til Universitetets Naturaliekammer, der dog ikke synes direkte at have modtaget dem alle, selv om Konsistorium udvalgte Universitetets Rektor, Professor Kratzenstein og Botanikeren, Professor Chr. Friis Rottbøll til at modtage Müllers testamentariske Gaver til Universitetet, deriblandt Naturalierne.¹⁸¹ Dele af Müllers Samlinger, i hvert Fald hans Mollusksamling, indgik nemlig i det Naturaliekabinet, som ejedes af Otto Fabricius, der havde med Udgivelsen af nogle af Müllers litterære Efterladenskaber at gøre.¹⁸² Efter Fabricius' Død købtes hans Naturalier af Prins Christian Frederik (Christian VIII) og kom senere med dennes Samlinger til Universitetets zoologiske Museum.¹⁸³ Müllers Samling af naturvidenskabelige Bøger, ialt 1380 Bind, tilfaldt efter Testamentet Universitetsbiblioteket,¹⁸⁴ idet dog en ikke ringe Del af Samlingen af de to ovennævnte Professorer, som havde med Overdragelsen til Universitetet at gøre, forlods blev udtaget til det paa Charlottenborg staaende botaniske Bibliotek, som hørte

til Universitetets Bibliotek. Denne Deling af Müllers naturvidenskabelige Bogsamling var dog til stor Fortrydelse for Universitetsbibliotekets Bibliotekar, Professor Elert, som beklagede sig til Konsistorium over, at Rottbøll ikke under nogen Form havde angivet, hvilke Bøger han havde fjernet, selv om Elert maatte formene, at dette var sket med Konsistoriums Billigelse, eftersom Rektor havde været tilstede ved den paagældende Lejlighed. Rottbøll maatte da ogsaa senere efter Konsistoriums Ordre afgive behørig Kvitivering for den Del af Müllers Bogsamling, han havde fjernet.¹⁸⁵

Müllers Enke overlevede ikke sin Mand længe; en Halvsøster til hende, *Martha Maria Paludan*, var, som dennes 2den Hustru, gift med Sognepræsten *Jens Lintrup* i Magleby paa Stevns, og her i Magleby Præstegaard døde Konferensraadinde Müller 8/9 1787¹⁸⁶ (begr. i Magleby 14/9).¹⁸⁷ I 1786 var der meddelt hende Facultas testandi,¹⁸⁸ og ved Testamente af 25/7 s. A. bortgav hun klækkelige Beløb; saaledes stiftede hun ved denne Lejlighed Drøbak Hospital ved til dette Formaal at bortgive de hende tilhørende Grunde i Drøbak, hvoraf der svaredes Grundleje, idet denne skulde anvendes til ugentlig Understøttelse af seks fattige og kristelige Enker. Ligeledes gav hun 500 Rdl. til Indkøb af et Hus til Bolig for de nævnte Enker, hvis hun ikke selv inden sin Død skulde have købt et Hus i Drøbak til dette Formaal.¹⁸⁹

Eksekutorerne i Fru Müllers Bo var hendes Halvbroder *Frederik Holmsted Paludan*, Sognepræst til Strøby og Varpelev, og den senere Bibliotekar ved Kongens Haandbibliotek, *Niels Henrik Weinwich*, som var Søn af hendes Hølsøster *Cathrina Maria Paludan* i dennes Ægteskab med Laugmand over Christianssands Laugstol *Jacob Weinwich*. Dette nære Slægtsskab er sikkert tilstrækkelig Forklaring paa, at N. H. Weinwich synes at have haft intim Forbindelse med Ægteparret Müller, idet han ogsaa havde med Ordningen af Müllers Efterladenskaber at gøre. Hans ovennævnte Eksekutorforhold giver ogsaa Forklaringen paa, at flere af Müllers Manuskripter kom i Weinwichs Besiddelse og derved bevaredes.¹⁹⁰

I Hoftrompeter Müllers Hjem fødtes 1732 atter en Søn, som, døbt 3/9, fik Navnet *Claus Frees Christopher*;¹⁹¹ men han døde i ung Alder.¹⁹²

Det næste Barn, Sønnen *Henrich Jacob*, fødtes 15/4 1736 (døbt 19/4).¹⁹³ I en Alder af 12 Aar blev han, 1748, sat i Vor Frue Skole, hvorfra han blev Student 29/6 1754;¹⁹⁴ Aaret efter tog han, 3/5, filosofisk Eksamen med haud.¹⁹⁵ Hans første Hustru, *Charlotte Amalie Gram* (døbt 7/1 1743), som han ægtede 30/9 1763, var en Datter af Professor ved Sorø Akademi, senere Provst og Præst i Stege, *Laurits Gram* og *Johanne Elisabeth Barchmann*.¹⁹⁶ Ægteparret Müller drog til Norge, hvor Manden blev Kantor og

Organist i Trondhjem og i 1782 (22/8) Overfiskevejer i Bergen. Faa Aar efter døde Hustruen 19/4 1786 (begr. 27/4 i muret Grav),¹⁹⁷ og 17/8 1787 fik Overfiskevejeren Bevilling til at indgaa Ægteskab med *Cicilia Cathrine Stibolt*,¹⁹⁸ som var født ca. 1747.¹⁹⁹ Henrich Jacob Müller blev næsten 70 Aar gammel, idet han døde i Bergen 22/11 1804²⁰⁰ uden at efterlade sig andet end lidt Løsøre.²⁰¹ Hans Enke overlevede ham i mange Aar; som gammel boede hun en Tid paa Hanne Præstegaard, hvor hun af sin Stedsøn, den nedenfor nævnte Admiral Jochum Nicolai Müller, var indlogeret hos sin Slægtning, den mærkelige Præst *Lorentz Stibolt*, der kom til Hanne som Sognepræst 1826 og 1832 fik Afsked med Pension.²⁰² Samme Aar kom Cicilia Stibolt i Huset hos Enkeprovstinde Georgine Hveding paa Abelbakke ved Lindås, hvor hun døde 86 Aar gammel 7/11 1833 (begr. 13/11)²⁰³ uden at efterlade sig Livsarvinger.²⁰⁴

Overfiskevejer Müller og Charlotte Gram havde 9 Børn, hvoraf de 6 levede ved Skiftet efter Moderen 31/5 1786.²⁰⁵ De beskedne Kaar, hvorunder disse Børn voksede op, hindrede ikke, at de ved deres i Slægten bundende Evner og Karakteregenskaber skabte sig gode Positioner i Samfundet og blev indgiftet i ansete Familier. Kun enkelte af Børnene, hvis Efterslægt iøvrigt endnu eksisterer, skal kort nævnes her.

Den ældste Datter, *Margrethe Henriche Müller*, var født i Danmark 28/1 1765 (døbt 3/2).²⁰⁶ Hendes første Mand, residerende Kapellan til Øiestad *Christian Arentz*, som hun ægtede 1792, døde 1797, og 1800 blev hun gift med Major, senere Oberst, *Lorentz Henrik Müller Segelcke* (døbt 2/7 1751, † 27/1 1823), Ejer af Sandvik Gaard i Kvinnherred, med hvem hun havde 3 Sønner. Hun døde 17/6 1829, og i Indskriften paa hendes Gravmæle paa Kvinnherred Kirkegaard hedder det blandt andet, at »rigere paa Sorg end Glæde var hendes Liv. Hun fandt Trøst i u-trættelig Virksomhed«.²⁰⁷ I sidstnævnte Henseende minder hun om Onklen O. F. Müller; som han forstod hun tillige ved Energi og Klogskab parret med en ikke ringe Ærgerrighed at udnytte Mulighederne og fra beskedne Kaar at arbejde sig frem til en anseelig Stilling i Samfundet — selv i Ansigtstræk minder hun noget om ham. Lad saa være, at hendes Virkemidler undertiden kan have forekommet visse Jagttagere mindre tiltalende, hvad f. Eks. Biskop Pavels giver til Kende i sine Dagbøger, idet han mener, at Fru Segelcke har lokket og truet sin syge Mand til Gilde ved en Bispevisitatsmiddag, hvor hun, trods Oberstens alvorlige Sygdomsanfald, morede sig, som om intet var hændt.²⁰⁸

Af hendes yngre Søskende skal her nævnes Søofficeren *Jochum Nicolai Müller* (f. 1/2 1775, † 2/1 1848), der 1841 avancerede til Viceadmiral i den norske Marine. Som Sekondløjtenant deltog

han med Hæder i Slaget paa Reden 2/4 1801, hvor han kommanderede Stykprammen »Hayen«. Efter godt 4 Timers Kamp maatte han stryge Flaget og bragtes som Fange ombord i Flagskibet »Elephant«, hvor han efter eget Udsagn blev behandlet med al mulig Agtelse: han fik Lov at beholde sin Sabel, og som den eneste af de tilfangetagne Officerer blev han præsenteret for Nelson, der underholdt sig med ham, hvilket dog alt taget i Betragtning næppe berettiger til den senere fremsatte Formodning, at det skulde være ham og ikke Willemoes, den engelske Admiral fremhævede og anbefalede til Forfremmelse i sin Samtale med den danske Kronprins.²⁰⁹

Den yngste i Søskendeflokken var Kaptajn *Otto Frederik Müller* (f. 19/5 1782, † 5/7 1854), af hvis Børn skal nævnes den for sine litterære Arbejder kendte Kommandør i den norske Marine *Henrik Jacob Müller* (f. 4/12 1821, † 25/8 1886).²¹⁰

De to næste af Hoftrompeter Müllers Børn, Døtrene *Sophia Charlotta* (døbt 8/7 1739)²¹¹ og *Samuelina Chatharina* (døbt 11/10 1741),²¹² døde begge som smaa, den førstnævnte i en Alder af 1 Aar (begr. 6/8 1740) og den sidste et Par Maaneder gammel (begr. 20/12 1741).²¹³

Joachim Müllers yngste Barn, *Christian Friderich Müller*, fødtes 1/3 1744 (døbt 3/3).²¹⁴ Han var den af Brødrene, der stod Otto Friderich Müller nærmest saavel under Opvæksten som i sin Ungdomstid, da han dyrkede sit Tegnetalent og oplærtes hos Kobberstikkeren Johann Martin Preisler. Paa Grund af det nære Forhold til Broderen nød han i særlig Grad godt af dennes Stilling i Familien Schulin, og han synes ofte, blandt andet under Broderens første Udenlandsrejse 1763—64, at have opholdt sig paa Frederiksdal, hvor han var i Nærheden af Læremesteren Preisler, der boede i Lyngby.²¹⁵ Han stod i nært Samarbejde med Broderen som Illustratør og Stikker til dennes naturhistoriske Værker, en Opgave han efterhaanden udførte i et saadant Omfang og, navnlig senere, gennemgaaende ogsaa med saa god Forstaaelse af de naturhistoriske Objekters Karakter, at han spiller en bemærkelsesværdig Rolle i Afbildningskunstens Historie paa dette Felt. Han kunde smykke sig med Titlen »Kongelig Dessinateur og Hofkobberstikker«, og hans Navn er særlig knyttet til Størværket »Flora Danica«, hvis Tavler, der indtager en fremtrædende og særdeles anerkendt Plads i 18. Aarhundredes naturhistoriske Illustrationskunst, han som Tegner og Kobberstikker var med til at fremstille i henvend 50 Aar.²¹⁶

I sit Ægteskab med *Louise Sophie Krebs* (1747—1821) efterlod han sig kun et Barn, *Anna Louise Frederikke Müller* (f. ca. 1778, † 5/9 1831); det var hans elskede Lise, og en af hans største Sorger skal have været den ublide Skæbne, hun fik i Ægte-

skabet med den letsindige *Edouard du Puy*. Af de tre Børn i sidstnævnte Ægteskab døde Sønnen *Edouard* (f. 1805) barnløs i 1852, medens Efterkommere af Datteren *Louise Camilla Gustava* (1807—63), som 1826 ægtede Kancellist i det kgl. danske Kancelli, cand. jur. *Herman Boalth* (1801—34), endnu eksisterer,²¹⁷ og det samme gælder Efterkommerne af *Elise Andrea Frederikke Caroline* (1808—92), som var gift med Generalløjtnant *Cai Ditlev Hegermann-Lindencrone* (1807—93).²¹⁸

NOTER.

Anvendte Forkortelser.

AF: Arkivet paa Frederiksdal; KB: Det kongelige Bibliotek; KSA: Københavns Stadsarkiv; LAN: Landsarkivet for Nørrejylland; LAS: Landsarkivet for Sjælland; RA: Rigsarkivet; RAO: Riksarkivet, Oslo; RKA: Ribe Katedralskoles Arkiv; SAA: Stadsarkivet, Aarhus; SABe: Statsarkivet, Bergen; SAO: Statsarkivet, Oslo; TSR: Thüringsches Staatsarchiv, Rudolstadt; TSS: Thüringsches Staatsarchiv, Sondershausen; UA: Universitetsarkivet; UB: Universitetsbiblioteket.

¹ Om Slægten Schulin se Danmarks Adels Aarbog 1929 [II] 269 f. Se ogsaa Personalhist. Tidsskr. 9 II (1929) 187—188. — ² Dagbøger ved Eiler Nystrøm II (1925—30) 326. I Petri Kirkebog anf. ved hans Begravelse 5/1 1785 simpelthen: »hatte die Gicht.« — ³ J. Hoffmeyer: Blade af Aarhus Bys Historie I (1906) 366 f. — ⁴ I LAN. — ⁵ Aarhus Borgerskabsprotokol, fol. 211, 243, 259 (LAN). — Desuden tog Søren Udsen fra Nørherred Borgerskab 18/11 1621 (s. St. fol. 205). — ⁶ Aarhus Overformynderbog, fol. 54 (LAN). — ⁷ Hoffmeyers i Note 3 anf. Skrift II (1911) 25. — ⁸ Aarhus Tingbog, fol. 126 (LAN). Om Peder Christoffersens sidste Hustru, Karen Frandsdatter hedder det i Tingbogen, at hun idag 8 Dage sidst forleden var her paa Tinget, og at hun da kastede Nøglerne fra sig og afsagde sig fra Arv og Gæld efter Manden. — ⁹ Overformynderbogen anf. i Note 6, fol. 24. — ¹⁰ Overformynderbogen anf. i Note 6, fol. 7. — ¹¹ Borgerskabsprotokollen anf. i Note 5, fol. 302. — ¹² J. R. Hübertz: Aktstykker vedk. Staden og Stiftet Aarhus II (1845) 333 Anm. — ¹³ C. J. T. Thomsen: Realregister til Aarhus Bys Skøde- og Panteprotokoller 1683—93. (Aarb. udg. af Hist. Samf. f. Aarhus Stift 1933—40). — ¹⁴ J. R. Hübertz: Et Blik paa Staden Aarhus (1837) 72—79. — ¹⁵ Aarhus gennem Tiderne I (1939) 291, 295, 396 f., 400 f. — ¹⁶ Aarhus Skifte-Bog, fol. 424 f. (LAN). Palle Birkelund: Noget om Læsning — og lidt om Boghandel — i Aarhus. (Aarb. Aarhus Stift 1939, 31). — ¹⁷ Han blev begravet 9/5 1683. Senere — 18/4 1692 — blev hans Kiste optaget af den forrige Begravelse og nedsat »hos hans sallig Hustrue i Sallig Magister Bonnis Befgravelse.« (Aarhus Frue Kirkes Regnskabsbog, fol. 115, 197 (LAN)). Efter Hoffmeyers utrykte Samlinger i Statsbiblioteket i Aarhus var Niels Udsen først gift med *Mette Michelsdatter Basse* († 1672). — ¹⁸ Borgerskabsprotokollen anf. i Note 5. — ¹⁹ Borgerskabsprotokollen anf. i Note 5. — ²⁰ Peter Holm: Vor Frue i Aarhus (1926) 57. — ²¹ Chr. Heilskov: Gravskrifter og andre personalhistoriske Indskrifter i Gl. Aarhus Amt. IV. Tillæg. (Saml. til jydsk Hist. og Topografi 4 II (1914—16) 490). — ²² Begravede i Frue Kirke. Posterne i Regnskabsbogen, anf. i Note 17, fol. 65, 73, 93 er daterede 7/1 1670, 1/5 1671 og 24/5 1677. — ²³ De

personalhistoriske Undersøgelser vanskeliggøres i høj Grad derved, at de ældre Kirkebøger for Aarhus Frue Sogn er gaaet tabt. — ²⁴ Om Boets forskellige Grundejendomme og Auktionen over dem se Thomsens i Note 13 anf. Skrift, særlig Aarb. Aarhus Stift 1936, 86—87, hvor Ejendommen i Vestergade er omtalt som Nr. 312, nu Matr. Nr. 392. Den havde til 1909 den gamle Borgmestergaard til Nabo mod Øst og eksisterer endnu, sikkert i ret uændret Skikkelse. Den sidste Oplysning hidrører fra personlig Meddelelse fra Overretssagfører C. J. T. Thomsen, Aarhus, hvis Indsigt i og Notater til Byens Historie er kommet dette Arbejde til gode. — ²⁵ Hoffmeyers i Note 3 anf. Skrift I 365, 443 f. — ²⁶ Borgerskabsprotokollen anf. i Note 5, fol. 34. — ²⁷ Auktion paabeg. 23/1 1699. (Aarhus Auktionsprotokol, fol. 300—302 (LAN)). — ²⁸ Kirkeregnskabsbogen anf. i Note 17, fol. 48. — ²⁹ En Stamtavle over hans Efterkommere er udarbejdet af Lengnick (»Niels Lauridsen Fogh«). En Stamtavle findes ogsaa i Ny kgl. Saml. Fol. 1392⁰ (KB). Heri findes tillige Biskop Johan Braems Ligtale over Niels Lauritsen. — ³⁰ Thomsens i Note 13 anf. Skrift 1937, 85, Nr. 409; 1934, 28, Nr. 96. — ³¹ Commissionsakt om Bestyrelsen af St. Olai Kirke. Nogle af Magistraten ctr. Maren Clemensdatters Arvinger (Ab5—1694 (SAA)). — ³² I hans Skiftebrev af 15.—16. Sept. 1711, fol. 258 f. (LAN) oplyses, at han døde Natten mellem 24. og 25. Juni 1710, hvorfor begge disse Datoer i Litteraturen findes anført som hans Dødsdag. Han døde i Virkeligheden mellem Kl. 12 og 1 om Natten. (Ligtalen anf. i Note 29). — ³³ R. Berg: Frue Kirke i Aarhus (1904) 46, Epitafium Nr. 24. — ³⁴ Ligtalen anf. i Note 29. Datoen i Kirkeregnskabsbogen, anf. i Note 17, fol. 142 er 27/6 1710. — ³⁵ Posten i Kirkeregnskabsbogen, anf. i Note 17, fol. 74 er dateret 1/10 1671. — ³⁶ Thomsens i Note 13 anf. Skrift 1936, 89. — ³⁷ Skiftebrev 18/2 1691, fol. 410. (Thomsens i Note 13 anf. Skrift 1934, 28; 1935, 64). — ³⁸ Skiftebrev 16/2 1691, fol. 417. (Thomsens i Note 13 anf. Skrift 1933, 175). — ³⁹ Hoffmeyers i Note 3 anf. Skrift I 441; Lengnicks Stamtavle anf. i Note 29. Den Karen, »Datter« af Niels Lauritsen, som 7/1 1710 blev gift med den senere Borgmester i Aarhus, Peder Laasby, var i Virkeligheden Steddatteren Karen Friis (f. 22/4 1688, † 18?/7 1752). (Personalhist. Tidsskr. 5 VI (1909) 163—164; s. St. 8 VI (1927) 203). — ⁴⁰ Begravet 28/4 1710. (Ejby Sogns Kirkebog (LAS)). Før han 1704 blev Præst, var Laurits Fogh Hører i Køge. 1708 blev han Magister. (S. V. Wiberg: Alm. dansk Præstehistorie I (1870) 305; F. E. Hundrup: Lærerstanden ved de nedlagte lærde Skoler i Kjøge, etc. (Indbydelsesskr. Roskilde (1870) 9)). — ⁴¹ F. 14/11 1689. Ekstraordinær juridisk Professor 1739. † 14/7 1750. — ⁴² S. Birket Smith: Kbh.s Univ. Matrikel II (1894) 444, 545; III (1912) 82. — ⁴³ Ikke anf. i Lengnicks Stamtavle (se Note 29). — ⁴⁴ Festskrift i Anl. af Borchs Kollegiums 200-Aars Jubilæum (1889) 108, 166. — ⁴⁵ Den civile Centraladministrations Embedsetat 1660—1848. (Medd. fra Geheimeark. 1886—88, 286). Personalhist. Tidsskr. 7 IV (1919) 87. — ⁴⁶ Begge Ægtefæller blev begravet i St. Mortens Kirke i Næstved. (Kirkebog (LAS)). — ⁴⁷ Kirkeregnskabsbogen anf. i Note 17, fol. 195, 7, 20. Thorkil Baumgarten: Aarhus Familier i ældre Tid. (Aarb. Aarhus Stift 1911, 54). — ⁴⁸ En Oversigt over den fra Næstved stammende Slægt Hornemann findes hos Lengnick og i Holger Hornemann: Efterkommere paa Sværdsiden efter Hans Hornemann. 1894. — Hans Hornemann stammede iøvrigt fra Tyskland. (G. L. Grove: Hvorfra stammer Slægten Hornemann? (Personalhist. Tidsskr. 5 III (1906) 171—172)). — ⁴⁹ Vilh. Lorenzen: Næstveds borgerlige Bygningskunst til ca. 1850. (Medd. fra Foren. til gamle Bygningers Bevarelse IV (1912) 33—36). — Enkelte Dele fra denne Gaard findes nu i Nationalmuseet. — ⁵⁰ Otto Smith: Næstved 1135—1935 (1935) 61 f., 163 f., 190. — ⁵¹ Rasmus Nielsen: Næstved Købstads Historie IV (1932) 57. — ⁵² E. F. S. Lund: Danske malede Portrætter IX (1903)

133 f. Danmarks Kirker VI 1 (1933—35) 111—112. — Beskrivelse af Epitafiet findes desuden i Topogr. antikvar. Arkiv i Nationalmuseet. — ⁵³ P. W. Becker: Om Restaurationen af St. Mortens Kirke i Næstved. (Ny kirkehist. Saml. II (1860—62) 542—562). Optr. i samme Forf.s Hist. Afhandl. II (1875) 75—96. Nielsens i Note 51 anf. Skrift III 179—180, 188. — ⁵⁴ *Ikke Nordvæggen* som angivet i Nielsens i Note 51 anf. Skrift III 188. — ⁵⁵ Efter Afskrift velvilligst meddelt af cand. phil., Kommunelærer Rasmus Nielsen, Næstved. — ⁵⁶ Uden Datoangivelse i Kirkeregnskabet aftrykt i Nielsens i Note 51 anf. Skrift III 183—184. St. Mortens ældste Kirkebog, som gik tilbage til omtrent 1640, gik til Grunde ved Kiøng Præstegaards Brand 2/1 1859. (Beckers i Note 53 anf. Skrift, 555, Noten). — ⁵⁷ Nu i Nationalmuseets 2. Afd. — Disse Ligkisteplader blev fjernet ved Rømningen af den Horne-mannske Begravelse 1857 og efter Museets Optegnelser i 1892 fundet i Skrammelkassen bag Alteret i St. Mortens Kirke. — ⁵⁸ Paa den forannævnte Ligsten over hans første Hustru er tilskrevet, at han døde 1719 i sit 61 Aar, og dette Dødsaar gaar igen i Litteraturen. Alder og Dødsaar stemmer ikke med Fødselsaaret fra den ovenfor gengivne Indskrift paa Ligkistepladen, hvis præcise og samstemmende Opgivelser har Paalidelighedens Præg overfor Stenpladens mere vage Udtryk. Hermed stemmer, at Kirkeregnskabet (se Note 56) for Aarene 1726—27 blandt andet meddele, at Wilchen Hornemanns Kiste blev hensat i hans Begravelse. — ⁵⁹ December. — ⁶⁰ Reformationens 2. Jubel-aar i 200-Aaret for dens Begyndelse. — ⁶¹ Maa læses 2. November. — ⁶² Fem af Wilchen Hornemanns Børn blev bisat i Familiebegravelsen i St. Mortens Kirke 1705—14 (Nielsens i Note 51 anf. Skrift III 183), nemlig: 26/9 1705 et Barn, 8/2 1706 hans andet Barn, 1/9 1710 et lidet Barn, 31/10 1713 et Barn, 23/2 1714 en Søn. Den sidste er en af Wilchen Horne-manns og Karen Frees' Sønner, af hvilke en, som det ses af de gengivne eller refererede Gravskrifter, er død imellem 1699 og 1726. — ⁶³ Rasmus Nyerup: Hist.-statistisk Skildring af Tilstanden i Danmark og Norge III 1 (1805) 235 f. P. N. Thorup: Disciplenes Stilling i de lærde Skoler forud og nu. (Indbydelsesskr. Ribe (1819) 11). J. Paludan: Det højere Skolevæsen i Danmark, Norge og Sverig (1885) 57—58. — ⁶⁴ Univ. Matrikel anf. i Note 42 II (1894) 444. — ⁶⁵ F. 1/1 1690, Student fra Nykøbing Falster 1708, Konrektor i Ribe 1/10 1712, Magister 1714, Rektor i Ribe 1723, † 24/10 1752. — ⁶⁶ Riiber Skoles Protocol, indrettet og forfattet af Christian Falster, Titelblad dat. 12/5 1723, kaldet »Rektor Falsters Regnskabsprotokol«, 89. (RKA i Ribe). — ⁶⁷ Biörnsen døde 3/12 1754 (Skitfiebrev 2/1 1755 i Skifteprotokol for Ribe Stiftsprovsti, fol. 81 f. (LAN)) og efterlod sig tre Døtre og en Søn, Simon Peter Biörnsen, der dengang var 19 Aar og studerede i København. Som en af Otto Friderich Müllers yngre Venner fra hans Skoletid i Ribe var han 21/12 1753 Respondent, en Slags Medforsvarer, ved Müllers sidste Disputats paa Borchs Kollegium, hvor Biörnsen senere selv blev Alumne (det i Note 44 anf. Skrift, 169). Han fik iøvrigt en temmelig ublid Skæbne, idet han som studiosus perpetuus efterhaanden levede af Velgørenhed og i sin Alderdom optraadte som Ansøger til et Legat for svage og aldrende Studenter. (Johannes Pedersen: Borchs Kollegiums Historie 1728—1823 (1916) 140—141). — ⁶⁸ Organist Biörnsens Revers om skikkelig Opførsel mod Skolens Cantor, dat. 14/12 1725. (RKA Nr. 17 i LAN = Nr. 25 efter Grønlands Designation 27/4 1756 i samme Arkiv). — ⁶⁹ P. T. Hanssen: Blandede Efterretninger ang. Ribe Cathedralsskole. (Indbydelsesskr. Ribe (1823) 19, 24—25). — ⁷⁰ Protokollen anf. i Note 66, 111—112. — Aftrykt i P. N. Thorup: Blandede Efterretninger ang. Ribe Cathedralsskole. 5. Forts. (Indbydelsesskr. Ribe (1828) 26—28), ligeledes i V. Bloch: Af Ribe Cathedralsskoles Historie (1910) 67—68. — ⁷¹ 25/4 1727. (Protokollen anf. i Note 66, 112). — ⁷² Protokollen anf. i Note 66, 130. — ⁷³ En Gravplade er sat over ham i hans Sognekirke.

(Trap: Danmark. 4. Udg. VIII (1928) 270). — ⁷⁴ N. B. Krarup i *Minerva* 1797 [III] 42 f. Christian Falsters Satirer udg. af Christen Thaarup (1840) 171 f. — ⁷⁵ »Et aandeligt Time-Glas«, etc. 1735; »Verdens u-maadelige Bugs-Fylde og u-tidige Kaage-Syge«, etc. [1738]. Om sidstnævnte, der er optr. i *Almeennytt. Saml.* 1780 f. XXXVI 282—302, se *Minerva* 1797 [I] 35 f. 344 f.; [III] 40 f. 347 f. — ⁷⁶ Det i Note 15 anf. Skrift, 327 f. — ⁷⁷ Kirkeregnskabsbogen anf. i Note 17, fol. 59. — ⁷⁸ Aarhus Skøde- og Panteprotokol 1706, fol. 236, 241; 1711, fol. 46 (LAN). — ⁷⁹ Dat. 7/12 1718. (Skifteprotokollen anf. i Note 16, fol. 501 f.). — ⁸⁰ Kirkeregnskabsbogen anf. i Note 17, fol. 154. — ⁸¹ 6/8 1712. (Jydske Reg. fol. 194 (Nr. 103) RA). — ⁸² Anf. i Note 79. — ⁸³ Kirkeregnskabsbogen anf. i Note 17, fol. 62 (22/12 1700: et navnløst Barn), 142 (26/5 1710: et Spædbarn), 143 (12/1 1711: et Spædbarn). — ⁸⁴ Kirkeregnskabsbogen anf. i Note 17, fol. 192. — ⁸⁵ Borgerskab 27/11 1719. (Hübertz' i Note 12 anf. Skrift II 336). — ⁸⁶ Mandtal over Aarhus By 1721 (SAA). — ⁸⁷ Hübertz' i Note 12 anf. Skrift III 163. — ⁸⁸ Det i Note 15 anf. Skrift, 347. — ⁸⁹ Protokollen anf. i Note 78, fol. 306. Den paagældende Ejendom har nu Matr. Nr. 597, svarende til Numrene 369 og 370 efter Thomsens i Note 13 anf. Skrift 1936, 101. — ⁹⁰ Th. Thaulow: To Indskrivningsbøger til de Friisers Legater for Aarene 1715—1795. (Personalhist. Tidsskr. 8 III (1924) 86). — ⁹¹ Mellemlavnet er i Litteraturen oftest overleveret i Formen *Utzon*, skønt han selv i sin Underskrift bruger Formen Udsen, f. Eks. da han optræder som Vitterlighedsvidne paa Halvsøsteren Anne Johanne Udsen og Mads Pedersen Lillelunds gensidige Testamente, dat. 23/12 1746. (Indlæg til Jydske Reg. 1747, Nr. 43 (RA)). — ⁹² Hornemanns i Note 48 anf. Stamtavle, 11 f. — ⁹³ Thaulows i Note 90 anf. Skrift, 86. — ⁹⁴ Oplysningerne om Niels Udsens Skolegang i Ribe stammer fra Falsters i Note 66 anf. Regnskabsprotokol, 97, 109, 120—121, 128, 136, 145, 155 og 173. — ⁹⁵ En Slags tyndt uldent Stof. — ⁹⁶ Dat. Ribe 31/5 1733. (Ex Testimoniis Falsteri, Nr. 58 (RKA i Ribe)). — ⁹⁷ Christian Carl Gabel (f. 10/11 1679, † 3/8 1748) blev udnævnt til Stiftamtmand i Ribe 1725. Han forærede 2/3 1729 2000 Rigsdaler til Ribe Skole, for hvis Renter (100 Rdl. aarl.) 6 af Rektor udvalgte Disciple skulde underholdes med ugentlig Kost. Dette »Gabelske Kommunitet« blev 21/3 samme Aar højtidelig indviet af Rektor Falster ved en i trykt Form foreliggende »Dansk Metrisk Tale« til Gabels Pris. Hvert Aar, saalænge dette Kommunitet bestod, blev det af Falster omhyggelig mindet ved en Højtidelighed paa Skolen med en Festtale, hvoraf flere er trykt; men allerede 1737 (21/3) blev det ophævet (den i Note 66 anf. Regnskabsprotokol, 130, 210), efter Falsters versificerede »Chr. Carl v. Gabells naadige Gavebrev med Tak tilbageleveret« (1737), fordi Gabel ikke mere havde Raad til at opretholde det. — ⁹⁸ Univ. Matrikel anf. i Note 42, II (1894) 545. — ⁹⁹ Protocollum Examinis Philosophici 1732—43 (UA Nr. 1750 i RA). — ¹⁰⁰ Protocoll over Theol. Embedsex. (UA Nr. 1169 i RA). — ¹⁰¹ Regnskabsprotokollen anf. i Note 66, 201. — ¹⁰² Regnskabsprotokollen anf. i Nr. 66, 301. Falster skriver heri, at Udsen døde 9/4, hvorimod der i hans Skiftebrev (Skifteprotokollen anf. i Note 67, fol. 46) staar, at han døde 8/4. Arvingerne overlod hans faa Efterladenskaber til Forældrene i Aarhus. — ¹⁰³ Hornemanns i Note 48 anf. Stamtavle, 10; Nielsens i Note 51 anf. Skrift III 184. — ¹⁰⁴ Uden Kildeangivelse i Nielsens i Note 51 anf. Skrift IV 67. — ¹⁰⁵ Dat. 25/4 1739, kgl. konfirmeret 8/5 s. A. (Sjæll. Reg. fol. 185—186 (Nr. 175) RA). — ¹⁰⁶ Holger Malling: Vielser i danske Landsogne 1661—1792 (RA). — ¹⁰⁷ Trap: Danmark. 4. Udg. VIII (1928) 204. Om Sindinggaard og Mads Pedersen Lillelund se ogsaa Konrad Understrup: Sinding Sogn (1917) 68 f. — ¹⁰⁸ Lengnicks Kirkebogsudrag, Nøvling (RA). — ¹⁰⁹ Kirkeregnskabsbogen anf. i Note 17, 277. — ¹¹⁰ Hoffmeyers i Note 17 anf. Samlinger. — ¹¹¹ Dat. Sindinggaard 23/12 1746, kgl. konfirmeret 17/2 1747. (Jydske Reg. fol. 117—119 (Nr. 43) RA). — ¹¹² Lengnicks i

Note 29 anf. Stamtavle. — Nøvling Kirkebog, Dødsfald, mangler mellem 1750 og 1766. — ¹¹³ Gavebrev dat. Sindinggaard 28/11 1766, kgl. konfirmeret 22/6 1767. (Jydske Reg. fol. 314—316 (Nr. 178) RA). — ¹¹⁴ Mallings i Note 106 anf. Samling af Vielser. — ¹¹⁵ Lengnicks i Note 108 anf. Kirkebogsuddrag. Kbh.s Adresse-Cont. Efterret. 1771, Nr. 159. — ¹¹⁶ Trap: Danmark 4. Udg. VIII (1928) 204. — ¹¹⁷ Lengnicks i Note 108 anf. Kirkebogsuddrag. — ¹¹⁸ General-Landvæsenkollegiets Journalsager 1769, Nr. 532 (RA). — ¹¹⁹ Hendes Mellemnavn gengives ofte fejlagtigt i den franske Form: Henriette. — ¹²⁰ Garnisons Kirkes Vielsesprotokol. Dansk (LAS). — ¹²¹ Assignationskontorets kgl. Resol. 1764, Nr. 24 (kommunniserede) 27/3 (RA). Ved Folketællingen i Begyndelsen af November 1728 underskriver Müller sig som kgl. Hoftrompeter (Pakke vedk. Branden 1728, St. Anna Kvarters vestre Del, Nr. 155 (KSA)). Hof- og Civiletatens Afregningsprotokol 1729—63 (RA). — ¹²² Petri Kirkes Begravelsesprotokol 1763, Nr. 196 (LAS). — ¹²³ Jens Worm: Lexicon over ... lærde Mænd. 2. Del (1773) 88—91. — ¹²⁴ Saaledes ogsaa i det for Müllers Biografi vigtige Skrift af Lorens Hansen: Tale til Erindring af Herr Otto Friderik Müller... 30/7 1787, 10. — ¹²⁵ G. Lutze: Aus Sondershausens Vergangenheit I (1905) 156—161. — ¹²⁶ Efter Undersøgelser foretaget af TSS. — ¹²⁷ »Schuldiener«. — ¹²⁸ Konsistorium Arnstadt Nr. 541. Fol. 40—47 (TSR). — ¹²⁹ Konsistorium Sondershausen VIII b, Nr. 114 (TSS). — ¹³⁰ Kirkebøgerne for Hohenebra begynder først 1724. — ¹³¹ I Kirkebogen for Wülfershausen 1641—79 (Evangel Pfarramt Osthausen) er intet indført om ham eller hans paarende. — ¹³² Lærebrev som Trompeter for Joachim Nicolaus Müller, dat. Cassel 29/3 1709 (Afskrift i Privateje). Lærebrevet er ogsaa underskrevet af Hoftrompeterkorpset i Hessen-Kassel. — ¹³³ Resol. anf. i Note 121. — ¹³⁴ Carl Thrane: Fra Hofviolonerens Tid (1908) 117. — ¹³⁵ C. C. v. Krogh: Medd. om den kgl. Livgarde til Hest (1886) 548. — En formindsket Udgave af Hestegarden kan endnu ses, nemlig i Tivoligarden — ¹³⁶ Civil-Reglement (RA). Afregningsprotokollen anf. i Note 121. — ¹³⁷ Kgl. Resol. 26/9 1736. (Partikulærk. kgl. Resol. 1721—40. Specifikation (RA)). — ¹³⁸ Kjøbenhavns Huse og Indvaanere efter Branden 1728 (1906) 290, 476. — ¹³⁹ Renovationsskat Mandtal (KSA). — ¹⁴⁰ Huset, Müller boede i, nævnes 1728 nemlig først blandt Bebyggelsen paa Nr. 155, og Gadenumrene følger Matrikulnumrene, idet Nr. 156 (nuværende Nr. 64) svarer til Gadenumrene 77 og 79. — V. F. A. Berggreen: Carré-Planer af Kjøbenhavn (1888) Plan 96. Fortegnelse over Kjøbenhavns Matricul-Nummere og Gade-Nummere. 1860. — ¹⁴¹ Pakken anf. i Note 121. — ¹⁴² Edward Londemann, f. 5/7 1680 i Island, 1726 Prof. philos. og 1730 Prof. eloquentia ved Københavns Universitet, 18/1 1732 Lector theol. i Bergen, 29/1 1749 adlet under Navnet Rosenkrone, † 16/9 1749. — I det i Note 138 anf. Skrift, S. 290 er Müller opført som boende i det paagældende Nr. hos den i samme Ejendom boende Major Stevens (d. v. s. Hans August Stevens, † 1749) ved Livgarden til Hest. — ¹⁴³ Saaledes er en »soltat... von die fünschen« med Familie kommet til 12/11, efter at Müller har udfyldt og underskrevet Plakaten. — ¹⁴⁴ Konceptskifte, Borgretten (LAS). Da der ingen Arv var, er Børnene ikke nævnt heri. — ¹⁴⁵ Kbh.s Adresse-Contours Efterret. 1763, Nr. 89 (29/8). — ¹⁴⁶ Dat. Leipzig 30/8 1763 (AF). — ¹⁴⁷ Dat. Leipzig 1/9 1763 (AF). — ¹⁴⁸ Kobberstikkeren Christian Friderich Müller. — ¹⁴⁹ Datter af Etatsraad Knud Juel til Valdemars Slot og Christine Elisabeth Knuth. — ¹⁵⁰ Brev dat. Frederiksdal 4/10 1763 (AF). — ¹⁵¹ N. Brandts Regnskab af 31/8 1763 (Regnskaber 1763 (AF)). — ¹⁵² Begravelsesprotokollen anf. i Note 122, Nr. 196. — ¹⁵³ Brevet anf. i Note 150. — ¹⁵⁴ 30 Rdl. tilkom hende efter Resolutionen af 28/4 1753 ang. Begravelsespenge til Personer, ansat ved Christiansborg Slot, 30 fordi Hoftrompeter Müller selv havde betalt sine to

Liberier, der overleveredes til hans Efterfølger Christopher Gustav Schnitzger. (Partikulærk. Regnskabsprotokol 1763, 169. Bilag Nr. 1285 (RA). Konceptskiftebrevet anf. i Note 144). — ¹⁵⁵ Resolutionen anf. i Note 121. — ¹⁵⁶ I AF. — ¹⁵⁷ Grevinde Schulins Regnskabsbog, August 1763 (AF). — ¹⁵⁸ Grevinde Schulins Regnskabsbog, December 1765 f. Regnskaber 1765 f. (AF). — ¹⁵⁹ Som Eksempler kan nævnes: fire Gæs, en Favn Brænde, salt Kød, en Tønde Rug og et Lam. (Grevinde Schulins Regnskabsbog og Regnskaber 1761 f. (AF)). — ¹⁶⁰ Hun boede da i »Keyser-Gaden hos Slagter-enken«. (Kbh.s Adresse-Contoires Efterret. 1768, Nr. 13. Begravelsesprotokol-len anf. i Note 122, Nr. 27). — ¹⁶¹ Garnisons Kirkes Daabsprotokol. Tysk (LAS). — ¹⁶² O. F. Müller og Anna Paludans gensidige Testamente, kgl. konf. 7/1 1785. (Sjæll. Reg. Nr. 17 (RA)). — ¹⁶³ Daabsprotokollen anf. i Note 161. — ¹⁶⁴ Petri Kirkes Regnskabsbog (LAS). — ¹⁶⁵ Daabsprotokollen anf. i Note 161. — Barnets Navn er ikke anført i Protokollen. — ¹⁶⁶ I Ugen fra 2. Juni 1726 begr. paa S. P. Kirkegaard. (Vor Frue Skoles Ligbog. (LAS)). — ¹⁶⁷ Daabsprotokollen anf. i Note 161. — ¹⁶⁸ Garnisons Kirkes Begravelses-protokol, Byen. Tysk (LAS). — ¹⁶⁹ Daabsprotokollen anf. i Note 161. — Dren-gens Fornavn er i Kirkebogen stavet Ottho. — ¹⁷⁰ Frederiksdals Regnskaber 1770—71, specielt Müllers Beregning paa Grev Schulins Indtægter og Ud-gifter 18/5—30/11 1771 (AF). — ¹⁷¹ Optegnelser af Biskop Rasmus Paludan ved L. F. La Cour. (Norsk slektshist. tidsskr. V (1936) 138 f.). — ¹⁷² E. A. Thomle: Lidt om de ældste Led af Familien »Tobiesen« i Norge. (Personalhist. Tidsskr. 5 VI (1909) 234—248) Müller S. 242 f. — ¹⁷³ Agent Holcks Reise i Norge 1769. (For Hjemmet IV (1863) 239). — Müller vandt, efter hvad der heri fortælles, Enkens Hjerter »ved at spille paa et lidet Orgelværk og syngte Psalmer«. — ¹⁷⁴ Panteregistre og Pantebøger for Follo (SAO). — ¹⁷⁵ Anf. i Note 162. — ¹⁷⁶ Begravelsesprotokollen anf. i Note 122. — ¹⁷⁷ Sjæll. Reg. 1785, Nr. 52 (21/1) (RA). — ¹⁷⁸ Regnskabs-bogen anf. i Note 164. — ¹⁷⁹ Vejviser. — ¹⁸⁰ L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde (1925) 201, 410. — Suhms Gravskrift over Müller blev første Gang offentliggjort to Dage efter dennes Død. (Kbh.s Adresse-Contoires Efterret. 1784, Nr. 243). I det nævnte Blad findes (1786, Nr. 143) en Beskrivelse af Weidenhaupts Gravmæle over Müller. — ¹⁸¹ Konsistoriums Kopibog 16/9 1785, Nr. 762 og 763 (UA Nr. 90 i RA). — ¹⁸² Kataloger over O. Fabricius' Samlinger (Zoologisk Museum). — ¹⁸³ Kai L. Hen-riksen: Oversigt over dansk Entomologis Historie. (Entomol. Medd. 15 (1921—37) 83). — ¹⁸⁴ Fortegnelse paa de af Konferenz-Raad Otto Friderich Müller efterladte fysiske Bøger, dat. 30/8 1785 (UB). — Samlingen bestaar egentlig af 1381 Numre, men et af Værkerne viste sig at være laant af Müller fra den grevelige Moltkeske Bogsamling. — ¹⁸⁵ Kopibogen anf. i Note 181, 1785, Nr. 868, 869 og 870. — ¹⁸⁶ Richter: Dødsfald i Danmark 1761—90 (1907) 81. — ¹⁸⁷ Kirkebog for Magleby og Holtug Sogne (LAS). — ¹⁸⁸ Sjæll. Reg. 1786, fol. 297 (RA). — ¹⁸⁹ Norske Stiftelser Pk. 9, Øvre Boriesyssel Provsti (RAO). Norske Stiftelser II (1858) 313—315, III (1858) 131—133. — ¹⁹⁰ Saaledes nogle naturhistoriske Optegnelser, kaldet Müllers zoologiske Dagbog (Additamenta, 4°. Nr. 710 (KB)) og Müllers Eksemplar af Manuskriptet til den af ham forfattede, men ufuldførte Tekst til 2. Del af Regenfuss' Konkylieværk (nu i Kongens Haandbibliotek). Begge Haand-skrifter foreredes af Weinwich til Konkylilogen H. Beck, som i det sidst-nævnte har skrevet en Note, hvori Weinwich kaldes Müllers »filius naturalis«. Denne ganske ubeviste Paastand er iøvrigt ogsaa overleveret gennem en mundtlig Tradition, der som det materielle Ophav udpeger en adelig Dame — dog intet Medlem af Familien Schulin. At Rygtet næppe har noget paa sig, synes iøvrigt at fremgaa af, at Weinwich ikke under nogen Form er nævnt i Müllers Testamente. — ¹⁹¹ Daabsprotokollen anf. i Note 161. — ¹⁹² Leng-

nicks Stamtavle anf. i Note 29. — ¹⁹³ Petri Kirkes Daabsprotokol (LAS). — ¹⁹⁴ Vor Frue Skoles Regnskabsbog (LAS). Matriklen anf. i Note 42, III, 137. Tabel over, hvad som er passeret ved Universitetet 1/9 1753—1/9 1754 (Ledreborg Fol. 359 (KB)). — ¹⁹⁵ Eksamensprotokollen anf. i Note 99. — ¹⁹⁶ Stamtavle over Familien Gram (1882) 11. En udførlig Stamtavle findes i Fr. Friis-Petersen: Laurits Nielsen Gram og hans Efterkommere. Kbh. 1932 (KB og UB Afd. 1). — ¹⁹⁷ Bergens Nykirkes Kirkebog (SABe). — ¹⁹⁸ Norske Reg. Nr. 512 (RA). — ¹⁹⁹ Efter den Alder, 86 Aar, der opgives ved hendes Død. Ved Folketællingen i Bergen 1801 opgaves hendes Alder dog til kun 44 Aar. — ²⁰⁰ Bergens Domkirkes Kirkebog (SABe). Berg. Adresse-Contoires Efterret. 1804, Nr. 47 (24/11). — ²⁰¹ Forsegingsforretning 22/11 1804 (SABe). — ²⁰² D. Thrap: En besynderlig Præst. (Personalhist. Tidsskr. 3 V (1896) 249—260). — ²⁰³ Lindås Præstegjælds Kirkebog (SABe). A. M. Wiesener: Dødsfald i Bergen 1765—1850 (1925) 177. — ²⁰⁴ Skifte 27/11 1833—12/7 1834 (SABe). — ²⁰⁵ Skiftebrev i SABe. — ²⁰⁶ Trinitatis Kirkes Daabsprotokol (LAS). Forældrenes Bopæl er heri opgivet som Landemærket. — ²⁰⁷ C. Segelcke: Slægten Segelcke (1928) 48, 58 f. D. Thrap: Familien Bonnevie. Omarb. (1931) 121. — ²⁰⁸ Claus Pavels's Dagbøger 1817—22. Udg. for den norske hist. Foren. I (1899) 383—384. — ²⁰⁹ L. J. Flamand: Mindeskrift om Danmarks Hædersdag 2. April 1801 (1848) 93—102, 217—226. J. N. Müllers Beretning om hans Deeltagelse i Slaget 2. April 1801. (Norske Saml. II (1860) 327—335). Chr. Bruun: Admiral Lord Nelson og Peter Willemoës. 1882. — ²¹⁰ C. W. Wisbech: Omrids af kommandør Henrik Jacob Müllers levnet. (Norsk tidsskr. f. søvæsen (1886/87) 53—62). — ²¹¹ Daabsprotokollen anf. i Note 193. — Som Faddere er opført »Die sämtl. Königl. Herrschaften«. — ²¹² Hof- og Slotskirkens Daabsprotokol (LAS). — ²¹³ Begravelsesprotokollen anf. i Note 168. — ²¹⁴ Daabsprotokollen anf. i Note 212. — Som Faddere er opført Kongen, Dronningen, Kronprinsen, Kronprinsessen og Prinsesse Louise — alle dog repræsenteret ved Stedfortrædere. — ²¹⁵ O. F. Müllers Breve til Grevinde C. M. Schulin 1763—64 (AF). — ²¹⁶ T. C. Bruun Neergaard: Christ. Friedrich Müller. (Neue schles.-holst. Provinzialber. IV (1814) 489—493). Dansk Manuskript hertil i Ny kgl. Saml. 1977 b 4° (KB). — ²¹⁷ A. M. Wiesener: Slægten Boalth (Bergen 1911) 80 f. — ²¹⁸ Danmarks Adels Aarbog.

NICOLAY GOMARD,
H. C. ANDERSENS FADDER.

Af Th. Hauch-Fausbøll.

Kontorchef H. G. Olrik har i en Kronik i Berlingske Tidende for 22. Juli 1938 »Om Hans Christian Andersen og Slægten Gomard« fremsat Formodninger om, at H. C. Andersens Fadder *Nicolay Gomard* skulde være H. C. Andersens virkelige Fader. Da jeg forlængst havde hørt den samme Formodning fremsat fra anden Side, har jeg haft Opmærksomheden henvendt paa ham og uden at komme ind paa den fremsatte Hypotese, skal jeg meddele, hvad jeg ved om ham:

Naar Traditionen siger, at han hed *Jean Nicol Gomard* og hans virkelige Navn var *de Vaubernier*, er det urigtigt, thi Kontorchef Olrik oplyser, at han er født 1. Juni 1746 i Landsbyen Sogny en l'Angle (Departement Marne) som Søn af *Claude Gomard* og *Elisabeth Royer*. Om sin Alder udtaler han sig forskelligt. 1769 angiver han den til 24 Aar,¹ 1790 til 50 Aar,² eftersom det passer til Lejligheden. Han siger ligeledes 1790, at han har tjent 10 Aar som Musketer ved jyske gevorbne Regiment, hvorfra han tog Afsked 1777, Kontorchef Olrik oplyser, at han lod sig hverve 20. Juli 1767 for et Tidsrum af 8 Aar, men han maa i hvert Fald en Tid have haft to Bestillinger, thi da han 1769 paa Grund af Sygdom 3.—13. Oktober var indlagt paa Frederiks Hospital,¹ opgiver han at være Tjener i Amaliegade hos Hr. Bargum, og da han 19. Nov. 1769 faar Datteren *Elisabeth* døbt i Øster Egesborg,³ siger han at være »af Skuderup«. Siden skal han og hans første Kone have tjent en Tid hos Gehejmerraad *Rosenkrantz* paa Fyen.⁴

¹ Frederiks Hospitals Sygeprotokol 1769, Nr. 753.

² Odense Notarialdokumentnr. 12 for 1790.

³ Øster Egesborg Kirkebog.

⁴ Læge Møller i Otterups Meddelelse til Kredslæge Carøe (genfortalt af Landsarkivar G. L. Wad). Samme Kilde beretter, at Gomards egentlige Navn var *de Vaubernier*, hvorfor der formodes et Slægtskab med Louis XV.s Maitresse *Jeanne Béquy* Grevinde *Dubarry*, Datter af ugift *Anne Béquy*, kaldet *Quanting* og Accisebetjent *Jean Jacques Gomard Vaubernier*. Hun lod sig i sin Ungdom kalde *Jeanne Vaubernier*.

Allerede 1776 var han som Haarskærer beskæftiget i Odense, da han optages i Odenses Skyttelav,⁵ og 16. Feb. 1784 forundes der ham paa Arveprinsens Anbefaling Privilegium paa med egne Hænder at drive Overskærer i Odense.⁶ I begge Egenskaber forekommer han 1787, 42 Aar gl., med sin Hustru *Anna Engel*, 46 Aar, og 2 Døtre *Jacobine Elisabeth Gomar* 16 Aar og *Engel Noline Gomar*, 12 Aar.⁷

I sin Ansøgning om Ansættelse som Portner ved Hospitalet i Odense af 17. Maj 1790 skriver Gomar,⁸ at hans Næringsvej som Haandskærer ikke kan underholde en aldrende Mand med Familie, en svagelig Kone og tvende Børn. Han har ti Aar staaet i den militære Tjeneste og har nu tolv Aar været Borger i Odense; han har faaet kgl. Privilegium som Overskærer, men det har ikke kunnet tjene til hans Underholdning. Til Slut forbinder han sig til ved Tiltrædelsen at betale 100 Rdl. til Hospitalets Kasse.

I 1797 klager Gomar over Hospitalsforstander *Holmer*, men ved Undersøgelse af Klagen »var igjen adskillige Gravamina Portner Gomar til Last blevne opdagede«, hvorfor Direktionen lod ham give en alvorlig Irettesættelse og mulktene med 8 Mark.⁹ Gomar døde 23. Marts 1821, 80 Aar gl.(!) Han var først gift med *Anna Engel Jacobi*, med hvem han havde de to Døtre, af hvilke *Elisabeth* var gift med Malermester *Andreas Ernst Fich* i Odense. Straks efter sin første Hustrus Død giftede Gomar sig med sin Tjenestepige *Anne Sophie Buch* (f. 1782, † 1864), en Datter af Skomager *Niels Buch* og *Marie Kirstine Lawritsdatter*. Hun fødte ham tre Børn, deriblandt Folketingsmand, Assistent ved Fængselsvæsenet *Johan Nicolai Gomar* († 85 Aar gl. i 1900). En i 1808 født uægte Søn af Gomar *Nicolai Gomar* var 1840 Bagersvend i Tønder.¹⁰

⁵ Odense Skyttelavs Protokol I, 272.

⁶ Stiftamtets Skrivelse af 6 Marts 1784 til Odense Magistrat, Odense Amtsarkiv Nr. 148.

⁷ Folketællingen for Odense 1787.

⁸ Odense Amts Arkiv Nr. 403. Om Gomards Ansættelse som Portner se Tvende Stiftsbefalingsmænd Buchwalds Forslage om en bedre Indretning i Odense Hospitals og Communitets Administration etc. Odense 1793, 8vo., Side 83, 101, 112, 122 f.; 200 f. og 300 ff.

⁹ Odense Hospitals Deliberationsprotokol 1796—1842, fol. 4. Bispens Kopibog 1796—97, S. 475.

¹⁰ Om hans Fattigforsørgelse 1840 se: Odense Amts Arkiv, Breve fra forskellige 574/1840.

»H. C. ANDERSEN OG DET COLLINSKE HUUS.«
SMAASTYKKER FRA DEN COLLINSKE BREVSAMLING.

Ved *Albert Fabritius*.

I den Collinske Brevsamling i Det kongl. Bibliotek findes nogle Breve fra Fru *Heiberg* til *Eduard Collin*, af hvilke de fleste er uden større Betydning; blandt dem er imidlertid det nedenfor gengivne, der synes af mere almindelig Interesse ved den Bedømmelse, som Fru *Heiberg* deri giver af *Eduard Collins* Bog om Forholdet mellem *H. C. Andersen* og Huset *Collin*, vedlagt *Eduard Collins* Svarkoncept, som ogsaa maa formenes at have nogen Betydning, baade ved at vise, hvad han skrev, og hvad han udelod i sit Svar. Digterens Forhold til Huset *Collin* hører jo til de staaende Emner i dansk Litterærhistorie, og det skulde derfor ikke være uden Interesse at se, hvad en saa betydelig Dame som Fru *Heiberg*, der kendte begge Parter, mente om *Eduard Collins* Bog.

Johanne Louise Heiberg til *Eduard Collin*:

(Uden Sted) d. 17. April 1882.

Kjære Etatsraad *Collin*!

Til trods for min Beslutning først at læse Deres Bog om »*Andersen* og det *Collinske Huus*« i min Ensomhed i Sommer paa Landet, har jeg dog ikke kunnet vente saa længe, men har alt nu gjort mig bekendt med denne og føler nu Trang til at sende Dem nogle Linier herom.

Fra det Øieblik, at de *Andersenske* Breve er tilende i Deres Bog, og De selv taler, har jeg med den største Interesse fulgt, hvad De oplyser om denne forunderlige Karacters psykologiske Eienommeligheder, som De med saa stor Kjærlighed og Indsigt har tydeliggjort for os, og jeg slutter mig ganske til dem, der har yttret, »jeg holder nu meget mere af *Andersen*«, efter at De har givet mig det rette Syn paa ham, og min tidligere Dom over ham, indseer jeg nu, bør modificeres efter at have læst, hvad De har skrevet om hans tildeels sygelige Temperament, der har skaffet ham selv saa mange Lidelser, om end indbildte.

Det lille Vers, han i Hjemmet skrev, for at give sin Sorg over Kritikerne Luft, om Rosen, som Sneglen spyttede paa, finder jeg aldeles fortrinlig, ja mig synes, at dette lille Vers er noget af det Bedste, jeg har læst fra hans Haand, og vil aldrig kunne glemme

det herefter. Mig synes, at det staaer i Høide med de bedste Gøetheske Svøbeslag i lignende Anledninger.

At *Heiberg* ikke kunde sympathisere med en saa svaiende, umandig Natur, som Andersens, vil vel de Fleste kunne indsee uden at tiltro *Heiberg*, hvad han i saa høi Grad var fri for, at hans Kritik skrev sig fra Misundelse over Andersens Held og Berømthed i Udlandet, noget *Heiberg* aldrig har tragtet efter at opnaae.

Tak fordi De har haft det rette Syn paa *Heiberg* og for, at De klart og bestemt har udtalt dette.

Gjerne havde jeg i Optegnelserne om det Collinske Huus oftere seet Deres geniale, eiendommelige, vittige Søster *Ingeborgs* Billede fremhævet, hende fra hvem Andersen har hentet saa mange af sine lunefulde, pudsige Vendinger og Indfald i Eventyrene. Dog, et Lune som hendes, saa friskt, saa sprudlende lader sig vel vanskelig fastholde igjennem en Skildring, man maa selv have hørt hendes qvikke Livfuldhed og den godmodige Latter, der fulgte hermed, som gjorde, at om hendes Vid end rammede En selv, var det umuligt at vredes herover. Et er vist, at man i høi Grad maa beundre den Kjærlighed, den Taalmodighed, som Alle i det Collinske Huus har vist Andersen. Hvad mon der var blevet af ham, om ikke hans gode Engel havde ført ham ind i Deres Kreds, hvor han ved Siden af det meest udholdende Venskab fandt en daglig Regulator for hans syge Sjæls Udskejelser. Mennesket lever ikke allene af Brød, men af Paavirkning af andre Sjæle, og i Deres Huus fandt han begge Dele. Jeg haaber, at Deres sanddru Skildring af Andersen vil staae i Fremtiden, som den Kilde, hvorfra der maa øses til hans Forstaaelse, naar det uendelige meget vage og godtkjøbsagtige om ham længst er glemt.

Hvad Interesse Skildringen om Deres velsignede Fader har haft for mig, der med Beundring, Kjærlighed og Taknemmelighed gjemmer hans Minde, behøver jeg ikke at forsikre Dem om. Gud glæde ham i de lyse Egne, hvor jeg haaber, at han nu færdes, og hvorfra han nu seer ned paa os Andre, der endnu kjæmpende vandre her i Haabet om atter engang at mødes af de trofaste blaa Øine og det kjærlige Sind, som altid stod rede til at hjælpe og støtte de Forsagte og Bedrøvede.

Deres hengivne

Johanne Luise Heiberg.

Eduard Collin til *Johanne Louise Heiberg.*

(Koncept, dateret 22.—24. April 82, med Paaskriften: »hvad jeg omtrent svarede paa Fru Heibergs Brev«.)

Det har været mig en stor Glæde, kjære Fru Heiberg, at mod-

tage Deres Brev om min Bog. *De* har forstaaet den, og *De* har forstaaet mig. Jeg hører, at der findes Folk, som mene, at jeg »har klædt A. af«; saadanne Dumheder røre mig visselig ikke, det er mig en velgjørende Følelse at see erkjendt af *Dem* og *Andre*, at jeg ved min Aabenhjertighed har bidraget til at mildne den saa udbredte haarde Dom blandt hans Samtidige om hans menneskelige Skrøbeligheder.

Jeg veed meget godt, at mit Arbeide trænger til Overbærelse; der er meget Planløst i Ordningen af Stoffet. En øvet Forfatter vilde have været paa det Rene med, at man lettest gjør en Bog kjedelig ved at overlæsse den med Materiale og kun give liden Plads for Raisonnementet. En anseet Forfatter skræmmede mig allerede tidligt med den Yttring mod mine Betragtningers Affattelse i Brevform, at hele dette Afsnit maatte omarbejdes i Form af en Afhandling; dette havde nær betaget mig Modet, thi jeg følte godt, at dette Arbeide ikke laae for mig; det lyder næsten komisk, at jeg atter tog fat paa Grund af en *Andens* — man kunde gjerne kalde den trivielle — Bemærkning, at Enhver skriver paa den ham eiendommelige Maade.

Jeg maae dog fortælle *Dem*, at jeg endnu gjorde et Forsøg paa at komme ud af min Tvivl, idet jeg henvendte mig til en mig personlig ubekjendt, men anseet Forfatter med Bøn om, at han vilde sige sin oprigtige Mening. Han raadede mig til: ganske at opgive Arbeidet, da ingen meer har Interesse for *Andersen*. At denne Betragtning, som aldrig var faldet mig ind, i lang Tid betog mig Lysten til at arbeide videre, vil kunne forstaaes, naar jeg tilføier, at disse Ord kom fra en saa anseet Forfatter, som den nu afdøde Forfatter *V. Topsøe*.

Jeg indrømmer, at Bogen væsentligt — idetmindste efter Arke-
tal — er en Materialesamling. Det er maaskee en fiin Antydning heraf, naar en saa velvillig Anmelder, som *Dr. V. Pingel* i »Morgenbladet« (sidste Torsdag) anviser Bogen en Plads blandt Kildeskrifterne til den danske Litteraturhistorie, en Plads, som ogsaa *De* anviser Bogen, og som jeg med Glæde modtager. Jeg har endnu den Overbeviisning, at *A.* kun kan beskrives ved en Række af Smaatræk; thi han var aldrig nogen Heelhed. Lad *Andre* forsøge at construere ham som en Personlighed. Det skal ikke kunne siges, at jeg har hjulpet dem dertil ved at stille ham sammen med to saa heelstøbte Personligheder, som min Fader og *Heiberg*.

Naar jeg har draget *Heiberg* ind i min Fremstilling, vil *De* let see, at jeg aldeles afholder mig fra Betragtninger over ham som Digter og Kritiker og overhovedet over hans Betydning for Samtiden, men at jeg kun giver nogle Glimt til Belysning af hans Charakter, idet han, sin Overlegenhed uagtet, behandlede *A.* saa

lempeligt, og altsammen for ikke at saare min Fader. Men det var mig meer om at gjøre at fremdrage Beviser for, at han var en Mand af Hjerte. Dertil gav jeg Afdelingen¹

Naar jeg ikke har taget i Betænkning at offentliggjøre A.s private Angreb paa denne Sidste, var det simpel Pligt for mig at forklare det sande Forhold; jeg haaber, at jeg har forklaret det, uagtet jeg vel kunde ønske, at jeg havde udtalt mig udførligere derom. Hvor ofte var jeg ikke Vidne til denne Strid i hans Indre. H. var jo en af de Første, der introducerede ham som Digter og derved erhvervede hans Hengivenhed; men aldrig saasart paaviste Heiberg, at A. var kommet paa en Afvei, før Forholdet forandredes; snart derefter modtog A. en venlig Tiltale fra H., og saa var Alt strax godt igjen. Jeg har i min Erindring saamange Beviser paa, at A. i k k e k u n d e u n d v æ r e H.; thi han var ikke blind for dennes Betydning; ja, jeg kan sige, at han saae op til ham. At dette saa grundigt forandredes var en Følge ikke alene af Sammenstødet i Anl. af A.s uheldige Arbejder for Scenen, men deraf, at A. begyndte at blive bekjendt, ja endelig berømt i Udlandet. Hvad han i sin Barndom drømte, hvad han senere uafledeligt higede efter var nu blevet til Virkelighed. Denne Berømthed var ham Maalestokken for en Digters Værd; at opnaae den var for ham en Digters Opgave. Dette H e l d forvirrede hans Phantasi; han stillede sig selv ved Siden af, maaske over de største, men i Udlandet mindre bekjendte danske Digtere. Dette var hans Sygdom.

Men hvorledes var det muligt, at han kunde være berømt i Tyskland, inden han havde skrevet Eventyr? Dette kan jeg ikke forklare. At Tydskerne have været mere klartseende end de Danske, er kun en Paastand.

At jeg tilnærmelsesviis har opnaaet at give en god Skildring af min Fader, glæder det mig meest at høre fra D e m; thi af de Nulevende er der udenfor Familien Ingen, der har kjendt ham som D e. Tak for, hvad De har været for ham, medens han levede. Tak fordi De har bevaret ham i uforandret kjærlig Erindring.

22/4 82.

Deres hengivne

Tak for Deres Ord om min Søster Ingeborg. Den Smerte, jeg følte ved hendes Død er intet imod det lange, ikke ophørende Savn. Intet er vissere, end at en Beskrivelse af Aanden i det Collinske Huus er mangelfuld, naar den ikke indeholder noget om hende. Dette har De, som har kjendt og forstaaet hende, Grund til at sige.

¹ Hele dette Afsnit atter overstreget.

Aldrig har jeg kjendt et saa uopslideligt Humeur som hendes, aldrig har jeg kjendt et varmere Hjerte end hendes; i begge Henseender var hun dog kun sig selv i Familien og blandt nogle Venner. Her var hendes Kjærlighed trofast, ja om man vil, partisk; thi den som yttrede noget om En af denne Kred, faldt i Unaade hos hende. Lad være, at man kan kalde dette noget »begrændset«, det er dog noget smukt menneskeligt. Reflexion var ikke hendes Sag, Øieblikkets Indtryk bestemte hendes Sympathi, ligesom det dannede hendes Omgangssprog; hendes Omgang med Heiberg er mig uforglemmelig; det var beundringsværdigt, at han med saamegen Lethed satte sig ind i et saa eiendommeligt, for ham uvant Forhold. Man kan have et varmt Hjerte uden derfor at være blød; hun var ikke eftergivende i sin Dom, hun holdt fast ved sin Dom, især om Personer; men naar hun var gaaet for vidt i sin Paastaalighed, fortrød hun det bitterligt, thi altid vandt hendes gode Hierte Seir.

Hun elskede, ja tilbød min Fader. Gud veed, at han for os Alle var den samme kjærlige Fader, men hun var dog sikkert hans Yndling og ubetinget den bedst begavede af os Alle. Hvilken Indflydelse hun havde paa vore lykkelige Familieforhold, har De havt Leilighed til at bedømme.

Hvad nu mit eget personlige Forhold til hende angaaer, da var dette saaledes, at jeg kun med Taarer i Øinene kan tænke paa hende og tale om hende. Vor Sympathi gjorde sig gjældende i enhver Retning; helst dvæler jeg dog ved den Tid, da vi to unge lattermilde Mennesker vare blevne alvorlige; thi ogsaa her mødtes vi i Enighed. Hun gik som et Barn til Vor Herre.

See, i denne Tone, kjære Fru Heiberg, kan jeg skrive til Dem; men hvorledes skulde det kunne være noget for Mængden? Forøvrigt synes mig, at A. i sine Breve giver et smukt Billede af hende.

At jeg tilnærmelsesviis etc. 24/4 82.

JULIANE MARIE WALLICH.
ET TIDSBILLEDE FRA DANSK OSTINDIEN.

Ved *Lorentz Bie.*

I sin Bog »En Østerlandsfærd« beskriver Forfatteren, Dr. Aage Krarup Nielsen et Besøg i Danmarks gamle Koloni Frederiksnagore. Paa sin Vandring i den under Ole Bies Auspicier opførte Kirke standser han ved en sort Marmortavle med følgende Indskrift:

Til Minde om
Juliane Marie Wallich
født 5/2 1797, gift 30/5 1812,
død 1/8 1812.

samt nogle Mindeord paa Engelsk, der oversat lyder omtrent saaledes:

Hvor magtesløs var hendes blomstrende Ungdom,
hendes Karakters pletfri Uskyld,
den dybe Agtelse, hun nød,
og hendes Husbonds inderlige Kærlighed
mod Dødens mægtige Arm.

Tallene paa Mindetavlen giver unægtelig Anledning til Eftertanke, og Forfatteren fortæber sig da ogsaa i Illusioner om, hvorledes den lille Barnekone saa hurtigt blev revet bort fra Livet. »Hvem formaar nu at løfte det Slør, der skjuler Juliane Marie Wallichs korte Livshistorie, der fik saa brat og trist en Afslutning. Hendes danske Fornavne og hendes Ægtefælles engelske Navn ..., men en Gang vil der, kan hænde, komme en rigtig Digter til Serampors gamle Kirke og standse ved den samme sorte Marmortavle, og han maa kunne digte hende lyslevende frem og fortælle hendes Historie, saaledes som den kunde have været.«

Om nu Digteren var kommet først, saa havde vi maaske faaet Historien, »som den kunde have været«, men da Forfatteren ogsaa regner med den Mulighed, at en eller anden formaar at »løfte Sløret«, saa — det er trist at sige — tages Sommerfuglestøvet af Vingerne sammen med at Sløret løftes. Ikke saaledes at forstaa, at der kan siges noget paa den 15aarige Brud, hun havde endnu

ikke naaet at skabe Historie om sin Person. Hendes Historie maa derfor søges længere tilbage, hos Forældrene, og her er den.

Faderen, *Christopher Hals*, var Nordmand. I den omhyggeligt udarbejdede Stamtavle over Familien Hals (udgivet af A. W. Rasch, Christiania 1902, pag. 92) er hans Rubrik udstyret med lutter Spørgsmaalstegn, han kaldes fejlagtigt Christian, født ca. 1771, Officier?, kom til Vestindien?, mon han ikke var Skibsfører?. Han er kortsagt forsvundet for Familien og har aldrig ladet høre fra sig. Faderen var Kaptajn i Nordenfjeldske Skiløberbataillon *Lorentz Christian Hals* (1739—1802) og Moderen *Maria Jøhannesdatter* fra Gaarden Harstad i Romedal († 1800, 67 Aar gl.). Ægteskabet synes ikke at have været lykkeligt, idet Hustruen paa et vist Tidspunkt maatte anmode Myndighederne om Hjælp til at erholde sin Del af Mandens Pension, som han forholdt hende.

Christopher gik kort sagt til Søs, ud paa de store Have, hvor vi ikke kan følge ham, gik i Land i Indien, og traf her sin vorde-
dende Hustru.

Caroline Franciska Bie havde en sørgelig Start. Hendes Fader, Skribent, Lejlighedsdigter og Prokurator *Jacob Christian Bie* var i 1771 dømt til Rasphusarbejde paa seks Aar for forskellige politiske Forseelser, som vi vilde kalde dem i vore Dage, men da det senere kom frem, at han havde efterskrevet Kongens Navn paa et Privilegium til at trykke Almanaker, blev Dommen af Højesteret i 1772 forhøjet til at miste Haand, Ære og Boslod, en Straf, som senere blev formildet til livsvarigt Rasphusarbejde og yderligere tildels eftergivet i 1777, da han paa visse Betingelser slap ud og kom til Ostindien paa Broderen, *Ole Bies*, Forbøn.

Om disse Broderens uselviske Anstrængelser vidner et Brev, skrevet i Frederiksnagore d. 12. Januar 1778, da Jacob Bie allerede var paa Vej til Indien.¹

»Min kiereste Broder! Dit kierkomne Brev af 4. Decbr. 1776 er mig rigtig tilhænde kommen. Du kand nu vel ey være uvidende om at ieg i Begyndelsen af samme Aar med Skibet »Tranquebar«, Capt. Junge, paa det indstændigste og veemodigste hos Directionen af det Asiat. Comp. anholdt om dets Intercession om Din Frihed (Dir. har i saa Fald aldrig tilskrevet mig) og naar den Naade skulde erholdes, at den da gunstigt vilde tillade Dig med Kone og Børn at overgaa til Indien, da ieg skulde sørge for Din videre Lykke og ønsker ieg hiertelig med næstkommende Skib hertil i Aar at fornemme denne glædelige Tidende, at min Ansøgning har havt det forønskede Udfald. Du tager feyl min Broder, naar Du troer, at mit Hierte er blevet koldt mod Dig, og at Aarsagen dertil, som Du supponerer, skal have været ufordelagtige (!) Beretninger til mig. (Herefter følger nogle Forklaringer om, hvorledes O. B. har tænkt sig at sørge for Broderens Familie, hvis de ikke kommer til Indien). A Dieu, min kiereste Broder, hils Din Kone paa det hierteligste fra mig, og vær forvisset om at ieg stedse skal erindre Dig med et oprigtigt og kierligt Broder Hierte.«

Som Tak blev han senere skammeligt svigtet.

Jacob Bies Ansøgning til Kongen om Benaadning, dateret Stadens civile Arresthus 14. Dec. 1771,² er ikke uden Tragikomik. Efterat have pointeret, at han nok havde skrevet Kongens Navn, men ikke efterskrevet det, hedder det: ...

Bogtrykker Thiele (hvem Bedrageriet var gaaet ud over) maatte kunne sige sig selv at Context, Underskrift og Segl var en Spøg, og behøvede ikke at rende fra Herodes til Pilatus med dette Privilegio. Jeg har som fattig Sollicitant lagt her i 7 Aar med Kone og Børn, og ej havt en Skilling Soutien, jeg har aagret med mine ringe Talenter, ikke Dovenskab, ikke Liderlighed, men en uundgaaelig Armod har neddraget mig, jeg har prøvet hvad Kulde, Sult og Tørst formaar ... saaledes drev Flyttedagen og mit af min Vært for Husleje tilbageholdte Tøj mig første Gang til Fischer.«

I Rasp- og Børnehuset paa Christianshavn, hvor han var indsat, herskede tøjlesløse Forhold, Mænd og Kvinder færdedes mellem hinanden, Bachhus fik sit og Eros sit. For Jacobs Vedkommende fik disse Forhold Udtryk i en Indførsel i Børnehusets Daabsprotokol:

»Den 30. Mai 1774 sidstleden fødte *Maren Sørensdatter* uægte et Dreng- og et Pigebarn. Den 2. Juni næstefter blev Drengen i Daaben kaldet *Carl Frands* og Pigen *Caroline Franciska*. Hun foregav til Barnefader, som og ved Daaben blev udlagt, en Soldat ved Navn *Mathias Nielsen* af dem, som bær grønne Opslag.«

Maren Sørensdatter var indkommen 30. Oktober 1759, 28 Aar gammel, for at have afbrændt en Gaard i Baldersbrønde, og var herfor idømt Børnehuset paa Livstid — det blev 41 Aar — idet hun døde i Fængslet 8. Juni 1800. At hun ellers har været en skikkelig Kvinde fremgaar af Danske Kancellis Forlangende om at hendes Kaar skulde gøres saa taalelige som mulig. Ingen kunde dog af denne Indførsel drage den Slutning, at Jacob Christian var Faderen, hvis ikke Protokollen »Børnehuset-Straffede Qvinder paa Livstid« havde indeholdt den famøse Tilføjelse, at »Caroline Franciska d. 29. Mai 1777 udkom, og til Opdragelse blev overtaget af Mdme. Bie.«³ Om Drengen vides kun, at han forblev i Fængslet hos Moderen.

Med Skibet »Rigernes Ønske« udkom Jacob Christian i 1778 til Indien, hvor han tog Ophold hos Broderen i Frederiksnagore, medens Kone og Børn snart efter fulgte, nogle til Trankebar, andre til Frederiksnagore.

De ostindiske Kilder er sparsomme om Hals, rimeligvis fordi han har været i engelsk Tjeneste. Carolines ægtefødte Søster *Juliane Marie*, den senere Bispinde *Øllgaard*, har som purung Pige i Indien ført en »Memorante« om Familieforhold og deslige, hvoraf her fremdrages nogle Notater:

»Den 8. July 1790 kom min Søster Caroline Franciska Bie fra Trankebar til Serampour med Capt. Berg, førende Companiets Skib Dannebrog.« (Moderen var i Mai s. A. død i Trankebar).

»Min Søster Caroline Bie forlod Serampour med Madame Toorball d. 29de Juni 1793 og reiste til Benares. Hr. Christopher Hals fulgte med.«

»Den 3d. December 1793 blev min Søster Caroline Bie gift med Hr. Christopher Hals i Benares i Tornballs Hus.«

»Den 2d. February 1794 kommer Hals med Kone fra Benares til Frederichsnagore — den 20. Marcii 1794 reiste Hals igien fra Serampour til Benares.«

»Den 17de July 1794 forlod min Søster Caroline Hals mig for at reise til sin Mand i Grantnaghur Chanar, den 1. Septbr. er han arriveret der.«

»Den 10de September 1794 gjorde min Søster Caroline Hals Barsel med en Pige.«⁴

»Den 12. February 1796 kom Hals til Serampour fra Benares.«

Den lille Juliane Maries Fødsel er ikke kommet med i Optegnelserne. Efter Mindetavlen skal hun være født d. 5. Februar 1797, efter private Optegnelser (hvorom senere) 19. Sept. 1797. Som et Tegn paa, at det uægte Barn var fuldt akcepteret i Familien bemærkes, at hun overalt i Memoranten omtales som Søster. Ganske bemærkelsesværdigt er ogsaa Brugen af Serampore og Frederichsnagore i Flæng, saaledes som det antagelig fandt Sted blandt Danske.

Hals' Rejser frem og tilbage i Landet udelukker, at han sejlede paa Langfart, hvorimod han meget vel kan have været Flodskipper, idet det Rejsen mellem de i Memoranten nævnte Byer foretoges ad Ganges. I Kay Larsens »Ostindiske Personalialia og Data« nævnes han forøvrigt som Indigoplanter.

Om én Langfart ved vi imidlertid Besked, den, hvormed han endte sit Liv.

Under Krigen mellem Frankrig og England var den danske Regering omsider gaaet ind paa at lade danske Handelsskibe konvojere, idet det dog var en Forudsætning, at Føreren var dansk, og at Ladningen tilhørte danske Undersaatter. Dette førte til, at danske Koffardiofficerer var eftertragtede som Førere, ligesom man søgte danske Straamænd til at paatage sig Ladningsejerens Rolle. Begge Dele gav gode Penge for de Rollehavende, og i dansk Ostindien foregik da ogsaa adskilligt i denne Retning. Saaledes løste den for Ole Bie, som da var i Danmark, fungerende Chef i Frederichsnagore, Jacob Krefthing, d. 9. Decbr. 1797 algiersk og latinsk Søpas for »sit« Skib, »Odin«, et stort Fartøj paa 1007 Tons.⁵ Som Fører engageredes Christopher Hals. Skibet kom afsted, og efter dets Instruks skulde det søge ind til St. Helena, for der at oppebie det danske Krigsskib. Det var første Gang, at Konvojerings skulde staa sin Prøve, og Orlogsskibet »Oldenborg«, Kommandørkaptajn Lützwow, som afgik fra København d. 10. Maj 1798, havde mistet det ene af sine to Konvojskibe i Kattedag, idet Duntz-

felts »Fredensborg« var blevet borte for Krigsskibet. Ved sin Ankomst til St. Helena d. 3. August traf Lützwow 3 danske Skibe, som ønskede Konvojering til Hjemlandet, blandt disse »Odin« med en Ladning til det kolossale Beløb af £ 150000, konsigneret til Blacks Enke & Co. i København. Imidlertid havde den lokale engelske Guvernør faaet Mistanke til Skibene og deres Ladning og nægtede at udlevere dem, hvorfor »Oldenborg« maatte opgive Konvojeringen af disse Skibe. Englænderne tog Skibene i Forvaring, sendte dem til England og bragte dem for Priseretten.⁶

Om Forløbet af denne Sag skriver den danske Generalkonsul Wolff i London d. 15. Marts 1799 til Kommerce Kollegiet:⁷ »Idag har Sagen betræffende Skibet »Odin«, Capt. Halse, fra Batavia, anholdt ved Øen St. Helena været i Admiralitetsretten, forebragt til Forhør og endelig Decision. Skibet samt Ladningen var paa Hr. Kræftings i Frederiksnagore Vegne af en vis Mr. Princeps i London reclaimeret. Ved Forhøret blev adskillige Bemærkninger gjort, nemlig at Skibet forhen tilhørte d'Herrer Lambert Ross & Co. i Calcutta, som skulde have overladt det til Hr. Kræfting, at Capt. Halse ej var den egentlige Skipper, men at en anden ombord, Engelskmanden ved Navn Elenore var den virkelige Captain, hvilket blev stadfæstet ved Vidnesbyrd af Mandskabet, Brev fra Elenore til Hr. Lambert i London blev produceret forlangende Ordres ved Ankomsten i Canalen — og adskillige andre Observationer, at Dommeren paastod, der var største soupçon at formene at Hr. Lambert Ross & Co. i Calcutta continuerede at være Skibets samt Ladningens proprietaires og paa Grund deraf condemneredes begge, som beløber sig til £ 150000 Priis til Captorerne«.

Odin Affæren var naturligvis ikke noget isoleret Tilfælde. Adskillige danske Skibe kom for Priseretten, og mange af de danske Redere havde i deres Tjeneste udenlandske, men med denne Hensigt for Øje i Danmark nationaliserede Kaptajner. Dette vidste Englænderne udmærket godt, ligesom de var klare over de Interesser, som Kaptajnen havde i de store Ekspeditioner.

Hvorledes Hals kom ud af denne Affære vides ikke. I England opholdt han sig et halvt Aarstid efter Priseretsdommen og ankom til København fra London d. 21. Oktober 1799. Her tog han ind paa Hotel Royal ved Stranden, fik Blodstyrting d. 21. Januar 1800, og blev bragt paa Frederiks Hospital, hvor han døde d. 24. Kl. 7 Aften.⁸ Auktion over hans omfangsrige personlige Garderobe indbragte 3. Marts 108 Rdl., som skyldtes til Hotelværten. En Laaneseddel paa en Diamantring, pantsat for 800 Rdl. fandtes i Boet og har antagelig indbragt Laangiveren et artigt Overskud. Nogle private Breve er vedlagt Boets Papirer, deriblandt et fra Broderen, Premierløjtnant ved det geworbene Compagnie i Frederikshald, *Johannes Hals*, skrevet to Dage efter Christophers Død.

Dette Brev, som er adresseret til *Christopher Hals*, bekræfter, at denne er identisk baade med den af *Rasch* i Stamtavlen anførte *Christian* og med den i *Landsarkivet* fejlagtigt registrerede *Christian Halls*. Brevet udtrykker Glæden over at skulle gense en fortabt og i mange Aar borteværende Broder.⁹

Næppe kan Budskabet om *Hals'* Død være naaet til *Indien*, før den 26aarige Enke styrtede sig i *Armene* paa sin Fætter *Otto Lauritz Bie*,¹⁰ med hvem hun levede i 22 Aar, indtil dennes Død. Udtrykket er antagelig uretfærdigt anvendt. Dels kan Ægtefællerne have været skilt, dels var hvide Kvinder en saa eftertragtet Lækerbidtsken, at Ægtesengen sjælden blev kold, før en Frier viste sig paa Trapperne. O. L. Bie var kommen til *Indien*, lokket af sin Onkels *Renommé*, men har, lige saa lidt som sine seks Børn, efterladt sig Spor af Betydning.

I dette lille Embedsmandshjem, med sin Grund og Have liggende langs den mægtige *Ganges*, som tit gik over sine Bredder, anrettede store Ødelæggelser paa *Revierkanten* og efterlod sig Lig og Kadavere, naar den trak sig tilbage, fik den lille *Juliane Marie* og hendes 3 Aar ældre Søster deres Opdragelse. Om selve Huset vides endda en Del, idet det senere blev købt for 6000 *Rupies* af den engelske *Mission*, og »vedblev indtil 1875 med sit Hus, Kapel og to acres Land at være Arnestedet, hvorfra *Kristendommen* spredtes over *Indien*«. Det kaldes »et stort Hus i Midten af *Byen*, bestaaende af en rummelig *Veranda* (*portico*) og *Hall* med to *Værelser* paa hver Side. Nærmere *Facaden* er to andre særskilte *Værelser*, endvidere et *Udhus*, hvori der blev indrettet *Trykkeri*. Huset ligger ved *Flodkanten* paa en herlig stor Grund omgivet af *Have* med en *Vandpool* i *Midten*.«¹¹

Juliane Marie voksede op i disse *Omgivelser*, har vel faaet en nødtørfvig *Undervisning*, og mødte derefter i en ganske ung *Alder* sin *Fæstemand*. *Aviser* fandtes ikke, som kundgjorde *Forløvelsen*, men alligevel er vi istand til at tage Del i *Højtideligheden*, takket være en *Samtidig*, som har været saa praktisk at nedskrive *Byens Nyt* i sin *Dagbog*.¹²

Heri hedder det: »30. *May* 1811:

Ved et givet *Sælskab* af *Hr. Otto Bie* i *Anledning* af hans *Kones* — *Madame W. Caroline Bies* — *Fødselsdag* — født *Dags Dato* 1774 — blev *Mariagen* declareret imellem nævnte *Madame Bies* anden og yngste *Datter* med hendes forlængst i *Kiøbenhavn* bortdøde *Mand* — *Hr. Christopher Hals* — *Jomfrue Juliane Hals*, og *Stædets Læge*, *Herr Chirurgus Nathan Wallich*. *Fuldbyrdelsen* heraf — nævnlige *Bryllups Dagen* — er endnu ikke, til mit *Vidende*, bestemt, — idet mindste ikke bekendt,« og

»30 *May* 1812: *Indtraadte* *Herr Doctor Nathan Wallich*, *herstæds Chirurgus*, i *Ægteskab* med *Jomfrue Juliane Marie Hals*, en *Datter* af forlængst — paa en *Reyse* til, og i *Kiøbenhavn* — bortdøde *Herr Christopher Hals*, og *Madame Carolina Bie*, siiden i andet *Ægteskab* med *Hr. O. L. Bie* *herstæds* p. t. *Gemidahr*.«

Nathan Wulff Wallich var født 28. Januar 1786 i København som Søn af Købmand *Wulff Lazarus Wallich* og Hustru *Hanne Jacobson*. Efter at have taget Studentereksamen i 1801 kastede han sig over Veterinærvidenskab og Botanik, men bestemte sig om og tog kirurgisk Eksamen 1806. I 5 Aar var han Volontør paa Frederiks Hospital og Fødselsstiftelsen, men fik saa Lyst til at rejse til Ostindien. Hans Anbefalinger »for gode Indsigter i Naturhistorien, fortrinlige i Botanik, forstaar Engelsk og Fransk« fik Kommerce Kollegiet til at antage ham foran to andre Ansøgere, trods den Omstændighed, at han var Jøde, hvilket Kongen imidlertid havde erklæret ikke skulde være ham til Præjudice. Han blev ansat med Lønning efter det militære Reglement, 432 Courant Rupees om Aaret, og fik efter kongelig Resolution af 12. Decbr. 1806 bevilget et Laan paa 500 Rdl. til Indkøb af Bøger og Instrumenter mod Faderens Kaution. Udnævnt til kongelig Kirurg 31. Oktober 1806 afsejlede han fra København 1807 som Passager af 2. Rang.¹³

Ved hans Ankomst til Indien var *Juliane Marie* 10 Aar, ved Giftermaalet knapt 15 Aar. Kun i to Maaneder varede hendes Samliv med denne betydelige Mand, som senere i Livet skulde opnaa saa mange Ærespøster og kaste Glans over sit Land og dets Koloni.

Kierulf er den eneste, som i sine Annotationer har fæstet det sørgelige Budskab til Papiret:

»1. August 1812: I Middagsstunden Kl. 1 og 20 Min. døde herpaa Stædet *Madame Marie Wallich* — fød den 19. September 1797 altsaa i en Alder af 14 Aar, 10 Maaneder og 14 Dage, og efter 2 Maaneder og 2 Dages Ægteskab.«

Efter at have fungeret i Frederiksnagore under den engelske Okkupation fra 1808, i hvilken Tid han lønnedes af Englænderne, gik han i engelsk Tjeneste, blev 1814 Overintendant ved den verdensberømte botaniske Have i Calcutta og foretog som saadan talrige videnskabelige Rejser i Asien og Europa, blev 1818 Ridder af Dannebrog, 1821 Dr. phil. hon. i København, 1826 Medlem af Videnskabernes Selskab i København, 1829 Dannebrogsmænd, 1852 Kommandør af D., foruden Medlem af talrige udenlandske videnskabelige Selskaber. Hans Helbred var ikke stærkt. Allerede i September 1811, altsaa kort før Brylluppet, fik han af den engelske Regering i Frederiksnagore Orlov paa et halvt Aar for at rekreere sig paa Kap, hvor han ogsaa af Helbredshensyn tilbragte Aarene 1842—44.¹⁴

En fremragende Mand havde fundet en lille Tropeblomst, som gik i Stykker i hans Hænder. I Oktober 1813, godt et Aar efter hendes Død, tog han Afsked med sine Landsmænd, afbrød For-

bindelsen med sit Fædreland og bosatte sig i Calcutta, »hvor han blev vel modtaget af Englænderne, som kendte hans Duelighed.« I 1823 giftede han sig med en engelsk Oberstdatter og levede efter sin Afsked i 1846 i London, hvor han døde 28. April 1854. Hans Portræt, malet af Fru Jerichau-Baumann, findes paa Frederiksborg.

O. L. Bie døde d. 5. November 1823 efter 34 Aars Tjeneste i Indien. Han efterlod sig intetsomhelst, kun Enke, som da var i sit 50de Aar, og 5 Børn. Hendes Ansøgning om Pension¹⁵ har i Rubriken: »Levnet og Vandel« faaet Paategningen: »Overmaade exemplarisk og fortrinlig god«, medens den Omstændighed, at de kgl. Embedsmænd paa Stedet frivillig afgav 300 Rdl. aarlig af deres »Sparepenge« som Supplement til den ringe Pension, vidner om at Barnet fra Børnehuset havde skikket sig vel og skabt sig Agtelse blandt Venner. Endnu i den sidste Folketælling i Frederiksnagore af 1840 findes under »description of houses«: Tanti-parah Thannah 575, lowerroomed Puckah: Mrs. C. Bie, med en arbejdsløs Søn og en Datter i Huset.

NOTER OG HENVISNINGER.

¹ Commerce Collegiet, Ostindisk Journal 1780/178. — ² Ny kgl. Samlinger 743. — ³ Dette er overensstemmende med Stuckenbergs »Fængselsvæsenet i Danmark«, hvor det P. 85 siges, at han besvangrede en Livsfange. — ⁴ *Sophia Amalia Hals*, døbt 1801 i Frederiksnagore 7 Aar gl., gift 16. Oktbr. 1822 i Holmens K. med *Hans Henrik Wilhelm Bekker*, døbt 17. Sept. 1790 i Svendborg (Nikolai), død 17. Dec. 1854 i Odense som Amtsforvalter og Justitsraad. Hun død 28. Febr. 1864 i Odense. 3 Døtre. — ⁵ Commerce Collegiet, Ostindisk Journal 1801/244, Ekstrakt af Frederiksnagores Cassa Bog betr. de fra 1779 til 1801 udstedte Søpasser. — ⁶ Johs. Werner: Chr. Wilh. Duntzfelt, Kbhvn. 1927, p. 66 og 74. — ⁷ Commerce Collegiet, Ostindisk Journal 1799/112. — ⁸ Frederiks Hospital: Indkomne Syge 1800, Litr. G. Nr. 119. — ⁹ Skifteprotokol 4. Kl. Nr. 3, registreret under Christian Halls. — ¹⁰ Otto Lauritz Bie, døbt 3. Febr. 1764 i Elverum, Søn af Overførster paa Kongsberg *Tarald Ross Bie*, en Broder til Ole Bie, og *Martha Maria Flyg*, Auktionsdirektør, Kasserer, Gemidar (d. v. s. Dommer i sorte Ret), Raadsmedlem. — ¹¹ *The life of William Carey* by George Smith, Londen 1885. — ¹² Periodiske Annotationer paa Serampore i Bengalen af S. Kierulf i Personalthistorisk Tidsskrift 1931, p. 104—5. — ¹³ Carøe: Den danske Lægestand, Kay Larsen: O. P. & D. samt Ewalds Papirer i Rigsarkivet, Lægget: Kapt. Wickede vedkommende. — ¹⁴ Ewalds Papirer, Lægget: Breve fra Kræftning til Comm. Coll. — ¹⁵ Almindelig Pensionskasse, Pensions Journal Nr. 71 i R. A.

SLÆGTEN HELSTED.

Af *Olaf Helsted.*

Da jeg i Eftersommeren 1939 paabegyndte et Arbejde med at uddybe Kendskabet til min Slægts Oprindelse og Omfang, blev jeg paa Landsarkivet henvist til Dansk biografisk Leksikon, der om Slægtsnavnet Helsted skriver følgende:

»Kunstnerslægterne Helsted stammer formentlig fra Vordingborg og føres tilbage til Handskemagermester i København *Mads Sigersen Helsted*, hvis Søn, Hoboisten *Siger H.* (ca. 1792—1841), var Fader til Brødrene Komponisten *Edv. Mads Ebbe H.* og *Carl Adolph H.* Der bestaar utvivlsomt en — endnu ikke dokumenteret — Forbindelse mellem disse og Skomagermester *Johan H.* (1769—1851), der var Fader til Maler *Fred. Ferd. H.* (1809—75), hvis Søn var Figurmaler *Axel Theofilus H.*«

Skomagermester *Johan H.* havde foruden ovennævnte Søn *Fred. Ferd. H.* en ældre Søn, nemlig Skomagermester *Niels Peter Helsted*, som var min Bedstefader, og gennem nogle efterladte Papirer havde jeg paa Forhaand Kendskab til min Oldefaders Familieforhold. Min afdøde Fader udtalte ofte, at han ogsaa var i Familie med Musikerne *Carl* og *Ebbe Helsted*, uden at han dog nærmere kunde oplyse hvorledes.

Da *Johan Helsted* var født 10. Marts 1769 i Vordingborg, var det naturligt for mig at søge Oplysning i Vordingborgs Kirkebøger fra dette Tidspunkt; men jeg fik den Jobpost, at disse var brændt, og paa Rigsarkivet fandtes ingen Folketællingslister fra før Aar 1787, saa heller ikke ad den Vej kunde jeg faa nogen Hjælp. Derimod fandtes samme Sted en Fortegnelse over Borgere i Vordingborg, »Efterretninger for Ægteskaber i Vordingborg for Aar 1771«, og heri fandtes Navnet paa en Konsumtionsbetjent *Sier Helsted* og *Hustru*, henholdsvis 56 og 40 Aar gamle. — Meget udtømmende var denne Oplysning ikke, og Folketællingslisten for 1787 (den første i Danmark) viser, at der da ikke længer bor nogen Familie af Navnet *Helsted* i Vordingborg. Derimod er en Dreng, *Johan Helsted*, i Lære hos Skomagermester *Knudsen*, *Ahl-gade 72*, og denne Læredrengs Alder opgives til 17 Aar.

Det var nærliggende heraf at slutte, at Konsumtionsbetjent *Sier Helsted* enten var flyttet fra Byen eller død mellem 1771 (da

hans Navn findes i Ægteskabslisten) og 1787 (da han ikke findes i Folketællingslisten). Senere Undersøgelser viste, at han var død.

I Vordingborg Skifterets Protokol findes 13. Sept. 1776 og 15. Marts 1777 behandlet Boet efter afdøde Sier Helsted, og her opgiver Enken Navnene paa sine i Ægteskabet fødte fire Børn: *Mads Sigersen* (23 Aar), *Casper* (17 Aar), *Johan* (Alder ikke anført) og *Ellen* (21 Aar). Ved en Barnedaab i 1801 og et Bryllup i 1797 fører baade Casper og Johan Mellemlavnavnet *Sigersen* foran Familienavnet Helsted, saaledes som det er anført for Mads allerede ved Skiftesamlingen efter Faderen.

Musiker- og Malerslægterne Helsted nedstammer altsaa fra ældste og yngste Søn af Konsumtionsbetjent Sier Helsted. Alle de tre Brødre kommer til København og faar Borgerskab i deres Fag i Løbet af Aarene 1796 og 97, den yngste først, den ældste sidst.

Caspers ældste Datter er *Juliane Marie*, som blev gift med Johans ældste Søn, *Niels Peter*. Min Slægtsgren nedstammer saaledes fra baade den mellemste og den yngste af Sier Helsteds Sønner.

Naar Biografisk Leksikon skriver, at Slægten stammer fra Vordingborg, er det for saa vidt rigtigt, som det ogsaa fremgaar af foranstaaende. Johan opgiver da ogsaa i Folketællingslisten for 1850 Vordingborg som sin Fødeby; men hans Fader er rimeligvis født i København 1715 som Søn af en Grovsmed *Mads Sigersen*, der er født paa Sjælland (antagelig i Hellested) og faar Borgerskab i København som Grovsmedemester 1715.

Dette Resultat fremkommer saaledes:

I Københavns Stadsarkiv fandt jeg paa et tidligt Tidspunkt af mine Undersøgelser Navnet *Anders Madsen Helsted*, Ankersmed (Næringsbevis 3. April 1754), og en Henvisning til Forseglingsprotokol for København 1. Aug. 1765 med Koncept 123, omhandlende Skifte efter Grovsmed *Niels Johansen Gerlings* Hustru *Anne Kirstine Helsted*. Værge for Børnene bliver Gerlings Svogre *Anders Madsen Helsted* og *Sier Madsen Helsted*. Her er altsaa Tale om tre Søskende: Anne Kirstine, Anders og Sier.

I Vor Frelsers Kirkes Vielsesprotokol fandt jeg, at Anne Kirstine Madsdatter den 31. Oktober 1738 blev viet til Grovsmed *Niels Johansen Gerling*. Som Forlover for Bruden er anført *Mads Siersen*, Smed, og for Brudgommen *Mons. Johan Jensen*, Rebslager. Det synes rimeligt af Navnene at slutte, at det er Brudeparrets Fædre, der fungerer som Forlovere.

I Københavns Skifteprotokol fra 1744 findes Side 433:

»Den 3. Januar afholdes Skifte efter Grovsmed Mads Siwertsen, boende paa Agent Bjørns Plads paa Christianshavn, paa Begæring af Enken Maren Mouritzen. Af hendes Mands Børn af første Ægteskab var følgende tilstede, nemlig: Jørgen Madsen, 23 Aar, Anders Madsen, 21 Aar, Anne Kirstine, 21 Aar, og hendes

Mand Smed Niels Johansen Gerling, Elsebeth Madsdatter, 16 Aar, og i sidste Ægteskab Ellen Madsdatter, 13 Aar. To Sønner af første Ægteskab Siwert Madsen og Svend Madsen, var begge bortrejste og fraværende.«

At Mads Siersen i Skiftet er blevet til Siwertsen er kun et Eksempel til paa den fuldkomne Forvirring i Navnes Stavemaade i de gamle Protokoller. — Fra Smedelavets Ligkasse modtager Enken Maren Mouritzen den 3. Jan. 1744 et Beløb paa 15 Rigsdaler i Begravelsesomkostninger efter sin afdøde Mand Mads Siersen.

I Borgerskabsprotokollerne paa Københavns Raadhus ses Smed Mads Sigersen at have faaet Næringsbevis som Grovsmedemester i Aaret 1715, og i Listen over Indkvarteringsskatten for 1717 er hans Bopæl Nyhavn V 27, og han opgives at være født paa Sjælland. Det ligger nær at antage, at Fødestedet er Hellested i Stevns.

Først efter hans Død, nemlig ved Ellen Madsdatters Konfirmation den 7. Okt. 1746, findes Navnet *Hellested* knyttet til et af Mads Sigersens Børns Navne, den yngste Datters.

Anders Madsen faar Borgerskab i København under Navnet *Anders Madsen Helsted* den 3. April 1754, og Anne Kirstine Madsdatter, gift med Gerling, hedder som tidligere nævnt i Skiftet efter hende ogsaa Helsted til Efternavn, ligesom Sier Madsen har føjet det til sit Navn i samme Skiftedokument.

Sier Madsen Helsted, født ca. 1715, antagelig i København (da hans Fader jo vides at have faaet Borgerskab her 1715), død i Vordingborg, er altsaa den første i vor Slægt, der bærer Navnet Helsted, og han er Stamfader til begge de i Dansk biografisk Leksikon nævnte Kunstnerslægter.

**FORTEGNELSE OVER DANSK GENEALOGISK
LITTERATUR I AARET 1940.**

Ved Albert Fabritius.

Jfr. Th. Døssing & Robert L. Hansen: Dansk Tidsskrift-Index
26. Aarg. 1940, Kbh. 1941. S. 335 ff.

1940.

Slægtsbog for [ved Anna Elise Møldrups]. Kbh. 1940. 8vo.
5 S. — Udfyldningsskemaer.

Danmarks Adels Aarbog. Udgivet af en Forening. Redigeret af
Louis Bobé og Albert Fabritius. 1941. 58. Aargang. Kbh.
(1940). 8vo. XXVIII — 463 — 141 — 92 Sider. Afsnit II
indeholder Stamtavler med Vaabenafbildninger og Portrætter
over Slægterne: Behagen, Charisius, Güntersberg-Gyntelberg,
Hegermann-Hegermann-Lindenchrone, Hoppe, Kerksenbrock,
Luckner, von Stöcken, Vind (Baronerne Juel-Vind og Krag-
Juel-Vind, Greverne Krag-Juel-Vind-Frijs, Baronerne Krag-
Juel-Vind-Arenfeldt).

C. M. Munthe: Vore fælles ahner (udg. ved E. Raabe). (Oslo
1941). 8vo. 155 S.

Albæk Mølle i Skjern og Slægten derfra siden 1622. Tr. s. M.
Skjern 1940. 8vo. 76 S.

N. P. Nielsen: Lundagergaard i Højelse. Optegnelser om Gaarden
og dens Slægter. Udgivet af Grosserer Aage Jensen, Køben-
havn. Sorø 1940. 8vo. 96 S. — Ill. — 2 Tvl.

Amdrup. — Min Datters Fru Kirsten Colds Stamtavle [5: Ahne-
tavle]. Udarbejdet af G. C. Amdrup. (Kbh.) 1940. Fol. pat.
Arenstorff — se Schiebell.

Assersen — Til Minde om min Mor Frederikke Riis Larsen, født
Assersen * 1884 † 1940. (Kbh.) 1940. 8vo. 3 S.

Bang — J. W. Hansen: Nogle Optegnelser om Raadmand i Assens
Jørgen Bangs (d. 1579) Efterkommere. (Esbjerg) 1940. 8vo.
171 S.

Barfred, Barfred-Pedersen — se Pedersen.

Behagen — se Danmarks Adels Aarbog.

Berner Schilden Holsten — Lehnsbaron Hans Berner Schilden Hol-

- sten's Slægtbog. Udarbejdet af Hans Berner Schilden Holsten og Albert Fabritius, I, 1 Hefte. Kbh. 1940. 4to. 244 S. Tekstbill. — 12 Tvl.
- Bodils-Ætten* — Hans Jørgen Helms: Næstved St. Peders Kloster (Skovkloster). Næstved 1940. 4to. 678 S. (S. 648—58 Stamtavler over: Bodils-Ætten, Biskop Eskils Forbindelse med det danske Kongehus, Bosendal, Daa, Falk, Finkenov (Grib), Griis af Nordrup, Grubbe, (Hvide), Lunge, Moltke, Saltensee af Tystofte, Snubbe, Sparre (Grubbe)).
- Bosendal* — se Bodils-Ætten.
- Christensen* — Harald Viggo Christensen, Erickine Chatrine Wulff, deres Forfædre og Slægt 1940. U. St. o. A. [Kbh. 1940]. Ahnetavler for H. V. Christensen og E. C. Wulff, Johanne Pedersdatter Kofoeds Forfædre [Ascentorium], Niels Rasmus Wulf og Elisabeth Giese, deres Børn, Børnebørn og Oldebørn). 1 Tvl. lith.
- Carøe* — Th. Hauch-Fausbøll: Slægten Carøe. Kbh. 1940. 4to. 30 S.
- Charisius* — se Danmarks Adels Aarbog.
- Cold* — Min Svigersøns Dr. med. Sigurd Colds Stamtavle [o: Ahnetavle]. Udarbejdet af G. C. Amdrup. (Kbh.) 1940. Fol. pat.
- de Gros Dich* — se Pedersen.
- Daa* — se Bodils-Ætten.
- Eilskov* — Wilhelm von Antoniewitz: Slægten Eilskov. Mathias von Westen Eilskov og hans Efterslægt. Kbh. 1940. 8vo. 46 S.
- Ellegaard*. — Slægten Ellegaard. (Sorø 1940) 8vo. 8 S. — III.
- Erstad* — se Pedersen.
- Fabricius* — Danske Slægter Fabricius udarbejdet af F. B. Fabricius og L. P. Fabricius. I Slægten Fabricius fra Faaborg. 6 b Hæfte. Kbh. 1940. 8vo. (Side 153—86) (Register).
- Falk* — se Bodils-Ætten.
- Fenger* — [Th. Hauch-Fausbøll:] Proprietær August Fenger og Marie Elisabeth Hauchs Efterkommere. Kbh. 1940. Tvær-8vo. 12 S.
- Finkenow* — se Bodils-Ætten.
- Friis* — Hofviolon, Kgl. Kapelmusikus Lars Friis og hans Slægt. Blade af en sønderjydske Spillemands Levnedsløb. Samlet af Niels Friis. Kbh. 1940. 8vo. 51 S. — III.
- Giese* — se Christensen.
- Glahn* — Glahnsamfundet III Bd. 4. Hæfte. (S. 197—220, samt Professor H. C. Glahns Breve S. 81—96) (Tit. og Register). (Kbh. 1940) 4to.
- Gottskálksættin* — Indriði Þorkelsson: Gottskálksættin eða ættarkafli feðganna Gottskálks Pálssonar og Erlends Gottskálkssonar. Með

- viðaukum eftir Benedikt Sveinsson og Þorleif Jónsson. Útgefandi Valdimar Erlendsson. Kaupm. 1940. 8vo. 11 S.
- Grib* — se Bodils-Ætten.
- Grüs af Nordrup* — se Bodils-Ætten.
- Grubbe* — se Bodils-Ætten.
- Gude* — Ebba Jansen: Slekten Gude i Norge. Bergen 1940. 4to. 202 S. — Ill. — 1 Tvl.
- Gyntelberg, Güntersberg* — se Danmarks Adels Aarbog.
- Hassing* — Anetavle for Toldassistent Hans Frederik Hassing, Malermester Francis Hassing, Direktør Jens Vesterlund Hassing. Udarb. 1940 ved Personalhistorisk Institut. Frederikshavn u. A. [1940]. Fol. pat.
- Hector* — Grosserer Holger Emil Hectors Anetavle. Udarbejdet af John Arthur Lange 1940. (Kbh. 1940) Fol. pat.
- Hegermann-Hegermann-Lindencrone* — se Danmarks Adels Aarbog.
- Heyerdahl* — Slekten Heyerdahl ved Henning Sollied. Oslo 1940. 4to. 226 S. — 2 Tvl.
- Hoppe* — se Danmarks Adels Aarbog.
- Hvide* — se Bodils-Ætten.
- Hvolbæk* — Slægtsfortegnelse over Forældre til Christen Nielsen Hvolbæk og Ane Cathrine Villesen, deres Børn og Børnebørn i taknemlig Erindring samlet 1940. Kbh. [1940]. 8vo. 17 Bl.
- Høeg* — S. Arbo Høeg: Familien Høeg fra Drammen. Larvik 1940. 8vo. 136 S. — Ill.
- Irminger* — Die Familie Irminger von Fällanden-(Pfaffhausen) und Zürich. Der Verfasser: A. Irminger-Bänziger, Zürich. 6 März 1940. Fol. 35 Bl.-maskinskr.
- Isaachsen* — se Pedersen.
- Izard* — se Pedersen.
- Jensen* — Arild Falk-Jensen: Købmand W. E. B. Jensens og Hustrus Efterkommere. Med et Tillæg om deres Forfædre og disses øvrige Efterslægt. Kbh. 1940. 8vo. 80 S. — 1 Tvl.
- Jepsen* — Familiebog for Familien Jepsen 1801—1941. (Næstved) [1940]. 4to. 11 S. — Ill.
- Juul* — (P. A. H. Juul:) Stamtavle over Familien Juul, som udgaar fra Stangegaard, Aaker, Bornholm. Aar 1651—1938. Første Udgave 1938. Aakirkeby 1938 [—40]. 8vo. 85 S. — Ill.
- Jørgensen* — se Pedersen.
- Kerssenbrock* — se Danmarks Adels Aarbog.
- Kjerschow* — Familien Kjerschow med kvinnelige linjer ved Elisa Tandberg. Oslo 1940. 8vo. 103 S. Ill. 2 Tvl.
- Koefoed* — O. E. Sonne: Lauesgaards Familien [Koefoed] og den deri indgiftede Slægt. 4 Udg. Rønne 1940. 8vo. 85 S. Ill.
- Kofoed* — se Christensen.

Krag. Krag-Juel-Vind-Arenfeldt. Krag-Juel-Vind-Frijs — se Danmarks Adels Aarbog.

Kromann — se Sonnichsen.

de Lanzy — se Pedersen.

Liebe — se Pedersen.

Lier — se Pedersen.

Lodberg — Thorv. Lodberg: Slægterne Lodberg fra Holmsland og »Biskop Christen Jensen Lodbergs Descendenter«. Særtryk af Hardsyssels Aarbog 1940. Holstebro 1940. 8vo. (S. 93—146).

Luckner — se Danmarks Adels Aarbog.

Lunge — se Bodils-Ætten.

Meinertsen — (H. P. Meinertsen:) Stamtavle over min Hustrus Anna Frederikke Cæcilie Meinertsen, født (Møller) Jensen Slægt paa mødrene Side. (Præstø 1940). 8vo. 8 S. 1 Tvl.

Moltke — se Bodils-Ætten.

Mundt. Mundt-Petersen — se Pedersen.

Møller — se Pedersen.

Nordentoft — Optegnelser om Slægten Nordentoft af Johan Nordentoft. Kbh. 1940. 8vo. 253 S. 10 Tvl. [Kun tilgængelig med Forfatterens Tilladelse].

Pedersen — Gerda Mundt: Tegnemesterens Efterkommere. En Slægtbog i Fortsættelse af Bromme Mølle. Kbh. 1940. 8vo. 164 S. Ill. 6 Tvl. (Indhold: I. Peder Pedersen og hans Slægt (Liebe, Schram, de Cros Dich, Izard og de Lanzy); II. Henning Pedersen og hans Slægt (Saabye, Barfred, A. D. Jørgensen, Erstad, Møller m. fl.); III. Sophie Frederike Jørgensen, f. Pedersens Slægt (Mundt, Lier, Mundt-Petersen, Seehusen og Jørgensen); IV. Frederik Wolf Carl Pedersen og hans Slægt; V. Christiane Cathrine Seehusen, f. Pedersen; VI. Ove Christian Pedersen og hans Slægt (Isaachsen, Sarauw, Barfred-Pedersen og Viggo-Pedersen)).

Petersen — Min fædrene og mødrene Slægt ved Emil Balle-Petersen. Holbæk 1940. 8vo. 57 S.

Plessen — M. Naumann: Die Plessen. Stammfolge vom XIII bis XX Jahrhundert. Görlitz 1940. 8vo. 183 S. 39 Tvl.

Qvistgaard. — Aarsberetning for den Qvistgaardske Slægtsforening. 25 Aargang. Juli 1940. (Ringsted). 4to. 4 S.

Ravn — Jeppe A. Ravn: Slægten Ravn fra Vamdrup. Bramminge [1940]. 8vo. 52 S.

Riise — Slægts-Tavle over Etatsraad, Apoteker A. H. Riises og Hustrus Descendenter. Hillerød (Kbh.) 1940. 8vo. 27 S.

Rothe — Kancelliraad, Regimentskvartermester Carl Adolph Rothe 1689—1766. Ved Holger Rothe. Kbh. 1940. 8vo. (S. 7—14: Forældre og Søkende m. fl.). Tr. s. M.

Saabye — se Pedersen.

Saltensee af Tystofte — se Bodils-Ætten.

Sarauw — se Pedersen.

Saxe — Ludv. Saxe: Slekten Saxe i 400 år. Oslo 1940. 8vo. 123 S. 1 Tvl.

Schiebell — Gerhard Honnens de Lichtenberg: Minister v. Schiebell og Arenstorfferne paa Drebkau og Kausche. 2 Foredrag [Randers] 1940. 8vo. 32 S. 1 Tvl.

Schram — se Pedersen.

Seehusen — se Pedersen.

Snubbe — se Bodils-Ætten.

Sonnichsen — A. P. Sonnichsen, S. Sonnichsen, N. M. Kromann: Slægten Sonnichsen og de dertil hørende Slægter Thomsen og Kromann af Sønderho paa Fanø. 2 rev. og forøg. Udg. Nyk. F. 1940. 8vo. XVIII — 199 S. Ill. 7 Tvl. — 9 Billedtv.

Sparre — se Bodils-Ætten.

von Stöcken — se Danmarks Adels Aarbog.

Sørensen — Kirstine M. Olesen: Øen Langli. Livsskildringer og Slægtshistorie. Esbjerg 1940. 8vo. 251 S. 1 Tvl. (over Familien Sørensen).

Theilgaard — Thorvald Madsen: Slægten Theilgaard. (Odder (1940)). 8vo. 159 S. Ill. Halvtit.

Thomsen — se Sonnichsen.

Wendt — (Vald. Vold:) Supplement till Skånska släkten Wendt 1719—1914. (Aalborg 1940). 4to. 47 S.

Viggo-Pedersen — se Pedersen.

Vind — se Danmarks Adels Aarbog.

Wulf — se Christensen.

Østergaard — Jens Østergaard: Mindeblade om Jens Østergaard og Hustru Nicoline Cathrine, f. Nielsen, Feldingbjerg. (Stoholm) 1940. 4to. 51 S.

Supplement til Stamtafle-Fortegnelsen for 1914.

Se 36. Aargang (6. Rk. 6. Bd.) 1915, S. 315.

Wendt — Skånska släkten Wendt 1719—1914. (Malmö 1914). 4to. 72 S. 1 Tvl. Ill.

Supplement til Stamtafle-Fortegnelsen for 1923.

Se 46. Aargang (8. Rk. 4. Bd.), 1925, S. 333.

Meyer — (Fritz Meyer:) Boye Meyer's Slægt. (Kbh. 1923). 4to. 31 S. 1 Portr.tvl. Halvtit.

Supplement til Stamtafle-Fortegnelsen for 1931.

Se 52. Aargang (9. Rk. 4. Bd.), 1931, S. 266.

Langkjær — Stambogsblade over Familien Langkjær. Supplement til »Stambog over Familien Langkjær«. Udg. 1914 af Chr.

Langkjær, Sagfører i Sorø (Kbh.) [c. 1930]. 8vo. pat. Hertil et 4-sidigt Tillægsblad 1937.

Supplement til Stamtavle-Fortegnelsen for 1931.

Se 54. Aargang (9. Rk. 6. Bd.), 1933, S. 257.

Schiørring — (S. Otto Brenner:) Stamtavle over Familien Schiørring. Kbh. (1931). 4to. 21 S. dupl.

Supplement til Stamtavle-Fortegnelsen for 1933.

Se 57. Aargang (10 Rk. 3. Bd.), 1936, S. 150.

Thaysen — Fritz Thaysen: Slægten Thaysen paa Tummelsberg, Rinkenæs Sogn fra 1715 til 1933. Kbh. 1933. 8vo. 8 S.

Supplement til Stamtavle-Fortegnelsen for 1936.

Se 58. Aargang (10. Rk. 4. Bd.), 1937, S. 272.

Bircherod — Landsdommer Jacob Bircherod. Folketro og Festsik, særlig fra Fyen. Udg. af Inger M. Boberg. Kbh. 1936. 8vo. (S. 129: Familien Bircherods Stamtavle).

Paulli — Vilhelm Larsen: »Gustav Emil«. Ingeniør Gustav Emil Poulsen. Blade af en døvstums Liv. Kbh. 1936. 8vo. (S. 6—8: Familien Paulli).

Supplement til Stamtavle-Fortegnelsen for 1937.

Se 60. Aargang (10. Rk. 6. Bd.), 1939, S. 271.

Bassøe — Provsten Peter Fredrik Bassøe's efterslekt. Tillegg til »Stamtavle over Familien Bassøe«. Utgitt av oberst Hans Bassøe, Kristiania 1899. Tillegget redigert av Generalsekretær, ingeniør Bjarne Bassøe. Oslo Maj 1937. 4to. 30 S. dupl.

Refsum — Anne Marie Døhlen Innes: Tillegg til Ætten Refsum fra Romerike. Litt gårds- og slekthistorie fra Romeriksbygdene, særlig fra Nes og Sørum. Tr. s. M. Oslo 1937. 8vo. 48 S.

Supplement til Stamtavle-Fortegnelsen for 1938.

Se 60. Aargang (10. Rk. 6. Bd.), 1939, S. 273.

Abel — Konsul Albert Abels Anetavle ved Th. Hauch-Fausbøll. [Kbh. 1938]. Fol. pat.

Castberg — Slekten Castberg gjennom 300 år. Utarbeidet av A. St. Castberg. Oslo 1938. 4to. 131 S. Ill. 7 Tvl.

Lundsgaard — Af en Anetavle (Mund, Gundelach, Blom, Lundsgaard) ved Th. Hauch-Fausbøll. [Kbh. 1938]. Fol. pat.

ANMELDELSER.

Hans Wåhlin, Landskrona forna kyrka och dess minnesmärken. Malmö 1939. 4°. 163 S. med 206 Afbildninger. (John Kroon. A.-B. Malmö Ijustrycksanstalt).

Blandt de Skrifter og Afhandlinger — særlig af mere speciel Karakter —, der mellem Aar og Dag fremkommer til Belysning af Sydsveriges Historie, findes der adskillige, som er af Betydning ogsaa for dansk Historieforskning. Dette skyldes selvfølgelig i første Række de direkte Bidrag, som heri gives til Belysning af Skaanes, Hallands og Blekinges Historie i den danske Periode, men paa Grund af den Forbindelse, hvori disse gamle danske Landskaber stod med de øvrige Dele af Riget, vil man ogsaa jævnlig i saadanne Arbejder træffe Oplysninger og Vink, som kan være til Nytte i en videre Sammenhæng. Det er derfor heller ikke i denne Henseende spildt Umage at følge den historiske Litteratur i vort Naboland og ved passende Lejlighed gøre opmærksom paa et og andet Arbejde, som kan formodes at have Interesse for andre danske Forskere.

Under Omtalen af det værdifulde »Malmö fornminnesförenings årsskrift« (11. R. II, 71 ff.) blev i Forbigaaende nævnt Dr. *Hans Wåhlin* og dennes kritiske Studier over det middelalderlige Malmö. Dr. Wåhlin har imidlertid ogsaa ved en Række andre Arbejder gjort sig i høj Grad fortjent af Skaanes Historie. Nævnes kan saaledes den af ham udgivne »*Boken om Skåne*« (1930), der giver en kultur- og kunsthistorisk Oversigt over Mindesmærkerne i Skaane i Forbindelse med en Skildring af dette Landskabs hele Udviklingshistorie indtil 1658, og det store Pragtværk »*Scania antiqua*« (1931), der ved de talrige, i skønne Lysttryk gengivne Billeder af historisk mærkværdige Lokalteter i Skaane og ved de hertil knyttede, ypperlige historiske Indledninger i lige Grad er nyttigt for Fagmanden og æstetisk tiltrækkende for den alment dannede Læser.

De samme fornemme Egenskaber præger ogsaa det af Dr. Wåhlins Arbejder, som er nævnt i Overskriften. Bogen om Landskrona fremtræder i det Ydre som et usædvanligt stateligt Værk, der helt igennem bærer Vidne om Forfatterens Kultur og sikre Smag. Fremstillingen er veldisponeret og klar, undertiden tillige baaret af en fin Stemning, naar Forfatteren lader Blikket glide tilbage over de svundne Slægtled og deres Skæbner, og Indholdet er af stor Værdi for Kendskabet til ældre dansk Topografi og Personalhistorie. Paa en Maade, der næsten kan minde om det 17. Aarhundredes Bogværker, har Dr. Wåhlin fundet det formaalstjenligt at angive Planen for sit Arbejde i selve Titlen, der lover at bringe »en Samling Billeder af den tiltintgjorte Stadskirke i Landskrona kaldet St. Johannis Baptistæ Kirke, noget af dens Inventar og mange af dens Gravminder, forsynede med en Indledning om den ødelagte Middelalderstad Landskrona, dens Opstaaen, Stadsplan, Helligdomme, Kloster og Slot, dens Bebyggelse, Fæstningsværk og Ødelæggelse, om den nye Stads Opkomst, om Kirkens Historie, Udsmykning og Indretning, udgivet som et Bidrag til Kundskab om Byens Skæbne i fordums Tid.«

Som det fremgaar af denne noget omstændelige Titel, er det ikke saa helt

lidt, der bydes Læseren i den foreliggende Publikation, men Hovedformalet har dog været at samle alle Oplysninger om den ret imponerende St. Johanneskirke i Landskrona, som til saa stort Tab baade for Byen selv og for Historien faldt som et Offer for Planerne om Indretningen af nye Fæstningsværker ved Midten af det 18. Aarhundrede. En Hovedkilde til Oplysning herom er en Række Tegninger udført af en ukendt Kunstner 1750 ff. og nu bevarede i »Antikvarisk-topografiska arkivet« i Stockholm. Flertallet af disse Tegninger (193 af 196) findes paa den smukkeste Maade reproduceret i Dr. Wählin's Bog, og til hver enkelt er føjet en særdeles indgaaende Beskrivelse. Foruden den arkæologiske og kunsthistoriske Betydning, der tilkommer en saadan nøjeregnende »Rekonstruktion« af et forsvundet Bygningsmindesmærke, har den ikke mindst i personalhistorisk Henseende en stor Værdi, da det netop er saa heldigt, at der er bevaret Afbildninger af talrige Epitafier og Ligstene. Hovedparten af disse har været helliget Personer fra den danske Tid, fortrinsvis en Række mere fremragende Repræsentanter for det højere Landskrona-Borgerskab, Borgmestre, Raadmænd, Præster og andre. I mange Tilfælde er disse Tegninger aabenbart nu at betragte som primære Kilder for personalhistoriske Efterretninger, og Dr. Wählin har gjort et stort Arbejde for at tolke og supplere de undertiden noget forvanskede Indskrifter, som Kunstneren ikke altid har kunnet læse med fuldkommen Sikkerhed.

Der hviler en ejendommelig Stemning over hele dette store Gravskriftsmateriale fra en forlængst forsvundet Kirkebygning — ogsaa paa dette Omraade kan man tale om, at Historien er en »resurrection des morts.« Dr. Wählin viser selv stor Forstaaelse for dette, naar han i nogle Linier, der fortjener at anføres ogsaa som Prøve paa hans Stilkunst, siger følgende: »in för mängden av avbildade gravmonument har man ett intryck av att århundradens döda resa sig ur sina förödda gravar; de flesta av dem ha bara några få ord att säga oss, men det är ord, som handla om väsentliga ting, och de uppenbara mycket för oss om de bortgångna generationernas tro och förtrostan, liv och öden. Några av de uppståndna skuggorna skymta förbi utan att vi hinna uppfatta deras drag; med andra bli vi mera förtrogna, och somliga samla sig till släkter och svägerlag, som vi ibland kunna följa led efter led. Den försvunna staden, som vi här ha ritat kartor över och sökt arkivaliska uppgifter om, får sina döda invånare tillbaka« (S. 22—3).

Anmelderen mindes ikke længe at have set et Værk, der inden for sin Begrænsning i den Grad yder det virkelig fuldenkte som Bogen om den gamle Stadskirke i Landskrona. Der er derfor god Grund til at lykønske Forfatteren til den smukke Publikation, og det er med en egen Følelse af Tilfredshed, at man i Danmark ser, hvorledes Traditionen fra Faderen, den højtfortjente og for al dansk Kultur saa forstaaende Theodor Wählin, fortsættes af Sønnen — i samme Aand og med ikke mindre videnskabelig Stringens.

Bjørn Kornerup.

Stamtaale over Haarslevgrenen af Slægten Balslev. Udarbejdet af *Lars Chr. Balslev* og *Birgitte Balslev.* Odense 1939. 292 S. (Pris Kr. 9.— indb. Til Købs hos Forfatterne).

Blandt de saakaldte »Præsteslægter« i Danmark indtager Slægten Balslev en fremtrædende Plads. Gennem henvend tre Aarhundreder har denne frugtbare, vidt forgrenede Slægt udbredt sig over store Dele af Landet og fostret mangfoldige nyttige og værdifulde Samfundsborgere. Tæller den end ingen egentlige Stormænd blandt sine Medlemmer og kun ganske faa, som ved deres Personlighed eller deres høje Stilling har Krav paa særlig Opmærksomhed, saa kan der til Gengæld, Slægtled efter Slægtled, blandt Balslev'erne nævnes en Række Mænd og Kvinder, som ved trofast at øve Dagens Gerning i Stil-

hed har arbejdet med paa at skabe den Helhed, der kaldes Danmark. Uden at det nu altid er muligt i det enkelte at gøre Rede derfor, har denne Slægt paa mange Maader virket som et levende Element i dansk Kultur.

Ganske særlig gælder dette dens Indsats paa kirkehistorisk Omraade — næppe nogen anden Slægt kan opvise et saa stort Antal gejstlige Medlemmer som den. Endnu 1941 findes ikke mindre end 13 Balslev'er, der er ordinerede til Præstetjeneste i den danske Kirke, medens andre gamle Præsteslægter som Rørdam og Pontoppidan f. Eks. kun er repræsenteret med henholdsvis 3 og 1 gejstlige Medlemmer, og en tidligere saa blomstrende Slægt som Sidenius'erne helt er forsvundet fra Nutidens Series pastorum. Blandt de gejstlige Balslev'er er den mest bekendte uden Tvivl Lærebogsforfatteren, den mængeaarige Biskop i Ribe *C. F. Balslev* (1805—95); en Brodersøn af ham, *L. N. Balslev* († 1923) naaede ogsaa frem til en Bispestol, men iøvrigt har Flertallet virket som jævne Landsbypræster, om end ikke faa tillige har opnaaet Provsteværdigheden. Den mærkeligste af disse er maaske den gamle Consistorialraad og Jubellærer *Rasmus Balslev* († 1840), Sognepræst i Haarslev og sammen med Provst J. F. Boesen i Vigerslev en Foregangsmand i den herrnhutiske Bevægelse i Fyen, en Personlighed, som iøvrigt meget vel kunde fortjene en udfløigere Biografi.

Det er kun naturligt, at man tidligt inden for Balslevslægten har interesseret sig for Slægtens Historie. Allerede i det 18. Aarhundrede nedskrev forskellige Balslev'er Optegnelser om deres Levnedsløb, 1882 udkom en Samling af saadanne under den besværlige Titel: »Et gammelt Haandskrift om den fra Anders Rasmussen, Bonde i Byen Balslev i Fyen, stammende Balslevske Slægt, etc.«. Paa dette Tidspunkt havde dog allerede Lengnick ca. 40 Aar tidligere i sine »Genealogier« (2. Saml. I, 1845) sammenstillet en Stamtavle over Slægten (mærkeligt nok ikke nævnt i det her foreliggende Arbejde), og 1901 udkom ved Pastor Benjamin Balslev en »Stamtavle over Familien Balslev«, omfattende alle Slægtens Forgreninger. Senere — 1917 — udsendtes af samme Forfatter i Forbindelse med Pastor Lars Chr. Balslev »Stamtavle over Haarslevgrenen af Familien Balslev«, og nu (1939) foreligger en ny, stærkt udvidet Udgave af denne Stamtavle, besørget af ovennævnte Lars Chr. Balslev og Frk. Birgitte Balslev.

Det er Hovedstammen inden for den Balslevske Slægt, der her behandles, de fra Haarslev Præstegaard udgaaede Grene, hvorimod den sjællandske Gren (sædvanligvis skrevet »Balsløv«), den sønderjydske og Tommerupgrenen er ladet ude af Betragtning. Til Gengæld er der medtaget en Del indgiftede Familier (almindeligvis indtil 2. Led). Da mange af disse ogsaa henhører til gamle Præsteslægter (Boesen, Koch, Leth, Sidenius, Wegener), faar man derigennem et levende Indtryk af den stærke Slægtssammenhæng, der i ældre Tid prægede den danske Præstestand. Bogen er anlagt halvt som en Stamtavle (generationsvis opstillet), halvt som en Slægtetog. Særlig for de ældste Medlemmers Vedkommende meddeles længere Udtog af Slægtoptegnelser o. l., som vel sjældent bringer væsentligt nyt, men som det for Slægten kan være praktisk at have Adgang til paa eet Sted. Ogsaa af de afdøde Medlemmer af yngste Slægtled gives gerne en lille Karakteristik som oftest i Form af Mindeord af en den afdøde nærtstaaende Person (jævnlig hørende til Familien selv). Gennemgaaende lider disse Karakteristikker af den Svaghed, at de kun fremhæver de positive Momenter og tegner derfor sikkert et temmeligt ensidigt Billede af de paagældende Personligheder. Enkelte er tilmed noget ubehjælpsomt affattet (jfr. saaledes S. 229—30). Ligesom Udgaven 1917 er ogsaa den nye forsynet med talrige Illustrationer: Gengivelser af Portrætter og af Billeder af Lokalteter, hvortil Slægtens Medlemmer har været knyttet. De viser bl. a., at der i denne Slægt har været mange interessante Fysiognomier repræsenteret, men man beklager just derfor, at Reproduktionerne fremtræder

i en saa urimelig daarlig Skikkelse. En Del mindre Inkonsekvenser i Teksten, glemte Krydshenvisninger (f. Eks. S. 23, 29, 30 o. fl. St.) pynter heller ikke, og man kunde nok have ventet, at der var taget Hensyn til de Indvendinger, der fremførtes i en Anmeldelse af første Udgave i nærværende Tidsskrift (7. R. III, 216—17).

Som et væsentligt Fortrin i Sammenligning med den foregaaende Udgave og med flere andre Stamtavler maa derimod fremhæves, at den er forsynet med et Tillæg, indeholdende en Oversigt over, hvad der er bevaret hos Familiens forskellige Medlemmer af ydre Slægtsminder, især af haandskreven Art: Memoirer, Dagbøger, Breve o. l. Maaske havde det været rimeligt i dette Tillæg at medtage en Fortegnelse ogsaa over de Balslev-Breve, der henligger i offentlige Samlinger. I Det kgl. Bibliotek findes saaledes ikke mindre end 16 Breve fra den ovennævnte Rasmus Balslev til Professor Jens Møller (Ny kgl. Saml., 4°, 3000), endvidere et langt Brev fra den første Præst af Slægten, Provst Laurits Balslev i Guldbjerg, fra 1775, til den berømte Jurist, Professor P. Kofoed-Ancher (Kall, 4°, 573), og af Brevskriverregisteret til Privatarkiver i Rigsarkivet ses det, at især i adskillige af de Brevsamlinger, som i nyere Tid har fundet deres Plads i Arkivet, er ikke faa Balslev'er repræsenterede. For Fuldstændigheds Skyld skal nævnes, at en Række Breve fra Biskop C. F. Balslev til Kultusminister J. C. H. Fischer er offentliggjort af nærværende Anmelder i »Kirkehistoriske Samlinger« 6. R. II, 562—74. I det hele synes et mere omfattende Kendskab til den historiske Litteratur ikke at være Bogens Styrke.

En Stamtavle som den foreliggende har i første Række Bud til Slægten selv. Foruden at indeholde mangfoldige positive Oplysninger er den som et Baand, der knytter Fortid til Nutid og forener de ældre Slægtled med de efterfølgende. Men ogsaa med en videre Baggrund for Øje har den sin Betydning. Enhver, der sysler med Kulturhistorie og Kirkehistorie, kan her finde Udgangspunkt for mange Slags Betragtninger og værdifuldt Materiale til Belysning af forskelligartede Sammenhænge. Den, der saaledes en Gang vil skrive et Værk om den danske Præstestands kulturelle Indsats i Landets Historie, og som maa være fordomsfri nok til at se bort fra den kun alt for almindeligt forekommende, misforstaaede Ringeagt over for Kilder af personalhistorisk Art, vil sikkert med Taknemmelighed vide at gøre Brug af, hvad der foreligger af Slægtebøger om og Stamtavler over vore gamle Præsteslægter. Som Fortsættelse af, hvad der i ældre og nyere Tid er samlet om Slægter af lignende Karakter som Balle, Barfod, Fabricius, Glahn, Krarup, Pontoppidan, Rørdam, Sadolin, Sidenius, Tryde o. fl., fremtræder nu ogsaa den nye Stamtavle over »de Balslevs Æt og Stamme«.

Bjørn Kornerup.

SMAA MEDDELELSER.

BARON PALLE ROSENKRANTZ.

Den 1. Oktober d. A. afgik Forfatteren, Overretssagfører Baron *Palle Rosenkrantz* ved en pludselig Død i sit 74 Aar, endnu i frodig Skaberkraft. Hans seneste historiske Romaner »Griffenfeldt« (1937), »Kai Lykke« (1938), »Tordenskiold« (1939) og nylig »Rosenkrantz og Gyldenstjerne« (1940), i hvilke hans Fortællertalent, Herredømme over Stoffet og historiske Indsigt

naar Højdepunktet, indbragte ham ved Afslutningen af hans litterære Virksomhed enstemmig Anerkendelse som den ypperste blandt alle Forfattere af historiske Romaner herhjemme i Nutiden. Kun faa af hans Læsere véd hvor grundigt han forberedte sig til hvert af sine Arbejder gennem et udstrakt Kendskab til den trykte Literatur, og naar han valgte Emner fra Danmarks Fortid søgte han endog til haandskrevne Kilder. Opvokset med sin berømmelige Slægts Traditioner var hans rigt facetterede, rastløse Forfattervirksomhed præget af Historien som hans dybeste og varigste Interesse. I yngre Dage skrev han en skarpsindig Afhandling om Problemet Rosenkrantz og Gyldenstjerne i Forbindelse med Shakespeare og udformede Emnet i sin sidste Bog til et Tidsbillede af betydelig Virkekraft. Han havde en dyb Respekt for historiske Kendsgerninger og fræveg dem ikke, hvor det gjaldt kendte Hovedpersoner, og naar han forlod Virkelighedens Grund, gik hans Intuition i den psykologisk motiverede og af Tidsaanden hjemlede Retning. I sin digteriske Synskhed lod han sig ikke, som saa mange Forfattere af historiske Romaner, paavirke af personlige Sindstilstande eller ensidig religiøs eller politisk Indstilling, saalidt som han henfaldt til Godtkøbs effekter ved at lade Fortidsmennesker debattere Nutidsproblemer. Hans udprægede Mandighed skyede højstemt Pathos i dramatiske Dødsscener, al Overfølsomhed end sige Føleri. Med sin klare, juridisk skoledede Tankegang og sit kølige Maadehold trængte han ofte ind til Sagens Kerne, saa at det lykkedes ham at udrede de sammenfiltrede Traade i Fortidens diplomatiske Intrigespil som ogsaa i sjælelige Konflikter. Hans Opfattelse af Aarsagerne til Corfitz Ulfeldts tragiske Endeligt, som den er udtrykt i hans Roman »Dina« (1910), fortjener at kendes af Historikere af Faget. Endelig bør det siges, at det Sprog, Palle Rosenkrantz lægger sine Personer i Munden, vel er let arkaiseret, men mundret og naturligt og fri for al Forlorenhed, som man f. Ex. husker det fra Wolde-mars Noveller og Skuespil. Den bedste Prøve paa Rosenkrantz' fremragende Evne som Oversætter, har man i hans Gengivelse af den tyske Text til Ditlev von Ahlefeldts Memoirer. Hans personalhistoriske Arbejder, udførte paa Bestilling (Amtmænd i Danmark 1660—1935 o. a.), kan derimod ikke staa for Kritik.

Baron Rosenkrantz var Adelens tro og støtte Vaabendrager, naar og hvor man traadte dens ærværdige Traditioner og vitale Interesser for nær, og det maa beklages, at hans Standsfæller ikke under en eller anden Form har ydet ham en velfortjent Anerkendelse af hans uførtroede Arbejde i deres Tjeneste. Ved mangfoldige Lejligheder drog han til Felts mod den radikale Historieskrivnings tendentiøse Fremstilling af Adelen i 1660 som »en udlevet, aandsfattig og karakterløs Slægt«. Med Rette kom han i Harnisk overfor Gustav Bangs skamløse Pamflet »Danske Len og Stamhuse«, der spredtes i Tusindvis over Landet og skulde afgive den historiske Begrundelse for Len og Stamhuses Ophævelse. Næppe noget andet Skrift, til hvilket en Historiker af Faget har givet Navn, kan maale sig med dette i Retning af vitterlig urigtige Paastande, Forvrængning af Kendsgerninger og Klassehad. Da hin i sine Konsekvenser brutalt gennemførte Lov, der ikke gør dansk Retsbevidsthed Ære, traadte i Kraft, med ubodelig Forlis af store kulturhistoriske Værdier i sit Følge, tog han i sine Bøger, som i »Taarne og Tinder« (1909) og i Dagspressen kraftigt til Orde imod Pietetløshed og Uforstand. Palle Rosenkrantz har Hovedæren af at have kaldt det monumentale Værk »Danske Herregaarde ved Aar 1920« til Live, i hvis Redaktion han var Hovedmanden ved sin ihærdige Agitation, Forhandling og Brevveksling med Ejere og Medarbejdere. Selv skrev han i Værket ikke mindre end sytten Afhandlinger om Herregaarde i Fortid og Nutid, og hans Fremstillingsevne gav dem Flugt og Farve.

I Kød og Blod, i ydre Fremtræden som i sit ukuelige Livsmod var Palle Rosenkrantz en Renæssanceskikkelse, og han behagede sig bedst i hin Tids-

periodes Levesæt. Hans episodevis fremkomne Livserindringer vidner dog om, at han ejede Sans og Forstaaelse for Individualiteter af ganske anden Art ved sin Nænsomhed i Bedømmelsen af splittede Naturer, af skibbrudne Existenser, af syge Viljer, for blot at nævne hans betagende Billede af Dina Winhofers triste Skæbne. Hans livfyldte Skildringer fra Herregaardenes sidste Storhedsperiode, hans Karakteristikker af de svundne Tidets store Jorddrotter rummer mangt et træffende Udsagn af blivende Værd.

Udadtil viste Baron Rosenkrantz et Janusansigt; snart droges han af sine Standsfællers minderige Stamsæder, hvor han ifølge sin Byrd, den han stedse var sig bevidst, følte sig hjemme; snart bænkedes han sig blandt litterære Kaldsfæller i muntert Lag, men med al sin stærke Familiesans var han en født Enspændernatur, vant til at klare for sig selv. Kun faa kendte ham som det udprægede arbejdsglade Hjemmemenneske, en Pennens nidkære Herre og Tjener, ofte undervurderet, ofte miskendt. Med de Bøger, i hvilke han har naaet det fortræffelige, tør man tro, at hans Navn vil leve videre i Danmarks litterære Eje.

L. B.

BRAMSEN.

Sekretær *Bo Bramsen* og Hustru, født *Marie-Louise Meyer* har haft den udmærkede og originale Idé at notificere deres Bryllup nu i Forsommeren ved Udsendelsen af en Redegørelse for deres indbyrdes Slægtskab; Meddelelsen har Form af en fuldstændig Tavle over Efterkommerne af Forsikringsdirektør *Luis Bramsen* (1819—86), der er Farfader til Brudgommen og Morfaders Fader til Bruden. Den nydeligt udførte Tavle indeholder kun sparsomme personelle Oplysninger, men danner forhaabentlig Forarbejdet til en større Slægtetog.

A. F.

WILHELM ROBERT TRAP.

I Personalhistorisk Tidsskrift 4. III. findes paa S. 177—181 en Oversigt over Degn i Hvidbjerg Niels Traps Børn. Blandt disse nævnes som Nr. 12 *Wilhelm Trap*, f. 1. Apr. 1766, og det siges om ham, at han maa have været Sømand, da der i det omtalte Testamente udtales Tvivl om, han er i Live, og om han kommer tilbage til Landet. Hr. Kommunalærer A. M. S. Myrhøj, Kalundborg, har henledt Redaktionens Opmærksomhed paa en Bekendtgørelse i Berlingske Tidende for 1799, Nr. 28 af 8. Apr., hvori det hedder:

»Skulle *Wilhelm Rogers Trap*, efter Rygtet blank Officer paa Colonien Surinam i America, men som man i nogle Aar ingen paalidelig Efterretning har haft fra, enten endnu være i Live eller være død, og har efterladt sig Livsarvinger, da bekendtgjøres, at hans Fader *Niels Trap*, fordum Sognedegn i Hvidberg og Lyngs paa Thyholm under Aalborg Stift ved Døden er afgaaet den 11. Okt. f. A., og efter foregaaende Registrering etc.« Bekendtgørelsen er undertegnet af konst. Provst Rasbeck og dateret 25. Jan. 1799.

BOLDICH.

I Personalhistorisk Tidsskrift 11. II. 137 omtaler Dr. Th. O. Achelis som Nr. 55 blandt Haderslev Kommunitets Alumner 1598—1713 »*Johann Boldig, Ewall Boldigs Sohn*«, 1666—1668. Angivelsen er sikkert rigtig. Johann Boldich er døbt i Vandling den 20. 2. 1653 som Søn af Herredsfoged Ewalt Boldich, der var fra Haderslev. Men det er ikke rigtigt, naar Dr. Achelis tilføjer, at denne Johan Boldich døde i Sønderborg 1674; han var gift og havde Datteren *Anna Boldich*; hans Hustru blev iflg. Starup Kirkeregnskabsbog begravet 1694, og han selv blev begravet i Vandling den 8. 7. 1732.

Den Johan Boldich, der døde i Sønderborg 1674, var — ifølge Mollers An-

givelse i Cimbria litterata — født i Sønderborg; i al Fald var han født 1597, blev Vesperpræst i Sønderborg 1630, Hofpræst og Provst i Sønderborg 1636 indtil sin Død 1674 og nedstammer sandsynligvis ligesom førstnævnte Johan Boldich fra *Hieronimus Boldich*, der først var tysk Sekretær hos Kong Christian d. 3., derefter hos Hertug Hans d. Æ. i Haderslev og sidst Borgmester i Haderslev til sin Død ca. 1573. Iøvrigt kan jeg henvise til min Slægtsbog, Side 33, hvis Oplysninger sammen med ovennævnte refererer sig til en udførlig Korrespondance med Landsarkivet i Aabenraa.

E. Balle-Petersen.

SPØRGSMÅAL.

1.

WALTER.

Har Caroline Walter (Müller) Efterslægt?

Vor største Skuespillerinde i det 18. Aarh. *Caroline Walter* (1755—1826) tilhørte som bekendt fra sin Flugt i 1780 den svenske Scene. Hun var gift med den tyskfødte Violinist, Koncertmester *Christian Friedrich Müller* (1752—1827), hvem hun 1791 under et Ophold i Kbhvn. fødte en Datter, *Caroline*, som blev gift med Musikdirektør i den kgl. svenske Garde *C. Preymayr*. Hun døde allerede 6. Juli 1813, men efterlod en i 1812 født Datter *Caroline Preymayr*, som blev opdraget i Mormoderens Hus.

Skulde nogen kende hendes senere Skæbne, modtager jeg gerne Oplysning herom.

Teatermuseet, Christiansborg, Juli 1941.

Robert Neiiendam.

2.

PEDER HJORT.

Peder Hjort var sogneprest til Fet og Nedre Romerike fra 1734 til 1738 og til Ullensaker på Øvre Romerike fra 1738 til 1762.

Han har skrevet den såkalte »Fetvisa« en fornyelig og utførlig bygdebeskrivelse på 31 vers, se »Heimen«, Tidsskrift utgitt av Landslaget for Bygde- og Byhistorie, 2. hefte 1935 s. 71—78, 3. hefte 1935 s. 120—127 og 4. hefte 1939 s. 197—198.

Det har alminnelig vært antatt at Peder Hjort var født 1700 i Steenstrup på Fyn, og at han var sønn av sogneprest *Hans Gregersen Hjort* og *Helene (Ellen?) Paulsdatter Boesen*. Det finnes et maleri av ham i Ullensaker kirke.

Han døde 15 juni 1765 på sin eiendomsgård i Lundberg i Ullensaker, og ble begravet på Hovin Kirkegård, se Ullensaker. En bygdebok, utgitt av H. Nesten, B. I (1927) s. 173, Kallsboka for Fet og Rælingen sogn i Nedre Romerike prosti og Klokker Bastian Svendsen: *Christiania Stifts Præstehistorie* (B. Svendsens Mnskr. på Universitetsbiblioteket).

Redaktøren av »Fynsk Hjemstavn«, H. C. Frydendahl, Krarup, skriver imidlertid til meg, at det tør være tvivlsomt om oppgaven om foreldrene er korrekt. Jeg tillater meg derfor å spørre: hvem var Peder Hjorts foreldre?

Helge Refsum,
Schousterassen 11 5,
Ø. Aker.

3.

MOHRSEN.

Oplysning søkes om naar og hvor stiftamtskriver og skibsreder i Bergen *Johan Christopher Mohrsen* og hustru *Catharina thor Møhlen* døde.

Mohrsen sad som statsfange paa Akershus festning i mange aar og blev løsladt derfra i 1730 aarene, og maa da ha været en ældre mand. Hverken hans eller hustruens død kjendes i Norge, og det maa derfor antages, at de efter hans løsladelse er flyttet til Danmark, hvorfra han stammet. Det kan tænkes mest sandsynligt, at de har bodd i Kjøbenhavn. Mulige oplysninger om disse personers død etc. mottas med tak av

Bibliotekar *A. M. Wiesener*,
Bergen.

4.

SCHMIDT.

Jeg ville være meget takknemlig om det ærede Samfund kunne om mulig skaffe meg oplysninger om min tippoldemor *Christine Schmidts* familie. Hun var gift med min tipoldefar *Jens Udesen Høst*, slottsforvalter på Lövenborg. Han var födt 1746 og døde 1794. Hans ekteskap med *Christine Schmidt* blev inngått 5. oktober 1781. Deres sönn var min oldefar kjøpmann og dansk konsul i Sandefjord *Ludvig Høst*.

Med beste takk på forhånd

Ærbödigt
Byråchef *L. Grönvold*,
Dagaliveien 16,
Slemdal,
Oslo.

5.

LAYGARDT — LADEGAARD — ERICHSEN.

Oplysninger søges om Slægtninge til *Peder Lautzen Laygardt*, Gl. Haderslev (begravet 8-1-1664). Navnet er senere gaaet over til *Ladegaard* og derfra til *Erichsen* (Pastor Falle Erichsen, f. 1770, Eisbøl, Gl. Haderslev, der bosatte sig i Hejls ved Kolding).

Alle Oplysninger modtages meget gerne.

Helmer Eriksen,
Købmand,
Mørke.

SAMFUNDETS ANLIGGENDER.

I Aarets Løb har efternævnte indmeldt sig i Samfundet:

Aktuar *A. Blichfeldt-Petersen*, Aarhus, Forstkandidat *Carl Bloch*, Gentofte, Fabrikant *Hans Fyhn*, Kbhvn., Gas- og Vandmester *Chr. Jensen*, Aarhus, Tandlæge *C. H. Langebæk*, Kbhvn., Kommunalærer *A. M. S. Myrhøj*, Kalundborg, Kontorchef *P. Reitzel*, Kbhvn., Bibliotekar *Svend Pust*, Kbhvn., Kommunalærer *V. Porsvig*, Kbhvn., Slagtermester *Anton Ovesen*, Aarhus, Kammerherre, Hofjægermester *O. Vind*, Sanderumgaard pr. Marslev, *Vordingborg Bibliotek*, *Vordingborg*, *Søllerød Kommunebibliotek*, Holte, Kaptajn *J. G. W. Norrie*, Kbhvn. *University of Illinois Library*, Urbana, Ill., *Th. Thomsen*, Ekernförde, og Redaktør *Franz von Jessen*, Charlottenlund.

Samfundet har derefter 293 Medlemmer, deraf 229 i Danmark, 1 i Island, 42 i Norge og 21 i det øvrige Udland. Det samlede Antal Medlemmer var 1. November 1940 282.

Samfundets Bestyrelse bestaar for	Tiden af nedennævnte Medlemmer:
Kgl. Ordenshistoriograf, Dr. phil. et Dr. h. c. <i>Louis Bobé</i> ,* Formand.	Hovedarkivar i Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet H.
Højesteretsdommer <i>A. Drachmann</i> <i>Bentzon</i> .	<i>Hjorth-Nielsen</i> , Sekretær.
Kammerherre, Hofjægermester, Lens- baron, <i>H. H. A. Berner Schilden</i> <i>Holsten</i> .	Postmester <i>C. Klitgaard</i> .
Kontorchef i Nationalbanken <i>O. H.</i> <i>Clementsén</i> , Kasserer.	Arkivar i Rigsarkivet, Dr. theol. <i>Bjørn Kornerup</i> .*
Bibliotekar, mag. art. <i>Alb. Fabritius</i> .	Kammerherre, Etatsraad <i>G. Krag</i> .
Direktør <i>Th. Hauch-Fausbøll</i> .	Arkivar i Rigsarkivet cand. mag. <i>S.</i> <i>Nygård</i> .*
	Bibliotekar, Dr. phil. <i>H. G. Topsøe-Jensen</i> .

De med * betegnede Herrer danner Skriftudvalget.

Samfundets Revisorer er Kontorchef i Landmandsbanken *L. Bie* og Overretssagfører *St. Hetsch*.

Fortegnelse over Medlemmerne af Samfundet for dansk Genealogi og Personalhistorie.

(1. November 1941).

Æresmedlemmer.

- Rigsheraldiker, Greve *Adam Lewenhaupt*, Stockholm.
 Ridderhusgenealog, Universitetssekretær, fil. mag., Friherre *Tor Carpelan*, Helsingfors.
 Registrator i den svenske Generalpoststyrelse *Gustav Elgenstierna*, Stockholm.
 Arkivraad, fil. dr. *Johann Axel Almquist*, Stockholm.
 Professor, fil. dr. *A. R. Cederberg*, Helsingfors.
 Professor, dr. phil. *Halvdan Koht*, Oslo.

Korresponderende Medlemmer.

- Bouly de Lesdain, Louis*, Dr. jur., Dunkerque.
Durchmann, Osmo, Kamrerer, Sekretær i Styrelsen for Genealogiska Samfundet i Finland, Helsingfors.
Hildebrand, Bengt, Docent, fil. dr., Redaktør af Personhistorisk Tidsskrift, Stockholm.
Kellinghusen, Hans, Professor, Arkivraad ved Statsarkivet i Hamburg.
von Rahden, Nicolai, Friherre, Forstander for Letlands genealogiske Selskab, Mitau.
Sollied, P. R., Ingeniør, Oslo.

Medlemmer i Danmark.*)

Hs. Majestæt Kongens Haandbibliotek.

- Aalborg Haandværkerforenings Bibliotek*, Aalborg.
Aarhus Folkebibliotek.
Abildgaard, Carl, Apoteker, Nykøbing Falster.
Abildtrup, J., Lærer, Nørre Nissum.
Ahlefeldt-Laurvig, C. Greve, Overretssagfører.

*) Hvor ingen Bopæl er anført, er denne København.

- Andersen, J. Oskar*, Dr. theol., Professor v. Universitetet.
v. Antoniewitz, Wilhelm. Genealog.
Assens Amtsbibliotek, Assens.
Balle-Petersen, Emil, Købmand, Holbæk.
Barth, E. D., Overretssagfører.
Behrens, Carl, Redaktør.
Bentzon, A. Drachmann, Højesteretsdommer.
von Benzon, Aage, Vekselerer.
Berner Schilden Holsten, H. H. A. Lensbaron, Kammerherre, Hof-
 jægermester, Langesø.
Biblioteket for Thisted By og Amt, Thisted.
Bie, L., Kontorchef i Landmandsbanken.
Binzer, O., fhv. Kolonibestyrer.
Bjørling, Peter.
Black, Sophus, fhv. Telegrafbestyrer.
Blichfeldt-Petersen, A., Aktuar, Aarhus.
Bloch, Carl, Forstkandidat.
Bobé, Louis, Dr. phil., Kgl. Ordenshistoriograf.
Boeck, H., Kaptajn, Kammerjunkker.
Bokkenheuser, C. P., Oberstløjtnant.
Borberg, Svend, Redaktør.
Bornholms Centralbibliotek, Rønne.
Brenner, Franz, Dr. med., Tønder.
Bruun, A., Dommerfuldmægtig, Køge.
Bryndum, V. G. F., Stadsingeniør, Horsens.
Calov, Bent G., Bankbogholder, Kalundborg.
Carlsen, Olaf, Dr. phil., Forfatter, Sølyst pr. Skanderborg.
Carlsen, Holger C., Ingeniør, Kærgaarden, Vorupkær pr. Randers.
Centralbiblioteket, Holstebro.
Centralbiblioteket for Sydvestjylland, Esbjerg.
Centralbiblioteket for Hjørring Amt, Hjørring.
Christensen, Olav, Kommuneassistent, Haderslev.
Christensen, R. E., Overlæge, Faaborg.
Christensen, Will., Dr. phil., fhv. Arkivar i Rigsarkivet.
Classenske Bibliotek, Det, Nykøbing Falster.
Clausen, Julius, cand. mag., Bibliotekar.
Clementsén, O. H., Kontorchef i Nationalbanken.
Cold, Fr., Kontreadmiral.
Dahl, Aage, Sognepræst, Horsens.
Dahl, Flemming, Stadsarkivar.
Dansk biografisk Leksikon.
Ebstrup, H., Overretssagfører.
Ehrencron-Müller, H., Bibliotekar.
Ehrenreich-Hansen, Frk., Randers.
Esmer, Einar, Grosserer.
Fabritius, Albert, mag. art., Bibliotekar ved det kgl. Bibliotek.
Falk-Jensen, A., cand. jur. Kontorchef.
Filténborg, P., Sognepræst, Fole.
Fischer, Josef, Bibliotekar.
Flensborg, Andreas, Boghandler, Roskilde.
Folkebiblioteket, Nykøbing M.
Foreningen til Udgivelse af Danmarks Adels Aarvog.
Foss, E., Frue, Aalsgaarde.
Frederiksberg Kommunalbestyrelses Haandbibliotek.
Frederiksberg Kommunes Folkebibliotek.
Früs, Aage, Dr. phil., Professor.
Früs-Petersen, Fr., Vice-Skoleinspektør.
Früs-Petersen, H., Grosserer, Aarhus.
Fussing, Hans H., cand. mag., Lektor.
Fyhn, Hans, Fabrikant.
Fyns Stiftsbibliotek, Odense.

Færø Amts Bibliotek, Thorshavn.
Garnisonsbiblioteket.
Gentofte Kommunebibliotek.
Gladsakse Kommunebibliotek.
Glahn, H. Egede, Kontorchef.
Glenthøj, R. A. L. T., Sognepræst, Kirke Helsinge pr. Gørlev.
Grut, Andreas, Grosserer, Birkerød.
Grønbech, Poul, Grosserer.
Grønvald, F. C., Direktionssekretær.
Haase, E., Forlagsboghandler.
Haderslev Centralbibliotek, Haderslev.
Hahn-Thomsen, C., Apoteker, Nørre Alslev.
Hammer, Kai, Overlæge, Aabenraa.
Hanssen, I. W., Godsejer, Padborg.
Harbou, N., Dommerfuldmægtig, Aarhus.
Harries, O., Dommerfuldmægtig, Svendborg.
Hartmann, Hjalmar, Generalkonsul.
Hauch-Fausbøll, Th., Direktør.
Herlufsholms Skoles Bibliotek, Næstved.
Hetsch, Stephan, Overretssagfører.
Hillerød Folkebibliotek, Hillerød.
Hjersing, Knud, Sekretær.
Hjorth-Nielsen, H., Hovedarkivar.
Holck, Harald, Kontorchef i Statsministeriet.
Honnens de Lichtenberg, G., Kaptajn.
Horsens Bibliotek, Horsens.
Hvidt, L. N., Dispachør.
Hærens Arkiv.
Høeg, Eiler, Læge, Jægerspris.
Høeg Brask, R., Kontorchef.
Høegh-Guldberg, Fritz, Kaptajn.
Hørring, Johs., Retspræsident, Viborg.
Ingemann, Godsejer, Egebjerggaard pr. Kappendrup.
Jelling Seminarium, Jelling.
Jensen, Chr., Gas- og Vandmester, Aarhus.
Jensen, C. A., mag. art., Museumsinspektør.
Jeppesen, Aage, Klarskov.
Joensen, stud. art.
Johansen, Frits, Direktør.
Juel Hansen, E., Sparekassefuldmægtig, Odense.
Jørgensen, Harald, cand. mag., Arkivar i Rigsarkivet.
Kalundborg Centralbibliotek, Kalundborg.
Kindt, G., Frue, Haslev.
Kiær, H. F., Orlogskaptajn.
Kjerulf, A., Redaktør.
Kjølby, A., Forfatter, cand. phil.
Klitgaard, C., Postmester, Hjørring.
Kolding Bibliotek, Kolding.
Kornerup, Bjørn, Dr. theol., Arkivar i Rigsarkivet.
Krag, C. M. G. R., Kammerherre, Etatsraad.
Krak's Forlag.
Kvindelig Læseforening.
Københavns Kommunes Folkebibliotek. (2 Eksp.).
Københavns Stadsarkiv.
Køster, G., Lærer, Kolding.
Landsarkivet for Fyn, Odense.
Landsarkivet for Jylland, Viborg.
Landsarkivet for Sjælland.
Landsarkivet for Sønderjylland, Aabenraa.
Langebæk, C. H., Tandlæge.
Lassen, Niels B., Prokurist, Aarhus.

- Lassen-Landorph, A.*, Overretssagfører, Randers.
Lemche, Gyrithe, Frue, Forfatterinde, Lyngby.
Linde, Chr., Sagfører, Fredensborg.
Lindhard, Th., Landinspektør, Haderslev.
Linvald, A., Rigsarkivar.
Luja, A., Hovedkasserer.
Lyngby Bibliotek, Lyngby.
Lynge, H., Boghandler.
Lützhöft, H., Ingeniør, Snekkersten.
Maribo Stiftsmuseum, Maribo.
Marquard, E., cand. mag., Arkivar i Rigsarkivet.
Marstrand, W., cand. polyt., Ingeniør, Akademisekretær.
Meyer, Karsten, Højesteretssagfører.
Middelfart Folkebogsamling, Middelfart.
v. Munthe af Morgenstjerne, B. O. A., Kammerjunker, Ekspeditionssekretær.
Myrhøj, A. M. S., Kommunalærer, Kalundborg.
Møns Folkebibliotek, Stege.
Mørkeberg, H. H., Sagfører.
Nationalhistoriske Museum paa Frederiksborg, Det, Hillerød.
Nationalmuseet.
Neiiendam, R., Teaterhistoriker.
Nielsen, C. A., Bygningskonstruktør.
Nobel, O. K., Konsul.
Nordjydske Landsbibliotek, Det, Aalborg.
Nordsjællands Centralbibliotek, Helsingør.
Norrie, J. W. G., Kaptajn.
Nutzhorn, Fr., Assistent, Klampenborg.
Nygaard, G., Redaktionssekretær.
Nygaard, S., Arkivar i Rigsarkivet.
Nystrøm, Eiler, Dr. phil., Arkivar i Rigsarkivet.
Obelitz, Bredo, Fuldmægtig.
Ogaard, H., Genealog.
Olsen, Axel, Overretssagfører.
Ordenskapitlets Sekretariat.
Ostermann, H. P. S., Sognepræst, Greve, Taastrup.
Ottesen, C., Forstander.
Ovesen, Anton, Slagtermester, Aarhus.
Pedersen, Martha, Frue, Aarhus.
Petersen, Carl S., Dr. phil., Overbibliotekar.
Pontoppidan, A., Kammerjunker, Kaptajn, Klampenborg.
Porsvig, V., Kommunalærer.
Prytz, H., Dommer, Terndrup.
Pust, Svend, Bibliotekar.
Quaade, Poul, Sekretær i Finansministeriet, cand. jur.
Raadhusbiblioteket.
Ramsing, H. U., Generalmajor.
Rand, Mogens, Ingeniør, Aalborg.
Randers Centralbibliotek, Randers.
Rasmussen, K. Winkel, Fuldmægtig.
Rasmussen, Lærer, Vridsted.
Reitzel, P., Kontorchef.
Repsdorph, H., Overretssagfører.
Rigsarkivet.
Rigsdagens Bibliotek.
Ringkøbing Amts Centralbibliotek, Ringkøbing.
Rode, E., Overretssagfører.
Roskilde Bibliotek, Roskilde.
Rørsig, P. M., Lærer, Hallund, Brønderslev.
Sandal, A., Forlagsboghandler.
Schæffer, Aage, Apoteker.

Seerup, Asger, Politimester, Ringkøbing.
Silkeborg Bibliotek, Silkeborg.
Sjællands Stiftsbibliotek, Roskilde.
Skive Folkebibliotek, Skive.
Slotved, Axel, Dr. med., Reservelæge, Aarhus.
Sommer, Otto Vilhelm, Genealog.
Sorø Skoles Bibliotek, Sorø.
Sprechler, H. W., Direktør, Premierløjtnant.
von Spreckelsen, Otto, Revisor, Viborg.
Statens Lærerhøjskole.
Statsbiblioteket, Aarhus. (3 Ekspl.).
Statsministeriet.
Stricker, S. M., Hoteldirektør, statsaut. Vejer og Maaler, Christiansfeld.
Studenterforeningens Bibliotek.
Sundbo, Arne, Borgmester.
Swane, J., Amtsforsvalter, Vejle.
Svendborg By og Amts Bibliotek, Svendborg.
Søllerød Kommunebibliotek.
Sønderborg Bibliotek, Sønderborg.
Sønderjydske Landsbibliotek, Det, Aabenraa.
Tegner, L. F., Direktør, Troense.
Teist, F., Højesteretssagfører.
Thaulow, Th., Kammerjunker, Oberstløjtnant.
Thiset, Olivia, Frue, Klampenborg.
Thomsen, C. J. T., Overretssagfører, Aarhus.
Thomsen, Ejnar, Professor.
Topsoe-Jensen, H. G., Dr. phil., Bibliotekar ved det kgl. Bibliotek.
Vejle By og Amts Bibliotek, Vejle.
Vemmetofte Klosters Bibliotek, Faxe.
Viborg Centralbibliotek, Viborg.
Vind, O., Kammerherre, Hofjægermester, Sanderumgaard pr. Marslev.
Vogel-Jørgensen, T., Redaktør.
Vordingborg Bibliotek, Vordingborg.
Weberg, O., Ingeniør.
Werner, Hans, mag. art., Afdelingschef.
Willadsen, Poul, Grosserer.
Willemoës, A., Kammerherre, Oberst.
Zahrtmann, H. C., Assistent ved Post- og Telegrafvæsenet.
Zimmermann, Frk.

Medlem i Island.

Islands Landsbibliotek, Reykjavik.

Medlemmer i Norge.*)

Aall, C., Kammerherre, Ulefoss.
Bergens Museums Bibliotek, Bergen.
Bergens offentlige Bibliotek, Bergen.
Bull, Jens, Ekspedisjonschef.
Bull, Th., Grosserer.
Bull, Francis, Professor.
Daae, Anders, Apoteker, Rena.
Deichmanske Bibliotek, Det.
Drammens Folkebibliotek, Drammen.
Engelstad, Bjarne, Kaptajn, Generalsekretær, Bækkelaget.

*) Hvor ingen Bopæl er angivet, er denne Oslo

Frederiksstads Folkebibliotek, Frederiksstad.
Gløersen, Jørgen, Ingeniør.
Heiberg, G. F., Godsejer, Amble i Sogn.
Heiberg, J. V., Raadmand.
von Hirsch, Per E., Premierløjtnant, Overretssagfører, Volda, Sun-
 møre.
Holst, J. C., Ingeniør.
Horn, K., Frk., Bibliotekar.
Irgens, Aage, cand. oecon, Bankinspektør, Sandefjord.
Kolsrud, Oluf, Professor.
Kommunebiblioteket, Stavanger.
Krag, Hans, Drøbak.
Mathissen, Jørgen, Godsejer, Eidsvold.
Meidell, S. S., cand. jur., Direktør, Vinderen.
Riksarkivet, Oslo.
Rüber, Thaulow P., Overretssagfører, Sogn i Vester Aker.
Rynning, Carsten, Departementssekretær.
Rønne, Cato Krag, Arbejdsleder, Hakadal.
Sandberg, J., Generalsekretær.
Skjelderup, Arthur, Højesteretsadvokat.
Solberg, Georg, Fylkesbetjent, Drammen.
Sollied, Olaf, Overlæge, Bergen.
Statsarkivet, Bergen.
Statsarkivet, Hamar.
Statsarkivet, Kristianssand.
Statsarkivet, Oslo.
Statsarkivet, Trondheim.
Tüllier, Odd, cand. oecon.
Trondheims Folkebibliotek, Trondheim.
Universitetsbiblioteket. (2 Eksp.).
Videnskabselskabet, Biblioteket ved, Trondheim.
Wiesener, A. M., Bibliotekar, Bergen.

Medlemmer i det øvrige Udland.

Akademiska Bokhandeln, Helsingfors.
Bibliothek der Hansestadt, Hamburg.
Gibbins, Signe, Frue, Winnemucca, Nevada, U. S. A.
Gottlieb, Eigil Nicolai, Bankier, Paris.
Gottlieb, Anna Charlotte, Frue, Jönköping.
Göteborg Stadsbibliotek, Göteborg.
Heiberg, Knud, Missionær, Madras.
Hirschwaldsche Buchhandlung, Berlin.
Krag, O., Kammerherre, Minister, Bruxelles.
Krag, William, Kenya.
Lagerfelt, K. G., Friherre, Stockholm.
Universitetsbiblioteket, Upsala.
Paus, Chr., Kammerherre, Herrestad Herregaard, Mariefred, Sverige.
Riksarkivet, Stockholm.
Stockholms kgl. Bibliotek, Stockholm.
Stockholms Stads Bibliotek, Stockholm.
Thomsen, Th., Ekerförde.
Universitetsbiblioteket, Lund.
University of Illinois, Library, Urbana, Ill.
University of Minnesota Library, Minneapolis, U. S. A.
Universitäts-Bibliothek, Kiel.

REGISTER

Af *Albert Fabritius*.

Personerne anføres som Hovedregel paa deres Slægtsnavn, et saadant, der ikke er opstaaet alene ved at sætte »sen« til Faderens Fornavn, en Skik, der for Landboernes Vedkommende varer til ca. 1828, jfr. Forordn. af 30. Maj s. A. Føres et saadant Slægtsnavn ikke, anbringes Vedkommende paa Fadersnavnet, eller bliver eventuelt at udelade, naar han ikke i Teksten er nærmere bestemt.

Desuden udelades de Personers Navne, om hvem intet af videre Betydning siges i Teksten, f. Eks. Førere for Hærafdelinger, Konger og andre, i hvis Tjeneste de i Teksten nævnte Personer staar, Forfattere, hvis Værker citeres osv.

Hvad den nyere Tid angaar — Grænsen kan vel sættes ved ca. 1700 — anføres Hustruerne paa deres Pigenavn og paa det Navn, de faar ved Giftermaalet.

For den ældre Tids Vedkommende sættes de kun paa Pigenavn; er dette ikke noget egentligt Slægtsnavn, udelades det eventuelt.

Er Navnene latiniserede, bibeholdes denne Form i Registret, medmindre Teksten oplyser, hvorledes de skal gengives paa Dansk.

Nævnes en Person flere Gange paa samme Side, antydes det, hvor saadant anses fornødent, i Registret ved et mindre Tal foroven, til højre for Sidetallet.

Fyrster sættes paa deres Navn, ikke paa Landets, medmindre dette anses mest praktisk, da tillige derpaa.

Sammensatte Efternavne, f. Eks. Lente-Adler, sættes paa første Dels Begyndelsesbogstav, altsaa i det nævnte Tilfælde paa L.

Partikler som von, de, des, de la, zum osv. ses der bort fra; Eks.: des Vignes sættes under V.

Begynder Efternavnet med le eller la, sættes det derimod som Regel under L. Er Partiklen smeltet saaledes sammen med Navnet, at et nyt Ord er dannet, f. Eks. Dupuy, anbringes Navnet paa Partiklens Begyndelsesbogstav, her altsaa D.

De efter spansk Skik sammensatte Efternavne (Moderens Slægtsnavn tilføjet efter Faderens) anbringes under det første Led.

Lokaliteter og Institutioner, hvorom Teksten har Bemærkninger af særlig Betydning, er optaget i Registret.

De i den alfabetisk ordnede genealogiske Bibliografi S. 45—56 forekommende Navne er udeladt af Registret.

Abel, Slægten 252. — Albert, Kon-	krantz. — Theodor Lente, Amt-
sul 252.	md. 161.
Adeler, Leopoldine 161. — Marie	Adolph, Hertug af Holsten Gottorp
Elisabeth Lente, se Rosen-	84.

- von Ahlefeld, Hans Henrik, Over-
 kmhr. 12, 16.
 Altenburg, Anton, Rigs greve 11—
 13, 16.
 Amdrup, Kirsten 247.
 Amling, Wolfgang, Superinten-
 dent 37.
 Andersdatter, Sidsel 119.
 Andersen, H. C. 229, 231—35. —
 Poul, Præst 124, 126.
 Angell, Judithe 154. — Markus Ja-
 cobsen, Kbmd., Rdmd. 154.
 Anna, Dronning af England 12.
 Anna Sophie, Grevinde af Olden-
 burg 81.
 Anthon Günther, Greve af Olden-
 burg 81.
 Anton, Christian, Klokker 62.
 Antoni, Matthias, Præst 135.
 Arenstorff, Familien 251.
 Arentz, Margrethe Henriche 220.
 Arnskiel, Andreas 138.
 Arvesen, Erich, Brændevinsmd.
 19.
 Assersen, Slægten 247. — Frede-
 rikke 247.
 Astrup, Niels Poulsen, Præst 124.
 Augusta, Prs.se af Danmark 81.
 Aymond, Musiker 59.
 Båhl, se Boldt.
 Bacher, Christence Rasmusdtr.
 205 f.
 Bachholm, Gerhard, Sgpr. 135.
 Bagge, Ove Georg Frederik, Danse-
 og Sproglærer 180.
 Bahnsen, Hans, Farver 67.
 Balle, Slægten 256.
 Balslev, Slægten 254. — Benjamin,
 Præst 255. — C. F., Biskop
 255 f. — L. N., Biskop 255. —
 Lars Christian, Præst 255. —
 Laurits, Provst 256. — Rasmus,
 Consistorialraad 255 f.
 Baltzersen, Johann 138.
 Banér, G., Generalguvernør, 107,
 109.
 Bang, Slægten 247. — Jørgen,
 Rdmd. 247.
 Barchmann, Johanne Elisabeth, se
 Gram.
 Barck, Claes, Gæstgiver 108.
 Barfod, Slægten 256. — Frederik
 70.
 Barfred, Familien 250.
 Barfred-Pedersen, Familien 250.
 Barsø, Georgius, Sgpr. 137.
 Bartholin, Caspar 40.
 Basse, Mette Michelsdtr. 222.
 Bassebech, Cathrine, se Roslin. —
 Ide Christine, se Erichsen. —
 Inger Marie 18. — Jacob Chri-
 stophersen, Murermstr. 18.
 Bassøe, Familien 252. — Peter
 Fredrik, Provst 252.
 Bast, Anders Jensen, Præst 117. —
 Anna 120 f. — Anna Margrete
 120. — Anna Margrete 121. —
 Anne Kirstine 119 f. — Anton,
 Metodistpr. 123. — Charlotte
 Amalie 118 f. — Chr. 122. —
 Chr. Martinus 123. — Christofer,
 Skrædersv. 122. — Dorte
 120. — Dorte 121. — Dorte Pe-
 dersdtr. 121. — Dorte, se Wolf.
 — Frederik 122. — Frederik,
 Degn 117. — Frederik, Visitør
 117. — Helvig Pedersdtr. 122. —
 Joh., Skibsfører 123. — Karen
 Pedersdtr. 121 f. — Katrine Ma-
 rie 118. — Marta Pedersdtr. 122.
 — Nikolaj Thomsen, Skomager
 123. — Peder Hansen, Øltapper
 123. — Peter 123. — Ragnhild,
 se Otte. — Sofus Ingenius 123.
 — Thomas Frederiksen, Skibs-
 fører 120. — Thomas Pedersen,
 Skipper 121. — Vald., Skibs-
 fører 123.
 Beck, Familien 119. — Cecilie Jens-
 dtr. 122. — Dorte, se Bast. —
 H., Konkylolog 227. — Joh. Et-
 ters, Kbmd. 121. — Maren, se
 Otte. — Maren Otte 121. —
 Niels 121. — Peder 121.
 Behagen, Slægten 247.
 Bekker, Hans Henrik Wilhjem,
 Amtsforv. 243. — Sophia Ama-
 lia 239, 243.
 Bendix, Peter 142.
 Bentzen, Ane Elisabeth 147.
 Béquy, Anne 229.
 Berg, Kapt. 28. — Ebbe Niclas,
 Kbmd. 147. — Johanne Wilhel-
 mine, se Christmas.
 Bergfeld, Casper, Sgpr. 137.
 Berner Schilden Holsten, Hans,
 Lehnsbaron 247.
 Bersman, Gregorius, Rektor 36 f.,
 40.
 Berthelin, Jean, Pr.lnt. 16.

- v. Bertouch, E. A., Genealog 43.
 Bie, Carl Frands 238. — Caroline Franciska, se Hals. — Jacob Christian, Prokurator 237 f. — Juliane Marie, se Øllgaard. — Martha Maria 243. — Ole 237—39. — Otto Lauritz 241, 243. — Tarald Ross, Overførster 243.
- Bilfeldt, Mathieu, Kok 59.
 Bilhard, Johannes Balthazar 141.
 Bille, Lisbet Knudsdtr. 158.
 Bircherod, Slægten 252. — Jacob, Landsdommer 183—198, 252. — Jacob, Prof. 184. — Jens, Biskop 184. — Thomas Broder, Rektor 184.
 Birkeland, Michael, Rigsarkivar 69.
 von Bischwang, Dorothea Sibylle 91.
 Biørnsen, Niels, Organist 207.
 Biørnsen, Simon Peter 224.
 Bjørnson, Bjørnstjerne 69.
 Blancke, Baltzer 135. — David 135.
 Blichfeld, Henrich, Sgpr. 203, 205. — Henrik, Sgpr. 40. — Maren, se Strømborg. — Margrethe Henrichsdtr. 203.
 Block, Johannes, Amtmd. 84, 90.
 Blom, Familien 252.
 Bluhme, C. A., Minister 34.
 Boalth, Herman, cand. jur., Kancellist 222. — Louise Camilla Gustava 222.
 Bodils-Ætten 248.
 Boesen, Slægten 255. — Helene (Ellen) Paulsdtr. 259. — J. F., Provst, 255. — Lorentz, Kpl. 135.
 Boethius, Christianus, Sgpr. 139. — Jürgen 139.
 Boldich, Familien 258. — Anna 258. — Evalt, Herredsfgd. 137, 258. — Hieronimus, Bgmstr. 259. — Johann, 137, 258.
 Boldig, se Boldich.
 Boldt, Christine Wilhelmine 146. — Joh. Chr., Skipper 146. — Thome 146 f.
 Bondrup, Anne 122. — Else Katrine, se Brix. — Helvig, se Bast. — Jens 122. — Kirsten 122. — Peder Jensen 122.
 Bonnus, Jacob Nielsen, Pr. 39 f.
- Borthig, Dorte, se Bast. — Niels, Kbmd. 120.
 Bosendal, Slægten 248.
 Bournonville, August, Balletmstr. 176—182. — Charlotte, Kammer-sangerinde 182. — Edmond, Læge 180. — Helene Frederikke 177—182.
 Boysen, Andreas, Kbmd. 136. — Georg, Sgpr. 135. — Nicolaus, Lærer 139. — Paul 142. — Peder 139.
 Braëm, Charlotte Amalie 169. — Martin, Kapt. 169.
 Brahe, Anne 157. — Sophie 155. — Sten 157. — Tycho 38.
 Bramsen, Familien 258. — Bo, Sekretær 258. — Luis, Forskr.-dir. 258. — Marie-Louise 258.
 Breum, Christen Jensen, Præst 125.
 Brix, Anne, se Bondrup. — Else Katrine Mogensdtr. 122. — Jeppe Mogensen 122. — Marta 122.
 Brockenhausen 66. — Anna Maria, se Christiani.
 Brown, John, Generalkrigskommissær 146. — Polly 146.
 Bruhn, Knud, Sgpr. 135.
 Brun, Baltzer, Sgpr. 138 f. — Olave Christine Frederiksdtr. 17.
 Buch, Anne Sophie, se Gomard. — Marie Kirstine 230. — Niels, Skomager 230.
 Buchwald, Anna, se Raben.
 Buck, Marcus, Sgpr. 137.
 Busch, Jensine Erreboe 44.
 Bussch, Gerdt 134. — Hans 134.
 v. Bülow, Sophie Benedicte, se Rosenkrantz.
 Büssing, Rasmus, Sgpr. 135.
 Børgesdatter, Sofie 118.
 Caillet, Robert, Bibliotekar 60.
 des Campeaux, Kadet, Underofficer 171.
 Carl, Landgreve af Hessen-Cassel 1—15. — Landgreve af Hessen-Philipsthal 5, 7, 9, 15.
 Carlsen, Anna Catharina, se Müller. — Christen, Kbmd. 217.
 Caroline Mathilde, Dronning 58.
 Carøe, Slægten 248.
 Castberg, Slægten 252.
 Charisius, Slægten 247.

- Charlotte Amalie, Dronning 1—16.
 Christensdatter, Anne 124. — Else 124. — Inger 202. — Johanne 127. — Johanne 133. — Maren 127. — Maren 203.
 Christensen, Slægten 248. — Christen, Degn 127, 129 f., 132. — Christen, Præst 127—132. — Chr. Ferd., Teatermaler 147. — Harald Viggo 248. — Jens 125. — Jørgen 127. — Kjeld, Præst 132 f. — Niels 127. — Peder, Farver 66 f. — Peder, Præst 124. — Sophie Elisabeth 122.
 Christian V, Konge 2, 15.
 Christian VIII, Konge 218.
 Christian (d. 1695), Prins af Danmark, 3, 15.
 Christiane Charlotte, Prs.se af Danmark 3, 15.
 Christiani, Abel Margaretha 66. — Anna Maria 66. — Anna Methea, se Hallager. — Anna Sophia, se Langreuter. — Anne Margrethe, se Nybølle. — Anne Sophie Frederikke 65. — Anton, Bytjener 62. — Anthon Diderich Gerhard 65. — Augusta Elisabeth Margrethe 65. — Augusta Ferdinandine, se Venturini. — Carl Chr. Frederik 66. — Carl Rudolph Ferd., Dr. jur. 63 f. — Carl Wilhelm Rudolf 65. — Caroline Henr. Wilh. 65. — Charlotte, se Heine. — Christianus 40. — Christoph Johann Rudolph, Pr. 63. — Dietrich Anton Gerhard, Kbm.d. 62 f. — Dorothea Marg. Christ., se Volckmar. — Eleonora Birgitta 63. — Eleonora Birgitte, se Spleth. — Georg Wilhelm 63. — Gerhard Anton 62. — Gustava 63. — Henrica Christina 64. — Johann August 64. — Johann Friedrich 64. — Johann Gerhard, Kirurg 66. — Johann Gerhard, Papirhndlr. 65. — Johanne, se Rose. — Kai August, Grosserer 64. — Margaretha Magd. Elis., se Volckmar. — Mathias Rudolph, Handelsfuldm. 65. — Sophie Christ. Elis. 64. — Sophie Elisabeth Antoinette 64. — Wilhelm Carl, Boghndlr. 64 f. — Wilhelm Carl, Præst 62, 66.
 Christianus, Matthias 39.
 Christmas, Ane Cathinka 147. — Ane Elisabeth, se Bentzen. — Birtha 145 f. — Catharina 145. — Eliza, se Ferrall. — Ferdinand, Sadelmager 147. — Ferdinandine Albertine 147. — Frederik, Garvermester 147. — Georg Berisford 145 f. — Johanne Henriette, se Heinrich. — Johanne Wilhelmine 147. — Johanne Wilhelmine 147. — John 145 f. — John Frederik, Hattemager 147. — John Herman 147. — John Smith, Skibsreder, Kapt. 145—48. — Juliane Thomine 147. — Laura Emilie 147. — Wilh. Julius Bolt, Mægler 147.
 Christoffersen, Peder, Byfgd. 200, 222. — Thor, Byfgd. 110.
 Christopherson, Anders, Borgmstr. 106.
 Claudii, Laurids, Rgmtskv.mstr. 138.
 Clausen, Marx 135.
 Clemensdatter, Sidsel 200.
 Clemmensen, Dorte, se Bast. — Peder, Selvejer 121.
 Closter, Chr. Hansen, Sgpr. 140. — Hans 140. — Magdalena 140.
 Cold, Slægten 248. — Sigurd, Dr. med. 248.
 Collin, Eduard 231—35. — Ingeborg 232, 234 f. — Jonas, Kfrd. 232, 234 f.
 Conrad, Michel 137.
 Conradi, Martinus 137.
 Cormaillon, Charles Damas 8 f., 15.
 Corvinus, David 135. — Ivarus 136. — Jessenus, Sgpr. 136.
 Cramer, Bendix, Sgpr. 142.
 de Cros Dich, Familien 250.
 Cruusberg, Albert 44.
 Cröger, Borer 136. — Claus 138. — Jens 136. — Jens 140. — Michael 138. — Michael, Sgpr. 140. — Nicolaus, Sgpr. 138. — Valentin 138.
 Croegerus, Jessenius Laurentius 136.
 Daa, Slægten 248.
 Dall, Chr. 142. — Niels 142.
 Damkier, Jac. 20.
 Danneskiold-Laurvig, Charlotte Amalie, Grevinde 4, 15.

- Danneskiold-Samsøe, Christian, Greve 185.
- von Dibern, Arvid Wirtenberg, Greve 87.
- von Ditten, Jürgen Christoph 91. — Thor, Gesandt 89.
- Dobbels, Anna 84 f., 87.
- Dosser, Johann 139.
- Dreier, Johann, Conrektor 138.
- Dreyer, Peter 139. — Valentin, Sgpr. 138.
- Dubarry, Jeanne Béquy, Grevinde 229.
- Due, Manderup, Oberst 9, 15.
- Dund, Peder Otte Pedersen 120.
- Duntzfeld, Bertha, se Christmas. — Wm., Handelsmd. 146.
- du Puy, Anna Louise Frederikke 222. — Edouard 222. — Edouard, Komponist 222. — Elise Andrea Frederikke Caroline, se Hegermann-Lindencrone. — Louise Camilla Gustava, se Boalth.
- Durell, Magnus, Landshøvding 109—11.
- Düring-Rosenkrantz, Carl Frederik, Ritmstr. 169. — Marie Dorothea Elisabeth 167, 169.
- v. Düringen, Arpp 86.
- Dørr, Johan, Hrdskommer 110.
- Eber, Johann Daniel 42.
- Eeg, Erich, Konsul 27 f.
- Eichel, Chr., Sgpr. 141. — Georg, Sgpr. 141.
- Eichsen, Johs., Hofmstr. 86.
- Eilskov, Slægten 248. — Mathias v. Westen 248.
- Eisen, Augusta Elisabeth 78. — Joh. Mortensen 77 f. — Wilh. 77.
- Elert, Nicolai, Prof. 219.
- Elisabeth Charlotte af Pfalz 2.
- Ellegaard, Slægten 248.
- Erichsen, Arve 19. — Erich 21, 23. — Ide Christine, Just.rd.inde 18—28. — Niels 19. — Vigilius, Portrætmaler 19—21.
- Erstad, Familien 250.
- Eskil, Biskop 248.
- Eyraud, se Herault.
- Fabricius, Slægten 248, 256. — Johan Christian, Entomolog 199. — Johann, Sgpr. 136. — Otto, Zoolog 218.
- Falch, Dorte Abrahamsdtr. 120.
- Falk, Slægten 248.
- Fallesen, M. E., Teaterchef 176.
- Falster, Christian, Rektor 207 f., 211 f.
- Fenger, Slægten 248. — August, Proprietær 248.
- Ferrall, Eliza 147.
- Fich, Andreas Ernst, Malermstr. 230.
- Finkenov, Slægten 248.
- Fischer, Augusta Ferdinandine, se Venturini. — Christian August, Prof. 63. — J. C. H., Kultusmin. 176, 256. — Johan Thommessen, Rektor 77. — Peder Andersen 44.
- Fjeldsted, Anders, Brygger 204. — Maren 204.
- Flinthoug, Anna, se Bast. — Bertel Severin, Sgpr. 121.
- Flyg, Martha Maria, se Bie.
- Fogh, Anna Marie 204. — Jørgen Nielsen 203 f. — Karen, se Thestrup. — Laurits Nielsen, Sgpr. 203 f.
- Foss, Susanne 63.
- Frandsdatter, Karen 222.
- Frantz datter, Judithe 154.
- Frederik III, Konge 83.
- Frederik IV, Konge 4 f., 7, 10, 14.
- Frederik III, Hertug af Holsten-Gottorp 84, 86—88.
- Frederik, Landgreve af Hessen-Cassel 6, 15.
- Frees, Karen Claudstr. 206.
- Fremming, Augustinus Nielsen 22. — Ole Augustinussen, Regimentsskr. 21 f., 24.
- Freuchen, Georgius Albertus, Kapellan 140. — Nicolai, Bysekretær 140. — Nicolaus, Sgpr. 140.
- Fribert, Jacobus, Sgpr. 136. — Lorentz, Skræder 136.
- Friccius v. Schilden, Hans Heinrich, Ghrd. 170, 172.
- Friis, Slægten 248. — Abele Pedersdtr. 205. — Bendt Simonson, Landsretspræsident 150. — Chr., Greve 42. — Chr. Lauritz, Stabsdyrlæge 150. — Dorthe 156. — Inger Jakobsdtr. 118. — Jakob Henriksen 118. — Jens Christensen, Kpl. 127. — Karen Christensdtr. 203. — Lars, Hof-

- violon 248. — Lars Madsen, Kapelmusikus 150. — Matthias, Bgmstr. 112. — Mogens, Lensgreve 156. — Peter Frederik, Litterat 150.
- von Fuchs, Paul, Statsmd. 5, 15.
- Fugl, Frederik, Regimentsskr. 21 f.
- Fuiren, Jørgen, Dr. med. 40.
- Fædder, Anna Dorothea, Rigsgrevinde, se Rosenkrantz. — Jens Jørgen Ambrosius, Rigsgreve 167. — Juliane Sophie 167.
- Fædder-Charisius, Else Margrethe Hedevig Sophie 167. — Hans Frederik, Rigsgreve 167.
- Gabel, Birgitte Sophie Frederikke 160. — Carl Chr., Stiftamtmd. 225. — Christian Carl, Ghjmrdr. 160.
- Gade, Ludvig, Danser 181.
- Gane, Mathias, Præst 22.
- Garman, Margrethe, se Paludan.
- Garmann 85.
- Gellert, C. F., Prof. 215.
- Georg III, Konge af England 58.
- Georg Wilhelm, Kurfyrste af Brandenburg 2. — Hertug af Brunsvig-Lyneborg 83.
- Gerling, Anne Kirstine 245. — Niels Johansen, Grovsmed 245.
- Gersdorff, Margrethe 8, 15. — Øllegaard 42.
- Gertsen, Johann (Hans), Diakon 136.
- Getreuer, Chr. Peter, Hofmaler 116. — Elisabeth Margrethe 116.
- Getzør, Peder, Sgpr. 39.
- Giese, Elisabeth 248.
- Giessing, Chr. 44.
- Glad, Niels, Mag., Præst 37.
- Glahn, Slægten 248, 256.
- Gloxin, Balthasar, Dr. jur. 86.
- Gløersen, Ulrik Jørgen, Just.r.d. 78.
- Goldschmidt, Thomas 141.
- Gomard, Anna Engel 230. — Anne Sophie 230. — Claude 229. — Elisabeth 229. — Engel Nicoline 230. — Jacobine Elisabeth, se Fich. — Johan Nicolai, Folketingsmd. 230. — Nicolai, Bagersv. 230. — Nicolay 229 f.
- Gorges, Richard 145.
- Gottskalks-Ætten 248.
- Gram, v. Gram, Charlotte Amalie, se Müller. — Friedrich, Ghrd., Overjægermstr. 16. — Hans, Historiker 185 f., 197. — Johanne Elisabeth 219. — Laurits, Prof. 219. — Otto Chr., Major 9, 15.
- Griis, Slægten, af Nordrup 248.
- Grube, Hermann, Læge 140 f.
- Grubbe (Hvide), Slægten 248.
- Grubbe, Sidsel, Hofmesterinde 3, 15.
- Grønlund, Underfgd. 22.
- Gude, Slægten 249.
- Guerrive, Notar 60.
- Guldager, Niels Sørensen, Præst 126.
- Guldberg, Ove Høegh, Statsmin. 161, 169.
- Guldsmed, Jens Nielsen 125.
- Gulleruudsatter, Ellen 22.
- Gundelach, Familien 252.
- v. Guldencrone, Chr. Wilh., Baron, Kmhr. 21.
- Gyldenløve, Anna Christiane 3, 15. — Chr. 15. — Ulrik Fr., Statholder 4, 15.
- Gyllenstjerna, Johan 109.
- Güntersberg-Gyntelberg, Slægten 247.
- Håkansson, Helene Frederikke, se Bournonville.
- von Hagen, Gotlieb 87.
- Hallager, Anna Methea 63. — Niels Larsen, Skolehldr. 63. — Susanne, se Foss.
- Hals, Caroline Franciska 237—239, 241. — Christopher, Skibsfører 237, 239 f., 243. — Johannes, Pr.ltn. 240. — Juliane Marie, se Wallich. — Lorentz Christian, Kapt. 237. — Maria 237. — Sophia Amalia, se Bekker.
- Hammer, Frantz 154. — Frantz, Kbmd., Raadmd. 154. — Hans 154. — Joh. Christoffer, Pakhusforv. 154. — Judithe Anna 154. — Maren, se Urvalt. — Matthias, Degn 154. — Michel 154. — Sara Elisabeth 154.
- Hans, Hertug af Holsten-Gottorp 87.
- Hansdatter, Catrine 114 f.
- Hansen, Albrecht, Vinhndr. 118. — Hans Caspar, Organist 135. — Jürgen 136. — Jürgen, Sa-

- delmager 136. — Laurentius 135. — Oluf, Farver 67. — Peder, Selvejer 122.
- Hanssen, H. P. 70.
- Harboe, Hans, Sgrpr. 141. — Ludvig 141.
- v. d. Hardt, Peter 139.
- Hassing, Francis, Malermstr. 249. — Hans Frederik, Toldassistent 249. — Jens Vesterlund, Direktør 249.
- von Hattenbach, Charlotte Sophie 13, 16.
- Hauch, Marie Elisabeth 248.
- Hector, Holger Emil, Grosserer 249.
- Hedwig Sophia, Landgrevinde af Hessen-Cassel 2.
- Hegermann, Slægten 247.
- Hegermann-Lindencrone, Cai Ditlev, Generalltnt. 222. — Elise Andrea Fr. Car. 222.
- Hegelund, Petrus Paulinus, Sgrpr. 136.
- Heiberg, Familien 153. — G., se Rørdam. — Gabriel 153. — Johan Ludvig 70, 232—35. — Johanne Louise 70, 176, 231—35. — Peter Andreas Chr. 153.
- Heidtman, Ludvig, Kannik 39.
- Heine, Charlotte 64. — Heinrich, Digter 64.
- Heinrich, Johan Friedrich, Kfrd. 146. — Johanne Henriette 145 f.
- Heintze, Joh. Michael, Glashndlr. 119.
- Heiselo, Hans Jørgensen 139. — Nis 139.
- Helsted, Slægten 244—46. — Anders Madsen 245. — Anders Madsen, Ankersmed 245. — Anne Kirstine, se Gerling. — Axel Theofilus, Figurmaler 244. — Carl Adolph 244. — Casper Sigersen 245. — Edvard Mads Ebbe, Komponist 244. — Ellen Sigersdtr. 245. — Frederik Ferdinand, Maler 244. — Johan, Skomagermstr. 244 f. — Juliane Marie 245. — Mads Sigersen, Grovsmed 245. — Mads Sigersen, Handskemagermstr. 244 f. — Niels Peter, Skomagermstr. 244 f. — Sier, Konsumtionsbetjent 244. — Sier Madsen 245 f. — Siger, Hoboist 244.
- Hérault, Charles, Præst 2, 10—13.
- Hermeling, Heinrich Carl, Drost 84—86.
- Hestermann, Hans, Bgmstr. 136. — Johann, Diakon 136. — Johann, Sgrpr. 141.
- Heyerdahl, Slægten 249.
- Hjort, Hans Gregersen, Sgrpr. 259. — Peder, Sgrpr. 159. — Rasmus 67.
- Hoeg, Chr. Hansen 142. — Marcus 142.
- de Hofman, Hans 43. — Tycho 43.
- Holck 135.
- Holck-Winterfeldt, Gustav, Greve 146.
- Holm, Anne, se Ifversen. — Christianus 140. — Fridrich Beyer, Sgrpr. 137. — Jakob 121 f. — Lars Jakobsen, Sgrpr. 121. — Niels Andersen, Præst 127. — Peder, Sgrpr. 122. — Peter Hansen, Hrdsfgd. 140.
- v. Holstein, Catharina Maria 81, 89—92. — Christine 81, 85—87. — Eva Sibylle 92. — Frederik August 93. — Friedrich 81, 85—87. — Friedrich Heinrich 81, 83 f. — Hans Frederik 81—83. — Hans Heinrich 93. — Joachim Jürgen 92 f. — Johan Friedrich, 81, 87—90. — Philip 81, 89—92. — Philip d. y. 90—93.
- Holsten, Adam Christopher 42. — Godske Ditlev 42.
- Holstius, Ivenus 40.
- Hoppe, Slægten 247.
- Horlog, Rasmus 136.
- Hornemann, Anne Johanne, se Udsen. — Christian, Filsof 210. — Claus Frees, Købmd. 206, 210, 212. — Claus Frees, Prof. 210. — Claus Jacob Emil, Læge 210. — Friderich, Købmd. 212. — Hans, Handelsmd. 205. — Henrik, Sgrpr. 204, 207 f., 211. — Jacob Udsen, Sgrpr. 210. — Jens Brøchner, Hørkr. 211. — Jens Wilken, Botaniker 210. — Margrethe 210. — Mette 203, 205—07. — Wilchen, Handelsmd., Kæmner 205 f. — Wilchen, Købmd. 210.
- Huitfeldt, Charlotte Emerenze 161. — Iver 10, 16. — Matthias Vil-

- helm, Ghmrd. 161, 163, 170. — Sophie Hedvig, se Rosenkrantz.
- Hvolbæk, Slægten 249. — Christen Nielsen 249.
- Hywadt, Niss 141. — Otto 141.
- Høeberg, Ingeborg Christine 25.
- Høedt, Christen Olsen, Postbud, Marskandiser 177. — F. L. Prof. 176—182. — Marie 177—182.
- Høeg, Familien 249.
- Høpner 62.
- Hørlock, Ericus 136.
- Høst, Christine 260. — Jens Udesen, Slotsforv. 260. — Ludvig, Kbmd. Konsul 260.
- Ibsen, Niels Nielsen 203. — Niels Nielsen 204.
- Ifversen, Anne, se Kjørulf. — Anne Hegelund 121. — Karen, se Bast. — Peder, Kancred. 121. — Peder Nielsen, Godsforv. 121.
- d'Inguibert, Frue 60.
- Irminger, Familien 249.
- Isaachsen, Familien 250.
- Iversen, Eiler, Pr. 125. — Iver, Præst 127.
- Izard, Familien 250.
- Jakob, Hertug af Kurland og Semgallen 2.
- Jacobi, Anna Engel, se Gomard. — Peter, Sgpr. 135.
- Jacobs, Hans, Sadelmager 136. — (Jacobi), Ghrd. 188.
- Jacobsdatter, Johanne 201.
- Jacobsen, Ove 139. — Mikkel 126. — Peter, Diakon 140.
- Jacobson, Hanne, se Wallich.
- Jacobæus, Knud, Archidiacon 135.
- Jensdatter, Anne 132 f. — Sidsel 200.
- Jensen, Slægten 249. — Anna Frederikke Cæcilie 250. — Christen, Præst 125. — Johan 200. — Johan, Rebslager 245. — Mouritz, Kpl. 133. — Niels 200. — W. E. B., Kbmd. 249.
- Jepsen, Familien 249.
- Jespersen, Hans, Byfgd., Rdmd. 135. — Willads 134.
- Jessen, Chr., Hofpr. 21.
- Joachim Ernst, Hertug af Pløen 87.
- Johan Adolph af Holsten-Gottorp 81.
- Johann Friedrich af Holsten-Gottorp, Ærkebiskop 81—95.
- Johannes, Bartholomæus 39.
- Johannesdatter, Maria, se Hals.
- Johannis, Magnus 39.
- Johannsen, Gustav 70.
- Juel, Christen, Sg.degn 122. — Christence 156. — Christian 157. — Chr. til Strandgd. 9, 16. — Erik, Gen.lt. 9, 16. — Hedvig Sophie 157. — Jens 156. — Jens, Gen.adm.lt. 15. — Jens Peter 122. — Knud, Etrd. 226. — Louise 216. — Marta, se Bast. — Sofie 156.
- Juler, Nis Hansen 139.
- Justesen, Peder 44.
- Juul, jfr. Sehestedt Juul. — Familien 249.
- Jørgensen, Familien 250. — A. D., Historiker 68—71, 250. — Poul 126. — Sophie Frederikke 250. — Stephan 44.
- Kaae, Anders Christensen, Pr. 125 f.
- Kaalund, Johanne Marie Severine, se Lillelund.
- Kaas, Emike, Lensmd. 40. — Frederikke Christiane Ulrikke, se Rosenkrantz. — Hans Christoffer, Ritmstr. 157. — Jørgen 40.
- Kahl, Mouritz, Sgpr. 22.
- Kaus, Baltzer, Bogfører 74.
- Kay, Claus, Overinspektør 141. — Friedrich 141.
- Keding, Johannes Nissenii, Herredsgd. 139. — Nis Hansen 139.
- Kerssenbrock, Slægten 247.
- Kier, Anne Kirstine, se Bast. — Erik Jensen, Pr. 119. — Johanne Christence 119. — Knud, Husejer 119 f. — Niels, Sysselmd. 119.
- Kjeldsdatter, Anne 132. — Maren 132.
- Kjeldsen, Albret 132. — Christen 132.
- Kjerschow, Familien 249.
- Kjørulf, Anne Hegelund Pedersdtr. 121.
- Klevenfeldt, Terkel 43.
- Klim, Familien 119. — Dorte, se Wolf. — Gregers Pedersen, Overformynder 118. — Laurids

- Gregersen, Kbmd. 118. — Laurids Pedersen, Sgpr. 118.
 Kling, Anton, Ridefgd. 141. — Antonius Boldewinus, Sgpr. 141.
 Klinge, Anthon, Borgmstr. 137. — Johan Caspar, cand. jur. 137 f.
 Klyne, David Jensen, Præst 127.
 von Kniessebeck, Christoph, Hofmarskal 88.
 Knudsen, Søren, Præst 126.
 Knudtsen, Niels 134.
 Knuth, Christine Elisabeth 226.
 Knuttsson, Brede 104.
 Koch, Slægten 255. — Chr. 142.
 Kofoed, Slægten 249.
 Kofoed, Johanne Pedersdtr. 248.
 Kofoed-Ancher, P., Prof. 256.
 Krabbe, Charlotte 42.
 Krag, Anna Margrethe 157. — Dorthe 8, 15. — Frederikke Louise 156. — Niels 156.
 Krarup, Slægten 256.
 Kratzenstein, Prof. 218.
 Krebs, Louise Sophie, se Müller.
 Krefting, Jacob 239.
 Krieger, A. F., Politiker 70.
 Kromann, Slægten 251.
 Krum, Daniel, Solodanser 181.
 von Kuhla, Christiane Charlotte Amalie 157.
 Kuur, Anna Margrete, se Bast. — Jens, Kommercerd., Rdmd. 118, 120. — Jens Frederik, Skriver 120. — Severin Michael, Auktionsdir. 120.
 Köchy, Charlotte Jul. Wilh. 63.
 von Kören, Jacob, Domhr. 88.
 von Kötschau, Friedrich Emanuel, Ghrd. 2, 12 f., 15.
 Laasby, Peder, Borgmstr. 223.
 Lachmann, Andreas Hinrich 43.
 Landau, Ane Cathinka, se Christmas. — Viggo Emil, Handelsrejsende 147.
 Lange, Hans t. Lunderup 40. — Henrik t. Oldager 40. — Ide 156.
 Langermann, Gerhard 85.
 Langkjær, Familien 251.
 Langreuter, Anna Sophia 62. — Anton Diedrich Gerhard, Sgpr. 64. — Dor. Marg. Christ., se Volckmar. — Georg Dieterich, Auditor 64. — Gerhard, Sgpr. 62. — Sophie Elis. Ant., se Christiani. — Sophie Engel, se Wiggers.
 de Lanzy, Familien 250.
 La Placette, Jean, Præst 10, 16.
 Larsdatter, Agnete 118.
 Larsen, Frederikke Riis 247. — Kay, Forfatter 29—35.
 Lass, Johann 44.
 Lassen, Albrecht, Præst 119. — Anna, se Manstrup. — Charlotte Amalie, se Bast. — Chr., Forpgt., Hrdsgd. 119. — Jørgen, Kbmd. 119. — Lars Chr., Selvejer 119. — Wilh., Personalhist. 119.
 Laurentzen, Catharina 84, 87.
 Lauridsen, Ægidius, Erkedegn 38 f. — P., Historiker 71.
 Lauritsdatter, Marie Kirstine, se Buch.
 Lauritsen, Niels, Raadm. 203.
 Lauritzen, Nis, Sgfgd., Gaardmd. 150.
 Lemgen, Andreas Olufsen 118. — Dorte, se Wolf.
 Lengnich, J. C. L. 44.
 v. Lente, Chr., Overkrigssekr. 11 f., 16, 195.
 Leonora Christina, Kongedatter 2.
 Leppin, Daniel, Bgmstr. 110.
 Leth, Slægten 255.
 Liebe, Familien 250. — Cathrine Elisabeth Pedersdtr. 18.
 Lier, Familien 250.
 v. d. Lieth, Michael 86.
 Lihme, Niels 43.
 Liim, Peder Lassen, Præst 124.
 Lillielund, Anne Johanne, se Udsen. — Johanne Marie Severine 213. — Mads Pedersen, Proprietær 212 f., 225. — Peder 213.
 Lincker, Anna Margrethe 3, 15. — Johan Heinrich, Kammersekr. 3, 15.
 Lindenov, Christence 156.
 Linstow, Jørgen, Kmjkr. 87.
 Lintrup, Jens, Sgpr. 219. — Martha Maria 219.
 Lodberg, Slægter 250. — Christen Jensen, Biskop 250.
 Lohmann, Eschel, Arkivsekr. 141.
 Londemann, Edward 226.
 v. Lorentz, Major 171.
 Lorentzen, C. A., Maler 21. — Lambert, Præst 137.

- Lorenzen, Claus, Herredsfgd. 137.
— Johanne Henriette, se Heinrich. — Johs., Garnisonskirurg 146.
- Lossius, Georg, Sgpr. 137. — Justus 137.
- Louisa Charlotta, Markgrevinde af Brandenburg 2.
- Louise, Dronning 4, 7, 14.
- Lousen, Hendrich, Farver 66 f. — Jørgen, Farver 67.
- Luckner, Slægten 247.
- Lund, Bgmstr. 25.
- Lundsgaard, Slægten 252.
- Lunge, Slægten 248.
- Luxdorph, B. W. 43.
- L'Y, Het, Biskop 12, 16.
- Lyngby, Mikkel, Godsforv. 164.
- Lyschander, Claus Christoffersen 42.
- Lütken, Chr. 153.
- Lüttichau, Helmuth 166.
- Løvenørn, Poul Vendelbo, Genmaj. 160, 184—186, 195, 197.
- Maar, Anna Marie, se Fogh.
- Maccabæus, Claus, Landsdomm. 39. — Joh., Kannik 39.
- Machholt, Guldsm. 28.
- Madsdatter, Ellen 246. — Elsebeth 246.
- Madsen, Jørgen 245. — Svend 246.
- Madvig, Nicolai, Jurist 153.
- Magni, Anthonius, Sgpr. 138.
- Maneke, Kbmd. 91.
- Mann, Jürgen 138.
- Manstrup, Anna Albrechtsdtr. 119.
- Maria Amelia, Hertuginde af Livland, Kurland og Semgallen 2.
- v. Marquard, Christiane Henriette 173. — Christiane Marie Sophie Frederikke, se Rosenkrantz. — Friederich Wilhelm, Regeringsdir. 173.
- Martensen, Chr. 142. — H. L., Biskop 70.
- Matthiae, Antonius 135.
- Matzen, Jacob, Skræder 140. — Michel 135.
- Meinertsen, Slægten 250. — Anna Frederikke Cæcilie 250.
- Meyer, Slægten 251. — Boye 251. — Marie-Louise, se Bramsen.
- Meyland, Johs., Sgpr. 140. — Peter 140.
- Michaelið, Henrik, Konrektor 134.
- Mikkelsdatter, Sofie 125.
- Mikkelsen, Morten, Skriver 154.
- Mohrsen, Johan Christopher, Stiftamtskr. 260.
- Moldrup, Helene Margrethe, se Skinkel. — Peder 44.
- Moller, Olaus Henricus 44.
- Moltke, Slægten 248. — Adam Gottlob, Greve 161. — Anton Henrik, Overhofmstr. 160, 170. — Cathrine Henningia Anette, se Rosenkrantz. — Georg, Hofchef 169. — Marie Elisabeth 160, 170.
- Monrad, Antonius, Sgpr. 141. — C. F., Kollaborator 68 f. — David, Sgpr. 138. — Johann, Sgpr. 137, 141.
- Mortensdatter, Karen 154.
- Moth, Sophie Amalie 4, 15.
- Motzfeldt, Joh., Ritmstr. 17. — Thale Marie 17.
- Mouritzen, Maren, se Siwertsen.
- Muderspach, Kadet 171.
- Mund, Familien 252.
- Mundt, Familien 250.
- Mundt-Petersen, Familien 250.
- Mule, Erik, Prof. 185. — Mogens, Bgmstr. 184. — Rasmus 196.
- Musberg, Hans, Marskandiser, Øltapper 18.
- Mühlenfels, Generalguvernør 33.
- Müller, Hofkonditor 20. — Anna Catharina 217. — Anna Louise Frederikke 221. — Boge Lorenze 216 f. — Caroline, Skuespillerinde 259. — Caroline, se Preymayr. — Catharina Elisabeth, se Pihl. — Charlotte Amalie 219. — Christian Friderich, Kobberstikker 221. — Christian Friedrich, Violinist 259. — Christoph Rudolph 142. — Cicilia Cathrine 220. — Claus Frees Christopher 219. — Gotschius Eskelinus, Sgpr. 142. — H. 153. — Helena Susanne 216. — Henrik Jacob 219 f. — Henrik Jacob, Kommandør 221. — Hindrich Jacob 217. — Joachim Nicolaus, Hoftrompeter, 200, 213—216, 226. — Jochum Nicolai, Admiral 220 f. — Johann, Skolemstr. 214. — Johann Heinrich, Lærer 214. — Louise Sophie

221. — Margrethe Henriche 200, 213—16. — Margrethe Henriche, se Arentz. — Otto Frederik, Kapt. 221. — Otto Friderich, Zoolog 199—228. — Peter Christopher 217. — Samuelina Catharina 221. — Sophia Charlotta 221.
- Möinichen, Christian, Oversekr. 184.
- Møller, Familien 119, 250. — Chr., Sgpr. 135. — Jens, Prof. 256. — Otto 153.
- von Mörner, Bernhard Joachim, Gen.lt. 9, 15.
- von Mösting, Catharina Maria, se Schulin.
- Nelle, Elisabeth Ulrika, se Reinhardt. — Friderich Chr., Distriktskirurg 17—28. — Marie, se Rougtved. — Peter Chr., Stadskirurg 17. — Thale Marie, se Motzfeldt.
- Nielsdatter, Anne Friis 204. — Anne Marie 204. — Else 125. — Giedske 204. — Inger 204. — Karen 125. — Karen 203. — Karen 203. — Karen 203, 208—210, 212. — Maren, se Strømborg. — Maren 203. — Maren 125. — Mette, se Hornemann.
- Nielsen, Bunde, Mag. 202. — Christen, Kapellan 125. — Hans 125. — Henrich Christian 204. — Jens 125. — Jens 203 f. — Jep 125. — Laurids, Præst 125. — Noline Cathrine 251. — Niels, Præst 126. — Svend, Skomgr. 101.
- Nielsson, Jacob, Væbner 76 f.
- Nissen, Jürgen 138.
- Noodt, Johann Friedrich 42.
- Nordentoft, Slægten 250.
- Nybølle, Anne Margrethe 65.
- Nyssen, Henning, Sgpr. 142. — Martinus 142.
- Nyssenii, Petrus, Sgpr. 136.
- Oder(s), Marie 19.
- Odder, Hans Nielsen 114.
- Olsen, Laurids, Præst 73.
- Olufsdatter, Dorte 126.
- Olufsen, Jens, Bgmstr. 141. — Peter, cand. theol. 141.
- Ortved, Elisabeth 25 f. — Ingeborg Christine, se Høeberg. — Jens, Kbmd. 25.
- Ostenfeldt, Søren 163.
- Otte, Maren Pedersdtr. 121. — Ragnhild Pedersdtr. 120 f.
- Outzen, Jürgen 139.
- Ovesen, Jens 122. — Marta, se Brix. — Thiis, Sgpr. 77.
- Oxholm, Fr., Guvernør 32. — Peter Lotharius O'Neill, Postmstr. 33. — Vald. Tully, Hofchef 32 f.
- Paalson, Søren, Borgmstr. 106, 109.
- Paludan, Anna Catharina, se Müller. — Cathrina Maria, se Weinwich. — Frederik Holmsted, Sgpr. 219. — Margrethe 217. — Martha Maria, se Lintrup. — Rasmus, Biskop 217.
- Papke, Herman, Birkefgd. 137. — Nicolai 137.
- Pauli, Wilhelm, Præst 137.
- Paulinus, Paulus 40.
- Paulli, Slægten 252.
- Paulsen, Lorentz 141.
- Pax, Cathrine Mette, se Rosenkrantz. — Holger 158.
- Pedersdatter, Anne 123. — Gurri 123. — Kirsten 200.
- Pedersen, Slægten 250. — Christiane Cathrine 250. — Christoffer 200. — Frederik Wolf Carl 250. — Henning 250. — Morten 42. — Ove Christian 250. — Peder 250. — Peder Otte, Kbmd. 120. — Sophie Frederikke 250.
- v. Pentz, Margrethe Dorothea 91. — Ulrich 91.
- Persode, Marie 12, 16.
- Petersen, Familien 250. — Andreas, Sgpr. 138. — Anna 64. — Claus 135. — Hans 117. — Henrica Christina, se Christiani.
- Petterson, Juliane Thomine, se Christmas. — Lars Arvid, Kbmd. 147.
- Philip, Landgreve af Hessen-Philpsthall 15.
- Phister, J. L., Skuespiller 70.
- Pihl, Catharina Elisabeth 216, 218.
- Pilo, C. G., Portrætmaler 20.
- Pingel, V., Dr. 233.
- Plessen, Slægten 250.
- Ploug, Carl 70.
- Pohlmann, Geert, Silke- og Klædekr. 77.

- Pontoppidan, Slægten 255 f.
 Pors, Lambertus 137.
 Poulsdatter, Ane 124. — Karen 124.
 Poulsen, Anders 124. — Gustav
 Emil, Ingeniør 252. — Peder
 124.
 Preisler, Johann Martin, Kobber-
 stikker 221.
 Preymayr, C., Musikdir. 259. —
 Caroline 259. — Caroline 259.
 Proteroe, Philip 146.
 Pätow, Sophie 93.
 Quanting, Anne 229.
 Qvistgaard, Slægten 250.
 Rabe, Raben, jfr. Corvinus og Ravn.
 Raben, Andreas, Diakon 137. —
 Anna, Grevinde 166. — Char-
 lotte Emerenze, se Huitfeldt. —
 Charlotte Emerentia 163, 167. —
 Frederik Christian, Greve 168.
 — Ida Vilhelmine, Ctsse., se
 Rosenkrantz. — Jens, Mag. 136.
 — Jens 142. — Nicolaus Ivar,
 Sgpr. 139. — Otto Ludvig, Gre-
 ve 166, 168. — Sophus Frederik,
 Ritmstr. 167.
 Ralamb, Klas 109.
 Randers, Jacob Bondesen, Præst
 202.
 Rantzau, Hans 155. — Heinrich
 42. — Jørgen, Gen.lt. 9, 15.
 Rantzau-Ascheberg, Schack Carl,
 Greve 57—61.
 Rasmussen, Anders, Bonde, 255. —
 Lauritz, Byfgd. 203.
 Rathlau, Gregers, Kmhr. 15.
 Ravn, Slægten 250. — Erik 135. —
 Jens, Sgpr. 138.
 Reedtz, Anna Beate Magdalene
 173. — Charlotte Birgitte, se Ro-
 senkrantz. — Holger 173.
 Reedtz-Thott, Cathrine Henningia
 Anette, se Rosenkrantz. — Pe-
 ter Frederik, Kmjkr. 169.
 Refsum, Ætten 252.
 Rehefeld, C. Julius, Amtmd. 137.
 Reichenbach, Paul Samuel, Hof-
 trompeter 214.
 Reimer, Joachim, Kapellan 137.
 Reinhardt, Elisabeth Ulrika 17.
 Resen, Hans Poulsen, Biskop 37.
 Reventlow, C. D. F., Statsmin. 21.
 — Chr. Ditlev, Greve 3, 15. —
 Conrad, Storkansler 42.
 Rhode, Anna Margrete 117. — Johs.
 Brygger 117. — Jokum Frede-
 rik, Amtsf. 117, 119.
 Riber, Christen Hansen, Biskop
 38 f.
 Richert, Paul, Kpln. 137.
 Ries, Wilh. Friedrich, Landstings-
 hører 141.
 Riesius, Johs., Sgpr. 138.
 Riis, Maria Thomasdtr. 116. —
 Niels, Præst 124 f.
 Riise, Slægten 250.
 Ring, Nicolai, Sgpr. 139.
 de Rohegude, Charles Barjac,
 Marquis 11, 16.
 Rodenburg, Birgitte Sophie 167. —
 Dorothea Maria Elisabeth 167.
 — Hans Jørgen, Generalmajor
 167.
 Rodsteen, Chr., Gen.lt. 9, 15.
 Roebelius, Zacharias 39.
 de Roklenge, Jakob 156 f. — Ma-
 rie Elisabeth 156 f. — Werner
 Jacob, Major 156.
 Rose, Johanne 65.
 Rosenberg, C. F. V. M. 69. — Jo-
 hanne Christence, se Kier. —
 Mads Tønnesen, Borgmstr. 119.
 Rosenkilde, Charlotte Amalie 168.
 Rosenkrantz, Anette Cathrine Ma-
 rie Sophie 169. — Anna Doro-
 thea 170. — Birgitte Sophie, se
 Rodenburg. — Birgitte Sophie
 Frederikke, se Gabel. — Cathri-
 ne Henningia Anette 169. —
 Cathrine Mette 158. — Charlot-
 te Birgitte 173. — Charlotte
 Emerentia, se Raben. — Chri-
 stian 156. — Christian 165 f.,
 168 f. — Christian, Ritmstr. 157.
 — Christiane Marie Sophie Fre-
 derikke 172 f. — Christoffer
 Christian 157. — Dorothea Ma-
 ria Elisabeth, se Rodenburg. —
 Else Margrete 159. — Else Mar-
 grethe Hedeveg Sophie, se Fæd-
 der-Charisius. — Erik 155, 159.
 — Frederik 37. — Frederik 160.
 — Frederik, Kapt. 156. — Fre-
 derik Ant. Chr., Ltnt. 167. —
 Frederik Christian 157. — Fre-
 derik Christian 159, 161—65, 174.
 — Frederikke Christiane Ulrik-
 ke 158. — Frederikke Luise 161.
 — Fritz, Baron 172, 174. — Gott-
 lob, Ghrd. 164 f. — Gottlob Emil,

- Baron 172, 174. — Gunde 155 f., 159. — Gunde, Baron 165. — Hans Henrik 170. — Herluf, Baron 165. — Holger d. lærde 155. — Holger 156. — Holger til Bruusgaard 156 f., 164. — Holger, Baron 157, 159, 174. — Holger 158. — Holger 158. — Holger 167 f., 170. — Holger Pax 158. — Ida Vilhelmine 166, 168. — Iver 159. — Iver, Kmhr. 160—67. — Iver Holger, Baron 173. — Iver Otto 169. — Jacob 156. — Jens 156. — Jens 157. — Johanne Eusebia 158. — Juliane Sophie, se Fædder. — Jørgen 155 f., 159. — Jørgen 156 f. — Jørgen 156. — Jørgen 158. — Jørgen 159. — Jørgen 167, 171—74. — Jørgen, Kapt. 158. — Jørgen Ottesen 155. — Karen Johanne 158. — Leopoldine 161. — Leopoldine Cathrine 167. — Marcus Gøye, Hofjunker 158. — Marcus Gøye, Statsrd. 158 f. — Marie 164. — Marie Dorothea Elisabeth, se Düring-Rosenkrantz. — Marie Elisabeth, se Moltke. — Marie Elisabeth 160, 162, 165. — Mathias Vilhelm Hartvig Huitfeldt 167. — Mogens 156. — Mogens, Major 157. — Niels, Kapt. 158. — Niels, Statsmin. 158 f., 162—64, 172. — Niels Krag 156. — Niels Preben, Amtmd. 158. — Otte 155. — Otte 155. — Otte 156. — Otte Christian 158. — Otto Malta 158. — Ove 156. — Palle, Baron 256—58. — Pernille Jacobsdatter 155. — Sophie 157. — Sophie Benedicte 170. — Sophie Hedvig 161, 163. — Sophie Hedvig 167. — Sten Brahe 158. — Thomas, Forp. 158. — Werner 156 f. — Werner til Willestrup 157, 159. — Verner Theodor 166 f., 169.
- Rosenow, Joachim, Prof. 102.
Roslin, Cathrine 18, 27. — Paulus, Tobaksspinder 18.
Rostgaard, Frederik 42.
Rothe, Slægten 250. — Carl Adolph, Rgmtskvmstr. 250.
Rottbøll, Chr. Friis, Prof. 218.
Rougved, Anders, Fgd. 26. — Marie 26.
Royer, Elisabeth 229.
Ryan, Eliza, se Ferrall. — Philip, Grosserer 147. — Philippa Eliza Maria 148.
Ryge, Andreas Nicolai 43.
Rønning, Karen Johanne, se Rosenkrantz.
Rønnow, Anna Cathrine Knudsdr. 115. — Biørn Knudsen 115. — Carl Knudsen, Pottemagermstr. 100. — Claus, Marsk 100. — Corfitz 100. — Joachim, Biskop 100 f. — Knud, Kleinsmedemestr. 101 f. — Knud Knudsen 100—116. — Knud Knudsen, Kvmstr. 115. — Johan Ejler 115. — Sven Knudsen 103 f. — Tønne 100. — Tønne 100. — Tønne Clausen 112.
Rørdam, Slægten 255 f. — Cathrine Georgia, se Teilmann. — G. 153. — H. F., Dr. phil. 71. — Thomas Skat 153.
Saabye, Familien 250.
Sadolin, Slægten 256. — Margrethe Christiansdr., se Horne-mann.
Saltensee, Slægten 248.
Sand, Familien 119.
Sandvig, Bertel 43.
Sappi (Panter), Johanne Andersdr. 153.
Sarauw, Familien 250.
Sass, Nicolas Gotfried, Archidiacon 140. — Poul 139.
Saxe, Slægten 152, 251. — Peder 152.
Scavenius, Laurids, Biskop 37.
Schack, Sivert 87.
Scheffer, Christiane Henriette, se v. Marquard.
Schenck, Joackim, Krigskommis-sær 85.
v. Schiebell, Minister 251.
v. Schilden-Huitfeldt, se Friccius v. Schilden.
Schjørring, Familien 252.
Schmidt, Familien 260. — Christine 260. — Gottfried 137. — Johanne Eusebia, se Rosenkrantz. — Rudolf 69. — Valentin, Sgpr. 135.

- Schnitzger, Christopher Gustav, Hoftromp. 227.
- v. Scholten, Casimer, Kommandant 33. — Jobst 33. — Peter, Generalguvernør 30, 33, 74.
- Schram, Familien 250.
- v. Schröder 173.
- Schröder, Christoph 139. — Christopher, Sgpr. 135. — Claus, Sgpr. 139. — Jens 140.
- Schulin, Catharina Maria, Grevinde 199, 215—17. — Frederik Ludvig (Fritz), Greve 199, 215. — Johan Sigismund, Greve, Statsmin. 199.
- Schumacher, Legationssekr. 20. — Rötger 141.
- v. Schwartz, Frederich, Major 148. — Philippa Eliza Maria, se Ryan.
- Seefeld, Viffert 130—32.
- Seehusen, Familien 250. — Christiane Cathrine 250.
- Segelcke, Lorentz Henrik Müller, Oberst 220. — Margrethe Henriche, se Arentz.
- Sehsted, Anna 156. — Beate Nielsdtr. 156. — Birgitte Sofie 159. — Else Margrete, se Rosenkrantz. — Frederik 159. — Niels 156. — Øllegaard 156.
- Sehstedt Juul, Kmhr. 165.
- Sidenius, Slægten 255 f.
- Sidenborg, Jakob, Sekr. 16. — Johanne 13.
- Sieweking, Grosserer 146.
- Silman, Corin, Farver 66 f. — Ejler, Farver 67.
- Simonsen, Inger Zachariasdtr. 26.
- Siwertsen, Maren 245.
- Skinkel, Charlotte Amalie, se Braëm. — Frederik, Landsdm. 169 f. — Helene Margrethe 170.
- Skivholme, Buni (Bunde) Jacobsen, Kbmd. 202. — Jens Jacobsen 202.
- Skjelderup, Peder, Biskop 39 f.
- Smagbeer, Clemen Jensen, Raadm. 201.
- Smith, Charlotte Maria 145. — James Spencer, Gesandt 145. — John, Kapt. 145. — John Christmas, se Christmas. — Troels, Sgpr. 25.
- Snubbe, Slægten 248.
- Sonnichsen, Slægten 251.
- Sophie Hedeveg, Prsse. 7, 15.
- Sotheby, Samuel 146.
- Soubzmaison, Jeanne 16.
- Sourin, Jacques, Præst 12, 16.
- Sparre (Grubbe), Slægten 248.
- Spleth, Anna Dorthea, se Weile. — Eleonora Birgitte 63. — Frederik, Sgpr. 63.
- Spliid, Inger Christensdtr. 203.
- Springer, Christian, Forv. 215.
- Steenberg, Elsebet Nicolai 77. — Giertrud Nicolai 77. — Jacob Nicolai, kgl. Boghldr. 77. — Peder, Forpgt. 77.
- Stevens, Hans Aug., Major 226.
- Stibolt, Cicilia Cathrine 220. — Lorentz, Præst 220.
- Stichelius, Valentin 140.
- Stolberg, Chr., Greve 21.
- Struensee, I. F. 58.
- Strømborg, Hans Thommesen 204. — Anne 204. — Maren 203 f. — Maren 205.
- Stuer, Jens 136. — Marcus, Sgpr. 134, 136.
- Stuhr, Georgius, Sgpr. 135.
- Styver, Hans, Marskandiser 18.
- von Stöcken, Slægten 247.
- Sudermann, Anna Elisabeth 156.
- Suhm, P. F., Historiker 218.
- Syndergaard, Christen Christensen 130 f.
- Sørensdatte, Maren 238.
- Sørensen, Familien 251. — Børge, Præst 110. — Søren, Sgpr. 40.
- Søvad, Fuldm. 163.
- Teilmann, Cathrine Georgia 153.
- Terp, Peter 140. — Petrus, Sgpr. 140.
- Thalbitzer, Henry, Konsul 146. — Sophia Dorothea, se Zinn.
- Thaysen, Slægten 252.
- Theilgaard, Slægten 251.
- Thestrup, Christian Frandsen, Prof. 204. — Karen 204.
- Thising, Christen Pedersen, Præst 124.
- Thomasius, Ghrd. 187.
- Thomassen, Hans 134.
- Thomsen, Slægten 251.
- thor Möhlen, Catharina 260.
- Thorvaldsen, Bertel 19.
- Thrane, jfr. Trane. — Thøger Kjeldsen, Præst 132.
- Tode, Lorentz 140. — Lorentz, Møller 140. — Petrus, Sgpr. 140.

- Toft, Charlotte Amalie, se Bast. — Dorte Margrete 119. — Frederik Bast 119. — Jens Pedersen, Selvejer 118. — Lars Chr., Værtshushdr. 119. — Peder Jensen 118. — Peder Jensen, Selvejer 119.
- Tommerup, Godsforv. 170.
- Topsøe, Vilhelm, Forfatter 233.
- Tordenskjold, Peter Wessel 185.
- Torup, Dorte Christensdtr. 118.
- de la Tour d'Aliès, David, Præst 10, 16.
- Trane, jfr. Thrane. — Christen Thøgersen 126. — Mette Thøgersdtr. 126. — Thøger Olufsen, Præst 126.
- Trap, Niels, Degn 258. — Wilhelm Rogert 258.
- Treschow, Gerh. 43.
- Troelsdatter, Else 77.
- Tronier, Chr. 142.
- Tryde, Slægten 256.
- Tydske, Rasmus Pedersen, Farver, Bundtmager 67.
- Tøndebinder, Claus Mortensen 73.
- Udsen, Anders 200. — Anne Johanne Jacobsdtr. 209, 212, 225. — Jacob Nielsen 202, 208 f. — Jens 200. — Jens Nielsen 202. — Kirsten Nielsdtr. 202. — Margrethe Henriche, se Müller. — Margrethe Jacobsdtr. 209. — Niels Jensen, Købmd. 201, 222. — Niels Laurits, Hører 204, 209, 211 f. — Niels Nielsen 200. — Søren 222.
- Ursinus, Johannes 40.
- Urup, Axel, Generalfeltmarskal 15.
- Urvalt, Joh. Christoffer, Købmd., Rømd. 154. — Judithe, se Angell. — Maren 154.
- du Wahl, J. S., Maler 19.
- de Valavoire, Scipion, Kommandant 57.
- Wallich, Hanne 242. — Juliane Marie 236—43. — Nathan Wulff, Kirurg 241 f. — Wulff Lazarus, Købmd. 242.
- Walter, Familien 259. — Caroline, Skuespillerinde 259.
- Wandell, Maren Hansdtr. 127.
- Wandling, Nicolaus 138.
- Vasbyrd, se Vasspyd.
- Vasspyd, Erik 37. — Jost (Jodocus) 37.
- Vaubernier, Jean Jacques Gomard, Accisebetjent 229. — Jeanne 229.
- Weber, Distr.kirurg 17 f.
- Wedderkop, Gottfried, Gesandt 197.
- Wedel, Chr., Organist 136. — Lago Johannis, Sgpr. 139.
- Wegener, Slægten 255.
- Vegerslev, Anne Jensdtr. 203. — Jens Christensen, Raadmd. 203.
- Weidenhaupt, A., Billedhg. 218.
- Weile, Anna Dorthea 63. — Peder, Vinhdtr. 122.
- Weinrich, Catharina Maria 219. — Jacob, Laugmand 219. — Niels Henrik, Bibliotekar 219, 227.
- Wendt, Slægten 251. — Carl, Overpræs. 21.
- Wenmaring, Heinrich 142. — Johs. Henricus, Byfg. 142.
- Venturini, Augusta Ferdinandine 63. — Carl, Hofmusik, Hoffører 63. — Carl Heinr. Georg, Dr. 63. — Charl. Jul. Wilh., se Köchy.
- Wernicke, Chr., Etrd. 193.
- Westphalen, Hans Georg, Etrd. 197.
- Wiggers, Sophie Engel 62.
- Viggo-Pedersen, Familien 250.
- Wilhelm VI, Landgreve af Hessen-Cassel 2.
- Wilhelmi, Friedrich, Sgpr. 137. — Johannes, Sgpr. 138.
- Wilhelmina Maria, Prs.se af Hessen-Homburg 11, 13, 16.
- Villesen, Ane Cathrine 249.
- Willumsen, Morten, Kedelfører 77.
- Vind, Slægten 247. — Niels 40.
- Windler, Johann 136.
- Windter, Lauritz, Præst 127.
- Winstrup, Peder, Biskop 104, 107—09.
- Wirtenberg v. Dibern, se v. Dibern.
- Vjasemskaja, Varvara (Varinka) Alexandrovna 164.
- Voherdt, Rektor 188.
- Volckmar, Dorothea Margaretha Christina 64. — Margaretha Magdalena Elisabeth 64.
- Wolf, Dorte Justdtr. 117 f. — Ja-

- kob Justsen, Gæstgiver 118. —
 Just Jakobsen 118.
 Wolff, Generalkonsul 240.
 Vorde, Christen 133. — Christen
 Christensen, Præst 133.
 Worm, Christen, Biskop 11 f., 16.
 Worsøe, Jfr. 25.
 v. Woyda, Anna Beate Magdalene,
 se Reedtz. — Frederik Ludvig,
 Amtmd. 161, 164, 171. — Frede-
 rikke Luise 161.
 Wulf, Dorte Knudsdr. 117. —
- Erickine Chatrine 248. — Knud
 117. — Niels Rasmus 248.
 Zinn, Johann Ludvig, kgl. Agent
 146. — Sophia Dorothea 146.
 Zoega, Chr., Sgpr. 138. — Matthias,
 Sgpr. 139, 141. — Georg Artern,
 Sgpr. 141. — Owe 138.
 Zwergius, D. G. 43.
 Øllgaard, Juliane Marie 238.
 Østergaard, Slægten 251. — Jens
 251. — Nicoline Cathrine 251.

